

Віктор СТУС

ПОМСТА АТЛАНТІВ

Стріла для мудреця

Роман

**У 2012 році виповнюється 2600 літ
Великому Скіфському Посольству
на чолі з Анахарсісом**

Мелітополь
ТОВ «Видавничий будинок ММД»
2012

УДК 821.161.2
ББК 84.4 Укр
С88

С88 **Стус В. І.** Помста атлантів. Стріла для мудреця. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2012. – 364 с.

ISBN 978-966-197-126-3

«Цей роман можна назвати **історико-міфо-езотеричним**. В ньому використано чимало дійсних фактів, легенд, звичаїв, обрядів, вірувань. Всі події розгортаються на історичному тлі VI століття до нової ери на території Великої Скіфії, яку ще в ті часи називали Араттою, Кіммерією, Сколотією, Русією, Славією (в основному це терени сьогоднішньої України), а також Греції, Єгипту, тодішніх країн Малої Азії. Чимало місця займають билиці та небилиці про Атлантиду. Автор подає свою версію впливу атлантів на світ і понині.

У творі зображені реальні люди: скіфські князі – Вепр-Гнур Ішпакай, його син Савлій, афінський архонт і філософ Солон, цар Лідії Крез, володар Персії Кір II Великий, поети з острова Лесбос – Сафо і Алкей, скіфський лікар в Афінах Токсарис, байкар Езоп. Та центральна постать роману – скіфський княжич Анахарсіс-Онохарко, якому за рішенням ради старійшин та віче було доручено очолити так зване Велике Скіфське Посольство до Греції у 588 році до нового літочислення. У 2012 році виповнюється 2600 літ від початку цієї благородної місії. Як людину неординарну, обдаровану, освічену, Анахарсіса часто називають одним із семи найвизначніших мудреців античного світу. Він обирався членом афінської ради старійшин – ареопагу, неодноразово ставав переможцем Олімпійських ігор, чимало зробив для примирення воюючих країн. Був відважним мандрівником-дослідником. Однак на Батьківщині, у рідній Сколотії, ім'я видатного земляка пішло у небуття. Чому? Про це детально в романі. Слід лише зазначити, що, коли Анахарсіс після багатолітніх поневірянь повернувся до рідного краю, його з лука убив брат Савлій.

Книга розрахована на широке коло читачів, в першу чергу молодь.

УДК 821.161.2
ББК 84.4 Укр

ISBN 978-966-197-126-3

© Стус В.І., 2012

ПЕРЕДМОВА

Відверта бесіда з читачем

Ймовірним може бути запитання: чому в основу роману покладені події, що відбувалися на теренах нинішньої України давним-давно, за царя Панька, як земля була тонка? Мовляв, хіба немає більш важливих тем, якими переповнене сьогоднішня? Звичайно, є. Їх дуже багато. Гострих, актуальних і неймовірно цікавих. Часом їх більше, ніж хотілося б. А от чи вони справді важливіші – можна подискутувати.

Вважаю, що на мій вибір вплинула звичайна журналістська допитливість. Полягає вона ось у чому. Слава Богу, за останні десятиліття на книжкових полицях з'явилося немало художніх творів про долю України-Русі, особливо про Гетьманщину, Козаччину, національну-визвольну війну українського народу проти гнобителів різних мастей, що накидалися з півдня, півночі, заходу та сходу. Поява кожного такого твору радує. Дещо менше розповідається про хрещення Русі. На мій погляд, прикро, що так мало правди про цю визначальну і дуже трагічну подію в житті як українців, так і інших слав'янських народів. (Настоюю на терміні не «слов'янські», а «слав'янські», бо він походить від арійсько-руської богині перемоги Слави. Її ж вважали першою жінкою на Землі, від якої пішов людський рід). Адже силове впровадження чужої віри, по суті, знищило Ведичне Православ'я, мільйони його носіїв, якщо не загинули, то стали рабами. Чому так мало подібних творів – теж зрозуміло. Зумовлено тим, що як історикам, так і літераторам

протягом довгого часу заборонялося навіть згадувати про жорстокість, з якою запроваджувалося християнство. Спочатку цього вимагали київські князі, потім царат, а в радянську епоху – комуністична партія. Ті ж, хто насмілювався об'єктивно в цьому розібратися, піддавалися переслідуванням і навіть тортурам. Цензори з часів німкені-імператриці Катерини II в другій половині XVIII століття накладали табу на публікації будь-яких правдивих матеріалів про історію України-Русі та «государства Российскаго». Комуś дуже не хотілося, щоб народи пізнавали істину. Нерідко хрещення подається у романтизованому плані як величезне благо. Хоча, на мою думку, чимало фактів свідчить зворотне. Таке враження, що ті дослідження підготовлені на замовлення владоможців, колишніх і сучасних. Замовчування та перекручування давніх подій і реальних фактів, підміна понять стали прикрими аморальними явищами. На превеликий жаль, вони мають місце й зараз.

Та й це ще не все. Чимало запопадливих науковців, зазомбованих комуністичною ідеологією, намагається переконати суспільство, що історія України-Русі починається з часів примусової християнізації, точніше з 988 року від Різдва Христового (тобто в 6496 році від Сотворіння Світу). Всіляко прагнуть доказати, що саме чужа віра сприяла зміцненню могутності Русі. У мене ж альтернативна точка зору. Саме це стало приводом для розколу колись могутньої держави, братовбивчих міжусобиць і занепаду. Саме через це Русь виявилася неспроможною встояти перед навалою татаро-монголів у XIII столітті. Князь-юдей Володимир-хреститель став її руйнівником, а не «Красним Сонечком», як його подекуди величають. Дивує й те, що й досі Київську Русь називають колискою трьох братніх народів – українців, росіян, білорусів – і цю надуману тезу використовують усі, кому не ліньки, для політичних інси-

нуацій. В той же час інші слав'янські народи, які мешкали по сусідству, в такому контексті навіть не згадуються, наче вони й не слав'яни, нащадки давніх аріїв-русів. Хоч тоді не було ще й Московії, не кажучи вже про Росію. Проте деякі історики подекуди давній слав'янський світ продовжують називати Росією. Можливо тому, що це відповідає надуманій концепції «Русского міра».

Нижнє Подніпров'я та Причорномор'я теж часто-густо називають Диким полем, де нібито гасали та випасали худобу «недорозвинені» кочівники. І це теж помилкова думка. Бо де б узялися тисячі величних курганів, розкиданих у степах. Не може не вражати на березі річки Молочної побіля Мелітополя бескеття Кам'яної Могили (Шу-Нун) з написами та малюнками, яким не менше двадцяти тисячоліть. Ще й досі не припиняються атаки на Трипільську культуру, яку відкрив російський археолог чеського походження Вікентій Хвойка наприкінці ХІХ століття біля села Трипілья на Київщині (звідси й назва знахідки). Дивний спротив чиниться щодо визнання Велесової Книги, в якій відслідковується доля аріїв-слав'ян від VI тисячоліття до нової ери по ІХ століття нашої ери включно, вона написана давньоукраїнською докирилівською «буквицею», «Івановим письмом». Потім руницю підмінили простим «церковним» письмом Кирила та Мефодія – і це була ще одна гуманітарна диверсія проти русів-слав'ян. Так от, у Велесовій Книзі, як, до речі, і в «Слові о полку Ігоревім», створеному в кінці ХІІ століття, звучить заклик до об'єднання давньослав'янських родів задля спільної боротьби проти духовного та фізичного поневолення. Мені здається, що автор «Слова», підіймаючи цю тему, прийняв естафету від слав'янських волхвів, які вели детальні записи тогочасних подій. Прикро, що так мало залишилося тих пам'яток після вогнів та мечів християнізації. А прадавнє Арійське Православ'я, якому понад 7 тисячоліть, дехто й

досі називає фантазіями. Хоча правовірне християнство не посоромилося назватися православним. Це відбулося більш ніж через 600 літ після хрещення Русі – у XVII столітті згідно з реформами московського патріарха Никона, який наказав навіть внести відповідні зміни до давньоруських літописів, тобто вдався до відвертої фальсифікації. Більше того, християнство використало ведичні ритуали, перейменувавши їх та переробивши на свій лад. Та залишилися в народі прадавні слав'янські свята – Святвечір, Коляда, Різдво Сонця, Водосвяття, Великдень, Яблучний та Хлібний Спаси, Купала, Покрова Матінки-Землі тощо. І що дивно – навколо кожної спроби назвати речі своїми іменами роздмухується й по цей день неабиякий галас, як з боку деяких учених, так і політиків та церковників. Хоча здавалося б, чого боятися? Виявляється, правда очі коле.

Якщо пересічний читач ознайомиться з публікаціями радянських істориків про давнину України, то мимохіть у нього складеться враження, буцімто до хрещення історії Русі як такої й не існувало, а були лише якісь випадкові битви, конфлікти, що влаштовували маловідомі князі та воєводи. А раз так, то, мовляв, не варто гаяти час на пізнання та дослідження. Однак ті, хто навчився майстерно замовчувати історію України, добре знають: хто володіє минулим того чи іншого народу, той володітиме і його майбутнім. Бо майбутнє витікає з минулого, там його коріння, на якому виростає крона.

Прикро, що офіційна історична наука фрагментарно представляє історію України-Русі до Різдва Христового. Це теж, мені здається, не випадково. Хоча всім добре відомо, що від Сотворіння Світу вже минуло 7520 років, а не 2012. Позаду величезний пласт з безліччю перемог і поразок, радостей і печалей! Та хто про них знає? Велика омана здійснена розчерком пера російського царя Петра I. Відсвяткувавши Новий рік 1 вересня за старим календарем, він 19

грудня підписав указ про запровадження нового літочислення: замість 1 січня 7208 року від Сотворіння Світу вводилося 1 січня 1700 року від «Різдва Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа». А Новий рік почали святкувати на честь обрізання Господнього на восьмий день від народження. А що ж попередня історія, яка базувалася на ведичному календарі? Її просто «відрізали» від сучасності. Хто напоумив імператора вчинити таку «гуманітарну диверсію», можна лише здогадуватися: ті, кому це було вигідно, і хто знав, що, відібравши у народу історію, віру та культуру, легко ним маніпулювати, зомбувати і використовувати у своїх цілях.

Що саме так відбувалося й пізніше – особисто я пересвідчився на власному досвіді під час навчання на філологічному факультеті Дніпропетровського держуніверситету. Мало того, що там в 70-х роках минулого століття історія України подавалася студентам саме від хрещення Русі, так вона була ще й спотворена до невпізнання. Період визвольної боротьби обмежувався згадуванням хіба що гетьманів Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького, отаманів Северина Наливайка, Івана Богуна, Максима Кривоноса, Івана Сірка та ще деяких національних героїв. Про Запорізьку Січ, поряд з якою я виростав, – всього кілька рядків. Левову частку підручника з історії України займала сумнівна діяльність КПРС та КПУ. Державний екзамен був з ненаукового «наукового комунізму». Щоб якось заповнити прогалини у вивченні рідного краю, я звернувся до Дніпропетровської обласної бібліотеки. Мовляв, чи можна ознайомитися з «Історією запорізьких козаків» Дмитра Яворницького? Спочатку там відповіли, що такої праці у книжковому фонді немає. Потім все ж молода бібліотекарка сказала, що така книга є, але вона не має права її надавати. Врешті-решт, дозволила «нелегально» ознайомитися, до того ж, не в читальній залі, а таємно біля вікна поміж

полицяями, щоб ніхто не бачив. І сміх, і гріх! Але й на тому спасибі. Адже працівниця ризикувала своєю посадою. Коли ж на екзамені надумав похизуватися своїми знаннями про Запорозьку Січ, викладач, чемно вислухавши, сказав, щоб я, коли не хочу неприємностей на свою голову, не ділився з незнайомими людьми, натякаючи на співробітників КДБ. Фактично радянська влада наклала табу й на праці таких визначних істориків як Михайло Грушевський, Іван Крип'якевич, Володимир Антонович та багатьох інших.

Отак наше покоління «шестидесятників-семидесятників» вивчало історію своєї Вітчизни у школах та вузах. Кому вигідне таке замовчування? Цього теж торкаюся у своєму творі. Для себе зробив висновок, що СРСР та її «організуючій і направляючій силі» потрібні були не свідомі громадяни, які б знали надбання пращурів та розбудовували свою країну, а слухняні біороботи, «трудящі маси», здатні лише виконати будь-який найбезглуздіший наказ «богоборців» Леніна, Сталіна та їхніх послідовників. То був вбивчий більшовицький експеримент, який здійснювали після великого перевороту 1917 року жерці-комуністи над народом, котрий вони підкорили обманом, брехнею, залякуванням та страхом. Тоді ж на державному рівні були запроваджені методи винищення слав'янських народів і в першу чергу українського – «червоний терор», концтабори ГУЛАГу, «трійки», розстріли без слідства та суду, розкуркулювання, голодомори, депортації, система заложників, загороджувальні загоны тощо. А врешті-решт, це десятки мільйонів ненароджених дітей та онуків! Генофонд українців серйозно постраждав за роки більшовицької влади. І сьогодні деякі правителі та їхні піарники продовжують використовувати історію України знову-таки в політичних цілях, часом ставлячи усе з ніг на голову, чорне називаючи білим. Принагідно скажу, що подібні експерименти проводили над людьми єгипетські жерці ще за часів Мойсея у

XIII столітті до нової ери. І згодом жертвами їх стало чимало народів, втім числі й самі євреї, яких використовували як «біологічну зброю». Вигнання, погроми і нарешті холокост тому підтвердження. Про це теж у моїй книзі.

То ж тему для написання цього твору підказало саме життя. Захотілося позбавити історію України хоч кількох «білих плям» з чорною ознакою. А натхненниками стали матеріали невгамовних дослідників давнини, перш за все, таких як Юрій Шилів, Сергій Плачинда, Олекса Воропай, Олександр Асов, Юрій Петухов та інших, а також проект газети «День» – «Україна Incognita». Саме після знайомства з їхніми напрацюваннями з'явилися на світ моя повість «Цариця Амага – донька мага», оповідання «Пісня амазонки», «Таврські сходи», «Дива Стефана Суразького». Тоді ж довідався про куці фрагменти із життя неординарної людини, з діда-прадіда руса за походженням, княжича, одного з найвизначніших грецьких філософів античного періоду – Анахарсіса або, як його називали в Сколотії, Онохарка (жив, за неточними даними, з 613 по 546 рік до нової ери). Саме йому в VI столітті до нової ери було доручено очолити Велике Скіфське Посольство до Еллади, країн Середземномор'я, Межиріччя та Заріччя, які буквально кишили війнами. Грабежі, розорення, збагачення будь-якою ціною, підступність і ненависть стали звичними ознаками тамошніх можновладців. На такому тлі формувалися тиранія та авторитаризм як найдикіші різновиди стосунків між людьми, а рабство ставало їхньою державною політикою. Це насторожувало Велику Скіфію, яка стала спадкоємницею прадавньої Гіпербореї, Аратти, Русі, Кіммерії, Славії. Справа втім, що Ведична віра не визнавала будь-які прояви рабства. Управління країною здійснювалося на принципах, як тепер кажуть, справжньої демократії. Рада старійшин (подібна до нинішньої Верховної Ради) пропонувала коло питань на розгляд народних зборів – віче. Воно

в свою чергу після ретельного обговорення затверджувало необхідні рішення і доручало їх виконання князям-арсарам та воєводам, яких саме ж і обирало. З огляду на сьогоднішню українську ситуацію, така система була значно демократичнішою та справедливішою, ніж тепер. Духовну владу на Русі здійснювали волхви або рада волхвів. Нині ці функції намагаються перебрати на себе християнські та інші церкви, різноманітні партії та громадські організації. Хоч це мало вдається, бо часто-густо священники не сповідують закони Правди, а дбають про свої власні інтереси, далекі від народних.

Саме на ведичних організаційних та моральних підвалинах будувалася сила та велич країни, що займала гігантську територію – від Дунаю на заході до Дону та Волги на сході, від Балтійського моря на півночі до Чорного моря на півдні. Завдяки Ведам та дотриманню законів Праві, різноманітні племена та роди жили в обстановці злагоди та взаєморозуміння. І було дуже важливо зберегти тисячолітні традиції та вірування як основи могутності Русі-Сколотії від часів Гіпербореї-Арктиди та Аратти-Арорат. До речі, Гіперборея зародилася десь у 14 тисячолітті до нашої ери і розпалася як держава через тисячоліття у період Великого похолодання під натиском льодовиків. Греки називали Гіперборею батьківщиною богів-близнят Артеміди та Аполлона, куди останній через кожні 19 літ відлітає, щоб провідати матір – богиню Лето. Це зайвий раз підтверджує, що прабатьківщиною еллінів була Гіперборея-Пелазгія. Самі ж вони також вважали, що гіперборейці – вічно молодий народ по той бік північного вітру Борею, бо кожний його мешканець міг жити понад тисячу років. Сама їх назва «розшифровується» як гіпер-бо-арійці – богоарійці.

Спадкоємницею Бореї стала Аратта-Русь, що виникла у проміжку між 12000 і 11640 роками – до прориву протоків Босфор та Дарданелли. А найбільшого розквіту досягла в

період з 3500 по 2700 роки до нової ери, що у датах співпадає з Трипільською культурою. Аріями себе називали самі мешканці Аратти, на нашу мову це перекладається як «благородні». Пізніше їх стали йменувати кімврами-кіммерійцями, які, за даними дослідників, нібито заснували Трою, заселили Грецію-Горицію та Палестину. Після падіння Трої частина кімврів-аріїв на кораблях переселилися на Апенінський півострів, де утворили державу Етрурію-Тіренію, попередницю Римської імперії, а також Галію, сьогоднішню Францію. Згодом на основі Аратти виникла Скототія, яку греки йменували Скіфією. Назва пов'язана з культом Сонця, яке в давнину називалося Колом, Золотим Колом, Оком Дня. Мовляв, скототи – це ті, хто йде шляхом Сонця-Кола. Інші додають, що скототи-соколоти пішли від Сокола, першоптаха та першобога Світу. За легендою, у Сокола буцімто перевтілювався Род, зачинатель усього живого, творець Вирію. Греки, за Геродотом, стали називати скототів скіфами. Пізніше на землях Русі поряд з скототами господарювали також споріднені сармати, роксолани, тавроскіфи та інші племена. Як хтось влучно сказав, фактично вся історія сучасної цивілізації не що інше, як клонування Гіпербореї. Бо ж дуже багато збігів навіть у назвах: Шумерія – Сумеріана, Персія – Порусія, Сірія – Сурія, Іран – Оріана, колись на теренах нинішньої Туреччини існували держави Хеттія-Хаттія, Лідія-Людія. Та й сама назва Еллада походить від давньої арійської-пелазгійської Геллади, що перекладається як «Сонячний лад». А це співпадає з Араттою, що означає «Сонячна земля».

В цілому Аратта-Русь, за даними дослідників, старша від Шумерської цивілізації на 2,5 тисячі років, Єгипетської – на 3 тисячі, Індійської – на 3,5 тисячі, Еллінської – на 4,9 тисячі, Римської – на 5,2 тисячі. Вражає, правда? Археологи довели, що трипільці-арії ще чотири тисячі років тому заселяли нинішні терени Алжиру, Лівії (столиця Три-

полі – три поля?), Єгипту, Марокко, Фінікії (місто Триполіс – знову три поля?), Мальти (порт Триполі – теж три поля?), Кіпру, Туреччини (місто Триполіс – три поля?) та інші прилеглі землі. Які ще народи могли так називати свої поселення? І все це довгий час замовчувалося. Кому так вперто хотілося, аби люди не знали, що гіпербореїці-арії-слав'яни-скіфи-сармати-українці – один і той же народ, який стояв у витоків європейської цивілізації? Чого боялися? Відповідь сама напрашується: ті, хто страхався Священних Слав'яно-Арійських Вед та Праві як вселенського закону управління світом, в основі яких мир, свобода, любов, краса, правда і сонце. Без них не може жити праведна людська душа. Без цих справжніх людських багатств здатні обходитися лише богоборчі темні сили, яких уособлює, об'єднує і направляє на «подвиги» так званий Князь світу цього, Люцифер, Сатанііл. А конкретніше – ті, котрі живуть не по правді, розпалюють ворожнечу та війни, обманюють, грабують, наживаються за рахунок чужої праці і не люблять нікого, окрім себе. За цими ознаками легко розпізнати, як казали арії, слуг Чорнобога.

Слід зазначити, що посвячені арійці-руси володіли неабияким даром – уміли переміщуватися не лише у тривимірному просторі, а й, як свідчать легенди, шести- і навіть у дев'ятимірному. Пам'ятаєте, тридев'яте царство? Схоже, за це греки величали їх богами. А ще арії були ясновидцями, уміли передбачати майбутнє. І такий дар нібито руси-волхви отримали від урів – вихідців із планети Урай (може, Уран). Крім того, ури подарували їм два різновиди рунічного алфавіту – для звичайного вжитку і для сакральних цілей. Не дивно, що волхви-ури-укри так ретельно зберігали культ Ура, звідки й пішло поняття «культура». Протих легендарних урів, як нагадування для нащадків, у пам'яті землян залишилося шумерське місто Ур в Межиріччі, а також одна з наймогутніших азійських держав – Урарту,

що існувала з XIII по VI століття до нової ери. Нині на її землях знаходяться Вірменія, східна Туреччина та західний Іран. У християнській Біблії також згадується, що із Ура Халдейського походив Авраам, якого називають батьком ізраїльського та арабського народів.

Я тому так детально пояснюю, щоб читач мав якомога чіткіше уявлення про події, що розгортаються в романі.

А що стосується головного героя, то Анахарсіс був прямим спадкоємцем і вихованцем тієї найдревнішої цивілізації, білої раси, – гіпербореїв, аріїв, русів, слав'ян. Він намагався донести до свідомості тодішніх правителів, що є інші цінності, засновані на любові та повазі до ближнього, що можна жити без рабства, без загарбницьких війн. Це так перегукується з настановами Великого Духовного Учителя Спаса Суса. Пізніше в християнстві його стали йменувати Ісус Христос. Анахарсіс, як мені бачиться, нагадував одного із спасів-аватарів, в образі яких Всевишній втілювався на Землі, аби підняти народи на більш високий духовний рівень.

Та Анахарсісу не вдалося переконати багатих і ситих. І після нього мало що змінилося у відносинах між людьми за ці 2600 років. Більше того, на теренах Аратти-Русі, тобто України, відбулися катастрофічні зміни. Безкінечні війни призвели до занепаду Русі-Сколотії. Веди пішли в підпілля. Знищення урів-волхвів-русів відкрило шлях до поневолення усіх народів купкою найбагатших людей, які асоціюються з Князем темряви. Законами Праві знехтувано. Спецзагони князя Володимира буквально полювали на тих, хто дотримувався Ведичної віри. І таким чином християнство мало-помалу протягом віків почало вкорінюватися на Руській землі. Та й воно зазнало руйнації. Після 1917 року християнство разом з залишками істинного Православ'я також було ліквідовано комуністами-богоборцями. Зараз є намагання відродити християнську віру. Та,

судячи із тенденцій, навряд чи вона здатна виконати покладені на неї надії. Хоча б тому, що підтримує олігархічну владу, де найвища цінність – віковичний «золотий тілець», створений ще в прадавній Іудеї. До того ж, чимало храмів зосередили свою діяльність на отриманні прибутків. Прикро в цьому зізнаватися, але від реальності нікуди подітися. Настали, як говорили волхви-літописці, Люті часи.

І хто б як не казав, а найбільше у цих глобальних колотнечах постраждав український народ. Протягом тисячоліття його знищували у війнах, революціях, голодоморах, концтаборах, на новобудовах. А разом з ним руйнували культуру, мову, людську мораль. Щоб, як кажуть, і сліду не лишилося від арійської величі. До речі, розтління продовжується і нині на екранах телевізорів, в газетах та журналах. Що не телеканал – то детектив зі сценами насилля, пиятики, наркоманії, хабарництва, людиноненависництва. Невже це задовольняє олігархів, які фінансують такі передачі? Те ж саме в детективних книгах-одноднівках. І це не випадково. Над втіленням програм деградації народу, в першу чергу, молоді, працюють досвідчені психологізомбувальники міжнародного гатунку. Після розпаду СРСР, починаючи з 1991 року, цей процес в Україні, та й у Росії також, набув гігантського розмаху. З мовчазної згоди владних інститутів. Значить, комусь це необхідно.

Як цьому протистояти? Є немало прикладів. Погляньмо, як це робить Ізраїль. Євреї домоглися створення власної держави, яка була зруйнована понад 2,5 тисячі років назад вавилонським царем Навуходоносором. Повернули фактично із небуття свою мову – іврит. Першочергово фінансують освітні та культурні програми. Пропагують свою історію, в тому числі через християнство. Ізраїль став для євреїв не просто «обітованою землею», а духовним центром єврейства на всій земній кулі. Практично у кожній країні євреї створюють свої громадські осередки, в тому числі й

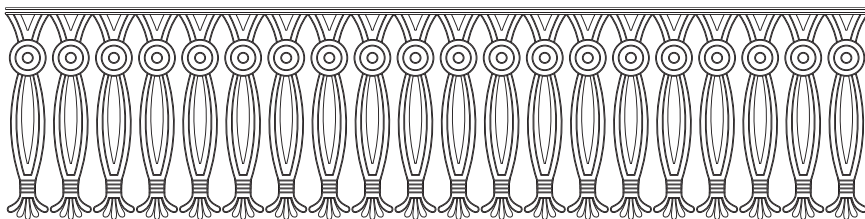
національно-культурні. На чужих землях будують синагоги. В своїх руках зосереджують крупні підприємства, порти, банки, засоби масової інформації, займають ключові пости в бізнесі, в органах влади та в правоохоронних структурах. І, звісно, це дає їм можливість вирішувати проблеми свого етносу, реалізовувати власні проекти у збиток корінним народам. І таким чином сприяють формуванню так званого «світового уряду». Таку ж політику проводять і деякі інші держави та нації. На жаль, українська влада займає позицію не ведучого, а веденого. Пам'ятаєте у Тараса Шевченка: «Німець каже: «Ви моголи!». «Моголи, моголи!» Золотого Тамерлана онучата голі. Німець скаже: «Ви слав'яне». «Слав'яне! Слав'яне!» Славних прадідів великих правнуки погані!» – погоджуються наразі й наші вожді. Чому? Бо вони не плоть від плоті українського народу, а часом без роду та племені, такі, яким вдалося хитрістю та лукавством захопити владу. Україна, без перебільшення, стала територією, де олігархи, обдираючи народ, заробляють мільярди та вивозять їх за кордон.

Для простого народу вихід давно відомий – вірувати у своїх, а не в чужих богів, розвивати національну, а не чужу культуру, берегти, як зіницю ока, рідну мову і охороняти давнину власного народу. Це – основа благополуччя кожного українця, а також соціального та економічного розвитку всієї держави.

Звідки пішла ота пошесть, що так підкосила наш український родовід? За моєю версією, яку приводжу в романі, ведеться це з часів Атлантиди-Атланії. Ця легендарна острівна рабовласницька держава, що існувала за 9,5 тисячі років до нової ери, точнісінько так, як тепер підпільний «світовий уряд», намагалася уярмити народи Європи, Азії та Африки. Між Атлантидою та Гіпербореєю, що сповідували абсолютно різні цінності, розпочалася кровопролитна війна з застосуванням невідомої таємної зброї. Наші

сучасники, мабуть, назвали б таке протистояння «зоряними війнами». Це призвело до страшної глобальної катастрофи – виверження вулкану небаченої сили. Гігантській хвилі поглинули Атлантиду за один день. Понесли втрати й арії. Однак, декому із атлантів вдалося вціліти. Вони, маючи великі знання, згуртувалися в таємні товариства і продовжують справу своїх пращурів – поневолення землян з допомогою «обраних». Тобто боротьба між нащадками атлантів і аріями-русами продовжується. Як? Про це детальніше в романі. Там же й відповіді, як людям треба діяти, щоб бути вільними, а, значить, щасливими. І все це на конкретних прикладах та подіях, які відбувалися в VI столітті до нашої ери. До речі, вони надто співзвучні з тими, з якими ми стикаємося на кожному кроці нині у повсякденному житті-бутті. Минувшина – великий учитель.

Віктор СТУС,
заслужений журналіст України
та Автономної Республіки Крим.

Будьте синами своїх Богів -
і сила їхня буде на вас до кінця.

Велесова Книга

Частина перша

І небо - в царство

Розлючений Савлій, володар Русі-Сколотії, або просто Сава як його називають в народі, з вірним охоронцем-пластуном Велемиром, дерлися через гущавину дубового лісу, минаючи квітучі тернові кущі, що колюччям хапали за поли шкіряних курток, розцяцькованих золотими бляшками. Савлій чортихався, лютився і не хотів помічати, як навколо розпорядкувалися весняні божества Травич, Стеблич, Ростич та Птичич: дерева та чагарники вбиралися в зелені шати, трава, мов духмяні дівочі коси, стелилася у видолінках,птаство весело пурхало та щебетало. Він, тлустий, з щоками, за якими не видно вух, розпашілий від натуги, сердито розгрібав кущі, підминаючи червоними розписними чоботями торішній трав'яний сухостій та молоду траву, безперестанку бубонів, невпинно вивергав безліч слів з-під густих сивіючих вусів на таку ж сизу бороду. І раз-по-раз то виймав, то штурхав у лискучі піхви короткий меч-акінак:

– І треба ж було обрати для такого дикого ритуалу саме оце святе для кожного сколота місце! – вихлюпував на всі боки злість.

Лісисте урочище Гілея справді було знаним місцем серед сколотів. Від нього тягнеться довжелезна піщана коса – Ахіллесове ристалище або Ахіллів біг. Тут здавна славні прашури-укри молилися руським богам, варили живлющу сурину та цілющі меди у старезній печі. Там же їх освячували та на очах сколотів приносили у жертву Золотому Плугові, Золотій Вуздечці, Золотій Сокирі та Золотій Чаші, дарованих богами Вирію.

– Невже ти, Онохарку, захотів зневажити, втоптати в пісок оцю тисячолітню пам'ять? І вірити не хочеться. Хоча, якщо огречився, все може бути, – Савлій, мов ведмідь, сунув через кущі, сіпав поли каптана, коли той чіплявся за суччя, рукавом витирав спітніле чоло. – Велемире, чи ми, бува, не заблудилися? Чи тут Онохарко зі своїми музикантами?

– Та ніби правильно ліземо. Гонець ольвійського архонта назвав Гілею. Так і сказав: Онохарко на ристалищі зібрався провести ритуал, присвячений якійсь Великій Матері Богів, – Велемир, тонкий, в'юнкий, з упалими щоками, краєм швидких очей слідкував за хазяїном, виставляючи наперед лікоть, аби відхилене ним пагіння не хльоснуло по обличчю, зморшкуватому, як кора дуба.

– Та чув я, чув! Тільки надоїло шматуватися об кущі. Так скоро й клоччя з нас полетить, – гудів Савлій.

– Вже скоро! Вже от-от! Можна було б об'їхати окружною дорогою, та надто великий крюк довелося б накидати. Та он же й море заблискало крізь дерева! – відсапувався й Велемир.

– Ой, не можу! Серце як не вискочить з грудей, – клеко-тів густим басом князь, жадібно хапаючи повітря розкритим ротом. – Давай хоч хвилю віддыхаємося. А то вже й жижки трусяться від такої роботи.

– Може треба було стражників узяти? Вони б князеві доріжку проторували, – Велемир улесливо поправляв розшарпаний грецький гіматій на статури Савлія.

– Я тобі дам стражників! Жодна жива душа не повинна бачити оту ганьбу! Ти зрозумів? – визвірився князь, бризкаючи слиною. – Гайда! Такого блюзнірства в нашому царському роду Шпаків-Ішпакаїв ще не траплялось! Як так можна – себе власноруч енареєм зробити! «Гарної» мудрості набрався у світах Онохарко. І це син володаря наймогутнішого та найбільшого царства! Якщо він з глузду з'їхав, то я ще ні! Не допущу кощунства! Не маю права допустити! Клянуся пам'яттю прадіда Спаргапіта, діда Леха, батька Вепра і всіх безсмертних князів Русі-Сколотії! Бо коли дізнаються – з Вирію проклянуть: його – за зраду нашим звичаям, мене – що не спинив. І сколоти їх підтримають. Інакше на увесь наш рід до сьомого коліна ляже клеймо Чорнобога. І нічим його не вивести та не видряпати.

Савлій важко дихав, на ходу стягнув з голови шапку з широким башликом, з-під неї на праве плече впав довгий спітнілий чуб-хохол. Він йому не подобався. Та й ольвійські греки над ним посміювалися. Однак мав носити, бо це, як кажуть волхви, знак любові сонцеликого Дажбога. За повір'ям, він нагороджував найвідважніших та найкмітливіших бористенітів-бореїв-аріїв. Савлій ним не був, але саме таким себе вважав. Бо ж чим він гірший від князів-попередників? Бо ж хто носить такий чуб, того величають сином Неба, улюбленцем богів. Князь має бути взірцем для сколотів. А подвиги – так у майбутньому він сотворить ще не один. Цим себе і втішав. До того ж, в Ольвії до власників таких чубів греки ставляться з особливою шанобою. Напевно знають, що то вони означають.

– Та й сусідні племена мене засміють, якщо допущу таке святотатство! – бризкав слиною Савлій. – Ті ж таки тавроскіти в Тавриді, що вже називають себе царськими. А вже

що нащадки перського царя Кіра позловтішаються! Як-не-як, далека рідня! Скажуть – занастили славне ім'я Аратти-Оріани перед усім світом. Та й, чого доброго, відчувши слабину, почнуть зазіхати на наші землі.

– Та яка вони рідня – за тридев'ять земель? Сто чортів їм у печінки! – вилаявся Велемир, намагаючись догодити своєму хазяїну.

– Що ти, баране, отам мекаєш?! – злостився князь. – Рідня та ще й яка! Колись сестру Ішпакая Шпако видали заміж за кіммерійського володаря Теушну. А потім у їхнього хлопця народився син. Так от недавно він і став нашим супротивником – царем могутньої Персії Кіром Першим, Курушем. Дійшло? Так той хлопчисько уже половину Азії підім'яв під себе. А витівка Онохарка може стати для нього підставою претендувати на Русь-Сколотию. Недругам тільки привід подай – як коршуни, накинуться. Ясно? Якщо Онохарко зганьбить наш рід, перси собі розв'яжуть руки! А нам воно треба?

– Звісно, ні! Тим більш, що князь Савлій будує гарний дім у Ольвії на грецький манер. Та який дім! І в архонта такого катма! – почав піддобрюватися Велемир. Князь любляв з ним поговорити про спорудження свого будинку в грецькому місті. Та тут, схоже, служка бовкнув невпадат.

– А це не твого ума-розуму діло! – гримнув Савлій, спинившись, спиною оперся об дубовий стовбур. – Добряча хата в Ольвії – це справа державна! Затям! Це вага і велич князя! Всі мають бачити, що Сколотія багата і могутня! Там будемо укладати угоди з Грецьколанню! – чомусь взявся пояснювати Савлій своєму лакизі. – І поменше про це палякай серед сколотів! Второпав? Ех, як не до ладу Онохарко зі своїми вибриками! Блазень! Страшенно не вчасно. Захотілося йому, бачте, на нашу землю принести насіння чужих звичаїв. Маячня! Жах! Та якщо прогавимо – такий чортополох вибехає повсюди, що й ладу не дамо! Оноха-

рку, Онохарку, і за що тебе мудрецем в Елладі називають?! Хіба за цим батько посилав тебе туди? Ти навіть не подумав, як це сприймуть наші волхви, рада старійшин, віче. І неуківі зрозуміло: твоя затія – то виклик Ведам, Православ'ю. О, брате, схоже, розум тобі зрадив на старості літ! І за що тебе Богуслава любила?

Нарешті Савлій і Велемир, захекані, вибралися на осоння Гілеї. Князь підняв спітніле лице догори, щоб легше дихати. І тут у його очі кинулася золотиста сонячна доріжка, що розділяла синє море навпіл. І те, що Савлій уздрів на її тлі, вразило. Кров ударила в скроні, обличчя побагровіло, очі метали гнів. Він став, мов укопаний, і незмигнуто до болю в зіницях дивився поперед себе. Скреготнув зубами й машинально ухопився за короткий меч-акінак, що висів на широкому поясі з золотими бляхами. Та раптом рука рвійно потяглася за плече до сагайдака зі стрілами.

На самому початку Ахіллесового ристалища у довгій білій сорочці кружеляв його рідний брат Онохарко у швидкому ритуальному танці – худий, кощавий, вимучений, сам на себе не схожий. Він, грузнучи в піску, крутився навколо великого чорного каменя з великими мідними тарелями, щосили гамселив ними, щось вигукував, безтямно мотав кудлатою сивою головою врізнобіч, здіймаючи босими ногами хмарку куряви. На його грудях у такт ударам на короткій шворці теліпалося маленьке керамічне зображення богині Кібели. Він здавався привидом на цій піщаній смузі. У колись гарному парубкові з в'юнким русявим чубом Савлій ледве впізнав свого брата. Десяток мужів, зодягнених в еллінську одіж, обступивши півколом, несамото гупали в бубни, співали незрозумілі фрігійські пісні-молитви. Здавалося, увесь берег гримів від кімвалів, барабанів, флейт, рогів. Наймані євнухи інколи задирали голови й дико горлопанили в небо, звертаючись до Великої Матері Богів. Савлій не раз чув про свята, які влашто-

ували лідійці, а згодом і греки на честь фрігійської богині. За чутками вона нібито створила богів, людей та звірів. Тому її й назвали Великою Матір'ю, а ще – Ідейною Матір'ю, Ківевою. В Греції її вважали покровителькою міст і всієї держави.

– Та нехай би на своїх землях сходили собі з розуму, оскоплювалися та перетворювалися на галлів-євнухів, якщо це їм подобається! – палко обурився Савлій, рукавом змахуючи рясний піт з чола, що ліз у вічі. – Але при чому тут мій брат? І навіщо отаке безумство Сколотії? Цей обряд не возвеличує, а принижує людину, робить її нікчемою та виродком. Після такого ритуалу чоловіки стають ганчірками, не зможуть зачинати дітей. Та якій жінці потрібне таке одоробло?!

Савлій раніше навіть уявити не міг, що колись багато-словний веселун Онохарко-Анахарсіс (Ана-Хорс – Небесний голос – авт.), здатен отакі коники викидати.

– Схаменися, Онохарку! Я – Савлій, брат твій! – щосили загукав князь. – Спинись, брате!

Та, схоже, Онохарко його не чув. Він лупасив тарелями, метляв головою. Видно, його дух і душа знаходилися не тут, на косі, а десь далеко, в інших світах і вимірах.

– Брате, почуй мене! Припини оце безумство! Бо лихо буде! – Савлій склав долоні в трубку і ще гучніше загорлавив, сподіваючись, що докричиться до Онохарка.

Одначе той продовжував свій навіжений танець, ще вище підстрибував та ще дужче мотав головою.

– Втретє тебе заклинаю і востаннє: спинись! – Савлій зняв з-за плеча лук і почав прилаштовувати стрілу.

– Спинися, побратиме! – заволав і Велемир. – Не занапашуй себе! Молю тебе, благаю!

Раптом Онохарко і справді закляк, важко дихаючи. І з заплющеними очима несамовито закричав євнухові по-еллінському:

– Меча мені! Швидше!

В ту мить, коли служка передавав йому на білому рушникові короткий меч-акінак і Онохарко потягнувся за ним тремтячою рукою, Савлій пустив стрілу. Вона хижо свиснула в повітрі і вп'ялася в білу братову сорочку на грудях. Онохарко раптом завмер біля чорного каменя, здивовано поглянув на стрілу, обхопив її обома руками, наче хотів висмикнути, потім глипнув туди, звідки вона прилетіла, й поволі став осідати в пилову хмарину. Музики кинули своє приладдя і поспішили до нього. Велеслава скрикнула, як чайка, й метнулася до Онохарка. Савлій теж, кинувши лук, почавалав, загрибаючи пісок, до лежачого брата, розштовхав усіх, майже відкинув, мов щеня, Велеславу. А вона зиркаючи увсібіч, шукала поглядом, хто б міг допомогти та порятувати її Онохарка. Князь, сопучи, спинився над братом.

– Чому ти не послухався, брате? Надто розумний? – дорікав Савлій. Та таким тоном, наче не він винен, що пустив у нього стрілу, а Онохарко. Князь підняв братову утлу кощаву руку своєю дебелою, м'язистою, з великими персьнями на кожному пальці. – За для чого тобі треба було нашу святу Матінку-Землю поганити чужими звичаями, такими ганебними й нелюдськими? У нас же свої давні-предавні обряди. Чи забув? А ти приніс обряд наших недругів. Ех, брате-брате... Я, цар всієї Скіфії, не міг допустити, щоб на моїй землі коїлося отаке блюзнірство. Не я, а ти сам винен у тому, що отут сталося. Гей, Велемире, травника мерщій! Може врятує оцього розумаку.

Онохарко, блідий, як торішня трава, повільно розтулив повіки і зашелестів вустами:

– Спасибі, брате, за стрілу. Вона врятувала мене від неслави та ганьби на цьому світі. Інакше мені б довелося виконати клятву, яку я дав Великій Богині. Ти правий. Не муч себе докорами сумління. Не можна привносити, як кажуть греки, чужу культуру на рідну землю. Не слід дозволяти

творити сум'яття в мізках та поглядах вільних людей, якими завжди були сколоти. Це рано чи пізно зруйнує наш світ та лад у державі. А цього дуже хочуть слуги Чорнобога – жерці Єгипту і всі, хто з ними заодно. Стережись так званих «божих людей». Не приймай їх на землі Русі-Сколотії. Бо наш народ залишиться без власних богів, власної влади, а згодом – і без волі. Я знаю, що кажу. Сам не раз пере-свідчувався.

– Та помовч! Потім оповістиш, як станеш на ноги, – князь випростався і гукнув у бік лісу. – Швидше травника!

– Потім може не настати. Вислухай мене, – у грудях Онохарка щось заклекотіло. – Я відчуваю – мені залишилися на цім світі хвилини.

Велеслава гучно схлипнула й відвернулася. Князь сердито бликнув на неї.

– Бережи нашу Ведичну віру, наші закони, як зіницю ока, – вони найсправедливіші у світі. І в цьому я теж тисячі разів переконувався, – благаючим голосом звернувся Онохарко.

– Беретиму! До сьогодні зберіг – і завтра збережу, – скоромовкою відбувся Савлій, уникаючи братового погляду.

– Сподіваюсь, – ледь вичавлював слова Онохарко. – Наскільки мені відомо, у тебе росте достойний нащадок – Антир-Іданфірс. Хай Боги дають йому здоров'я. Схоже, саме йому належить здійснити чимало подвигів. Адже перси не заспокояться, захочуть захопити наші землі після того, як підкорять усіх на Сході.

– Та годі, годі! Буде час – побалакаємо. Отоді й зізнаєшся у своєму відступництві, мудрецю. Он уже травник мчить, – Савлій нетерпляче змахнув рукою – той побіг ще прудкіше.

– Він уже мені не потрібний, Саво. У мене холодніють ноги. Віднімаються руки. Ще трохи, і я відправлюся у світ моєї Богуслави – у Вишній світ. Звісно, якщо Род-Сварог

мені дозволить. Бо завинив я перед ним, як і перед іншими богами, никаючи чужиною.

При згадці про Богуславу Савлій здригнувся, забігав очима, насупив волохаті брови. Але зробив вигляд, що не дочув і це його не стосується.

– Простіть мене, мої рідні сколоти. Простіть і ви, елліни. Прости мене, Велеславонько. Як боляче. Як боляче на цьому світі. А я так хотів бути щасливим. О, Солон, Солон, Солон! Який же ти правий. Розум беріг мене в Елладі, заздрість згубила мене на Батьківщині. Я люблю усіх вас. Хай довіку буде з вами благодать, яку дарують наші боги. А я надолужу все уже в наступному житті, – важко зітхнув і стулив повіки.

– Та де ж той травник!? – затряс кулаками Савлій.

– Ось я! – над Онохарком, стягуючи шапку, схилився вертлявий дідок з довгою сивою бородою, приклав пальці до шиї, скронь, зап'ястя.

– Врятуй його – і я дам тобі свого найкращого коня-саурана, – Савлій допитливо оглянув усіх, наче хотів сказати: бачте, який я щедрий, заради брата на все готовий.

Дідок випростався, сумно зітхнув і, мнучи шапку, винувато мовив:

– Боги відмовляються йому допомогти. Рана надто глибока. Кров пішла в черевнину. Тут нічого не вдієш.

– Значить, зостанешся без саурана, – перше, що сказав Савлій, почувши таку страшну новину. І раптом упав біля брата на коліна і запричитав, намагаючись розжалобити присутніх:

– Тепер мене протягом віків будуть звинувачувати, що я вбив брата. Та ще, чого доброго, почнуть базікати, що таким чином розчищав шлях до свого князювання та сина Антира.

– Так воно і є, княже! – до цього ніхто не помітив, як Велеслава метнулася, ухопила лук князя, що валявся на пі-

ску, вставила і натягнула стрілу, та з криком «Розступіться!» направила її в Савлія. – Ти – убивця! Ти!

– Спиніть цю навіжену! Здається, й на неї, як і на Онохарка, потворне бабисько Навія наслала божевілля. Сама не знає, що каже! У мене таке горе, а тут ще оце дівчисько, – із вдаваною досадою прорік Савлій, витяг з кишені хустину й підніс до обличчя.

Велемир ззаду підбив лук, з яким Велеслава підступала до князя, догори – і стріла зі свистом пурхнула в небо, впала в море. Він тут же вирвав лук з її цупких ручок, заломив їх за спину.

– Бачите яка?! – зблідлий Савлій полегшено зітхнув, потер скроні і засичав: – Привела сюди Онохарка, дозволила йому провести цей пакісний обряд, а тепер мене у всьому звинувачує! Цуценья! Заберіть її геть!

Велемир силоміць повів Велеславу, що пручалася та звивалася, поміж дубами до підвід. На той час підросли й інші слуги Савлія. Він підвівся, суворо оглянув гурт і кам'яним голосом звелів:

– Еллінам тут робити нічого. Геть! Щоб я вас більше ніколи не бачив! А те, що тут виділи, нікому анічичирк! Бо й на тому світі знайду! Зрозуміло? – І до своїх слуг: – Чому вирячилися? Миттю на свої місця! А ви залишіться! – наказав двом бувалим сколотам у рудих шкіряних куртках.

Музики підхопили своє знаряддя-причандалля та мерщій до возів. Невдовзі їхнє часте нокання на коней розтануло в лісі.

– А як бути з тілом Онохарка? Повеземо до Голуні? – спитав один, розстеляючи покривало, щоб покласти.

– Ще чого?! Тільки в Голуні його й не вистачало! Відвезете в Тавриду до Неаполя Скитського! Звідси зовсім близько. Я відправлю тамошньому цареві писульку. Він і поховає цього бродягу у своєму родовому мавзолеї. І ніко-

му ні гу-гу! Писаря сюди! Хутко! – Савлій, схоже, був задоволений собою: таки правильне рішення прийняв.

– А як же дівчина? Почне язиком чесати. Жінки вони такі, – спитав інший, зиркаючи з-під лоба.

– Це вже мій клопіт. Ви виконуйте те, що велено! Дівчина поїде зі мною. Спочатку до Ольвії, а потім – до Голуні, до матері, – відрізав Савлій. І звертаючись до Онохарка: – Що ж, брате, тепер небо – твоє царство. А на цьому світі ще я покажайную, а потім мої діти, онуки, правнуки. У кожного своє щастя.

Савлій, глибоко вгрузаючи в пісок, поніс свою тлусту постать до лісу, де його чекала колісниця. Велеславі дали чогось випити і вже сонну поклали на підводу з сіном. Княжа валка рушила до Ольвії.

– Заспокоїлась? – порівнявшись із возом травника, спитав князь, киваючи на Велеславу.

– У нас таке зіллячко, що вона довго не пам'ятатиме, де була і що бачила, – улесливо пообіцяв той, хихикнувши.

– Гаразд. Гарна дівчина. І гаряча. Люблю таких, – князь весело примружив хтиві очі, що прозирали з-під важких товстих повік.

...Онохарко спочатку не міг второпати, що з ним коїть-ся. Повагом плинув угору. Вже минув Велике Коло Темряви, де розкошує Чорнобог, якого подекуди називають Князем темного світу. І підіймався все вище та вище. Вже й світла ніша показала-ся. Та це ж Нав – Світ Духу, звідки ми приходимо на Землю і куди повертаємося, коли настає час У МИР РА ІТИ. Онохарко подався трохи вище – і побачив Вирій – серед Всесвіту Буян-острів із сонмищем арійських Богів та святих душ померлих. Он і Гора Меру – Божий Престол, Вершина Богів. Там і Прадуб з молодильними

яблуками безсмертя. Онохарко знав: якщо Сокіл-Род зірве з того дерева плід і подасть прибульцеві із Землі – його душа стане вічною. Та це станеться після Суду Божого – якщо небіжчик виявиться достойним такого дару.

Раптом Онохарко вирвався на безмежний синьо-яскравий обшир, якому ні кінця, ні краю. Розгледівся. Саме тут по волі Всевишнього Род нібито вийшов із Золотого Яйця разом із Ладю-Матінкою. Це вони народили стільки зоряних світів, що їх до цих пір ніхто не здатен порахувати. І все живе на Землі – їхні творіння. Онохарко знав, що Сонце вийшло із обличчя Роду, темні ночі – з його дум, Місяць – із його грудей, зірки – з його очей, швидкі вітри – то його подих, а із уст Рода випурхнула птиця Матір-Сва – Свята Мати. Потім Род народив Корову Земун та Козу Седунь. І з їхнього молока утворився Молочний Шлях. Трохи пізніше постав Сварог, якому Род доручив господарювати у земному світі. І Сварог, син Бога, Творець Світу Явленого, навчив людей добувати мідь та залізо. Він змайстрував першого плуга – й орії назвали його богом ковальства. Він викував першу обручку – і молодь назвала його богом злюбу. Він же збудував першу хату, витесав з каменю перші жорна і навчив землетрудачів молоти зерно на борошно та випікати запашні паляниці.

Онохарко майже впритул помітив старого-престарого діда. Той сидів на священному живому Алатир-камені, Біл-камені, – усім каменям батько. Цей вітвар, як його називають, мав вигляд восьмикутної зірки. З-під нього витікають цілющі ріки. Онохарко не раз чув замовляння сколоток: «Боже Свароже і ти, Матінко-Ладю-Берегине, і ви, Боги Славні, на поміч мені станьте!». А ще він бачив на вітварях-алатирях у святилищах меч-акинак – його вважали центром, через який проходить вісь світу, принаймні навколишнього. Дід мав довге сиве волосся, весь у білій одежі, вишитій на грудях та рукавах дрібними червоними свас-

тиками. І проникаючий погляд голубих очей. На грудях золотилась восьмикутна зірка як символ Алатир-каменя.

– Ти хто? – спитав дід.

– Я – Онохарко, сколот і грецький філософ. А ти?

– Не впізнав? Усі сколоти мене знають. А от грецькі філософи – ні. Та й навіщо їм – у них свої боги та герої.

– Так я з діда-прадіда сколот, – почав виправдовуватися Онохарко.

– О, сину мій, довго, дуже довго ти вештався по світах, якщо вже й мене не впізнаєш. Я – патріарх Арій. А щоб краще пригадувалося, послухай Заповіт Сварога усім аріям (з Книги Велеса, дощечка Род III – авт.).

Він сів, підібгав під себе складені навхрест ноги, як робили волхви, і заспівав монотонно: «Створені ви з праху земного. І будуть про вас казати, що ви сини Творця, і станете ви як сини Творця, і будете як діти мої, і Даждьбог буде батьком вашим! І його ви маєте слухатись, і Він вам укаже, що вам мати, і те, що вам робити, і як говорити, і як творити. І ви будете народом великим, і ви станете над світом, і підкоряться вам роди інші, які видобувають свої сили з каміння, і творять чудеса – повозки без коней, і роблять різні дива без чарівників. І тоді всякий із вас буде ходити як чарівник, і прожиток для воїнів створюватиметься за допомогою заклинань. Але воїни стануть рабами багатослів'я. І від тьми-тьмущої тих слів ви втратите мужність і станете рабами данини й золота, і за золото будете продаватись ворогам. І тоді Боги скажуть вам: „Любіть Заповіт батька Арія. Він для вас – світло зелене і життя! І любіть друзів своїх – буде життя мирним між родами». А від себе Арій додав:

– Якщо відійдете від віри предків, то служитимете чужим богам. Та я знаю, що арії повернуться до віри батьків. Бо це заповідав Сварог.

– Патріарше Арію, ти бачиш майбутнє? – здивувався Онохарко.

– Звідси все видно, як на долоні. Тут минуле і майбутнє – як одне ціле.

– Справді? То дай глянути хоч краєм ока, скажімо, за дві чи три тисячі літ наперед, – попросив прибулець.

– Будь ласка. Тільки не жахайся.

І перед Онохарковим зором вималювалися обриси невідомих міст, де будівлі сягають небес, наче мешканці збираються ними дістатися до Вирію. І всюди золоті бані храмів з хрестами, а навколо них сновигають металеві потвори. Вони літають, товчуться на безлічі доріг, пірнають у води. А он і Данапр. Та це ж Русія-Сколотія! Куявія! Голунь! Воронежець! Трохи нижче божественна Хортиця – острів Хорошого Сонця, Хорса! І раптом повсюди – заграви, вибухи. Люди кудись біжать, кричать, стогнуть. І зникають у диявольській круговерті. А он попідтинню мруть виснажені голодом, у яких жадібні владоможці відібрали останнє зерня. І то нащадки аріїв-русів-сколотів. Що натворив Князь темряви на Білому Світі – жах! Таким може виглядати лише кінець світу, кінець життя на Землі.

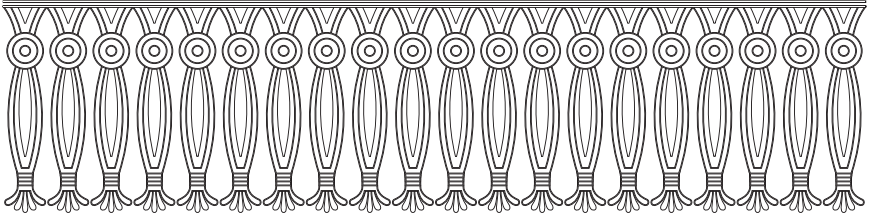
– Невже оте колись доведеться й мені пережити у новому втіленні? – Онохарко затулив обличчя руками. Він не в силі спостерігати страшних драконів, що шугають у повітрі й на землі та плюються вогнем і димом, підминають під себе людей.

– Я ж сказав: так буде, якщо нащадки відвернуться від віри пращурів – від Ведичної віри. І стануть служити чужим богам, а по суті – Князеві темряви. Запам'ятай цей заповіт!

Онохарко щиро подякував, покивав головою на знак згоди і глянув униз. А цього й не слід було робити. І в ту ж мить зник Буян-Острів. І він опинився над Озером Темряви. Звідти видів усе, що діється в ньому і на Землі. Запримітив на золотистому піску своє розпластане тіло. Над ним чаклував дідок-травник. Брат Савлій тупцював поряд. Слуги-євнухи, яких привів Онохарко до Ахіллесового риста-

лища, переминалися з ноги на ногу, чекаючи на свою Долю. Ридма ридала Велеслава. А навколо по-весняному буяла зелень – уже вбиралися в неї священні дуби, на яких щебетало птаство, оксамитилася молода трава. Зелений Шум, оцей символ розквітлої природи, світився у кожній билінці, у кожному листочку. Любуючись усім цим, його душа, мов зачарована, спинилася. Краса завжди заворожує. Який же гарний земний світ!

Онохарко дуже захотів повернутися у своє тіло. Ткнувся один раз, другий, третій. Але воно, його рідне тіло, не впускало, наче було на засову. Із Кола темряви, що, мов важка сиза хмара, розпростерлося над Землею, почувся смішок. Хтось звідти кликав до свого гурту, зманюючи смачними наїдками та напоями, жіночими ласками, розкошами та владою над ще більшими грішниками. Онохарко упізнав маленького вертлявого кровожерного божка Пекуна, який ладен проковтнути будь-кого, аби набити черево. Він, гигаючи, простягав волохату руку «помочі». Та Онохарко відбив її і з гуком «Чур тобі, Пек!» розігнався над морем, продірявив темряву отієї зловісної хмари і замить знову був у Великому Колі Світла. Тут він мав оглянути усе своє життя, власні здобутки і прорахунки, покаятися у гріхах вільних і невільних. А потім через сорок днів предстати перед Богами Вирію.

Частина друга

Голунь - земля Вед і русалок

...І попливли згадки-видіння. Ось він у рідному граді Голуні, який греки нарекли Гелоном. Безліч білих хат під солом'яними та очеретяними дахами (нині Бельське городище біля однойменного села, а також увесь навколишній обшир Полтавщини – авт.). Хоча подекуди стояли кам'яниці, в яких жила тутешня знать. Поселення обнесено до-вжелезним земляним муром. Саме сюди, на безкраї простори поміж лісів та степів, померезаних повноводними річками, давним-давно пращур Ярун привів свій рід, як казали староотці, подалі від зарозумілого князя Киськи, який з військом прийшов з-понад Дінця та хотів всіма повелівати. Онохарко побачив себе високим, ставним парубком з завжди усміхненими блакитними очима і трішки кирпатим носом. І, як бувало, завжди в гамірливому гурті хлопців та дівчат. Ровесники поважали його за веселу, добру вдачу та за те, що, хоч він і княжий син, одначе, ніколи не задирав носа, до кожного ставився, як до рівні. Зібравшись на якомусь святі, вони у вечірній тиші просили його розповісти сказання чи небилиці, яких він безліч набрався від мудрих волхвів. Та його й умовляти не доводилось.

Залюбки торохтів. І такі підбирав словечка та жести – молодь реготала, аж за животи хапалась. Мабуть, за це його й прозвали Онохарком, що означало – багатослівний. Він не ображався, навпаки – гордився тим. І з часом його інакше й не називали.

А ще любив він разом з дружинниками відправлятися на баских буланих конях-сауранах у дозір на височенні Кіммерійські вали, що бовваніли у сивій даліні на півдні від Гелону. Староотці їх йменували інакше – Трояновими, а мешканці ще й Змієвими. Онохаркові подобалися такі чергування. І там, на горбині, над самісіньким частоколом, він теж розказував про степових розбійників, які за намовою Чорнобога, ніби вовки-сіроманці, тихцем підкрадалися до валів, шукаючи лаз, щоб пробратися у володіння сколотів за здобиччю – красивими сколотками та дебелими юнаками для продажу на азійських невільничих базарах. Та їхні злі наміри сколоти спиняли хмарою стріл та дротиків, що пускали з валів. Таку давали відсіч, що небораки довго не наважувалися повторити вилазку. А нерідко зайди, петляючи попід валами, й самі потрапляли в халепу – в трясовину чи піщані плавуні. Їх сколоти зумисно маскували чагарниками. Онохарко, аби підбадьорити ратників, завше оповідав давню-прадавню легенду про те, як утворилися Троянові вали. Чи почув її десь, чи сам придумав, але сколоти слухали його з задоволенням і потім переповідали вдома.

Онохарко розказував так, наче сам усе бачив та чув. Він, блискаючи широко відкритими очима і широко розставляючи руки, показував, як окаянний триголовий Змій, що дихав полум'ям, налітав зі степу на скитські селища, хапав пазурами людей і ніс їх у свої печери за тридев'ять земель. І якось ухопив доньку князя з наміром зробити її своєю дружиною. Дівця була розумницею, вдала із себе покірну та слухняну. І від Змія дізналася, що він нікого не боїться, а лише Богатиря. Та через голуба й передала цю вісточку князеві.

Онохарко показував, як той Богатир довго м'явся, не згоджуючись стати на прю зі Змієм. І лише умовляння та сльози дітей розчулили його добре серце. Богатир замовив у ковалів величезний плуг, сховав його в гаю. Онохарко на собі представляв, як Богатир обмотався прядивом, обмазався смолою, відкопав під високою горою меч-кладенець і став, як свідчать повір'я, невразливим. Тільки-но Змій спустився з неба, Богатир виступив йому навстріч. Довго змагалися. Змій на богатиря – вогнем із пащек, а той на нього – зі списом, мечем та булавою. Змій вибився із сил, та так і не зміг здолати богатиря. Богатир запряг злодюгу в плуг і, нахльостуючи батогом, змусив прокласти глибоку борозну від краю до краю землі.

– Отак і вирости височенні вали: висотою – в тридцять ліктів, шириною – в п'ятнадцять, а довжиною – на кілька тисяч верств, – Онохарко витягував руки – що означало аж за обрії, а потім до самісінького неба. – Більше Змій не перелітав через цю межу – боявся Богатиря. І князівну повернув. Подекуди ті вали й досі називають Змієвими. А от волхви, духовні правителі Аратти-Сколотії, вважають інакше: то бог Троян переміг Змія-Чорнобога. Бо саме він був втіленням сили трьох верховних і наймогутніших богів – Сварога, Перуна та Велеса. Звідти й назва – Троянові вали. Хоча часто можна почути, що то все подвиги лише бога блискавки, грому та війни Перуна-Громовержця.

– І звідки ти все знаєш? – допитувалися однолітки.

– Волхвів уважно слухаю, – Онохарко настовбурчував вуха – і всі лунко сміялися з його жартівливих жестів.

...А ось перед Онохарком з імли впливла постать простої гелонської дівчини Богуслави, стрункої, тендітної, з русою косою нижче пояса. А які в неї очі – глибокі, як крилиці, і сині – наче небо, що туди впало. Такої красуні більше ніде й ніколи не стрічав. Він запримітив: вона слухає його оповідки особливо – мов зачарована. А в погляді під

довгими віями та тонкими чорними бровами – бездонна таїна і ніжність. Тільки коли він розказував про якісь жахи – вона зводила брови-стрічки на переніссі і кумедно відмахувалася від них руками. Він так звик до її погляду, що коли Богуслава не приходила на вечорниці, навіть у веселій юрбі йому ставало якось незатишно й самотно. Вона чомусь уявлялася йому Ясною – богинею добра, краси та справедливості. І одного вечора на гуляннях на толоці, що обривалася в річку, напередодні весняного свята Ярила-Ерила, коли водили хоровод, наспівуючи веснянки, Онохарко, тримаючи її долоню в своїй правиці та переборюючи надсадне хвилювання, шепнув на вухо:

– Дозволь тебе сьогодні провести додому.

– Ні, – тихо на ходу відказала.

– Мені так багато треба тобі сказати, – лагідно стискав її руку.

– Ні! – відказала різкіше.

– Чому? Повір, я нічого лихого тоді не заподію.

– Та я й не боюся. Одначе, ми – не рівня. Ти син князя, а я донька вдовиці. А поговору мені не потрібно.

– Ти мені запала в серце. Та так, що кожну мить тільки про тебе й думаю. Люба ти мені.

– Отакої! У Перелесника навчився знаджувати дівчат? То, може, й старостів пришлеш? – лукаво засміялася, легко притупцьовуючи в танці на травиці.

– А чом би й ні! Чи я не до душі? – Онохарко намагався спіймати її погляд.

– Так я тобі й зізнаюсь. Ха-ха! – гучно розреготалася Богуслава, аж юнаки та дівчата, що крутилися поряд, на неї оглянулися.

– Не віриш? Ну, то приходь на свято Ярила-Орія. Перед Богом Сонця правду почувеш. А ми з тобою рівні перед богами. Запам'ятай це, – і, увійшовши в коло, тричі гучно

ляснув у долоні. – Товариство! Хочу вам новину повідомити, – з лукавинкою скоса блиснув на Богуславу.

Він бачив, як злякано округлилися її очі супроти ясного місяця. Дівчина була спантеличена. Вона навіть краєм платка прикрила лице, тільки зіниці світилися, як дві зорі. Онохарко кілька разів хитро на неї бликнув і на всю толоку сказав урочистим голосом:

– Через два дні,.. – на хвилю вмовк. Гурт зачаїв подих. А Онохарко ще раз значуще поглянув на напружену, мов тятива, Богуславу і продовжив: – Наступить свято Ярила, бога весняного Сонця, весняних робіт та родючості, покровителя пастухів...

– Та хіба то новина, Онохарку? От здивував! Про це ми й без тебе давним-давно знаємо, – відізався Велемир, збивши шапку на потилицю. – Хто не встиг, буде досівати пшеницю, жито, просо та ячмінь. Бо хто в квітні не сіє, той у вересні не віє.

– А про те, що Тур-Ярило ще й бог пристрасті та кохання, забув? Чи постарів? – уколів його Онохарко.

– Таке скажеш! Яр-хміль – то наш чоловічок навесні. Він у цю пору шукає собі пару – дівчину-весну. Правда, красуні? – звернувся Велемир до гурту, і той схвально загудів, немов вулик. – Ти краще скажи, хто буде цього року носити шати Ярила?

Котрась із дівчат, присівши на колоду, тихо та протяжно завела пісню: «Де Ярило стане ногою – там жито копою, на поле зиркне – колос розквітне». Біля неї швидко зібралися майже всі подруги, з ними й Богуслава. Та й почали славити Ярила. З пісні виходило, що як гляне він у ліс – пташки защебечуть, а у воду гляне – риба стрепенеться. А кого з хлопців та дівчат поглядом торкнеться – у того серце коханням спалахне, кров зануртує та заяріє.

– А там і до весіль рукою подати, – вислухавши пісню, зітхнув Велемир. – Та це, мабуть, мене не стосується.

– І чого так журно? Є на кому – женись. Погуляємо-повеселимося, – підбадьорив Онохарко.

– Тій, кого я хочу, інший до душі, – парубок стягнув з голови шапку та давай судорожно м'яти в руках. Богуслава знала, про кого річ – про неї. Велемир якось приходив до її матері, розізнавав, чи не згодиться донька з ним на рушник стати. Про це сам їй не розповідав. То вже мати якось обмовилася. А їй лишень сказала: «Я дала тобі життя, але тобі Долю самій обирати. Як вирішиш – так і буде». Богуслава на те нічого не відповіла. А про себе подумала: «От якби Онохарко так учинив – подала б рушники».

– Не сумуй, друже. Не знайдеш пару на Ярила, то разом з квіткою папороті віднайдеши на Купала – він щедріший на кохання. А ні, то у жовтні осінній бог урожаю та статків Овсень на буланому коні разом з плодами принесе тобі в мішку й наречену. Так що до Коляди, коли настануть найдовші ночі, встигнеш і одружитися, й накохатися, – під'юджував Онохарко побратима.

– Ну, ти ж і язика тий, – засміявся Велемир. – Подивимося, що тобі Доля приготує. Так ти не відповів, хто буде цьогоріч Ярилом?

– А прийдете на свято й побачите, – загадково усміхнувся Онохарко й перевів погляд на Богуславу. Дівчина зашарілася й відвела очі.

Розходилися з толоки, коли місяць сховався за пралісом і надворі стало зовсім темно. Парубки розводили дівчат по дворах. Бажаючи Богуславі доброї ночі, Онохарко, схилившись, ще раз тихцем нагадав:

– Ми – рівні. Нас боги створили з однієї й тієї ж глини. Ти – моя доля.

Богуслава відчула, як жар торкнувся її щік, та вдала, що не почула. На прощання усім махнула рукою, швидко гайнула через двір і зникла в хаті.

І ось настало жадане велелюдне свято Ярила-Орія – сонячне, тепле, веселе. В Голуні його відзначали з особливою шаную. Бо ж, за переказами, саме він, Яруна, як інколи його зовуть, обрав оце місце для свого роду. Зранку арійсколоти у святковій одежі зібралися на майдані біля храму, навколо якого на деревах тріпотіли на легенькому вітерцеві жовто-блакитні прапорці як символи ярого весняного Сонця вгорі и життедайної Води внизу. Жінки та дівчата на вишитих рушниках розставили високі пшеничні калачі з білими головками, посипаними зерном та маком, що нагадували про чоловічу силу та плодючість, та крупні пироги з сиром. Богуслава з матінкою розташувалися біля самого входу в святилище. Звідти долинала голосна молитва головного гелонського волхва Тура з натовпу огнищан, які йому підспівували, раз по раз здіймаючи руки до Неба:

– О, Ярило, весняний батьку наш, захисти поля вірних сівачів твоїх, дай їм вправності та сили виростити святий хліб! На щастя! На добро! На безвік! На радість богів наших та людей, тварин і птаства! О, Ярило, покровителю пастухів, убережи худобину нашу від хижого звіра! О, нестримний та сильний Ярило, подаруй кожному юнакові та кожній дівиці іскру світлої любові, щоб міцнішав та множився наш рід і ніколи йому не було переводу! О, прийди, Ярило! Відімкни Матір Сиру Землю та випусти Ярилину росу-дощ, щоб злаки, трави та дерева буяли, а люди раділи життю!

Волхв Тур урочисто вийшов із храму та великим вербовим віхтем став окропляти святою водою – Ярилиною росою – сколотів, калачі та пироги. Богуслава, заплющивши очі, підставила лице.

– Хай вічною буде дівоча краса! Хай тебе, дочко, береже богиня весни й кохання Лада – дружина Ярила! – мовив волхв, рясно зрошуючи її обличчя. Богуслава його не витирала, доки й само не висохло.

І тут почувся стукіт копит – до майдану з боку Сонця, що вже яріло навколо, повагом наближався вершник. На білому коні. У довгій білій полотняній киреї з золотистим шитвом по краях, що прикривала на поясі велику моркви-ну й два дорідних яйця, певно, гусячих. Сам він був у червоних чоботях. На голові поверх золотистої шапки, що відбивала сонячне проміння, – пишний вінок із першоцвітів та верболозу, який подарував бог Квітич. На грудях на тлі великої променистої восьмикутної зірки намальовано зображення бика як правічна ознака нестримної ярості-пристрасті. На рукавах – по яскравій сварзі. У лівій руці тримав пучечок житніх колосочків – ніби побажання доброго врожаю та достатку, а в правиці – чоловічу голову, вирізьбленої з торішнього рум'яного гарбуза. Це означало, що рано чи пізно, а кожному доведеться відправлятися до Вирію, й тому нині слід жити яро, яскраво, радо, за законами Праві.

Коли вершник постав на майдані, Богуслава ледь не зойкнула від здивування: в образі Ярила мчав княжий син Онохарко! Він статечно об'їхав навколо храму і кожній жінці чи дівчині кинув весняну квіточку, весело сповіщаючи:

– Хай яріє ваша нива і ваше життя! Хай яріє ваше кохання! З святом вас!

А на рушник Богуслави та її матері кинув цілий пучечок жовто-багряних первоцвітів і проказав:

– Кращої пари, ніж ваша донька, для Ярила годі й бажати, – і, хвицьгнувши під боки коня, вискочив з натовпу. За ним хто пішки, хто на конях кинулися парубки. Разом з Ярилом помчали об'їжджати та обходити всі поля – щоб урожаїлися, наповнювали зерном засіки та щоб раптом буря не потолочила чи град не побив посіви. Так заповідав бог хлібодарів славний Орь – прадавній пращур оріїв-ратаїв.

Спантеличена Богуслава, ні на кого не дивлячись, поспіхом зібрала в плетений кошик калачі та пиріжки – їй було ніяково перед односельцями. А в душі раділа – Онохарко привселюдно натякнув, що вона – його пара. Принаймні, так їй здалося. Це значить, що він щодо неї має серйозні наміри. Хоч і занадто балакучий, однак слова на вітер не кидає. Вручила матінці кошик і сказала:

– Я – на Ярилин вигін.

– До Ярила чи до... Онохарка? – стурбовано спитала мати.

– До обох, матусю.

І з гуртом подруг подалася на толоку, де парубки встановлювали високий стовп. Як тільки Онохарко з хлопцями повернувся від нив, почалися веселі гуляння. Дівчата, взявшись за руки, закружляли в хороводі навколо Ярила, що царствено сидів на коневі, теж уквітчаного вінками. Опісля, коли залунали веснянки, Богуслава піднесла Онохаркові освячений пиріжок і весело защебетала:

– Скуштуй, Яриле. Сама пекла. Онохарку, тобі так личить бути богом весни й кохання. Очей не відвести. Тільки знаєш, не хотіла б я бути Ладюю, його дружиною.

– Чому? Адже це почесно, – здивувався юнак, кусаючи пиріжок.

– Бо їхнє кохання триває лише три весняних місяці – на такий термін відпускають Ярила господарі темного підземелля Чорнобог та Пек. Це так мало! Біля коханого хочеться бути поряд завжди.

– Я теж цього бажаю. А знаєш що, Богуславко, коли сутеніє, давай підемо до гаю, що за річкою. Там так пишно цвітуть кущі терну – як у раю, – раптом запропонував Онохарко. Богуслава на знак згоди кліпнула довгими віями.

На березі річки у старезному гаю справді розкинувся величезний, наче дім, та запашний кущ терну. Навіть у напівтемряві він світився міріадами дрібних квіточок.

Онохарко, захоплено розповідаючи, як з парубками об'їжджали поля, постелив на молоду траву-мураву свою білу кирею Ярила й запросив дівчину сісти. Та навіть у цьому благодатному місці Богуславі чомусь було не затишно. Може тому, що вперше вони zostалися наодинці: тільки він та вона і ясні зорі. Усе тіло напружене, мов тятива. Онохарко був у такому ж стані. Часом він молів усіляку дурницю, відповідав невпопад. Його голос тремтів. І Богуслава запропонувала:

– А давай я тобі розкажу про випадок, що трапився з богинею Ладюю, коли вона несла в наші краї весну з далекого півдня?

– З радістю послушаю. А то все я торохчу, – і обережно обійняв за плечі та пригорнув до себе Богуславу.

– Так от, простуючи в наші краї, втомилася Лада від довгої дороги, лягла спочити серед широкого степу і міцно заснула. А всюдисуща Мара скористалася цим та й густо засіяла увесь простір довкола Лади колючим терням. Воно на очах росло та перепліталось. І за якісь хвилини вибехкався густий-прегустий чагарник. Проснулася Лада від далеких молінь оріїв, що ніяк не могли розпочати сівбу через холоднечу. Глянула – а з усіх боків непролазний терник. А сівачі здалеку благали її поспішити. Ладі нічого не залишалося, як пробиратися-прориватися крізь оте тернове колюччя. Воно впивалося в її ніжне тіло, роздряпувало до крові. Та вона не звертала на них увагу. І таки вибралася з тернику. А там, де на землю впали краплини її крові, вирости гінкі кущі червоної калини, – дівчина вмовкла і раптом повернулася до нього усім тілом: – А знаєш, Онохарку, на цей раз я б хотіла опинитися на місці Лади – щоб нести людям тепло та радість.

– Ти й будеш Ладюю. Коханою. І дружиною не Ярила, а моєю – Онохарка. Чуєш, моєю. І лише моєю. Я люблю тебе. Я жадаю тебе. Тільки з тобою я бачу своє майбуття.

– Ти також мені любий. І давно. Тільки..., – хотіла сказати, що вона з простого роду. Та парубок затулив їй вуста гарячим цілунком і ніжно поклав на спину. А потім випалив:

– Моя мати-еллінка колись була рабинею, яку батько-князь викупив у заїжджих лихварів. Та це не заважає їм жити душа в душу. Бо найвищий дар на землі – кохання. І вона народила йому п'ятеро дітей, у тім числі й двох синів – мене та Саву. А ти мені народиш четверо синів і стільки ж доньок. Чи ти проти?

– Як повелиш, мій коханий. Ти – для мене увесь світ. Тільки тебе я бачу батьком своїх дітей. Я буду тобі вірною Ладюю. І не злякають мене ніякі терни. Ти – моя радість, щастя й надія. О, мій Ярун, Ярець, Ярчик.

– А ти – моя Ясна, бо схожа на оту богиню. Я поговорю з батьком. І через пару тижнів, на початку травня-громника, після Зеленої неділі чекай на старостів, – жагуче виціловував Онохарко свою кохану. – А якщо ти не погодишся стати моєю дружинонькою, тоді я, як у тій казці, перетворюся на кущ терну – на такий пишний, як оцей, де ми перебуваємо. Буду квітувати раз на рік. І радувати сколотів-сонцепоклонників.

Отоді біля розлогого квітучого тернового куща усе й сталося між ними – як між пристрасним Ярилом та відданою Ладюю...

...Онохаркові на просторах Неба було приємно спостерігати за тим, як вони тоді кохалися. Шепотіли ніжні слова. Давали обіцянки. Насолоджувалися одне одним. І тоді він раз і назавжди зрозумів: без самовідданого кохання щастя не буває.

...Наступного дня Онохарка ні ждано, ні гадано покликав батько – князь Вепр, якого за похмуру вдачу частенько

сколоти називали Кнуром чи Гнуром. Він сидів у світлиці з заклопотаним лицем, про щось тяжко думав, потираючи м'язисті кисті. На привітання сина тільки скоса бликнув, ледь помітним помахом руки запропонував сісти на лаву навпроти і знову занурився у думки. Онохарко подумав, що батько щось знає про його зустріч з Богуславою, і напружено прикипів поглядом до батькових сивіючих вусів, бороди, брів.

– От що, сину. Перед тобою стоїть дуже відповідальне завдання. Не здогадуєшся? – нарешті загудів густим басом.

Онохарко знизав плечима.

– Поїдеш послом до Гориції-Грецьколані, тобто Еллади. Велике Вухо донесло, що по сусідству з нею все кровопролитнішою стає війна між Лідією та Мідією. І Вавилон нечувано розперезався. І юдеї заворушилися. Наші очі мають бути там. І наші міркування оті вояки там теж повинні враховувати.

– Навіщо це могутній Великій Скитії? – спитав Онохарко. – Це ж так далеко від наших кордонів.

– Як це навіщо? – сердито гримнув Вепр. – То багаті краї. Ти не знаєш, а я скажу: наші гомери-гімери-кіммерійці тримали в покорі ті народи майже півстоліття. І не так давно – менше п'ятдесяти літ назад. А скитські воєводи-пращури Прототій та Мадій із нашого роду Ішпакаїв теж мали під своєю рукою ті плодючі землі. А чим ми гірші? Там наші інтереси, сину! В Лідії-Людії майже половина населення – арії-руси-сколоти, які залишилися ще після розпаду Хеттського-Хаттського царства. Хто їх захистить, як не ми. Окрім того, військові події розгортаються ледве не поряд з нашими кордонами на сході (мався на увазі північний Кавказ – авт.), куди ми на зиму відганяємо на випас табуни, череди та отари. Ми повинні все знати, що там діється. Хто наш друг, а хто ворог, і відповідно чинити.

– Та хто я такий, батьку? Адже в Сколотії чимало мудрих, досвідчених людей. Чому б їм не доручити цю складну справу? – згадавши, що він учора ввечері так гаряче обіцяв Богуславі, почав заперечувати Онохарко.

– Ти – княжий син. А цей титул для них значить більше, ніж цар. З тобою правителі інших країн захочуть зустрітися, а з ними – ні. Це затамив? – батько пильно глянув в зіниці синові.

Та син у своїх мислях був далеко – перед очима стояла усміхнена Богуслава.

– Так що тобі слід туди відправлятися, сину. А заодно укладеш ряд угод про поставки до Еллади зерна, шкір, соленої риби, зброї тощо. Вони ж нам відправлятимуть вина, посуд, дорогоцінності, прянощі та іншу всячину. Коротше, саме на тебе я покладаю великі надії. Тобі очолювати посольство. З тобою відправиться ще з десяток скитів, які трохи володіють грецькою мовою. Звісно, разом з кибитками, – Вепр уже не переконував, а наказував.

В цей час до світлиці зайшла чепурненька, невисокого зросту й метка мати Онохарка. Приязно всміхаючись та поглядаючи на заклопотаних чоловіків добрими очима під квітчастою святковою хусткою, поставила перед ними на розписній керамічній тарелі свіжоспечену запашну високу бабу з білим верхом, посипаним маком, та обкладену писанками, дзбан узвару та широкі глиняні кухлі. Бо ж Великодні свята продовжувалися.

– До того ж, ти, сину, добре знаєш грецьку мову. Спасибі твоїй матері гелленці-еллінці, що навчила тебе теревенити по-їхньому, – повеселів і батько, ніжно обійнявши дружину за талію. – І на нашій голунській мові вона теж балакає, як на рідній. Колись я картав її за те, що вчить тебе говорити по-чужинському. Тепер же бачу – не правий був. Її старання знадобились. Так що, синку, після Русалій та Зеленої неділі й вирушиш.

Кров ударила Онохаркові в голову: а як же Богуслава, що з нею буде?

– Та не поїду нікуди! – раптом майже крикнув юнак. – Ти зумисно мене відправляєш?! Дізнався, що я, що ми з Богуславою... Я ж їй обіцяв.

Вепр зрозумів: син до безтями закохався. Він повернув голову до вікна, довго дивився на широкі плеса ріки, зробив вигляд, що не розчув слів Онохарка. І спроквола, наче говорив сам з собою, розмірковував:

– Гадаю, війна там протриває недовго. Отоді й повернешся. Діждеться тебе Богуслава, ніде не дінеться. Опісля й поберетесь. Хіба я проти. Бачив – дівчина гожа, добра, весела. Та й к красуня – очей не відвести.

– То може ми одружимося – і вона відправиться зі мною? Батьку, я ж її так люблю! І мені буде спокійніше, якщо вона буде поруч, – син, прохаючи, легенько торкнувся батькових рук своїми, як колись у дитинстві.

– Це – не прогулянка, сину. Це – дуже далека й небезпечна поїздка. Ти чоловік – справишся. Жінкам набагато складніше. Ти ж не хочеш, щоб Богуслава потрапила в біду? На чужині усе чуже. І вона там буде як неприкаяна. Тим паче, що не знає ні грецької мови, ні тамтешніх порядків. Сидітиме в кибитці, мов бранка. Ти ж їй бажаєш добра? Подумай над цим.

– Але ж я обіцяв стати з нею на рушник. Вона уже моя жіночка. Нас благословив Ярило, – палко переконував княжич.

– Треба б і нашим благословенням заручитися, сину, – посуворішав Вепр і відсмикнув руки. І до дружини: – Чи не так, Ладо моя?

Онохарко помітив у карих материних очах сльози.

– Так от, поясниш Богуславі те, що це я прошу заради всієї нашої Русі-Сколотії та благополуччя кожного сколо-

та. Вона кмітлива дівчина – і все зрозуміє. Чи мені з нею побесідувати? – Вепр не зводив очей з сина.

Юнак не знайшовся, що відповісти. Адже за законами побратимства він не має права відмовлятися від виконання важливих завдань, навіть якщо доведеться ризикувати життям. Так було з правіку. Одначе йому дуже не хотілося розлучатися з коханою. Він, отак сидючи, й заляк, низько схиливши голову. Мати тихо підійшла ззаду, ніжно поклала долоні на його голову і почала перебирати в'юнки, як у неї, пасма. Тільки у неї було темне волосся, як більшості еллінів, а в сина русяве, як у батька-сколота. Її щоками котилися дрібні краплі й падали на синів чуб. Мовчанка затяглася. Нарешті Онохарко глухо вичавив із себе:

– Добре, я поїду. Але й до тебе є прохання, батьку. Всяке може статися зі мною – у житті, як на Дикім полі. Не полишай своєю увагою Богуславу. Якщо потрапить у скрутне становище чи якусь халепу, допоможи. Обіцяєш? І ти, мамо? – Онохарко з надією переводив погляд з батько на матір.

– Можеш не хвилюватися: Богуслава матиме все, чого потребуватиме. Я про це подбаю, – твердо проказав князь.

– Ми з нею подружимося, Анахарсісе, – втирала очі мати.

– Спасибі. І все ж, невже нам так важливо знати, що діється в отих Межиріччі та Заріччі? – Онохарко все ще не міг второпати, для чого так поспішати з відправкою посольства.

– Справа в тім, сину мій, – голос Вепра повеселів, схоже, від того, що син дав згоду на поїздку, – вже кілька років Лідія-Людія намагається втримати натиск мідійського царя Кіаксара. Його сколоти називають Кишека-цар. А він себе іменує ще й слав'яно-сколотським князем. І то не спроста. Прагнучи розширити свої володіння за рахунок сусідніх земель, він стає все нахабнішим. То йому захотілося захопити столицю Асірії Ніневію. І якби не втрутився сколот-

ський воєвода Мадій Ішкаїд зі своїми воями, вона б не встояла разом з володарем Ассурбонапалом. Перший раз Кіаксар змушений був піти ні з чим. Та, схоже, затаїв образу. Згодом йому вдалося захопити Парфію та Гірканію, що біля Гірканського моря (нині Каспійського – авт.), де живуть чисельні племена каспіїв-коноводів. Він підкорив своїй владі Урарту, де довгий час господарювали наші пращури і навіть побудували місто Ур. Під його ударами втратила незалежність Персія. А тепер почалися напади на скитські царства Сакамене та Ману. Раз по раз він відправляє війська до Кападокії, а це майже поряд з нашими землями – за Скитським, або, як кажуть греки, Евксінським морем. Ті землі колись були у підпорядкуванні інших наших пращурів – кіммерійців-кімврів. Вони б і досі були нашими, якби не зрада. Мадій в одній із битв загинув. Хоч є підозра, що то була підстава. А невдовзі його орда стала найманим військом того ж таки мідійського царя Кіаксара. Яким побитом – невідомо. Інше скитське плем'я трерів начолі з Кобою пішли служити Вавилону. І всі разом вони знову напали на Ассірію. Її цар, аби не потрапити до полону та не терпіти знущань, зачинився у палаці і спалив себе разом з сім'єю, наложницями, євнухами та багатствами.

– Яка дикість! – вигукнув Онохарко.

– Ти правий. Царі наче подуріли – постійно воюють між собою, знищують один одного. Самі не живуть і іншим не дають жити. Через їхню хворобливу жагу до багатства та влади, десятки тисяч людей загинуло, ще більше стало рабами. Скільки вже літ колотиться у війнах Карія, Заріччя та Межиріччя (нині це територія Передньої Азії та Близького Сходу – авт.). І кінця тому не видно. То може тобі вдасться покласти край отій, як ти сказав, дикості? – Вепр вивчаюче поглянув на сина.

– І чим же закінчилася ота битва? – у свою чергу спитав Онохарко.

– Асірія була знищена. Ніневію стерли на порошок. Чимало населення вирізано, а більшість взято в рабство. Та коли спільники почали ділити поміж собою багатства Асірії, то пересварилися, як запеклі вороги. Ледве за мечі не бралися. І тоді хитрий цар Кіаксар, за намовою еламівців, запропонував кіммерійським вождям і воєводам зібратися, відсвяткувати разом перемогу й помиритися. Ті, не сподіваючись на підступність, прибули до Кіаксара в гості. Хильнули, як годиться. А вночі його воїни усіх порізали. Отаким виявився Кіаксарів бенкет – кривавим. То ж якщо такого царя не спинити, він ще багато може лиха накоїти. А тому присутність нашого посольства у тих краях дуже потрібна, сину, – Вепр ще раз запитально глянув на сина.

– І кіммерійці-сколоти не помстилися убивцям, які порушили закони Праві? І не поламали їм, як ведеться, хребтину? – щиро обурився Онохарко.

– Чому ж! Кіммерійці помстилися. І дуже жорстоко. Вони вбили сина Кіаксара, який навчався у них військовій справі, випотрошили його, як дичину...

– О лишенько! – сплеснула руками мати в Онохарка за спиною, підносячи край фартуха до обличчя.

– Набили всередину овочів і відправили Кіаксару на стіл. А самі, знаючи, що без помсти не обійдеться, сховалися в одній із лідійських фортець. Зрозуміло, після цього війна між Мідією й Лідією стала неминучою, – Вепр, хитаючи в роздумах головою, вмовк, пригладив хохла за вухом, а потім підняв очі на сина: – От і тягнеться ота маруда вже більше п'яти років. Ми могли б відкрито виступити на стороні дружньої Лідії, але тоді війна б стала ще запеклішою. Та й кому потрібні зайві жертви. У всякому випадкові, не нам і нашим богам.

– Батьку, а ти б пожертвував мною, скажімо, заради влади? Тільки відверто, – Онохарко вступився у Вепра проникливими блакитними очима.

– Тоді я був би не батьком, – прямо відказав князь. – Ми приходимо на цей світ, щоб продовжити свій рід, а не для того, щоб його нищити. Я б порушив Закон Роду. Цього я не зробив би ні за яких обставин. Бо був би проклятий у віках.

– І що ж оті кіммерійці – так і zostалися там? – задоволений відповіддю, допитувався Онохарко. І ця цікавість радувала Вепр: син старатиметься спиняти війни, а це головне.

– Залишивсь без вождів, частина пішла на службу до лідійського царя, продовжив Вепр. – А більшість перебралася морем до Тавриди. І після того їх стали називати тавроскитами, а вони себе – царськими скитами. Запопадливі греки їх величають саями, мовляв, «царськими». Та що тривозить. Після довгого перебування на чужині у них скалічилася не тільки мова, а й вірування, обряди. Вони майже забули Веди, бо жили і діяли не за законами Праві, а за правом сильного звіра. Колись про це дізнаєшся докладніше. Уже й вони стали заводити рабів, що забороняють Веди – «навчилися», перебуваючи в Межиріччі та Заріччі. До речі, і в Елладі рабство – звичне явище. Май це на увазі. Є ще одна морока, яку тобі доведеться враховувати під час перебування в Грецьколані.

– Чи не забагато для початку, батьку?

– Вона пов'язана с першою. Придивися пильніше до так званого «божого народу». Надто він загадковий, утаємничений і незрозумілий. Мені здається, що його жерці, якщо не очолюють, то спідтишка підбурюють місцевих царів до війн, заколотів, повстань. А от хто ними керує – навіть не здогадуюсь. Виясни це, якщо зможеш. Тільки будь дуже обережним, – тепер Вепр своїми мозолистими руками ніжно погладив долоні сина.

– А Велике Вухо не може?

– Є речі настільки таємні, що простим розвідникам до них не дістатися. Придивися до дій вавилонського царя Набсура, якого величають Навуходоносором Другим.

– Ну, й ім'ячко – На-вухо-донос-сор, – сміючись, перекрутив Онохарко.

– Марно насміхаєшся. То підступний цар. Хоч його похід на Єгипет і був безуспішним, проте військо у нього сильне. Він швидко завоював Юдею, захопив Єрусалим. До речі, колись оте місто називалося Руса-салем – Русів постій. Так от захопив він те місто, поставив намісником сина юдейського царя. І повів до Вавилону як бранців понад три тисячі знатних юдейських мужів, в тому числі й священників, та втричі більше простолюдинів. То перше вигнання євреїв з Іудеї.

– Їх не люблять за те, що вони називають себе «богообраними»? – Онохарко не розуміючи розвів руками.

– От цього я точно не знаю. Хоча ходять чутки, що такими їх чи то назвали, чи створили єгипетські жерці. От ти й дізнаєшся. Як би то не було, від того вавилонського полону спокійніше в Азії не стало. Навпаки, стосунки загострилися. Недавно юдеї знову виступили проти Навуходоносора. Чим це закінчиться – важко вгадати. Тим паче, що не так давно мідійський та вавилонський владики скріпили свій союз династичним шлюбом – поженили своїх дітей. Одначе, це не додало їм довіри один до одного. Схоже, Набсур все ж побоюється надмірного посилення свого свата. І на кордоні з Мідією уже звів високий мур. Ото такі родичі! Він, до речі, був одружений на сколотці Амазі, доньці Астіага – царя сколотів та мідійців. Та й матір'ю її була донька сколота Аліатта, царя Лідії.

– Батьку, то виходить, руська кров тече в жилах правителів заледве не всіх азійських царств? – вихопилося в Онохарка.

– Виходить так, – важко зітхнув батько. – Та який толк з того? Вони зійшли зі шляху Праві, знехтували Заповітами Всевишнього, Законом Роду. А це ж вважається найтяжчим гріхом, який загрожує самому існуванню арійсько-слав'янських родів. І оті так звані родичі тепер ворогують поміж собою заради користі та багатства гірше звірів. Навряд чи вони пам'ятають Закон Велеса, що проповідує Любов як основу існування Яві, в якій ми живемо. Тепер у них нові вірування, нові боги. І всі вони визнають рабство – оцю ганьбу світу. То шлях до безодні.

– Батьку, звідки ти знаєш, що діється в краях далеких? Ти такі подробиці розповідаєш, наче щойно звідти, – Онохарко щиро дивувався.

– Для цього у нас, сину, є Велике Вухо, а в ньому безліч пластунів-розвідників. Поважні біженці з Мідії та Вавилону, які незгодні з діями своїх царів, за незначну плату залюбки про все розповідають. Нашим пластунам важче доставити такі вісті, аніж отримати. Слід знати, що діється у сусідів, якщо хочемо убезпечити наші кордони від ненаситних загарбників і володарювати на своїй землі за законами Праві, а не чужинців.

Згодом, смакуючи святкову бабу та запиваючи узваром, Онохарко мовив:

– Але ж, батьку, у мене за плечима ні досвіду, ні знань, ні хитрості.

– Відверто кажучи, не хотілося б тебе відправляти світ за очі. Та іншого виходу не бачу. Я тобі вірю й на тебе покладаюся. А досвід – справа наживна. Упевнений, ти виконаєш те, що належить царському синові. Та й світу побачиш. Еллада багата знаннями, які вона по крихті збирала звідусіль. Там і набутки нашої Пелазгії-Лебедії. Давним-давно переселенці з Подніпров'я на лодіях з білими парусами переселилися в ті краї, навчили тамтешніх людей орати

плугом, сідлати коней, майструвати вози та колісниці. Несли мир, добро, хліб. І навіть їхні олімпійські боги багато в чому схожі на наших, тільки зараз ймення мають інші. Поживеш там – сам побачиш.

Онохарко вперше чув такі відверті плани свого батька. І про себе не переставав дивуватися: як багато він знає! Та, певно, так і має бути, адже він – князь. Йому рада старійшин та віче ввірили долю всіх племен скототів – авхатів, катіарів, траспіїв, паралатів, будинів, усієї держави на величезному обширі від Дану, Росі до Істра (так звалися відповідно ріки Дон, Волга та Дунай – **авт.**). А ще подумав, що сам він надто мало знає про світ, на який привели його тато з мамою.

– Мабуть, ти правий, батьку. Спасибі за довір'я. Я постараюсь бути гідним своєї Батьківщини і всіх скототів, – підіймаючись, мовив Онохарко.

– Що ж, я радий таке чути. Хай Триглав допомагає тобі. Хай богиня перемоги Слава завжди буде поряд з тобою, – підійшов і обійняв сина за плечі. – А дорогою до Грецьколані в Тавриді навідаєшся до кам'яних кошів (нині їх називають дольменами – **авт.**) під горою, де волхв Роман коша поставив (нині гора Роман-Кош у Кримському природному заповіднику – **авт.**). Там пройдеш посвячення. Після того станеш просвітленим – справжнім укротом-русом. Тебе проведе туди волхв Івась. Мандруючи попід священним Молочним шляхом, він тебе багато чому навчить. І зарубай собі на носі, що, відкривши камінний ящик, на який тобі вкаже волхв, отримаєш ключ до всіх знань у Всесвіті, які у такий спосіб зуміли зберегти наші волхви. Після того ти зможеш уникнути багатьох негараздів, тебе обминатимуть стороною біди й напасті. І знатимеш, може, більше ніж я. Це так важливо на чужині. Але пам'ятай, той ключ буде діяти до тих пір, доки ти залишатимешся вірним своїй Вітчизні. Тобі волхв ще нагадає.

– А якщо.., – глянув у вічі батька.

– Ніяких якщо. Інакше згинеш. Наші сколотські боги захищають до тих пір, доки в них вірять і їм не зраджують. Зрозумів? – з притиском повторив батько. Онохарко кивнув. – Я в тебе вірю. Ото ж, після Русалій та Зелених свят відїжджаєш на батьківщину своєї матері.

...На побаченні з Богуславою під старими вербами, що журно опустили довге віття у вечірні води річки, Онохарко, багато разів вибачаючись, усе розповів. Дівчина не заплакала, навіть не скривилася. Що у неї було на душі, хтозна, вона лише розгублено усміхалася коханому. Може хотіла, щоб саме такою, всміхненою, він її запам'ятав. Мудрість справжньої Лади.

– Ярчику мій, не побивайся, я буду тебе чекати. Хоч би й усе життя, – промовила тихо і голос її затремтів.

– Голубонько моя, зіронько моя, я теж. Можу навіть тобі присягтися, – палко обійняв її за плечі, виціловуючи.

– Не варто, любий. Щоб, бува, не порушити свою клятву, – сумно подивилася на нього.

– Чому так речеш, рибко моя? – Онохарко ніжно обіймав дівчину за плечі.

– Серцем відчуваю. Я тобі й так вірю, милий мій, – без присягань. У тебе світла правдива душа, – довірливо прихитилася до його грудей.

– Я завжди буду поряд з тобою – як оте сузір'я Чепіг обіч Молочного шляху. Бачиш? Сподіваюсь, та клята війна буде недовгою. І я повернуся. І ми одружимося. Батько схвалив мій вибір. Пообіцяв турбуватися про тебе, – княжич узяв у свої долоні лице дівчини і гаряче виціловував щоки, чоло, повіки.

– Не клянися, Ярунчику. Прошу. Я завжди тебе буду любити. Жодна дівчина ніколи тебе так не полюбить. Ти

моє перше і єдине кохання на все життя, – так же пристрасно шепотіла Богуслава.

І вони, передчуваючи довгу розлуку, палко кохалися під вербами, що довгими вітами укривали їх від цілого світу. Крізь зелені пасма їм усміхалися зорі з синьої вишини. Раз по раз прямо на них падали яскраві данниці, сповіщаючи про щось величне й добре. У вербах вперше тьохнув соловейко, а в очеретах почали перегукуватися нічні птахи, шукаючи пару.

На прощання біля перелазу через тин Богуслава запропонувала:

– А давай зустрінемося під нашими вербами у зелений четвер, коли сонце торкнеться вершечків пралісу.

– Це коли русалки справляють свій Великдень? – низав плечима парубок.

– Так-так, саме в той день, коли русалки відчувають себе справжніми людьми. І вони, як живі істоти, веселяться, сміються, бажають кохання, – Богуслава взяла його долоню у свої і з мольбою зазирнула в очі. Онохарко, не зовсім розуміючи, щоб те означало, дав згоду.

І от настали Зелені Свята, коли сколоти пошанувували Сонце, Воду та Землю, які з правіку народжують зелене диво і саме людське життя. В цей час весняне Сонце так пригріло Матір Сиру Землю, що вона відгукнулася буянням зелені на луках, у дібровах, лісах. На ланах зацвітало жито. Повсюдно розщебеталося птаство, пораючись біля гніздечок, де от-от мала запищати малеча.

Онохарко з радістю спостерігав, як мешканці Голуні готуються до Зелених Свят – їх вони вважали чи не найзнаменнішими у своєму бутті. Прибирали подвір'я та хати. Жінки готували ритуальні страви та напої, пекли баби, фарбували крашанки, як на Великдень. З храму долинали співи, якими сонцепоклонники умовляють Небо та богів Вирію уберегти поля, сади, городи та луки від заморозків,

які деколи трапляються в цю пору, та від посух, буревіїв, граду – від цього залежить урожай та добробут людей на весь рік. У Перуна-Громовержця просили: «О милостивий Боже, грізний і добрий Перуне! Молимося тобі, щоб ти з'явився в потрібний час і дарував нам дощ – аби дерева, трави та хліба добре росли і квітнули, й цвіла вся наша Мати-Земля! Не завдавай горя, просимо тебе, непотрібною бурею, громом, градом і блискавкою!..»

Побачивши, як його мати-еллінка розстилає на підлозі пахучі м'яту, любисток, полин, чебрець, лепеху, весняні квіти, Онохарко кинувся допомагати. Він припасовував гілочки липи, берези, ліщини над дверима та вікнами, на покутті. Бо, як старі люди казали, протягом клечального тижня душі померлих відвідують рідні оселі та ховаються в зелених травах та гіллі. То нехай їм буде затишно у рідних домівках. Не дозволялося ламати лише віття дубів, які вважалися священними, бо то були дерева всесильного й велемудрого Перуна, бога грому й блискавки. А гнівити його не можна.

– Матінко моя люба, ти все робиш, як справжня скіф'янка, – звернувся він до матері по-грецьки.

– З ким поведешся, того й наберешся, сину, – відповіла вона по-голунському. – З тих пір, як твій батько викупив мене ще дівчиськом у заїжджих лихварів, ця земля стала мені рідною. Я тоді заприсяглася, що вивчу та буду жити за звичаями цього народу. І роблю це все життя. І ні на крапельку не жалкую, що Доля мене звела з твоїм батьком. До речі, подібні Зелені Свята відзначаються і в грецьких поселеннях побіля Афіні. Я знаю, бачила. Це не випадково. Я все більше переконуюсь, що вони прийшли до моєї Еллади саме з цих країв – з Лебедії, що на грецькій мові звучить як Пелазгія. Там до цього часу живуть люди, які розмовляють мовою, схожою на голунську. Я інколи думаю, що і в мені тече кров давніх вихідців із Аратти-Сколотії, які осво-

ювали побережжя та острови Серединного моря. Ти будеш там – придивись, прислухайся.

В Зелений четвер під вечір, ледь сонцесяйний Дажбог, наповнивши все навколо літеплом, намірився сховатися за обрій, Онохарко попростував до «своїх» ошатних старих верб. Він поспішав з надією там побачити якомога швидше кохану. Кинув очима на похилену вербу. А на ній... напівсидячи лежала якась дівчина і в неї замість ніг довгий риб'ячий лускатий хвіст. У легкій ясно-блакитній сукні, підперезаній синьою квітчастою крайкою, з довгими широкими рукавами, пов'язаними квітковими перевеслами. На голові пишний різнобарвний вінок із латаття та лугових квітів, розплетені коси майже сягали зеленої трави. А обличчя було біле, мов крейда. Загледівши юнака, дівчина повільно повернула до нього голову й проказала урочисто втаємниченим незнайомим голосом:

– Нарешті я діждалася парубка, який до вподоби. Мені не вистачає тебе у підводному царстві. Так самотньо. Так холодно. А йди-но до мене, мій красеню. Я цілий рік тебе чекаю.

– Хто ти? Та що робиш отут? – не вірячи своїм очам, дивувався Онохарко.

– Хіба ти не бачиш? Я русалка. А звати мене Любистиця. Тільки-но вийшла з води аби скупатися у променях вечірнього Сонечка.

– Ти утоплениця? Чому ти пішла у світ Дани, богині річок?

– Бо мені нічого не залишалося. Мати хотіла віддати мене за багатого та старого діда. Я благала не калічити мою Долю. Та вона й слухати не хотіла. А я не бажала йти за нелюбого. І перед самісіньким шлюбом втекла з хати та й шубовснула в річку. Тепер я слугую Дані.

– Ти кохала іншого?

– Ні. Я чекала на тебе, любого моєму серцю. Йди до мене. Разом скупаємося. Не бійся, вода тепла. Нумо, швидше, – і Любистиця простягла в бік парубка обидві бліді руки. – Тільки скажи, що в тебе – полин, любисток чи петрушка?

– Петрушка, – проказав, а губи, як дерев'яні, не слухалися.

– А полину у тебе немає? – перепитала русалка. Онохарко похитав головою.

– Тоді ти – моя душка, – почув у відповідь. – А тому зараз я маю тебе залоскотати.

Онохарко, мов зачарований, ступив до неї кілька кроків і почав наразі розв'язувати широкий червоний пояс. А русалка кликала все настирливіше:

– Іди до мене, любий! Йди! Благаю. Нам буде хороше удвох.

Раптом княжич схаменувся:

– Не можу... Змушений відправлятися в далеку дорогу.

– Тоді підійди хоч на хвилинку. Дозволь мені торкнутися твоєї правиці. Й поцілувати тебе на прощання.

– Знаю я, що ти замишляєш – затягнути мене в річку на самісіньке дно. Та я не підйду – не маю права. Повинен виконати важливе доручення.

– Як жаль. Невже я менш варта, ніж оте доручення? Поглянь, яка я красна та гожа. І який же ти мені любий!

– Ти справді гарна. В Сколотії не багато таких красунь.

– То ж іди нарешті до мене! – і вона почала наспівувати: – Ой, рано-рано, на тихій вербиці сиділа русалка та питала літа...

– Ти хочеш мене зачарувати піснею, як це завжди роблять русалки. Та я все одно не підйду? – видно, парубок уже оговтався.

– Чому?

– Бо в мене є дівчина, найкраща в Русі-Сколотії.

– Тоді я з туги та розпуки стану лілеєю, водяною квіткою на оцьому широкому плесі. І буду чекати, доки ти повернешся зі свого завдання, Ярчику.

І лише коли Онохарко почув оте чарівне «Ярчику», зрозумів, що то Богуслава. Він розреготався, як хлопчисько:

– Ха-ха-ха! Яка ж ти жартівниця! Ой, не можу, зо сміху помру. Русалонько ж ти моя, та я за тобою хоч у воду, хоч у вогонь! – кинувся до Богуслави, підхопив на руки, і разом вони закружляли, як малі діти.

– Русалонько моя мила! Я й гадки не мав, що ти можеш отаке втнути. То ж знай – ти для мене дорожча за все на світі. Тільки почекай трішечки. Чим же тебе задобрити, русалонько? Затули очі! – і Онохарко, однією рукою тримаючи дівчину, іншою витяг з кишені тонку обручку з сердоліком і швидко нанизав на безіменний палець правиці Богуслави. Та відкрила очі й зойкнула. – Це знак того, що ти моя дружинонька-половинонька!

По той бік річки у густому гаю закувала зозуля. Та кувала недовго. Мабуть, її хтось злякав.

– Стільки літ буде й нашому коханню, Ярчику.

Парубок на знак згоди тільки кивнув головою, хоч сподівався, що зозуля ще прокує не менше ста разів.

А потім Богуслава в річці хутко змила білу глину з обличчя та рук, в очеретах переодяглася у святкову одягу. Заплела тугу світло-русу косу. Прикріпила вінок зі стрічками. На тендітну шию поверх вишиванки накинута різнобарвне намисто. Взула червоні чобітки. Русалчине вбрання зав'язала у вузлик.

І, взявшись за руки, юнак та дівчина доріжкою попід вербами чимдуж подалися до гаю, де вже веселилася молодь, грали музики і хазяйнував Гайбог. На просторій галлявині на пні стояла русалка із соломки. Навпроти палахкотіло багаття. Дівчата й хлопці зі сміхом та жарта-

ми стрибали через нього. Точнісінько, як на Купала – рука в руці. І ту пару, що тричі перескакувала через вогонь, усі вітали, як наречених. Бо то був давній звичай огнищан.

– Гайнемо й ми через кострище? – запропонував Онохарко.

– З радістю, – прошепотіла Богуслава.

Вони стрибнули тричі. Під дружні оплески та схвальні вигуки парубків і дівчат.

– Вітаємо вас! – було чути з усіх сторін. Онохарко не зводив погляду з нареченої. Вона то піднімала на нього очі, то низько схиляла голову, трохи соромлячись. Вони були такі щасливі. Перед розставанням. А на безіменному пальці дівчини під промінцями місяця поблискувала сердолікова обручка, що, за повір'ям, вважалася найкращим оберегом. Онохарко взяв за руку Богуславу, і вони, як і інші пари, подалися із гаю в нічний степ.

...Проводжали Онохарка і його побратимів майже усім містом. Гамірлива дітвора снувала поміж дорослими. Попереду батько з волхвом Івасем ішли статечно, вітаючись кивком голови з огнищанами, що стояли обіч вулиці. Мати дріботіла позаду, щоразу витирала кінчиком хустки сльозини, що ні-ні та й скочувалися по щоках. Поряд з нею йшов молодший брат Сава, на відміну від Онохарка невисокий, коротконогий, з трохи одутлуватим лицем. Раз по раз скося зиркаючи на Богуславу, яка крокувала з Онохарком, він насуплювався, сердито зводив брови на перенісці. Дівчина йому подобалася, і він страшенно ревнував до брата, хоч і не подавав виду. Та лиш тугіше стискав кулаки.

Онохарко вів за вуздечку свого осідланого буланого. Як і належало косакові – оперезаний коротким мечем поверх широкого синього пояса. У простій довгій сорочці, вишитій голубим по білому на грудях та на рукавах, поміж узо-

рів червоніло кілька зображень сварги-коловрата посолонь (тобто за Сонцем, а осолонь – проти Сонця – авт.). Вважалося, що вони захищали від зурочень та від вовчого ока злих людей. Поряд Богуслава, бліда, невиспана. На вустах усмішка, а в очах туга. Позаду котилася довга валка возів з мішками зерна, вкритих дерев'яними коробами на випадок негоди. Їх байдуже тягли, ремигаючи, круторогі воли. А за ними п'ять кибиток, обтягнутих сірою повстю.

– За Трояновим валом вози та кибитки з охороною підуть на Ольвію. Там греки на галерах їх переправлять до Афін, – повагом оповідав князь Онохаркові. – А ви з волхвом Івасем та п'ятьма велетами, послідовниками Спаса-Суса (тепер їх називають характерниками – авт.), поскачете на конях Священною дорогою до Тавриди. І чим менше про вас знатимуть степовики, тим спокійніше доберетеся. Біля камінних хат ти, Онохарку, пройдеш посвячення, якщо, звісно, волхв дозволить. До Еллади відпливете з Сімболону (в перекладі з грецької Гавань символів, нині Балаклавська бухта – авт.) на лодіях таврів, якими вони переправляють шкури биків. На переправу вам золота вистачить. А в Афінах житимете на кошти, що виручите за зерно. Зв'язок підтримуватимемо через наших людей – вони тебе самі знайдуть, – хазяйновито наставляв Вепр. – Буде у тебе, сину, багато спокус. Однак зарубай собі на носі, ти не просто син князя, ти – син Русі-Сколотії. Не забувай покони богів наших – Рода, Сварога, Велеса, Коляди. І кожний крок свого життя звіряй із шляхом Праві. Щоб ти не робив, маєш завжди пам'ятати: Всевишній усе бачить, усе знає, і перед ним ти відповідатимеш за всі свої вчинки. Твоя місія, як розумієш, дуже важлива. Бо якщо ми не вбережемо Русь, то будемо із роду в рід мати митарів та мучителів – про це говорять усі сказання пращурів наших. Про це завжди нагадував Старий Арій ще на початку Сварожого Кола п'ятдесят століть тому. Ми – вільний народ, і та-

ким повинні залишатися на віки. Будуть випробування. І дуже суворі. Але ти їх усі здолаєш, якщо житимеш та чинитимеш так, як навчають Боги наші.

І кинувши погляд на Богуславу, що змушувала себе всміхатися, князь зарокотав:

– А ти, дочко, не переживай. Ти під моєю опікою. Наші радощі – твої радощі. Твої печалі – наші печалі. Повернеться Онохарко – і я вас сам поставлю на рушник, – і по-батьківськи обійняв дівчину за плечі.

Богуслава вдячно усміхнулася, зашарілася й опустила очі долу, витерла їх краєм хустки. І потім до самого прощання вдавала себе веселою. Певно, хотіла, щоб саме такою залишитися в пам'яті судженого. Сава ж ще дужче спохмурнів, ганяючи жовна на щоках.

На майдані навпроти святилища волхв Івась спинився, а за ним і всі голунці. Здійняв руки до Неба – і понеслася над містом його молитва:

– О милостивий Боже, грізний і добрий Перуне! Ти даєш нам пити Сур'ю! Ти смертю йдеш на ворогів наших та блискаєш своїм мечем! Ти завжди обороняєш нас від зайд-дасунів, які прагнуть знищити нас, ясунів! Допоможи нам і цього разу – прийди зі Сварги і загрими громом, заяскрій блискавкою. Хай тріпочуть недруги! Хай богиня перемоги Слава завжди буде з нами, русами славними! Істинно так!

За волхвом слова молитви урочисто повторювали всі голунці, накладаючи на себе Перуницю.

Перед Трояновим валом попрощалися. За звичаєм тричі обнялися. Онохарко, пригортаючи батька та матір, відчув, як клубок підступив до горла. Йому стало дуже тоскно. Та він все ж твердо мовив:

– Я не осоромлю нашу Русію-Славію.

А притискуючи до себе Богуславу, палко зашепотів їй у самісіньке вухо:

– Я так тебе люблю. І буду кохати, допоки серце буде битися у моїх грудях.

– Я теж. Тільки по змозі не барися. І частіше поглядай на наші Чепіги на нічному небосхилі – там прочитаєш мої думи та сподівання. Хай щастить тобі! І хай легкою буде твоя дорога туди й назад, у рідний край. Я тебе дуже чека-тиму.

При цих словах Сава опустив голову і зачовгав ногою. Його обличчя побагровіло.

Тоді ще ніхто, окрім Богів, і гадки не мав, що з батьками Онохарко більше ніколи не побачиться. Вони, як і заведено на цьому світі, у свій час відправляться в інобуття. А Богуслава... Після від'їзду Онохарка її взявся переслідувати Сава. Та так затято, наче йому було пороблено...

...До Тавриди добиралися більше двох тижнів. Вдень у спеку відпочивали у дібровах, гайках чи байраках, зарослих густими чагарниками, подалі від стійбищ кочівників. А щоночі попід Молочним шляхом та ясними зорями простували битими шляхами на південь, аж поки Сур'я-Сонце не здіймалося над обрієм. Тоді волхв Івась спішувався і, стоячи, занурювався на кілька хвилин у самозабуття. І після цього вказував найбезпечніше місце. На багатті вони підсмажували зайця чи дрофу, на яких був багатий той край. Та не часто. Бо запах приманював вовків, і тоді лякалися коні. Велетам-спасівцям доводилося тільки їм знайомим способом швидко віднадували сіроманців. Але то були зайві клопоти. В дорозі мандрівників виручала сурина, яку заздальгідь у бурдюках приготували голунські староотці. То був настій молока на нічних травах, куди обов'язкового додавалася лютень-трава. Він осурювався на Сонці і мав здатність неабияк поповнювати сили та бадьорити. До речі, юнаки за вказівкою волхва, як учив мудрий Велес,

щоднини після молитви по п'ять разів прикладалися до кухлів з суриною, віддаючи шану своїм славним Богам. Так було заведено з правіку.

А на зорі, ховаючись від сонячного проміння та сторонніх очей, вмошувалися на відпочинок в тінистих хащах. Коней прив'язували поряд біля дерев, наривали та клали перед ними побільше соковитої трави. Волхв Івась омивав руки та лице водою, повертався до Сонця, накладав на себе Перуницю і наспівував молитви. За ним усе те повторювали Онохарко й велети:

– Коли Сур'я сяє, ми співаємо хвалу Богам нашим. Ми речемо велику славу батькам і дідам нашим, які нині у Сварзі, і велемудрому Триглаву. Слава Огничу Перуну, Богу нашому! Він нас охороняє. Він дає нам здоров'я та земні блага. І славимо Дажбога. Хай він буде нашим покровителем і заступником від Коляди до Коляди! Він – Отець наш. Ми молимо і Велеса, Святого Духа нашого. Щоб він возніс на небо коней Сур'ї! Щоб і надалі крутилися над нами вічні золоті колеса! Бо вони і є наше Сонце. І будуть Боги наші у всі дні! І будемо ми вірні Богам нашим!

Тільки після цього велети, втомлені нічним переходом, стелили кодринки і швидко засинали в тіні дерев. Онохарко, спостерігаючи, як Зоря-Зоряниця розстеляє на небосхилі рожевий серпанок та виводить на нього яскраве Сонце, намагався ввіймати зором поблідле сузі'я Чепіг та дізнатися, що думає чи що робить у цю мить Богуслава. І щоразу Чепіги швидко танули у сонячному світлі. Онохарко довго вовтузився, перекочуючись з боку на бік. А одного разу в дубовім гаю за Порогами біля величезного Божого острова (нині це острів Хортиця в Запоріжжі – авт.), спитав у волхва Івася:

– А скажіть, шановний староотче, як Аратті-Русі-Сколотії вдалося протягом тисячоліть зберегти міць та велич? Чомусь інші народи приходять у цей світ і швидко відхо-

дять, а інколи й зникають навіки у круговерті подій. Наші ж світлі роди благоденствують уже багато тисячоліть і тільки набирають силу, і ніхто їх, попри намагання, не може перемогти. Чому?

– Та тому, сину, Дажбожий онуче, що наймогутніші – наші боги, а не інші. Іпостасі наших Богів повсюди на Землі. Вони нас вивели на шлях Прави, що завжди веде до Всевишнього. Вони дали нам закони-покони, на яких тримається світ. Ти поглянь, наші Боги завжди з нами. Вони йдуть на будь-який поклик руса-арія, ладні допомогти та розраїти. Тільки поклич та виголоси молитву – і вони тут-як-тут, – погладжуючи довгу сиву бороду, волхв невідривно дивився у голубе вранішнє небо.

– А у греків?

– Сподіваюсь, твоя мати-еллінка дещо розказала про Богів Олімпу. Будеш там – познайомишся ближче і з їхніми богами, і з тамтешніми звичаями та обрядами. І порівняй з нашими. Я бував у тих краях – ходив, так би мовити, до далеких родичів. Як-не-як, а ті землі колись освоювали вихідці з понад Славути-Данапра – лелеги-лелеки, яких греки називали пелазгами. Більшість казань про олімпійських богів зводиться до оповідок про їхні чвари та підступи. Вони далекі від людей. Не дбають про них. Один тільки титан Прометей зійшов до простолюдинів, приніс їм вогонь та тепло. Так за це боги Олімпу жорстоко його покарали: прикували до скелі і послали орла, щоб роздзьобував його серце та печінку. Отак помстилися за те, що посмів допомогти смертним. Спасибі Гераклу-Заряну – звільнив Прометей.

– В Елладі такі жорстокі боги? І такі безсердечні?

– Ті боги чинять так, щоб їх боялися. Сіють страх, – пояснював волхв.

– Але ж навіщо?

– Щоб тримати в покорі людей. Страх притуплює волю і розум. Це потрібно правителям та багатіям. Їм край не-

обхідно залякати людей, щоб не бунтували, не повставали проти несправедливості та знущань. Придивися, грецькі боги стоять на сторожі інтересів невеликої купки заможних. А ті не вгавають повторювати за будь-якої нагоди: всяка влада дається богами, а тому їх слід слухати беззастережно і виконувати все, що вони заповідають. То язичництво і великий обман. Язичники – ті, хто живуть у рабстві і прагнуть його зберегти за будь-яку ціну. Вони – прадавні вороги Ведичної Православної віри. І знай – рабство за життя обертається рабством і після кончини. В цьому біда більшості родів-народів. Ніколи не забувай: тільки рідні Боги дають справжню владу, яка діє за законами Праві, все інше – від лукавого, – волхв, розтягуючи слова, все так же незмигну дивився в небо, наче там щось читав.

– Хіба люди не розуміють, що їх ошукують? Адже якщо боги живуть не по Праві, то й люди житимуть так же. А це шлях до загибелі. Невже вони не бажають собі добра? І чому терплять таку наругу? – Онохарко зіперся на лікоть, щоб краще бачити волхва.

– Немає на світі такого роду-народу, який би не мріяв про мир, добробут і справедливість.

– То що їм заважає такими бути?

– Ще раз повторюю, бо вони – язичники. Це ті, хто забув віру істинних ведичних богів і довірив свою долю напівбогам, а ще гірше – чужим богам, які ніколи не стануть клопотатися про не свої племена. Чи вони самі збилися на манівці, чи їх туди завели правителі – та йдуть вони у безвість. В Елладі ти в цьому не раз переконаєшся. А невірні люди – що отара овець, яку пасе пастух з собаками. Вони з рабськими душами, з рабськими помислами. І ладні підкорятися, підставляти одну щоку, коли б'ють іншу. Їм лишень і треба – набити шлунки їжею та питвом. І народжують вони рабів. І так продовжується із покоління в покоління. Як на мене – то не справжні люди, а тіні на землі. Їх змушу-

ють працювати. Їх кидають у війни під мечі та стріли на заклання. Заради чийогось збагачення, золота та влади. Царі з невільникми поводяться, як з худобою, котру можна продати, побити, а то й убити. І все це освячується іменами богів. Такий шлях веде людство до провалля, до пекла, – волхв важко зітхнув і стулив повіки.

– Хіба так лише в Елладі?

– Якби ж то! Така ж біда і в країнах Заріччя, Межиріччя, в Земі-Єгипті – там десятки років точаться нескінченні війни і гинуть люди.

– Але ж чому?

– Людство втратило справжні знання. А вони, повторюся, – у наших Ведах. У нас навіть рабів немає, бо це суперечить Ведам. Ти ж знаєш, арії-слав'яни не чинять набіги на інші племена, не тягнуть, немов худобу, на налігачах юнаків, дівчат, дітей і не продають їх у рабство. І зовсім протилежне ми бачимо в Межиріччі, Елладі, Єгипті, Вавилоні, Іудеї, Ассирії. Ми бранців або ж відпускаємо на всі чотири боки, якщо вони каються. Або ж, коли приймають у серце наші закони Праві і починають за ними жити, приймаємо їх у свою громаду. Правителі Півдня та Сходу ховають від своїх народів істину Вед. Замість неї нав'язують, підсовують хибні знання та вірування, щоб задурити людям голови і зробити їх рабськи покірними. Вожді схиблені на золоті та багатстві. У них хворі душі. Вони вважають війни доблестю та героїзмом, хоча це – злочини, їхні злочини. І придумують богів, які б виправдовували їхні жорстокі вчинки. Таке враження, що у нищенні собі подібних вони отримують насолоду. Їх не мучить сумління. Якби вони жили за законами Праві, не було б стільки горя на Землі. І от що я тобі скажу: чужинці захочуть і нашу Ведичну віру знищити, звести нанівець. Підмінити наших Богів чужинськими. А це найстрашніше для нашого народу. Без Вед, без Праві нам не протриматися. Я відаю: гря-

дуть Люті часи. Язичники наступають. Вони будуть пропонувати нові помилкові релігії замість нашої Ра-лігії. Я це виджу.

– І як цьому перешкодити? – аж підхопився Онохарко.

– Під будь-яким приводом відсікати найменші наміри запровадити в Русі-Сколотії чужинські обряди, чужинську віру, чужинських богів.

– Яким чином? Вогнем та мечем? – допитувався княжич.

– Не обов'язково. Таке вже у нашому бутті було. Колись, майже тисячу років тому, мудрий волхв Рама, прекрасний як місяць, з частиною аріїв-русів пішов на Схід на нові землі. Так здавна відбувалося щотрироки – аби не було перенаселення нашого краю. Та ти ж бачив: після свята Ярила юнаки тягли жереби, кому відправлятися в далекі краї. Одружувалися. Громада виділяла їм коней, усіляку живність, вози, кибитки, плуги та збіжжя. З валкою обов'язково йшли по-витухи. Бо ж народжуваність була вельми високою – в кожній родині по п'ятнадцять і більше дітей. І під проводом волхвів оті роди освоювали невідомі землі.

– І що ж Рама?

– Через Межиріччя, По-Русію-Персію, дістався він аж до Індії. І все йшло добре. Рама був мудрий вождь. Тамтешні жителі зустрічали переселенців приязно, бо ж арії вчили їх вирощувати злаки та городину, майструвати вози, приборкувати коней. На шану завжди відгукуються шаную. Крім того, принесли у ті краї й нашу пелазгічну писемність – рунику, нашу мову, що дуже схожа на голунську. Та настав час – і відправився Рама до Вирію, на першоземлю світу і наших Богів. І тут сталося неймовірне. Ватажки аріїв почали зверхньо ставитися до місцевих жителів. Їм захотілося повелівати, насаджувати свої порядки, які не відповідали Ведам, змушували працювати на себе. Інколи застосовували силу та меч. І тим самим втратили святість. Точніше її зняли з них Ведичні Боги – перестали допома-

гати та опікуватися тими аріями. Зачастили сварки. І не тільки з тамошнім людом, а й усередині родів. Після цього аріям нічого не залишалося, як повернутися на прабатьківщину. Одначе прийшли вони уже зі зміненою мовою, зі скаліченими звичаями і навіть з іншими іменами богів. Тепер у царських скитів-сколотів верховний бог зветься Папай-Папа, поклоняються вони Колоксаю, що означає Сонце-цар, та іншим богам. Печально, але таке сталося. Такі зміни-заміни не додають сили нашій вірі. Єдине, що може тішити, – в далекій Індії залишилася Рігведа – давнє учення на основі наших Вед.

– То ж як вберегти нам свою прабатьківську віру, отче?
– ще завзятіше розпитував Онохарко.

– Відповідь, сподіваюсь, тобі з цього прикладу зрозуміла: кожному русу-арію тримати в чистоті наші Веди. Зараз наша віра міцна. І в ній наша сила й непереможність. Всевишній дав нам закони Праві. І порушувати їх не має права ніхто – ні волхв, ні князь, ні воїн, ні хлібороб, ні жодна жива душа! Ти ж знаєш, у нас вождів обирає віче на сім коло, тобто на сім літ. Наші князі самочинно не приймають важливі рішення, не порадившись зі старійшинами, а то й віче. І це справедливо. Влада не повинна перебувати в одних руках. Інакше й до біди недалеко. Краще обмінятися доводами – тоді не буде помилок. От ти скоро будеш у Гориції-Греції. Там теж обирають архонтів. І це правильно. Правда, не всім миром. А от у тих же країнах Троади (Близького Сходу – авт.) вожді силою захоплюють владу і творять, що заманеться, не зважаючи на думки та досвід сородичів. Як наслідок – насилля, війни. То спосіб їхнього життя. Заради власного збагачення вони розпочинають побоїща і штовхають у них тисячі людей. Так навіть звірі не чинять.

– Я чув, що юдеї змайстрували золотого тільця й поклонялися йому, як богіві, – Онохарко знову ліг поряд з волхвом.

– Схоже, та пошесть збагачення заразила довколишні народи і в першу чергу їхніх вождів. Це хибний шлях. Вони забули про вічне й те, що земне проти нього – ніщо. Та біда в тім, що язичники часто й знати не хочуть про те, що людина – перш за все душа, іскра Божа. Душа набагато цінніша, ніж смертне тіло, ніж золото й срібло. А в того, хто живе несправедно на цьому світі, душа, повертаючись на землю, народжується в тілах тварин, рослин чи якихось інших істот. Той, хто сходить зі шляху Праві, забуває своїх Богів, порушує їхні Заповіді, стає звіром або ж свинею.

– То вожді, які гноблять людей, ведуть їх на загарбницькі війни, в новому житті стануть свинями? – усміхнувся Онохарко.

– Звичайно. А чинили б вони, як їхні пращури, за законами Праві, жили б за Ведами – і тобі не довелося залишати наречену та відправлятися у небезпечні мандри.

– Відверто кажучи, не хотів я їхати світ за очі, – скрушно зітхнув Онохарко. – Та батько упросив.

– Що поробиш, сину. Така твоя доля. І така воля Богів наших. У тебе місія – не тільки дізнаватися про обставини на Близькому Сході, а й переконувати, що можна жити інакше – праведно, з любов'ю та шаную до кожної людини, створеної Всевишнім. І це теж відстоювання інтересів Русі-Сколотії. Хоч це й складно, а часом і небезпечно. Бо ж самодержці бояться тих, хто розповідає, а тим більше кличе до рівності між людьми, ратує за справедливість. Людності слід показувати шлях до Праві-Правди. Вони самі мають його сприйняти серцем та розумом – тоді буде толк, – волхв Івась раптом замовк, шамкаючи губами. Зробив кілька ковтків із бурдюка з водою. І сказав: – А тепер спочивай, сину. Бо, як будеш зором по небу водити, не скліпиш повік. У нас ще шлях неблизький. Спи, княжичу.

Онохарко про себе відзначив, що з кожним днем на шляху до Тавриди він усе ближче до невідомого світу, де

все зовсім інше – чуже й незрозуміле. І йому доведеться жити у тому світі. Та згадував Богуславу, її шепіт, обійми – і на душі ставало легко й світло. І вже збирався заснути богатирським сном, заклавши руки за голову, як раптом почув далеке ржання коней від Славути. Тихцем піднявся. Насторожився й волхв:

– Агей, юначе. То прийшли мисливці за нашими душами – загін степняків. Я їх ще вчора запримітив. Гадав, відстануть. А тепер бачу, на нас зібралися полювати. Звичайнісінькі грабіжники, що сновигають степом та шукають здобич, нападаючи на вервечки купців. Оце і є язичники. Подивимося, що то птахи.

– Як поглянемо? Адже навколо густа діброва? За віттям нічого не видко.

– Спостерігай і вчись. Колись, може, знадобиться, – усміхнувся волхв і побрів на куценьку галявину, здійняв до неба руки, зашамкотів заклинання. І через кілька хвилин його не стало. А там, де він стояв, розправляв крила великий степовий орел.

– Не дивуйся. Я скоро повернуся, – сказав орел голосом Івася, змахнув широкими крилами і почав швидко підійматися у блакить. Зробив три широких кола над дібровою, над Порогами та долиною побіля Славути.

Онохарко ошелешено спостерігав за орлом, який, розкинувши крила, величаво плинув у височині, і ніяк не міг второпати, що б оте значило. Виявляється, волхв казав правду: людська душа може втілюватися у птицю та шугати у просторі. Таке він спостерігав уперше. За кілька хвилин орел каменем почав падати вниз, біля самої землі розправив крила, стишуючи політ. І Онохарко не встиг кліпнути очима, як перед ним уже стояв волхв Івась і повагом просторікував:

– Там два десятки вершників-заброд. Мабуть, чекають, доки ми заснемо, щоб напасти зненацька.

- І що – доведеться відбиватися?
- Забагато честі для тих голодранців.
- Розбудити спасівців?
- Не треба. Хай спочивають.
- Але ж якось слід відігнати оте перекотиполе.
- Дозволь це зробити мені, – лукаво усміхнувся волхв,

ступив кілька кроків під крону священного дуба, знову прошепотів якесь заклинання.

Онохарко лишень помітив, як з-під дуба в хащі у бік Славути майнув величезний сірий вовк. Не довго думаючи, юнак прудко виліз майже на вершечок високого дерева й пильно видивлявся, що ж діється у видолинку навпроти шумливих Порогів. Спочатку почув надсадне вовче завивання, а потім уздрів, як з діброви вискочив неймовірних розмірів вовк і кинувся до вершників. Коні під ними здибалися, несамовито заіржали і подалися щодуху до ріки. Один з вершників не втримався в сідлі, звалився на землю. Вовк підскочив до нього, широко роззявив пащеку, а потім сів навпроти, наче для бесіди зі старим знайомим. Онохарко тільки побачив, як вершник кивав головою на знак згоди. А потім відстебнув перед вовком короткий меч в піхвах, зняв з плеча сагайдак зі стрілами, поклав перед сіроманцем і навіть чимдуж подався туди, де зникли його товариші. Вовк ще дико завив йому навздогін. І Онохарко не повірив своїм очам: сірко там же знову перетворився у волхва Івася. Княжич навіть кілька разів протер очі і пощипав себе за вуха: чи не привиділося? Та ні ж. Волхв підібрав меч та сагайдак, що залишив степовик, і повагом почав підніматися косою до стійбища голунців. Онохарко прудко зліз з дуба і, мов зачарований, з нетерпінням став чекати волхва.

– Пішли геть незвані гості. І можеш бути певний – більше не трапляться на нашому шляху, – вийшовши на галювину, втомлено усміхнувся волхв, кинув під ноги Онохарка зброю.

– Та бачив я, як вони дременули – аж куряву здійняли, – Онохарко показав очима на вершечок дуба, а потім став роздивлявся короткий меч-акинак і різьблені піхви. – Вельмишановний Івасю, а скажіть, будь ласка, про що вовк з вершником бесідував?

– Про те, що коли ще хоч раз оті язичники-розбійники трапляться на його дорозі, то вовк скличе сіроманців зі всієї округи, і ті роздеруть їх на шматки.

– А чому раптом той розбишака віддав вовкові зброю?

– Як то навіщо – аби легше було втікати світ за очі.

– А як вона опинилася в твоїх руках, отче?

– Та я підібрав, щоб без догляду не валялася в дикім степу.

– Ой, вельмишановний Івасю, і де ви навчилися перевтілюватися то в птаха, то у вовка?

– Поживеш з моє – і сам навчишся. Біля камінних хат ти отримаєш великі знання і вміння. Але вони тобі служитимуть лише до тих пір, доки ти дотримуватимешся наших Вед, йтимеш дорогою Праві і шануватимеш наших богів. Зарубай це на носі, юначе. А тепер ходімо спати. Під вечір, як спека спаде, рушимо далі.

Ще через три доби голунці на рудих тарпанах-сауранах перебрали через сиві від солі озера. І врешті-решт сонячним ранком втомлено дочвалали глибокою долиною до високої гори з лисою вершиною.

– Дісталися. Тут біля підніжжя десь має бути кіш Романа-РА-мана, сонячної людини з великим серцем. А ось і він. Ми про вовка, а вовк уже тут, – волхв Івась втомлено сповз з сідла, стягнув з голови шапку, на його кістляві плечі впало довге пасмо сивого волосся. І, блиснувши тихими сірими очима з-під кошлатих брів, пужалном показав у бік величезної камінної брили, густо обвитої темно-зеленим

плющем. Навколо неї здіймалися старі зарослі ліщини, глodu, кизилу, кучерявилися низькі кущі шипшини й терну, поміж якими губилася тонка стежина. Раптом від скелі почувся протяжний скрип дверцят – і в темному отворі постала постать такого ж сивого діда і з таким же довгим чубом, як і у волхва.

– Слава Триглаву! Заждався я тебе, Івасю. Вже й не гадав, що побачимося на цьому світі, – мовив Роман по-голунському, широко розставляючи руки для обіймів.

– Слава Дажбогу, Перуну й Світовиду! А чому ти так клопочешся – зустрілися б у Вирії, – віджартувавсь Івась.

– Це ж скільки ми з тобою не виділися? – Роман щосили тиснув волхва, поплескуючи кістлявою шкарубкою долонею його спину. – Та не менше, ніж піввіку, побратиме. Коли я приходив на посвячення, – Івась обхопив друга.

– А це ж хто за орли з тобою прилетіли? Красені. Дебелі, як дуби, – відпускаючи Івася, показав вузькими голубими очима на парубків, що весело переминалися з ноги на ногу.

– Це син князя Руси-Сколотії Онохарко. А це наші славні велети-спасівці – супроводжують його до Гориції-Грецьколані. Великі надії на них покладає віче, – помахуючи довгим рукавом, по черзі представляв Івась і сам любувався силою та виправкою молодих сколотів.

– Так там же війни не перестають уже друге десятиліття. Із райського краю зробили справжнісіньке пекло, – бідкався Роман, прискіпливо розглядаючи кожного юнака. А потім наказав: – Ви, хлопці, прив'яжіть коней отам біля терниці, що поряд з ручаєм. Напоїть буланих, бо аж тремтять від утоми. Трави для них нарвіть отам за скелею. Та й самі похлюпайтеся у наших цілющих джерелах. А ми з волхвом Івасем та Онохарком трішки погомонимо. Прошу до моєї світлиці, – взяв під лікті обох і вузькою стежиною повів поперед себе.

Низько пригинаючись, протиснулися в неширокий отвір у скелі. Перед входом із середини повіяло легкою прохолодою. У тьмяному світлі, що проникало крізь двері та два невеличких отвори вгорі Онохарко побачив посередині просторої кімнати довгий дерев'яний саморобний стіл. Замість стільців вибиті в скелі широкі лави, покриті плетивом із верболозу, рогози і шкурами косуль та лосів. Схоже, вони служили лігвом як для самого господаря скелі, так і нечастих гостей. В красному кутові мліла саморобна керамічна лампадка, біля неї руни, а над нею велика золотиста восьмикутна зірка зі сваргою посередині. Над входом оберіг із лісових квітів, злаків, горіхів та жолудів.

– Та в тебе тут, Романе, княжі палати, – розглядався на всі боки Івась.

– Таких і в князів немає. Це я тобі точно кажу, – Роман весело засміявся і запросив сісти на кам'яні лави. Чим можу прислужитися, друже?

– Та за дрібницями ми до тебе прийшли. Нам треба відкрити склеп волхва Богумира. Настав час його знання та вміння передати ось цьому юнакові, – поклав легку руку на плече Онохарка.

– Оце так дрібниця! – Роман чомусь розхвилювався й почав терти спітнілі долоні.

– А ще, побратиме, буду просити тебе, щоб ти замурував мене в одній із кам'яних хат. Негоже пустувати, – Івась, вивчаюче, з-під лоба зиркнув на Романа.

– Ого! Та ти що, У МИР РА зібрався? Чи не ранувато до Вирію? Все, що призначено, виконав у земному житті? – допитувався Роман, наливаючи у дерев'яні вручну вирізані кухлі прохолодну сурицю.

– Хочу, як належить волхвові, все, що накопичив за довгі роки у своїй душі, зберегти в отій кам'яниці для нащадків – для тих, хто піде дорогою Праві й інших за собою поведе. Настав мій час стати посередником між Землею та

Небом, містком між людьми та Всевишнім. Усі свої знання та вміння хочу зібрати в тому склепі, щоб згодом подарувати обраному. А потім через небесну браму можна податися й до сонячного Вирію. Та й спостерігати, як усім отим здобутком розпорядяться прийдешні покоління. А сурина у тебе знатна, Романе! – волхв смакував напій маленькими ковтками.

– А ти, юначе, не боїшся всотати в себе такі знання? – Роман примружився й прискіпливо зміряв Онохарка з голови до ніг. – Адже то нелегка справа – звалити на свої плечі надбання Богумира, одного з найславніших волхвів-магів Подніпров'я. Після посвяти в тобі зміниться все – думки, бажання, сприйняття навколишнього світу і сама душа. Ти, певно, гадаєш, чому я опинився отут, у цій глушині під найвищою горою Тавриди? Хотів, як оце й ти, колись разом з Івасем прийняти оті духовні багатства Богумира. Мріяв стати всесильним посланником богів. Та під час ритуалу посвячення, на самому його початку, мені раптом стало страшно. Я побоявся втратити кохану дівчину. Бо життя волхва – не мед, а скоріше постійне випробовування. Не кожній жінці таке до вподоби. Моя Дарина поставила вимогу – або волхвування, або життя з нею.

– І що? – спитав Онохарко з неабиякою цікавістю. Адже в нього схожа ситуація. Тільки його кохана Богуслава такої умови не ставила.

– І я відмовився, – журливо відказав Роман. – Тепер, юначе, твоя черга обирати чи ні цей важкий терновий шлях.

– Де тепер ота дівчина? – Онохарко перевів розмову на інше.

– Доки я мандрував Тавридою, її викрали степовики, – Роман ще нижче опустил голову. – Це я розцінюю як розплату за свої сум'яття. Це кара за мій страх. А мою Даринку бродяги продали торговцям, а ті – в рабство. Куди – не ві-

даю. Скоріше за все в Горицію. Після того я й став самітником. В оцій скелі, що колись відколоса та скотилася до підніжжя, видовбав собі хатину та й коротаю дні та ночі. Приглядаю за рукотворними спорудами, куди себе з власної волі замурують наші мудреці, прагнучи залишити після себе на Землі великі таємниці, – руки старого дрібно затремтіли.

– І не кається, що так вчинили? – Онохарко, не зводячи з нього погляду, посунувся ближче до Романа.

– Важко сказати. Тоді я дуже кохав свою Дарину. Вона була для мене дорожчою за все на світі. І такою лишається й понині. Я обрав її. Не шкодую, що не став волхвом. Видно, так мені призначено богами. У тебе, княжичу, інше завдання. На тебе покладають великі надії усі наші роди та племена. Тобі не можна усамітнюватися.

– А й не збираюся, – з викликом відповів Онохарко.

– От що, Онохарку, – втрутився в розмову волхв Івась, – у тебе є час обдумати усе, що розповів Роман, а також те, що тобі належить здійснити у цьому житті. Та тільки до ранку, до перших променів Ра-Сонця. Отоді Роман відведе нас на Кряж мудреців.

– Добре, я подумаю, – Онохарко гучно втягнув повітря, наче зібрався підняти тяжку ношу.

Увечері, коли Сонце торкнулося далеких синіх гір, помолилися, стоячи лицем до світила. Нічого не їли. Тільки попили чистої води із гірського джерела. На ніч волхв з Романом розташувалися в скелі-коші, а Онохарко з велетами на запашному сіні побіля дзюркотливого струмка. Хлопці швидко поснули. А Онохарко як підняв очі до сузір'я Чепіг на синьому небі, так і заляк. І на тому зоряному тлі перед ним постала Богуслава. Вона була напівпрозора, водночас далека і близька. Усміхалася своїми грайливими сіро-блакитними очима, наче підбадьорювала свого милого-чорнобривого. Онохарко милувався нею, а потім про-

стягнув догори руки. Йому здалося, що вони дотяглися до дівчини і почали обіймати, він жагуче зашепотів:

– Я так кохаю тебе, моя русалонько. Як пахне любистком твоя коса. Як приємно торкатися твого тонкого стану, твоїх тремких грудей. Ти чуєш, мене, люба?

– Чую, чую, коханий, – почув у відповідь. – Я чекаю тебе. І завжди буду ждати. Нехай тобі щастить. Я вірю, ти здолаєш усі випробовування. І станеш ще сильнішим, мудрішим, добрішим. Не тільки Голунь, а й уся Русія-Сколотія молиться за тебе, мій Ярчику.

Онохарко та чітко її бачив, що навіть хотів пригорнути, та вона раптом зникла, ніби випарувалася. Замість неї у душу світили сріблясті Чепіги. Юнак спіймав себе на думці, що за весь час розлуки він уперше так чітко побачив і відчув свою любку. Мабуть, тут таке місце серед гір, де відстані скорочуються, далеке стає близьким. Схоже, не випадково саме побіля цієї гори волхви облюбували місцину для передачі своїх знань та вмінь. Чарівний край. Обмірковуючи видіння, він зрозумів, що Богуслава таким чином благословляє його на посвяту. І після цього він ще трохи поблукав поглядом вздовж Чумацького шляху у пошуках коханої та й заснув мертвецьким сном.

Встали, коли Сонце кинуло з-за Романової гори перші пасма променів. Зазвичай помолилися, наклали на себе Перуницю, зробили по кілька ковтків джерельної води.

– А тепер у дорогу! – Роман ткнув довгим костуром у бік діброви на невисоких горбах.

– Хай допомагає нам Даючий Життя Бог – Дажбог! – проказав волхв Івась, беручи на плече чималий горщик з водою.

Дивні відчуття наповнювали Онохарка на підході до Кряжу мудреців. Він вперше бачив: листя старезних дубів, що росли на пологому схилі, світилися голубуватим сяйвом, що нагадувало корони. І чим вище він підіймався, тим

воно ставало яскравішим. Спів лісових птахів дзвінкішав. Сонячні промені, що пробивалося поміж віттям, ставали зримішими. Здавалося, його, мов струни, можна було поторкати пальцями.

– Зверни увагу, – спинившись на косогорі на перепочинок, озвався волхв Івась, – поряд з оцим Кряжем зсуви ґрунту, обвали. Колись, видно, байраком неслися з гір потоки води разом з камінням. Одначе ніколи стихії не зачіпали оці кам'яні хати. Боги не дозволяли. Бо це місце, яке вони самі обрали для зв'язку з землянами. Це місце їхньої сили на Землі.

На широкій горбині поміж священних дубів Онохарко побачив кілька десятків кам'яних чотирикутних хатинок, складених із цільних сірих плит з пісковіку, в якому поблискували кварцові жили. Замість дахів – такі ж товсті плити. Ті споруди були нижчі людського зросту. В деяких на передній стінці зіяли круглі отвори. Поряд лежали величезні кам'яні пробки з вибитими на них знаками, схожими на руни.

– То вже пусті коші-хатинки, – показував костуром Роман. – Їх відкрили ті, кому Долею судилося стати волхвами, провидцями, магами-знахарями, пророками. Вони отримали мудрість та знання і відправилися в рідні краї до своїх родів. А забиті пробками – ті, які ще доведеться відкупорити новим обранцям богів.

– В тім числі й тобі, Онохарку, – уточнив волхв Івась.

Княжич спинився. Біля однієї споруди його увагу привернув вибитий над отвором орнамент у вигляді широкої брами.

– То брама до іносвіту, – пояснив Івась. – Греки називають її порталом. Той, хто крізь неї пройде, з часом підніметься до Вирію. Звісно, тоді, коли залишить у цій кам'яній печері свої набутки, даровані богами.

– Та як же можна з цієї кам'яниці вибратися? – Онохарко з подиву навіть розвів руками.

– Волхв у цьому святому помешканні входить у стан на грані життя та смерті, – Івась спинився, оперся обома руками на костур, поклав на них підборіддя з рідкою сивиною. – Його душа і дух піднімаються до Вирію, поєднуються з Всевишнім, а тіло при цьому перетворюється із щільного у невидиме. Та таке тонке, що здатне пройти крізь оці брили і навіть крізь вушко голки. Все природно. Світ багатогранний, багатовимірний. І той, хто живе за поконами Праві, зможе переміщуватися у тих вимірах. А хто бродить манівцями, не знає законів Природи – здатен перебувати лише у щільному світі. І таким чином обкрадає себе. Життя – це випробовування. Ми повинні уникати спокус, возносити свою душу до рівня Богів і повсякчас служити людям. Саме про це й розповідають наші Веди.

– То ви там будете вмирати? – насторожився Онохарко.

– Так. Але слід правильно розуміти оте святе слово «вмирати» – В-МИР-РА-ІТІ. Я хочу свідомо увійти у світ нашого Небесного Отця – у РА-М-ХАТУ. Та ми забарилися. Ра-Сонце піднімається все вище. А у нас роботи – непочатий край.

– А ось і печера Богумира, – показав Роман. – Вона уже вібрує – її пробудило сонячне проміння.

Онохарко запримітив над склепом синювате сяйво, що гойдалося врізнобіч. Відчув, як з кожним кроком при наближенні, його тіло наливалось легкістю. Здавалося, що не йде землею, а лише перебирає в повітрі ногами, петляючи поміж високими травами.

– Оце і є кіш-хата сили духу та мудрості, що полишив волхв Богумир. Він отримав їх від самого Творця, – урочиство почав Івась. – Зараз ми прочитаємо молитву. Потім ти візьмеш кий і власноруч виб'єш пробку, просунеш голову всередину.

– І все? Ото й увесь ритуал? – Онохарка навіть розвеселила така простота.

– Не поспішай поперед батька, – підняв долоню Івась. – Тобі при цьому не слід чинити ніякого внутрішнього спротиву – ні думкою, ні бажанням. Це нелегко. Відірвись від усього і всіх. Навіть від нас, хоч ми будемо поряд. Твоя свідомість має бути чистою, вільною від усього земного. Зрозумів?

Івась повернувся лицем до Сонця, став на коліна. Те саме зробили й Роман, княжич і велети. Волхв співав молитву, а Онохарко повторював:

– О, всемилостивий і грізний Небесний боже Свароже! Ми, Дажбожі онуки – помічники Бога на землі, улюбленці Богів, співаємо славу тобі і Сонцю-Сур'ї...

Та потім слова перестали долітати, він не відчував ні рук, ні ніг. В голові була пустка. Тільки серце надсадно калатало. То була незвичайна молитва, яка співалася лише при посвяченні. Здавалося, дзвеніли небесні сфери. Потім Онохарко відчув у своїх руках дебелий кий, який йому вклав Івась. Він кілька разів ним замахнувся і щосили гепнув у кам'яну пробку під брамою. Склеп ще дужче забринів. Пробка випала. Із отвору вирвалася яскрава золотиста куля. Вона огорнула все тіло Онохарка з голови до п'ят. А потім стислася до розміру двох кулаків, бризнула в усібіч промінням і зникла у сонячному сплетінні княжича. Він увесь затремтів, наче його били судоми, і втратив свідомість. Прийшов до тями, лежачи на траві, коли волхв на його бліде обличчя струшував з долоні воду, що підливав із глека. Івась усміхався:

– Дай руку, юначе, – притягнув княжича до себе, широко обійняв. – Віднині тобі буде відомо все, що діється в навколишньому світі – Яві, а також у потойбічному світі – Наві. Род-Сварог в образі Богумира увійшов у твою душу, освітив її. І тепер ти чітко знаєш, яким шляхом іти до світу Богів. Тобі лишень слід шанобливо звернутися до них – і вони тобі все розкажуть і покажуть. Та нагадую: усі даро-

вані знання та вміння будуть з тобою до тих пір, доки наші Боги перебуватимуть у серці твоєму і ти йтимеш шляхом Праві. В Елладі свої боги. Їх не слід ганити, але й впускати у свою душу не можна. Бо то не справжні боги – язичницькі. Вони можуть спокусити, але не здатні захистити і вказати путі-стежини до Істини. Почнеш вклонятися чужим богам, тебе покинуть наші, і ти станеш рабом, якщо не тілом, то духом своїм. Живи по Праві, сину, з відкритим серцем і чистими помислами – і все буде гаразд.

– Спасибі, волхве! – подякував Онохарко і відчував, як тіло наливається силою, а мислі світлішають.

Його від душі обіймали та вітали з посвятою Роман та велети.

– Тепер через свого духа ти зможеш поспілкуватися з коханою дівчиною, – Роман змовницьки поплескав по плечі.

– Справді? – Онохарко запитально глянув на волхва Івася.

– Як тільки забажаєш. Та маю застерегти – не слід їй часто надокучати своїми відвідинами, бо вона може втратити розум. А в її становищі це не бажано.

– Що ви маєте на увазі? – насторожився княжич.

– А давай на мить відійдемо, – Івась взяв його за лікоть і відвів убік.

Онохарко поплентався за ним.

– Двійко діток Богуслава носить – хлопчика й дівчинку.

– Як це? – закліпав очима Онохарко.

– А це тобі видніше, юначе. Я сказав те, що знаю. Твій дух тобі розкаже. Звикай довіряти йому. Ходімо. Тепер моя черга прислужитися Богам нашим, – і, підхопивши глек з водою, хотів було податися до склепу, що бовванів на самісенькому белебні кряжу, та Онохарко його спинив окликом:

– Волхве Івасю, що б оте значило? – і нахилився над кам'яною пробкою, яку щойно вибив. На ній з внутрішньої

сторони була видряпана перевернута таріль, що ніби стояла на трьох лапах-пучках, як на променях.

– Нічого дивного. То волхв Богумир показав, на чому Боги перенесли його до Рай-Вирію, – спокійно мовив Івась, збираючись крокувати далі.

– На отакій тарілі? – Онохарко навіть поторкав зображення, ще більше дивуючись.

– У Всесвіті-Вирії свої засоби пересування, – волхв байдуже кивнув на «таріль».

– Я вік прожив, та все гадав, що Боги пересуваються небом на золотих конях чи колісницях, – якось розгублено мовив Роман. Велети теж були неабияк вражені, обмацуючи кам'яну пробку. (Те зображення було схоже на НЛО – авт.).

На белебні волхв Івась прискіпливо оглянув свою майбутню печеру і урочисто, з якимось внутрішнім піднесенням прорік:

– Отут моє останнє пристанище на землі.

– А може рано вам, отче, замурувати себе живцем у цій кам'яниці? Адже ваш досвід ще міг би прислужитися Сколотії? – якось жалісливо і невпевнено проказав Онохарко.

– Колись мені отак, як тобі сьогодні, Боги дарували мудрість, – щасливо зауспіхався Івась. – Настав час і мені, як отоді Богумиру, залишити її для нащадків. Тільки так волхви можуть дістатися Вирію. Іншого шляху немає. Моя черга в В-МИР-РА-ІТИ. І там черпати мудрість віків.

– І ти більше не повернешся до свого роду-племені? – Онохарко уважно роздивлятися кам'яницю, раз-по-раз мацаючи пальцями. Ззовні над круглим отвором подвійна брама. До іносвіту? Над нею зображення Сонця та Місяця. Заглянув усередину. На стінах вибиті зубчики, мов хвилі води, квадратики, прямокутники, виїмки, листки, кола, спіралі, руни. З сонячного боку – велика свастика. І оце саме в

таких хатках, як каже Івась, волхви залишають все, що вони здобули протягом земного життя.

– На жаль, мені ще доведеться спуститися на землю, бо грядуть Люті часи, – кудись у тільки йому відому далеч задивився Івась. – Спаде з Темного кола превеликий хитрий змії-дракон Горинчище – син Чорнобога. І жахнуться люди. І лихо прокотиться нашим краєм. Це станеться через півтори тисячі років. А потім він повернеться ще через тисячу літ як злий і ненаситний безбожник. І на всі боки кидатиметься з вогнем і мечем. Багато, дуже багато згорить у тому пеклі люду нашого. Змії буде намагатися знищити Веди та нав'язати нашому народу чужу віру, аби зробити слав'ян слухняними рабами – це головне його завдання від Князя темряви. І буде велика битва. Отоді я й стану до Перунового війська, щоб здолати зло. Онохарку, тебе Боги не випадково обрали послом до Гориції-Грецьколані. Саме зараз, під час нескінченних війн у Заріччі та Межиріччі, кровожерливий Горинчище прагне спрямувати люд на хибний шлях, збити на манівці – щоб народи забули про Всевишнього, про безсмертя душ, якими Боги їх наділили, і стали дбати лише про багатство, золото, їжу та питво. І хоче, щоб людям у надсадній гонитві за земними благами ніколи було підвести голови та подивитися на Рай-Небо. В кінці кінців, такий шлях, вимощений гріхами, які будуть видаватися за блага, призведе людей до виродження і самознищення. А золото, яке вони надбають, стане звичайнісінькими, нікому непотрібними черепками. Це – мрія Чорнобога, Сатанїїла, Князя темряви. Саме він хоче заволодіти всім світом. Хоча заради чого – і сам, мабуть, не знає. Та Перун на білому коні здолає того змія-дракона, проткне його списом. Бо єдина дорога, що веде до спасіння, – наші Веди. Нічого досконалішого людство ще не винайшло. Так що не горюй, княжичу. Ми з тобою ще зустрінемося. Ще поборемося. Звісно, в новому житті. У Люті

часи прийдуть тоді, коли князі зрадять віру пращурів, дба-тимуть лише про власну владу та багатства, будуть зі шку-ри лізти та служити усяким чужинцям-володимирам – володарям Миру. Але то шлях в нікуди. І люди мають це зрозуміти. А ми зобов'язані допомогти їм у цьому.

– Тобто ви ще раз збираєтеся стати благовісником волі Божої на землі? Нести Слово та Волю Всевишнього людям? – допитувався Онохарко, не зводячи очей з волхва.

– Саме так! Доведеться, як кажуть голунці та будини із Воронежеця, знову повернутися Побудом чи Будаєм, Спас-Сусом, духовним наставником. Я втілюся лише тоді, коли відчую, що моєї допомоги потребують арії-руси-слав'яни, де б вони не знаходилися. Так що до зустрічі! – Волхв Івась повагом підійшов до кожного, щиросердо притис до грудей, вклонився низько. Прочитав молитву. Тричі наклав на себе Перуницю. Поставив усередину печери горщик з джерельною водою, пояснюючи:

– Це – не звичайний посуд. Придивіться, він з подвійним колом та променями. Точнісінько такий знаходиться і в Голуні у волхва Миловида. Цей глек, як і той, пробуджується думкою, налаштований на вібрації нашого роду-племіні, Великого Світлого Кола. І коли почне гудіти, то заведе й той, що в Голуні. З їхньою поміччю ми будемо радитися, розмовляти. І Миловид дізнається, коли я відправлюся до Рай-Вирію, а я – що діється у навколишньому світі.

Івась стягнув з себе свитку, згорнув її і поклав усередину кам'ниці. Потім зняв з шиї оберіг з великою золотою сваргою з краплинами сердоліку, підійшов впритул до Онохарка:

– Нагни голову, обранцю. – І повісив свій оберіг на його шию. – Він тебе захистить і допоможе за найскрутніших обставин. Він здатен врятувати твою душу від чужих чарівників та магів. У ньому міць наших сокровених арійських таїн – Спаса-Суса та Самоходу. Він подаватиме тобі

сигнали – через сни, видіння і навіть марева. Вночі перед тобою можуть прозорі білі кола. Коли все гаразд – ті кола світлітимуть, якщо чигатиме лихо – рожевітимуть, а то й червонітимуть. Вони, як божі посланці, завжди будуть поряд. Навчися з ними спілкуватися. І запам'ятай: ніколи, нікому, ні за яких обставин не передавай цей оберіг іншим людям, особливо чужинцям. Вони ним не зможуть скористатися, бо він налаштований на наш рід. Але ти прикростей та невдач не оберешся.

– СПАСИ-БОГ тебе, спасибі, мій любий наставнику і вчителю. Я виконаю твої побажання, – Онохарко вклонився йому в пояс.

Потім волхв Івась просунув ноги через отвір усередину кам'яниці. І вже виглядаючи з неї, розгладжуючи ясні бороду, вуса та довге пасмо волосся на голові, радісно заусміхався:

– Запам'ятайте, Бог – це пРАВь, це пРАВда. Бо він і є РА-Сонце. Єдине до вас прохання – зберегти чистоту віри, чистоту душі, чистоту крові. І Боги завжди будуть з вами. А тепер, хлопці, забивайте пробку. Я вас усіх дуже люблю!

Двоє велетів вставили пробку і тим же києм щільно забили отвір.

– Спасибі, земляки! Хай вас Боги бережуть і нині, і повсякчас, і довіку! І порадійте за мене! Сьогодні ж Радуниця! – почули голос волхва Івася зі склепу.

А потім настала така тиша, що було чутно, як пролітають бджоли та інша комашня. Онохарко стояв, сумно роздивлявся браму над пробкою. Потім перевів погляд на дубове верхів'ття – воно світилося легким блакитним сяйвом. Він ніколи раніше не помічав, щоб листя промінилося. Підняв очі на вранішнє Ра-Сонце – воно таємничо заяскріло у вишині, з нього вирвалася велетенська куля, опустилася на плоский дах Івасевої хатки-ка'яниці, огорнула її, наче захищала. І Онохарко відчув легкий теплий

поштовх у груди – аж гойднувся. Хитнулися й Роман з велетами.

– Боги нам дали зрозуміти, щоб ми залишили це святе місце і не заважали волхву Івасю здійснювати обряд, – пояснив Роман і першим попростував трав'янистою доріжкою вниз. За ним і княжич та велети.

Онохарко, роздивляючись навколишній дубовий ліс, раптом помітив... Богуславу, що разом з подругами рвала квіти. Він згадав: сьогодні величне свято – іменини Матері Сирої Землі. В цей день вперше чоловікам дозволялося косити траву, а дівчатам та молодицям – збирати цілюще зілля, доки роса не спаде. Жіноцтво співало прадавню пісню: «Ходи, дівко, по гаю, шукай зілля розмаю». Жінки були оголені, мов мавки, бо вважалося: якщо будуть вбрані, то не стануть оті трави помічними від усякої хвороби. Онохарко любувався стрункою та гнучкою постаттю своєї коханої, що, співаючи, зривала зело. І гайнула думка: «Привидиться ж таке!». Струснув головою. Але видіння не щезло. Богуслава зривала рослини, просячи у них прощення та дякуючи за їхню силу. Онохарко ніяк не міг второпати, що відбувається. І тільки коли запримітив, що його любка збирає трави не в цьому дубовому лісі, а в гаю на околиці Голуні, зрозумів: він став ясно бачити те, що відбувається на далекій відстані. Таким таланом його обдарували Боги біля склепу волхва Богумира. Тепер все або майже все, що умів той легендарний укр-маг, перейшло до нього, Онохарка. І все заради того, щоб він виконав місію, яку йому довірило віче, рада староотців, батько Вепр. Він подумки сказав Богуславі «до побачення» – і видіння пропало. Йому стало ясно, що за бажанням він може побачити її, а то й стрітися, коли заманеться.

Уже біля коша Роман запропонував голунцям присісти перед далекою дорогою, пригостив смачними перепічками з товченого зерна та цілющих трав, запашною суриною.

– О милостивий боже, грізний і добрий Перуне! Захисти оцих юнаків на тернистому шляху, який їм доведеться здолати! – проказав, піднімаючись, Роман.

Онохарко пригорнув старого, велети низько йому вклонилися. За хвилию вони вже сиділи на конях. Роман до подробиць пояснив, як поміж гір та лісів добратися до приморського Лемоса (нині Балаклава – авт.), звідки їм належало відплисти до Афін.

...Під вечір гірськими тропами дісталися до Лемосу. Однак, знаючи про піратську славу його мешканців, вирішили не ризикувати. Чого доброго, заманять, пов'яжуть, пограбують та відправлять на работоргові ринки. Або ж викуп такий заломлять – не розрахуєшся. Вирішили заночувати на вершечку горба, покритого лісом. Напоїли коней з гірського ручая. Нарвали їм побільше трави. Самі освіжилися. І після молитви заснули богатырським сном. На чатах, змінюючи один одного, між деревами стояли велети. Вранці спустилися на вулиці портового Лемоса, що причаївся на крутих берегах затишної бухти, що нагадувала амфору з вузькою горловиною. Там уже було людно. Спішилися і, притримуючи коней за вуздечки, попрямували до причалу. Знайшли й перевізника – власника невеликої лодії-скитії з трикутним парусом. На неї по хиткому трапу вантажники носили мішки з зерном, шкурами, дерев'яні бочечки з медом. Хазяїном виявився в'юнкий купець-юдей з густою чорною бородою і швидкими очима. Онохаркові він не сподобався, та не хотілось баритися. Можна б почекати таврів, на яких натякав батько, – та сплине невідомо скільки часу. Княжич розмірковував: скоріше дістанеться Еллади – швидше повернеться в Голунь до Богуслави.

– До Афін? – спитав юдея по-грецьки.

– Та ніби туди? А що у таких красенів є інші побажання? – купець з ніг до голови зміряв Онохарка прискіпливим поглядом. Щось про себе пошамкав. У розмові смішно вимовляв звук «р» – наче ковтав.

– На борт візьмеш? – не випускаючи повід, спитав княжич.

– З кіньми?

– Без коней, тільки з торбою, – усміхнувся Онохарко в темні вуса.

– Скільки вас? – юдей бистрим поглядом обвів велетів, наче прицінювався.

– Зі мною шестеро.

Купець поплямкав губами, щось підраховував, загинаючи пальці, посіпав вухо. Потім, никаючи поглядом по причалу й прилеглій вулиці, вичавив:

– Багацько вас. Можу взяти лише трьох, – на його обличчі зачався неспокій і острах.

– Чому? Ми, як годиться, заплатимо, – намагався переконати Онохарко, діставши з кишені з десяток золотих платівок.

– Хутчіш вантажте! Бродите, як сонні! – нетерпляче лайнувся у бік вантажників. А потім до Онохарка причаєно: – Таких силачів боязко брати. Хтозна, що у них на думці. Раптом збрєде в голову прибрати до своїх рук моє судно з крамом – на морі й таке буває. Лестригони і на Евксінському морі, і на Серединному морі трапляються. Візьмеш на борт ніби порядну людину – а він людожером виявиться.

– Навпаки, мої велети захистять тебе від нападників, – намагався переконати Онохарко.

– Ні-ні. Йоська – чоловік завбачливий. Йоська прийме на борт лише трьох. З ними мої морячки ще якось справляться, якщо... Це останнє слово Йоськи. А не хочете, то шукайте іншого перевізника, – юдей махнув вздовж причалу.

– Що ж, ми порадилося, – кивком відкликав земляків у бік поодаль від судна.

– Тільки не довго, бо опівдні, доки хвиля не біжить на берег, відчалуємо, – кинув Йоська навздогін.

На пригорку біля старої розкидистої шовковиці, в тіні якої розіклали свій крам місцеві торговці, Онохарко спинився:

– Може, юдей і правий. Нащо нам таким гуртом на чужині поневірятися. Зі мною відправляться Ярослав та Вогнебуд.

– А ми? – майже одногосно озвалися троє інших.

– Ви повернетесь до Голуні. Там вас заждалися дівчата, – приязно усміхнувся княжич.

– Князь спитає. Що маємо відповісти? – спитав чорнявий вусань.

– Так і скажете: Онохарко розпорядився. А щоб ваші слова були переконливими, я передам через вас дарунки з Лемосу, – він кинув повід Ярославові, підійшов до торговців, що перемовлялися в тіні шовковиці хто на грецькій, хто на скототській мовах.

І через кілька хвилин повернувся. В руках тримав хустину з грецьким орнаментом і сердоликове намисто.

– Хустину віддасте моїй матері, – поклав на передпліччя вусаню. – А намисто – моїй Богуславі. Так і скажете: я їх обох дуже люблю. Зрозуміло? А це вам, хлопці, кілька золотих платівок – купите тут усе, що потрібно для зворотного шляху. Тільки обережно, щоб не натрапили на степових розбійників.

– Та ми з ними церемонитися не станемо, роги швидко обламаємо, – засміявся наймолодший.

– Знаю, що зможете за себе постояти. Але, як кажуть, береженого і Боги бережуть. Наших коней заберете з собою. Нехай вам щастить! – напучував Онохарко.

– Хай і вас Боги бережуть! А дарунки доставимо. І про все, що бачили, розкажемо. На крилах полетимо до рідного краю! – велети раділи такій новині. Вони майже всю

дорогу відмовчувалися. Було видно, що їм та далека подорож у невідомість не до душі. А тут... Не було б щастя, та нещастя допомогло. Вони навіть на знак подяки по-товариськи помахали руками юдею, що здалека нишком спостерігав за молодими скітами. Як повелося, з веселими жартами та приказками обнялися, поручкалися. Перехожі здивовано спинялися. Торговці під шовковицею сміялися.

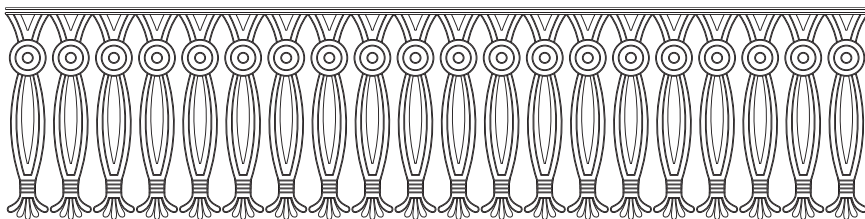
– З Богом, хлопці! – Онохарко з Ярославом і Вогнебудом відв'язали шкіряні торби та бурдюки з водою, передали поводи своїх коней щасливчикам і попростували до судна.

– Так буде краще, – вдоволено потер долоні бородастий юдей. – Тільки половину суми за переправу, звісно, наперед.

Онохарко подав кілька золотих пластин.

– О, тепер бачу, ви люди порядні. З вами Йосьці можна мати справу. Прошу на борт, – і, вклонившись, з широким жестом пропустив повз себе юнаків. – Вас жде каюта внизу. Правда, тісненька, але поміститься.

Коли вийшли в море, Онохарко, опершись на поручні, довго вдивлявся у горбистий берег Тавриди, що віддалявся. На серці було тоскно. Десь там за горами і долами залишилася рідна Русь-Сколотія, Голунь, Богуслава, батько та мати. А гребці натискали на весла. Попутний бриз наплав парус.

Частина третя

Еллада - тілу услада

...У невеличкому порту Пірей, що за кілька верств від Афін, корабель причалив рано-вранці. Онохаркові кинулась в очі дивна метушня на березі. Усі кудись поспішали, перегукувались. Торговці кричали голосніше всіх, пропонуючи різноманітний крам.

– Що б це означало? – Онохарко притримав рукою господаря судна.

– Як то що? – здивувався юдей, високо здійнявши брови. – Найвеличніше свято еллінів – Олімпіада. Це уже сорок восьма. (За сучасним літочисленням відбулася в 588 рік до н.е., або в 4910 році від Сотворіння світу – авт.). Всі спішать на Пелопоннес до Олімпії – і малі, й старі. А особливо молодь. Помірятися силою та спритністю. Забувають про все на світі. Кинули на жінок свої господарства – і помчали, як навіжені. Та приємно вже те, що на час ігор припиняються всілякі суперечки та війни. Торгувати в такі дні – одне задоволення. Товар прямо розлітається. Так що, скіфи, раджу поспішити. Видовище, я вам скажу, незабутнє.

– А сам чому не збираєшся? – поцікавився Онохарко.

– Е-е, Йоська своє місце знає. Євреям туди зась. Навіть торгувати забороняють. Так що там обійдетесь без Йось-

ки, – і зареготав, показуючи рот без двох передніх зубів – чи то випали, чи вибили.

Небавом Онохарко з Ярославом та Вогнебудом, закинувши на спини шкіряні торби, влилися в потік людей та возів, запряжених кіньми, волами та ослами. Вбрання у всіх були святкове. Одіж склотів вирізнялася з поміж інших. Перш за все вишиванками. Схоже, саме це привернуло увагу невисокого чоловічка з короткою сивіючою борідкою, тонкими вусами і допитливим поглядом синіх очей. З візка, що тягнула пара коней, порівнявшись з юнаками, він привітався по-голунському:

– Слава Триглаву, земляки!

Онохарко від несподіванки аж сіпнувся. Чоловічок погладжував вуса і щиро усміхався, блискаючи очима.

– Слава! – відказав Онохарко, розглядаючи незнайомого дядька, мовляв, хто тут так вільно розмовляє голунською.

– Хлопці, і ви змагатися зібралися?

– А чом би й ні!

– Та бачу – дебели косаки. Всі нагороди загребете.

– А ти хто? – нарешті поцікавився Онохарко, крокуючи поряд з візком.

– Токсарис. Лікар із Афін. Сколот. Оце їздив до Пірею. Мав зустріти шістьох юнаків з Русії. Серед них і княжича, сина царя Вепра. Та трохи спізнився. Не думав, що так швидко скитія (мається на увазі судно – авт.) прибуде.

– А звідки дізнався?

– Так учора ж під вечір причалила галера із Ольвії з зерном та п'ятьма кибитками. Бувалі склоти, що супроводжували вантаж, і розповіли, що княжич має прибути на лодії із Лемоса. Тоді ми ще посміялися – посольство є, а посла немає. Повідомили, що, можливо, сьогодні він має

прибути. А юдей сказав, що він доставив тільки трійко скитів. Де ж останні?

– Уже, мабуть, у Голуні, – Онохарко ткнув великим крюкуватим пальцем позад себе через плече на північ, а потім простягнув долоню:

– Онохарко, син князя Вепра.

– Що ж, вітаю тебе, Анахарсісе, і твоїх велетів з прибуттям на землі пелазгів, прапращурів русів-слав'ян, – зіскакуючи на землю, потряс руку Токсарис.

– Спасибі. До речі, Еллада – ще й батьківщина моєї матусі. І саме так вона мене завжди називала – Анахарсісом.

– Анахарсіс – для греків звучить зрозуміліше, – Токсаріс запросив юнаків на воза. – Прошу до моєї «колісниці».

Токсарис виявився кмітливим, товариським чолов'ягою. Пригостив юнаків млинцями. Запропонував водиці із гірського джерела з глека з тонкою горловиною, заткнутого дерев'яним чопом. Онохарко під час подорожі зауважив: раз-по-раз і багаті, й бідні греки радо віталися з Токсарисом, шанобливо здимали капелюхи, і, навіть, називали його героєм.

– Токсарісе, ти досить відомий у цих краях, – вирвалося в Онохарка.

– Я ж лікар. Серед міщан чимало тих, хто у мене, так би мовити, поправляв здоров'я.

– І чим ти їх лікуєш?

– Тим, чим батько-мати на Русі навчили, – Живою, Божою силою, що тече із Всесвіту, та молитвою до Всевишнього нашого Бога, Творця видимого та невидимого, а також травами. А щодо геройства – то елліни перебільшують. Просто коли в Афінах з'явилася чума, завезена торгашами, я запропонував поливати вулиці прокислим вином. Воно й здолало ту нечисть. А заслуги приписали мені.

«Скромність прикрашає будь-кого», – подумав Онохарко. А вголос спитав:

– І де розташувалися мої земляки з кибитками?

– На околиці Афін, у сосновому лісі в урочищі Лікавітос. Але у мене є інша пропозиція – спочатку побувати на Олімпіаді, де скоро почнуться змагання найсильніших та найспритніших юнаків зі всієї ойкумени. До речі, там має бути й афінський архонт Солон. Йому вдалося здійснити дивовижні реформи, – Токсарис вправно поганяв коней, об'їжджаючи гурти подорожніх. Візок швидко котився, підстрибуючи на камінцях, що потрапляли під колеса.

– І в чому їхня суть? – зацікавлено спитав Онохарко.

– Слід віддати йому належне – мудрий правитель. За шість років домігся того, чого не вдавалося жодному з попередників. Скажу коротко. Він запровадив лад, який чимось схожий на той, що в Русі. Він відмовився від тиранії, одноосібного правління, підняв значення народних зборів, ради старійшин – ареопагу. Коли афіняни обрали його архонтом і наділили надзвичайними повноваженнями, Солон переконав збори й ареопаг прийняти такі закони, які дозволили запровадити нові державні порядки. Найголовніше – він зробив громадян міста вільними людьми, не залежними від аристократів. За законом Солона, податками обкладаються лише багаті міщани та їхні маєтки, бідні данину не сплачують. Більше того, заручився гарантіями афінян, в першу чергу, багатих евпатридів, що його закони не змінюватимуться протягом десяти років. Уявляєш? – оповідав Токсарис, уміло правлячи візком поміж гуртів піших уболівальників.

– Чим же він переконав? – все більше дивувався Онохарко.

– Він довго доводив і таки запевнив, що всілякі побори з бідняків можуть призвести до їхнього вимирання. Мовляв, хто ж тоді буде годувати та утримувати самих багатіїв? Відмінив податки афінського архонта Драконта, які справедливо називалися драконівськими. Тоді за невиплату

боргу винуватця могли навіть стратити, а раб вважався повною власністю пана. Солону вдалося відмінити усі боргові зобов'язання. Він наказав прибрати з ланів так звані боргові стовпи. Повелів викупляти за державний кошт усіх, кого було продано за борги в рабство, і запровадив сисархію – звільнення від тягаря. Солон так і казав: податки є нічим іншим, як здиранням шкіри з власного народу. А щоб більше отримувати податків, влада має створити такі умови, які б заохочували людей ставати багатими чи заможними. І, знаєш, це спрацювало. Демос щиро підтримував такі нововведення. І тепер стоїть за Солона горою.

– І як це відбилося на житті Афін? – допитуювався Онохарко.

– Через невеликий проміжок часу все більше городян стало сплачувати податі. Скарбниця Афін швидко наповнювалася. І місто почало будуватися. Зводяться храми. В найлюдяніших місцях постали скульптури грецьких богів та героїв. Вимощуються вулиці. В амфітеатрі артисти грають чудесні трагікомедії. До Солона такого не було. Так що раджу з ним поближче познайомитися.

– Та я й не проти. І де він набрався тієї мудрості? – не вгавав Онохарко.

– Він у Єгипті бував, кажуть, стрічався з тамтешніми жерцями. Можливо, і вони щось підказали. У нього є чому повчитися. Та й знається він з багатьма володарями цього світу, з царем Лідії. І ще от що – дехто й нині його чомусь називає пелазгом, тобто лелекою. Гадаю, не випадково. Щось у ньому є від наших пращурів-аріїв, які колись освоювали цей дивний край. Та й у самих Афінах серед мешканців ще й зараз багато таких, хто розмовляє голунською мовою. Особливо на базарах.

– Такий мудрець мені й потрібний, – Онохарко вдячно поплескав нового друга по плечу.

До Олімпії дісталися під вечір. Розташувалися на березі невеличкої гірської річки під старою оливою. Поряд назбиралося ще з десяток возів. З задоволенням плескався в холодній воді ручая, що стікав від високої гори. Напоїли коней. Кинули їм трави, що нарвали по той бік ручая. Помолилися лицем до сонця, що вже спускалося. Токсарис запропонував розімлілим юнакам кілька кодрин. Вони їх розстелили поряд з візком без бортів, який він називав тарантасом. І за кілька хвилин сопіли, мов ковальські міхи. Собі й Онохаркові Токсарис постелив на візку:

– Хоч не пишно, та затишно, – і гостинно вказав долоною на ковдри поверх запашного сіна. – Чи може син сколотського князя звик до розкошів? Перша ніч в Елладі – і на возі. Не так би слід стрічати дорогого гостя.

– Не переймайся, земляче. Мені не звикати. Сам знаєш, в Сколотії про зручності не дуже дбають. Хоча перша ніч на возі запам'ятається. Мабуть, Богам видніше, – підклавши руки під голову, княжич задивився в небо, що густо вкривалося зорями. Воно на чужині було таким же, як і в Голуні. – Гадаю, мені ще багато разів доведеться бути в дорозі. Бо хто мандрує – той більше знає. Я хочу дізнатися про все на світі.

– Що ж, така можливість у тебе буде. Тільки не завжди знання приносять радість, – зітхнув Токсарис, стуляючи повіки.

– Це за еллінськими віруваннями. А за Ведами – чим більше пізнаєш, тим ближче до Богів стаєш, – Онохарко вмощувався на возі поряд з Токсарисом.

...Проснулися, ледве сонце виткнулося з-за лісистій гори. Похлюпалися в гірській річці Алфей – так її назвав Токсарис. Вона витікає з-під високої лісистій гори Кроніус. Помолилися Сварогу, Перуну і Святовиду. Токсарис зго-

рнув кодрини, поставив плетену корзину на край воза, розгорнув рушники:

– Призволяйтеся, хлопці, – і показав на коржі, сушену рибу і зелень.

Після сніданку Анахарсіс наказав Ярославу та Вогнебуду чатувати біля воза, а сам з Токсарисом вузькими кривими вуличками Олімпії попростували до амфітеатру-епідавру, де мали початися змагання олімпійців. З обочин нависали оливи, яблуні, груші, алича. Токсарис на ходу розповідав, що буцімто спочатку Олімпійські ігри тут проводилися на честь бога часу Кроноса, батька Зевса. А щоб хтось із дітей не скинув його з неба, він у свій час потурих звідти свого батька Урана. Сам Кронос пожирав своїх же дітей від сестри Реї. Одначе Реї таки вдалося врятувати Зевса. А підріши, той змусив Кроноса виригнути усіх дітей, яких проковтнув, а самого скинув у Тартар – темну безодню в глибинах Всесвіту, де караються грішники. Тут, в Олімпії, збудовано храм на честь Кроноса. Саме у цій долині Геракл-Алکید став переможцем у змаганнях з бігу. Його нагородили вінком із гілочок дикої оливи. Він же оголовив, що в Олімпії через кожні чотири роки будуть відбуватися Олімпійські ігри на честь Пелопа і присвячуватимуться Зевсові. Анахарсіс ледве встигав запам'ятовувати назви та легенди.

Як виявилось, усі церемонії зі співами та каравінами-хороводами відбулися ще вчора. І тепер кілька днів трибуни вибухатимуть радісним ревом чи осуджуючим гулом. В амфітеатрі уже зібралося чимало вболівальників. Анахарсіс та Токсарис розташувалися посередині, майже поряд з багато вбраними трибунами, застеленими килимами, під пишним козирком із білої льняної тканини – там збиралася знать із різних грецьких міст. У святкових хітонах, розшитих золотом та сріблом. Коротко стрижені, з пишними бородами та вусами. Поряд на столиках стояли амфори з

вином та водою, безліч келихів. Позад них слуги гойдали опахалами, ганяючи повітря.

– А он і Солон зі світою, – Токсарис навскіс показав поглядом на кремезного архонта в яскраво-червоному хітоні, по краях обшитому золотистим грецьким орнаментом та скріпленому двома блискучими фібулами. Чорні кучері пов'язані такою ж червоною вузькою тасьмою. В пишних вусах і бороді густо пробивалася сивина. Він повагом оглядав стадіон, амфітеатр. Забачивши Токсариса, шанобливо кивнув. Той у відповідь теж схилив голову.

– Бачу, ти й з архонтом на короткій нозі, – завважив Анахарсіс.

– Не на короткій, але й не на довгій, – Токсарис вдав, що пильно роздивляється стадіон.

– Мені тебе, Токсарисе, сам Бог послав. Тебе майже всі Афіни знають, – Анахарсіс по-дружньому легенько штовхнув його плечем.

– Скоро й про тебе заговорять. Не часто до Еллади прибувають нащадки арійських царів, – так же весело віджартувався Токсарис.

Суддя, стоячи внизу в центрі амфітеатру, підняв догори руки, вимагаючи від глядачів тиші. Коли гамір ущух, до подробиць пояснив правила змагань. Анахарсіс зауважив, що суддя говорив спокійно, однак його голос було добре чути повсюди в амфітеатрі. Він відверто подивувався. І про себе навіть подумав, що це перша новинка на чужині, яку б можна використати в Сколотії. Токсарис, певно, зрозумів його стан, пошепки мовив:

– Грецькі майстри добре розуміються на властивостях звуку – акустиці. І так побудували амфітеатр, що голос людини на арені чути однаково внизу і вгорі. Правда, здорово?

– Це чудово, – прошепотів Анахарсіс. З заднього ряду хтось поклав руки їм на плечі. Вони оглянулися. Кремезний грек по-дружньому мовчки насварив їм вказівним па-

льцем, мовляв, не заважайте. Княжич на знак поваги приклав праву долоню до серця.

Змагання вразили сколота. Один вид змагань змінював інший. Греки, встаючи, бурхливо стрічали та проводжали спортсменів. Уболівальники часто зіскакували з місць, щосили горланили, плескали в долоні. Судді оголосили забіги наввипередки – на одну, на дві, чотири та сім стадій (стадій – 178,6 метра – авт.). З номерами на спинах олімпійці бігли до стовпа, розверталися навколо і щодуху мчали назад. Анахарсіс не зводив очей з бігунів. І мимохіть навіть подумав, що добре б подібні змагання запровадити в Русії-Сколотії. Скажімо, на честь Богів Ірію. Можна б їх назвати просто – Арійські змагання. Звучить. І найкмітливіші юнаки, а може й жінки, усіх родів та племен його країни могли б міряться вправністю та силою. І це друге відкриття, яке він пізнав в Елладі. Хоча, розмірковував, можна б і оці Олімпійські ігри перетворити на змагання поміж народами та племенами, які тільки є на білому світі. Краще б юнаки показували силу та вправність на таких стадіонах, а не на полях битви, знищуючи один одного. Це ж добре, що навіть війни під час таких ігор припиняються. Що може бути кращим. І якби сюди прибули юнаки з Лідії, Мідії, Єгипту, Вавилону, Персії, врешті-решт і Русії-Сколотії, а також інших країн, то, можливо, перестала б литися людська кров на землі. З'явилося б більше довір'я між народами. На жаль, до цього ще не дійшло. І, спостерігаючи, як красиво юнаки долають стадії, княжич під жваві вигуки глядачів раптом випалив на вухо Токсариса:

– І я так хочу.

– Та ти що! – жахнувся Токсарис, вхопивши його за лікоть. – Перш ніж виступати, слід десять місяців навчатися у гімназіях отут, в Олімпії, під наглядом наставників. А без підготовки ти просто виставиш себе на посміховисько. Не забувай, ти син скитського царя.

– Але ж я відчуваю, що пробіжу швидше, і здатен утерти носа грекам, – гарячкував Анахарсіс.

– Ти ж з дороги, втомлений, – намагався розраяти Токсарис.

– Не вмовляй мене. Я знаю, що відстань у чотири стадії здолаю першим. Зі мною і в мені могутній Перун. І бог вітрів Стрибог допоможе. Греки мають у цьому переконатися, – по-дружньому міцно потис руку Токсарису, рвучко підвівся і проходом подався вниз до суддів біля палестри.

– Ну, ти ж і відчайдуха! – почув від Токсариса вслід.

– Та ти поглянь на себе. В тебе навіть одягу відповідного немає, – вислухавши прохання княжича, заперечив головний суддя.

– Так не одяг же буде бігти, а я, – віджартувався він.

– І взагалі ти хто? – суддя намагався відсторонити Анахарсіса, що не заважав.

– Гість Еллади. Анахарсіс. Прибув із Великої Скіфії. Вперше на Олімпіаді. В захваті від неї. Дайте мені можливість позмагатися з грецькими атлетами, – весело умовляв.

Головний суддя запитливо поглянув на трибуни, де сиділа грецька знать. Схоже, там чули цю розмову.

– Ви тільки гляньте на нього! – почав насміхатися кремезний смаглявий юнак з чорними вусами, майже за кожним словом зиркаючи на Солона. А потім зіп'явся на перила та відверто глузував: – Чого доброго, спіткнеться у своїх чоботях, заплутається в широких штанцях, упаде, ніс наб'є. Куди такому на палестру?! Нічого робити чужинцю на нашій Олімпіаді!

– А яка тобі різниця, добродію, – усміхався Анахарсіс. – Мені ж бігти, а тобі споглядати. Та кепкувати, якщо доведеться.

– Олімпіада не для варварів! – кілька разів вигукнув все той же юнак, певно одноліток Анахарсіса. Та так, щоб увесь амфітеатр почув. Чимало глядачів з цікавістю розглядали

чужинця. – Гіпемологи-кобилодойці ні на що не здатні! Ой, нарегочемся!

– Чому б і справді еллінам не запросити на змагання скіфів, лівійців, мідійців, єгиптян? Набагато б цікавіше та захоплююче було, – Анахарсіс, благаючи дозволу, простягнув обидві руки до знаті на трибунах. – То ж дайте мені можливість, добродіі, започаткувати таку традицію.

– Гадаю, він правий, – архонт Солон оглянувся на знатних мужів, що сиділи обіруч, сподіваючись на підтримку. Ті на знак згоди закивали головами. – Що ж, тільки Олімпіада може назвати найсильнішого. Це буде демократично. Будьмо ввічливими та справедливими до гостей. На Олімпіаді всі рівні. Право кожного перемогти або знеславити себе.

Глядачі в амфітеатрі схвально загули:

– Нехай біжить!

– Наших бігунів варвару не обігнати!

– Елліни, покажіть упертому чужинцеві його місце!

Анахарсіс відчував, як у грудях закипає злість. Він зрозумів, тепер за будь-яку ціну він має доказати, що і в інших краях є справжні атлети. І може це змусить замислитися, що слід розширювати коло учасників Олімпіади. Він зняв вишиванку, чоботи, пограв мускулистим тілом, наче розминаючись, відстебнув та передав суддям кинджал. Але широкий синій пояс не захотів зніматися. Оберег Богумира також сховав до кишені. Анахарсіса поставили на крайню полосу, найближчу до глядачів. Він, ні на кого не звертаючи уваги, прочитав молитву Перунові, наклав на себе Перуницю, поглянув у бік Токсариса, прийняв стійку. Дехто на трибунах захихикав. Бо скіф, за їхніми мірками, виглядав досить кумедно.

Суддя змахнув прапорцем – і десять атлетів зірвалися з місць. Анахарсіс обігнав трьох бігунів і опинився позаду першого. Довгоногий грек мчав, як вихор, здіймаючи лег-

ку куряву на доріжці. Княжич не відставав. Чув, як здивовано загудів амфітеатр – глядачі не чекали такої спритності від варвара. І безперестанку криком підганяли земляка:

– Швидше, швидше! Пам'ятай, ти еллін!

В останній раз оббігаючи стовп у кінці смуги, Анахарсіс трохи послизнувся на порохняві. Його знову обігнали два елліна. Та він швидко набрав попередню швидкість. Випередив тих, хто його обійшов, і почав стрімко наближатися до лідера. Ось він відстає лише на пів корпусу. Ще мить і... Майже ступня в ступню вони перескочили лінію. Суддя змахнув прапорцем. Чув, як трибуни несамовито заревли, вимагаючи віддати перемогу еллінові. Головний суддя високо підняв обидві руки, тим самим показуючи, щоб публіка заспокоїлася. Онохарко, важко дихаючи, підійшов до супротивника і, усміхаючись, простягнув руку:

– Вітаю тебе з перемогою! Ти гарно бігаєш.

Той, схоже, не чекав такого привітання він інородця. Та теж подав руку. Анахарсіс обійняв його і долонею поплескав по спітнілій спині. Амфітеатр раптом вмовк, завмер.

– Як тебе звати? – княжич все ще тримав руку переможця.

– Гліконт із Кротону.

– А я Анахарсіс із Русії-Сколотії. Знаєш, де це?

Той похитав головою, даючи зрозуміти, що вперше чує.

– Нічого, може колись познайомишся з нашим чудовим краєм на змаганнях, подібних до вашої Олімпіади. Отоді й поміряємося спритністю. Ти не проти?

– З задоволенням.

І раптом амфітеатр зірвався оплесками. Такого ще не було, щоб супротивники отак мирно та дружелюбно обіймалися. Тут піднявся з трибун Солон, плескаючи в долоні. Потім опустив руки, оперся на поручні і урочисто мовив:

– Олімпіада стає все популярнішою в ойкумені. Уже й скіфи беруть у ній участь. І я впевнений, що настане час,

коли отак будуть змагатися найспритніші, найсильніші та найнастирливіші з усіх країн ойкумени. Слава переможцям! Слава Богам Олімпу!

Амфітеатр знову потонув у дружніх оплесках. В цей час три юні еллінки в білих хітонах піднесли лаврові вінки. І головний суддя, поздоровляючи, одягнув їх на голови юнаків. Анахарсіс радів, мов мала дитина. Він, звісно, сам не чекав, що стане одним із переможців Олімпіади. Глянув у бік того, хто назвав його кобилодейцем. Юнак сидів похмурий і сердитий. Раз по раз кидав погляд на бігунів, наливав із амфори вино і швидко осушував. Княжич зауважив, що він, за висловом самих греків, пив, як скіф, – не розбавлене. Хтось, мабуть із родичів, тихцем відібрав у нього кухоль. Анахарсіс розумів: той юнак був невдоволений і пив спересердя. Про себе ж відзначив, що таких ображених слід остерігатися. Чомусь подумалося, що йому ще доведеться зустрітися з отим чваньком.

Анахарсіс швидко накинув вишиванку, взув чоботи, пристебнув ніж і в лавровому вінкові швидко ступенями збіг до Токсариса.

– Ти за кілька хвилин став знаменитим в Елладі, – Токсарис міцно обіймав друга. – Ти ошелешив греків. Солон також твій вчинок поцінував. Так тримати!

...Після того протягом перебування в Елладі Анахарсіс кілька разів брав участь в Олімпійських іграх. І тричі виборював призові місця серед бігунів. На нього одягали лавровий вінок. В Афінах зустрічали як героя. І на знак високого довір'я скіфа-олімпіоніка вводили до складу міської ради старійшин – ареопагу.

...Через тиждень, повертаючись з Олімпії до Афін, Анахарсіс з Токсарисом, перебиваючи один одного, ділилися враженнями. Ярослав та Вогнебуд тільки переглядалися

здивовано та широко всміхалися, не розуміючи, про що мова. Під вечір, в'їжджаючи до міста, княжич раптом попросив:

– Друже, а покажи-но мені, де живе Солон.

– Запросто. Тільки він тебе не прийме.

– Я ж не кажу, що це відбудеться зараз.

– Хоч ти й син скіфського царя і переможець Олімпіади, та все одно Солон тебе не прийме, – з хитруватою посмішкою переконував Токсарис.

– То, може, поб'ємося об заклад? – не відставав Анахарсіс, простягаючи міцну загорілу руку з розчепіреними пальцями.

– Розумієш, Солон дуже зайнятий. У нього там така тяганина в народних зборах! Дехто з багатіїв намагається відмінити його реформи. А то й самого переобрати. Так що в нього голова забита іншими клопатами. Не впустить він тебе – ручаюсь.

– А це ще побачимо, – Анахарсіс простягнув руку другові. – То на що споритимемо? Може на оїяохою – глек гарного грецького вина?

– О, ледве встиг дістатися до Еллади, як зразу ж до кухля потягнуло. Вино туманить розум і позбавляє волі. Не забувай про це. Тут цього добра справді дуже багато. Але якщо за кожної нагоди його жлуктити, то можна стати нікчемною. Вино до добра не доводить. Краще давай посперимо на скитську кибитку, що з твоєї милості дісталася до Афін і лишилася без господарів. Дуже зручний візок для пересування. На ньому до хворих за будь-якої погоди можна дістатися. В Елладі таких не майструють, – Токсарис був упевнений, що княжич програє.

– Згода! Нехай афіняни знають наших! Виграєш – твоя кибитка. Токсарисе, а якщо я все ж заприятелюю з Солоном? Що мені буде? – сміявся Анахарсіс.

– Я тебе познайомлю з однією мудрою пророчицею – сивилою. Вона тобі розкаже твою долю на довгі роки.

– Годиться. Тільки навіщо це мені? Я й сам здатен передбачити, що на мене чекає, – Анахарсіс зверхньо подивився на друга.

– Ти відмовляєшся і, гадаю, робиш помилку. Її віщування можуть дуже знадобитися для твоєї місії. Ти ж хочеш, щоб вона була успішною? – Токсарис вивчаюче глянув на княжича.

– Ти так переконуюєш, ніби вже програв. Цікава пропозиція, – Анахарсіс обійняв друга за плечі, той теж простягнув руку. – Ану, хлопці, розбийте! – звернувся до Ярослава та Вогнебуда.

Ті, сміючись, розірвали руки Анахарсіса і Токсариса.

Після того Токсарис відвіз гостей до стійбища кибиток у сосняку. Анахарсіс роздивився, як його помічники облаштувалися. Під високим крислатим дубом повстяні кибитки розставили колом, як це завжди робили сколоти в степу. Тільки в одному місті дишло підняли вгору для проходу. Та й то до заходу сонця. Майже посередині стояла кибитка княжича, що нічим не відрізнялася від інших. Хіба що на передній стінці тризубим гербом, який нагадував про Триглава – богів Сварога, Перуна та Велеса. Поряд спорудили навіс з дашком із ще зеленкуватого, не вицвілого на сонці очерету. Під ним довгий стіл із дощок, а з боків – лави з товстих колод, вкритих ряднами. Руді тарпани-саурані, прив'язані до невисокої терниці з сухих соснових стовбурів, жували траву, інколи допитливо підіймаючи гривасті голови.

– Якщо я виграю, ти подаруєш мені он ту кибитку, що посередині, – все ще жартував Токсарис. – То твоя?

– Згода. Моє слово тверде – як у кожного скелота, – Анахарсіс ще раз потис руку другові і, роззираючись довкола, спитав: – То як тобі наш кіш-стійбище із кибиток? Скоро греки сюди в гості напрошуватимуться на оглядини. Для них це диковинка.

– Та вже приходять і цікавляться. Особливо малеча, – відповів високий дорідний сколот Волелюб, якого князь Вепр ще в Голуні призначив за старшого. – Княжичу, а отам під дубом ми спорудимо невеличке святилище нашої Берегині-Оранти, заступниці від усякого зла. Її ми привезли з собою, – і показав вирізьблене на товстій липовій дошці у півлікті невелике зображення богині добра й домашнього захисту, яка застережно підняла відкриті долоні на рівні грудей.

– Кращого місця для святилища справді не знайти, – згодився Анахарсіс, ще раз оглядаючи місцину.

– Хлопці, а дозвольте сьогодні вашого княжича на ніч до себе забрати. Нам є про що погомоніти, – Токсарис звернувся до гурту сколотів.

– Дозволяємо! – загуділи велети.

Княжич здивовано поглянув на Токсариса:

– Начебто й не домовлялися.

– Якщо віче проголосувало, то ватаг має підкоритися і виконувати його волю. Так заведено на Русі? – Токсарис підморгнув хлопцям.

– Княжичу, настав час поближче знайомитися з Афінами, – прогудів Волелюб.

– Воля віче – для мене закон, – погодився Анахарсіс.

І за кілька хвилин вузькими кам'янистими вулицями вони вже тряслися у візку Токсариса до його обійстя.

...Наступного дня, ледь сонце зіп'ялося на небосхил, Онохарко проснувся, нашвидкоруч умився, помолився арійським богам і поторсав Токсариса, що солодко спав, закинувши руки за голову:

– Веди мене до будинку Солона! – схилився над ним Анахарсіс.

– Ох і настирний же ти! Як шершень, – неохоче піддився з постелі Токсарис. – І не боїшся втратити кибитку? Дай хоч очі продерти!

– Друже, веди! – і попростував на вулицю. Токсарис, кілька разів плеснув на обличчя холодною водою, на ходу застібаючи фібулою хітон, поспішив за ним. – Та не швиди! Тут недалечко.

Біля будинку архонта Анахарсіс постукав кільцем у бронзову пластину на воротах.

– Хто там? – почув густий чоловічий басок.

Хвіртку у воротах прочинив слуга, високий, смаглявий до чорноти, у білому хітоні, схожий на атлета. Став навпроти, схрестив на грудях могутні руки, розчепірів ноги.

– Прошу доповісти архонту Солону, що з далекої Скіфії до нього прийшов Анахарсіс, – якомога гучніше попросив Анахарсіс, намагаючись розгледіти, що за спиною у велетня.

– І що ти, юначе, хочеш від архонта? – зверхньо глянув слуга.

– Як що? Подивитися на найвизначнішу людину в ойкумені, – ще дзвінкіше заторохтів Анахарсіс. – І, якщо можна, стати його гостем.

– Ого! Нічого не скажеш – скромні наміри! А чи не помилився ти будівлею, юначе? Тут багато всіляких вештається, – слуга перегордив вхід ще й ногою.

– Я не всякий! Я – посланець Великої Скіфії.

Слуга нічого не сказав, зачинив хвіртку. Анахарсіс чув, як він доповів Солону, а також відповідь архонта:

– Ти ба, який прудкий! Гостем захотів бути? У мене, архонта? Передай отому невгамовному юнакові, що стосунки гостинності кожний має зав'язувати на своїй батьківщині, а не на чужині.

Анахарсіс забасив із-за воріт:

– Вельмишановний Солоне, я ні на мить не сумнівався, що ви нині на своїй батьківщині. А тому саме вам і слід налагоджувати зв'язки гостинності.

До Анахарсіса донеслося, як Солон шумно підвівся, шаркнув стільцем по підлозі, дочалапав до хвіртки, розвів руками стулки й з легкою посмішкою почав роздивлятися скіфа.

– То це ти, олімпійцю! Кмітливий! Відверто скажу – не чекав, – архонт допитливо міряв поглядом гостя. – Бігаєш ти спритно. Якщо будеш тренуватися у наших гімназіях – ще не раз станеш чемпіоном. Гінкий, сухий, жилавий. І очі – як краплини голубого неба. Не одна афінянка втратить голову через такого.

– Я не до дівчат приїхав у таку далеч, – віджартувався Анахарсіс. – А до вас.

– Цікавий ти юнак. А чим ще здивуєш архонта? – схоже, Солону сподобалася така відповідь, і він широко розчинив хвіртку. – То заходь, якщо вже прийшов.

Анахарсіс значуще оглянувся на Токсариса, який бовванів у тіні старих олив на протилежному боці вузької вулиці. Той у відповідь стенув плечима і вздовж високих парканів рушив назад до своєї оселі.

– Цар Гнур Ішпакаїд велів передати, що Велика Скіфія, як завжди в усі попередні віки, ладна допомогти Афінам і всій Елладі не тільки зерном, а й впливом. Нам важливо, щоб на ваших землях були злагода та мир. Буде так – то й на наших кордонах пануватиме спокій, – відчеканив Анахарсіс, тамуючи посмішку в кутиках губ.

– Заходь. А в тебе, скіфе, досить пристойна еллінська вимова, – Солон пропустив поперед себе гостя до своєї кімнати, де на полицях лежали сувої перев'язаних папірусів і навпроти робочого столу на стіні висіли великі мапи Греції та Афін. І в подиві підняв брови.

– А у вас щось є від пелазгів. Принаймні очі блакитні – як у їхніх нащадків чи аріїв-русів, – бажаючи щось сказати приємне, зауважив Анахарсіс.

– Хтозна. Якби ж знати свій родовід хоча б до сьомого коліна, то можна було відповісти з певністю, якого я роду-племені, – зітхнув Солон.

В цей час до помешкання хтось зайшов. Анахарсіс стояв спиною до дверей і, звісно, не міг бачити. Солон широким жестом запросив гостя на стілець біля низенького столика.

– Тебе послухати, так наш славетний афінський архонт – теж скіф, а афіняни – нащадки скіфів, – Анахарсіс почув за спиною знайомий тріскотливий голос. Оглянувся. На стілець вмощувався той самий кремезний, смаглявий юнак з густим темним в'юнким волоссям. Це через нього на стадіоні виникла суперечка.

– Дозволь представити – мій кращий учень Темідор, син одного із найзаможніших людей Афін, – вказав Солон.

– Анахарсіс, – нарочито чемно привітався скіф, кивнувши головою.

– Твоє ім'я означає «небесний глас»? – Солон запитально поглянув на скіфа, мовляв, чи не помиляюсь.

– Та який він «небесний глас»! Він звичайнісінький кобилодоець, молокоїд, – з ехидною посмішкою Темідор відкинувся на спинку стільця і заклав одну оголену волохату ногу за іншу.

– Я – син скіфського царя Гнура-Вепра Ішкааїда. І моя мати – еллінка, – на всякий випадок жорстко, з притиском відрізав Анахарсіс.

– Вчителю, відверто кажучи, не гадав зустріти оцього варвара у твоєму помешканні. Якби не лікар і мудрець Токсарис, якого так пошановують афіняни за те, що він врятував їх від чуми, я з ним ще в Олімпії поговорив би по-нашому, по-грецьки, – показав міцно стиснуті кулаки.

– О, та ви вже знайомі? Дуже добре! – по-батьківськи поблажливо зауспіхався Солон. – І що ж натворив наш гість із далекої Скіфії чи пак Богіресу, Богаданії? (Так греки називали Сколотію – авт.).

– Та він... Та ти ж бачив, учителю, ще трохи і Глікон із Кротону залишився б без лаврового вінка переможця, – в голосі Темідора аж пружинила злість.

– Ну, то й що? На те вона й Олімпіада, щоб перемагав найсильніший, найвитриваліший та найспритніший, – розважливо проказав Солон, помахом долоні запрошуючи Анахарсіса теж сісти за столик.

– Але ж навіщо лаври віддавати чужинцю, напівскіфу, коли у нас серед греків є свої достойні герої? – гарячкував Темідор, гнівно блискаючи очима. – І взагалі це наше, грецьке, свято, і не слід на ньому виступати усяким зайдам та людям зі змішаною кров'ю.

– О Темідоре, ти розмірковуєш, як короткозорий обиватель. Не виключено, що колись наші Олімпіади стануть популярними в усій ойкумені. В тій же Персії, Мідії, Єгипті, Скіфії і серед інших варварських племен, – Солон поглядом попросив поглянути на мапи. – І в них будуть брати участь найсильніші атлети, безвідносно, хто їхні батьки і з яких вони країв. Уявляєш, як то буде добре – на час змагань повсюди припинятимуться війни та конфлікти. І ми, елліни, цим будемо пишатися. Нас будуть згадувати протягом майбутніх тисячоліть як зачинателів такої доброї справи. Темідоре, невже б ти вдарив гостя?

– Ударив би! І не пошкодував. Щоб іншим чужинцям не хотілося перечити нам, еллінам, – починав шаленіти Темідор. Його темні очі бігали, як квасолини на тарелі, а ніздрі роздувалися, як у бика.

– Дивний настрій, – тихо і твердо, розтягуючи кожне слово, мовив Анахарсіс. – У нас, скіфів, такого просто бути не може. Коли хтось ударить із рівних собі, або повалить

на землю чи розірве одіж, староотці накладають велике покарання. Навіть коли образа нанесена при небагатьох свідках. А якщо при безлічі свідків, як, скажімо, у вас на Олімпіаді, то... Коротше, за свій необачний вчинок винуватець буде каятися дуже довго, інколи до кінця днів своїх.

– Вчителю, ти тільки поглянь – варвар надумав учити греків мудрості. От до чого дійшло! Розбестилися іногородці на нашій землі! Вчителю, може, тобі у своїх законах передбачити й таке – щоб іноземці, приїжджаючи до нас, не втручалися у наші справи? – Темідор аж підскочив на стільці.

Солон з мудрою посмішкою спостерігав за цією юначою сваркою і розуміюче похитував розкішною сивиною. Мовляв, колись і сам був такий гарячий. А Анахарсіс тим же спокійним тоном продовжив:

– От дивина! Хлібом, що ми привозимо, ви задоволені, то чим же гірша скіфська мудрість?

– Що то за мудрість! У вас навіть будинків немає, а лише повстані кибитки та мажари. У вас навіть великих міст немає, а тільки халупи, сплетені з хворосту та обмазані глиною. Де вже вам судити про порядки в палаці, а тим більше – в державі, такій, як Греція! – палко жестикулював Темідор.

Анахарсіс ще тихіше відповідав:

– Хіба дім – то стіни? Дім – це люди. А де їм краще – варто й посперечатися. Скіфи живуть краще, бо у них усе спільне, немає нічого зайвого. Кожний вдовольняється малим. Ніхто нікому не заздрить. А у вас, греків, усе навпаки. Бідні заздять багатим, багаті – ще багатшим, царі – іншим царям. І як наслідок – суцільна колотнеча, бійки, повстання, війни, безкінечні грабежі, загибель людей. Чому зараз виник конфлікт у Заріччі? Бо мідійці заздять лідійцям, вавилоняни та перси – і тим, і другим. І кінця тому не видно вже протягом півстоліття.

– Учителю, він знову повчає! – Темідор ледве стримувався, щоб не перейти на крик. – І яка в нього жахлива вимова! Аж вухам боляче! Спочатку, скіфе, навчися говорити по-людськи, а потім уже будеш філософствувати.

– А ти, Темідоре, не кип'ятись. Слухай, якщо хочеш стати мудрецем, – продовжував усміхатися Солон у сивіючі вуса. – Мудрість у кожного своя – як одіж.

– Ти насміхаєшся над моєю вимовою через те, що я не зовсім чітко вимовляю грецькі звуки. А потрапивши до Скіфії, як би ти там розмовляв? Впевнений – теж з помилками. Уяви таку ситуацію – легше буде зрозуміти та знаходити істину, – Анахарсіс зумисно не дивився на юнака, від чого той ще дужче гнівався.

– Та нічого мені там робити – у вашій недорозвиненій Скіфії! Мені й тут добре! – Темідор зневажливо поглянув на княжича.

– Не вимовою відрізняються люди від людей та отримують славу, а думками – як і елліни відрізняються від еллінів. Мова не буває поганою, якщо думки хороші, а прекрасні справи йдуть слідом за словами. Скіфи вважають вимову поганою, якщо в ній нікчемні помисли.

– Мабуть, варто тобі, Темідоре, поїхати на навчання до Скіфії, – продовжував підначувати Солон, ледве стримуючи сміх.

– Та ні за яке золото! – відрізав той.

Солон, аби припинити цю безглузду суперечку, звернувся до Анахарсіса:

– І все ж, як тобі наша Олімпіада? Чи не дивною видається скіфам?

– Поки що дивною, – охоче відповів княжич. – Але приїде час – і подібні змагання стануть звичними і в Скіфії. Я чув твою промову на стадіоні, мудрий Солоне. Ти дуже прозорливий. За Олімпіадою – майбуття. І я обов'язково про це розповідатиму на батьківщині.

– Якщо у вас там так добре, то чому прибув до нас? А я скажу – та тому, що у вас там навіть флейт немає! – схоже, Темідор не знав, до чого присікатися, однак йому дуже хотілося дошкулити гостю.

– І винограду. І вина. І рабства. І гетер та порнайок. І царів, які дбають не про свої народи, а про власне збагачення, – загинав пальці Анахарсіс, потішаючись з Темідора. – А прибув я за знаннями, за досвідом. Хочу, щоб мій народ був ще більш освічений. Та щоб усе краще, що є у вас, стало нашим, а наше – вашим. Врешті-решт, щоб наші народи ліпше розуміли один одного, а не зиркали, як вовки, або так, як ти на мене.

– Сам кажеш, що у вас нічого немає, – нетерпеливився Темідор. – Одне тільки не второпаю: на чому тримається ваше царство на такій величезній території протягом тисячоліть?

– На знаннях. Великих знаннях, – не дивлячись на неприязнь, яка так лилася від Темідора, розтовмачував княжич. – Але якщо наші люди будуть відати ще й закони, за якими існує ваша держава, то вони стануть ще могутнішими та нездоланними. Адже те, як розбудовує Афіни вельмишановний Солон, заслуговує на увагу та вивчення. Мудрий Солоне, прийми мене у свої учні, – шанобливо звернувся до Солона.

– Ха-ха, – гучно, майже істерично розсміявся молодик. – Варваре, та твоєму зухвальству немає меж! Ти хоч знаєш, хто такий наш Солон!? Він навіть був у Єгипті. У жерців! Розумієш? Ти хоч знаєш, хто такі афіняни? Та ти повинен перед кожним громадянином нашого міста шапку знімати та низько кланятися.

– І перед тобою також? – з'єхидствував Анахарсіс. Його потішало й дивувало одночасно незрозуміле роздратування молодого грека.

– А ти зуби не скаль! – розгніваний Темідор підскочив до княжича й замахав вказівним пальцем майже перед його носом. – Саме жителі Афін на чолі з еллінами розбили не кого-небудь, а самих атлантів, коли ті намірилися заволодіти всією Європою та Азією! Єгипетські жерці про це розповіли Солону, а він – міщанам. Так, вчителю?

Солон, схоже, вирішив не втручатися у спір молодиків, і спостерігав за ними, як за двома півнями перед сутичкою. Запальний характер Темідора він знав. Його більше цікавило, як поведе себе скіфський посол. І те, що він почув, його збентежило.

– Про атлантів і я дещо знаю, – Анахарсіс повернувся обличчям до Солона, а спиною до скандаліста. – Так от, в останні роки свого існування атланти чомусь стали надто жадібними та охочими до багатств. Забувши про духовність та людяність, вони кинулися завойовувати інші землі, перетворювати їхніх мешканців на рабів. Їм, бачте, замало стало власного острова неймовірних розмірів – як Азія й Лівія разом узятих – та просторів Атлантичного моря за Геракловими стовпами. Атланти надумали одним махом завоювати усі країни на берегах Серединного моря, а також понту Евксінського (нині Чорне море – авт.). Спочатку атланти заволоділи Лідією, дійшли до Єгипту. Афіни, аби протистояти навалі, очолили союз еллінів. І таки відкинули ворога. Скільки б продовжувалося таке протистояння – не відомо.

Солон повільно підвівся, взяв під лікоть Анахарсіса, повів до канапи під вікном, посадив поряд з собою. В його очах погойдувалося сум'яття.

– І що ж було далі? – не на жарт здивувався він обізнаності скіфа: звідки той міг дізнатися, як воно було насправді?

– Боги Олімпу почули молитви еллінів, а точніше пелазгів-лелегів, людей моря, та й прийшли на допомогу, –

дивлячись поверх голови архонта, просторікував Анахарсіс, наче читав за його спиною щось на стіні.

– Що ж вони вчинили? – допитувався Солон, не зводячи з княжича примружених очей.

– То було схоже на кінець світу! – Анахарсіс, як це він часто робив, почав показувати жестами. – В один трагічний день після затемнення Сонця застугоніла земля – і Атлантида опустилася в морську глибіню разом зі своїм величезним воїнством та страшною зброєю, що стріляла вогняними стрілами та кулями.

– А що стало з Грецією? – Солон схвильовано вчепився в рукав скіфа.

– Афінську та навколишні землі затрясло, як у пропасниці, гігантські хвилі накиннулися на береги, а з неба повалив чорний попіл. І в одну мить уся військова сила Афін теж зникла... під землею та водою. Море навкруг стало таким мілким, що ним не могли рухатися навіть дрібні лодії. Це все, що залишилося від острова та побережжя. – Анахарсіс вмовк. В кімнаті запанувала тиша, було навіть чути, як продзижчала муха.

– Звідки тобі про це відомо? – спантеличено запитав Солон, все ще тримаючи рукав гостя. Йому аж дух перехопило. – Ти був на землі Кемі? (Так давні єгиптяни називали свій край – авт.). Ти стрічався з тамтешніми жерцями? Тільки вони про це відають.

– Ні, вельмишановний Солоне. Мені про це розповів твій внутрішній голос. Він линув звідкись згори, я його чув і лише відтворював, – Анахарсіс і сам розгублено дивився на архонта, не міг второпати, як на його язик потрапили такі історії. Потім пригадав своє посвячення в Тавриді, знання та здібності волхва Богумира і заспокоївся: йому допомагали Боги Вирію, які знають усе, що діялося, діється та діятиметься на світі.

– Неймовірно! Анахарсісе, ти ж бачив – я мовчав. То ти читав мої думки? – Солон дивився на княжича розширеними, стривоженими очима. – Я справді колись мандрував Айгюптосом (так греки йменували Єгипет – авт.), знайомі тамошні жерці відкрили багато таємниць. Хоч далеко не всі. І про Атлантиду розповідали. Однак щось приховують. Мені часом здається, що атланти мали намір заволодіти не лише Грецією, а й усім світом, а всі племена й народи мали бути їхніми рабами, служити їм, як худоба.

– І для цього, схоже, використовують царів, – розмірковував Анахарсіс. – Бо ж у їхніх руках зосереджена вся влада – військова, мирська і навіть духовна. Їм нав'язали думку, що вони ставленики Бога на землі. І мають право робити все, що завгодно, не рахуючись з прагненнями народів. У владоможців відібрали совість – основне надбання людини, дароване Творцем. Саме тому тепер їхнє божество – золотий тілець. Правителі йдуть на будь-які злочини. Заради багатств і влади воюють зі своїми ж народами. На мій погляд, війни, що точаться в Межиріччі та Заріччі, розраховані на те, щоб принизити, а то й знищити людську мораль. І спрямувати народи на хибний шлях – на матеріальне збагачення будь-якою ціною, навіть за рахунок чийогось життя. Мені здається, саме у цих війнах на землях Карії вирішується, у який бік піде людство. Безперечно, цим хтось управляє. Дуже вміло. Сидить такий собі Князь темряви десь на верхотурі і спокійно спостерігає за всім, що відбувається на Землі. Та смикає за мотузочки царів і царьків. А ті, не відаючи про пастку, творять зло. Або ж не здогадуючись. Або ж зумисно.

– Можна подумати, що ваші князі святі та божі, – кольнув Темідор.

– У аріїв-русів верховодять не князі – вони лише виконують волю віче та ради старійшин. У нас князі – не божки. Це люди, яким сколоти довіряють, і наймають на роботу.

А чи чинять вони за законами Праві-Правди – слідкують волхви, святі люди, які спілкуються з Небесами, – Анахарсіс знову повернув голову у бік Темідора.

– Хочеш сказати, у вас давно уже те, що ми називаємо демократією? Ха-ха, дикі варвари – великі демократи! Ой, тримайте мене, а то впаду від сміху, – Темідор, ухопившись за живіт, закрутився кімнатою.

– Дивись, а то лопнеш від реготу, – Анахарсіс тицьнув пальцем на живіт елліна.

– Учителю, жени звідси цього байкаря із Великої Скіфії, – несамовитів Темідор. – Надто високої думки він про себе та про свої дикі гіперборейські племена. До речі, вони з нами переписуються не на своїй мові, а на еллінській. Значить, наша мова краща.

– А це щоб вам було зрозуміло. Бо еллінська-геленська абетка народилася з нашої руниці. Іншого ж письма ви не знаєте. Якщо ми викладемо свої думки руницею або складовим письмом, ви дивитиметеся на такі послання, як барани на нові ворота, – в'їдливо дорікнув Анахарсіс. – Таємниці руниці відомі лише волхвам. І в цьому сила нашого ладу, нашої віри. І вони передають їх усно своїм найкращим учням. І так із віку у вік.

– Ви тільки погляньте на цього зазнайку! Вчора ще з вовками наввипередки степами носився, а сьогодні повчає! То і йшов би в науку до своїх волхвів, замість того, щоб сюди пертися, – белькотів Темідор, не знаючи, чим допекти гостя.

– А не боїтеся, що волхвів колись переб'ють – і пропадуть усі ваші знання разом з ними? – ледве чутно спитав Солон.

– Таке може статися. Але тоді вороги не зможуть скористатися тими знаннями, якими володіють волхви, і не зможуть підкорити світ, – відказав Анахарсіс.

– Вчителю, він скоро почне базікати, що й уся ойкумена пішла від скіфів-дикунів! І Еллада. І що вони Трою збудували. І Єрусалим вони називають Русів Постій! І мінойська культура – то їхніх рук справа, (Мінойська цивілізація на острові Крит-Скритень існувала приблизно з 3000 до 1000 року до н.е., найбільшого розквіту досягла за 1700 років до н.е.—авт.), – Темідор забігав кімнатою, наче окропом ошпарений. – Вчителю, скажи, щоб він замовк. А ні, то я, родовий еллін, заткну йому пельку!

– А спробуй! – з викликом підвівся Анахарсіс і жартома стусонув грека в плече.

– Ну, ти мене дістав, кобилодойцю! І давно став поперек горла! Тримайся ж! Я тобі покажу нашу афінську гостинність! Я тебе скручу в баранячий ріг! – захрипів Темідор, наставив на Анахарсіса короткі розчепірені руки і став схожий на бика з червоними шаленими очима.

– Хлопці, та ви що, з глузду з'їхали! На дибки стали, як два козла, – намагався приборкати пристрасті Солон. – Не вистачало у моїй оселі бійки.

Та Темідор, видно, був у такому засліпленому гнівом стані, що не чув слів учителя.

Анахарсіс, тримаючись за оберіг, про себе прочитав молитву-звернення до милостивого, грізного й доброго бога Перуна, кілька разів різко вдихнув і видихнув, потер долоні і, весело блискаючи очима, в повітрі перед грудьми Темідора намалював прозорий світлий зигзаг – руну Перуницю. А потім з середини його долоні вдарив невидимий промінь. Темідор не встиг зробити й кроку, як замовк на півслові і заляк з піднятою рукою, мов статуя на афінському майдані. Незмигнито дивися поперед себе. Хвилю, дві, три. Солон сполошився:

– Що з ним?

– Переконається у силі наших Вед та наших богів, – криво усміхався Анахарсіс.

– Відпусти його! – звелів спантеличений Солон. – Теж знайшли жарти.

Анахарсіс змахнув рукою, стріпнув пальцями. Темідор знову ожив, заметушився. Раптом вихопив з-за пояса короткий ніж і хотів кинутися на скіфа. Однак той знову направив на нього руку:

– Що, так нічого й не зрозумів? Не доводь до гріха. – тепер уже грізно спитав скіф. – Знаєш, я терпеливий. Та й мені може терпець уврватися.

І молодик знову застиг. Анахарсіс підійшов впритул, легко відібрав ніж і кинув до порогу:

– То як, будеш продовжувати насміхатися над моїм народом і наді мною? Не давай волі рукам – тобі ж краще буде.

Той очима відповів, що не буде. Анахарсіс торкнувся долонею його грудей:

– Розслабся, парубче, – примирливо усміхнувся скіф. – Гадаю, ти на власні очі переконався, якими таємницями володіє мій народ?

Темідор втягнув голову в плечі і, як побитий, почимчикував до стільця. І не сів, а впав на нього знеможено. Солон підійшов до Анахарсіса, по-дружньому поклав руку на плече:

– Відверто скажу: про такого учня я давно мріяв.

– А як же я? – ослабилим голосом прогудів Темідор і ображено глянув на вчителя.

– Ти також. Куди тебе подіти? Буду сподіватися, що, спілкуючись з нами, ти з часом станеш мудрішим. Рогами правду не докажеш, – Солон радів з того, що так мирно закінчилася сутичка.

Через кілька хвилин Темідор, заспокоївшись, підійшов і простягнув Анахарсісу руку, в якій щойно тримав ножа:

– Буду радий бачити тебе серед моїх друзів. Днями ми влаштуємо вечірку на березі річки у сосновому гаю. За-

прошую й тебе, олімпіоніку. Буде про що посперечатися, розумнику. У нас також є заклинателі душ.

– Так це запрошення чи виклик? Чи збираєшся й далі плести сіті? – перепитав Анахарсіс.

– Ясна річ – запрошення, – в очах Темідора майнула темна тінь.

– От і добре! – радо обійняв обох Солон.

– Прийдеш? – Темідор знову подав руку.

– Якщо обіцяєш не кпинити та висміювати, – Анахарсіс вдав, що не помітив його долоні.

– Обіцяю вести себе великодушно. Але за друзів не ручаюсь, – Темідор різко опустив руку і стиснув у кулак.

– І що за привід для веселощів? – поцікавився й Солон.

– Гулянка на честь переможців Олімпіади. Так у нас, серед знаті, заведено, – Темідор гордовито задер носа.

– Отак би й давно! – повеселів Солон. – Я хотів би бачити вас друзями.

– Я пришлю до тебе слугу – він сповістить, де та коли відбудеться свято, – пообіцяв Темідор, направляючись до виходу.

Анахарсіс сердечно розкланявся і теж залишив дім Солона.

– Заждався я тебе, княжичу, – радісно зустрів його Токсарис на порозі свого будинку. – Як архонт Солон?

– Мудрий чолов'яга. Багато знає. І найголовніше – любить людей і своє місто, – Анахарсіс переступив поріг, за сколотською звичкою пригнувши голову. Токсарис про себе усміхнувся, згадавши, що так завжди роблять руси, коли заходять в будь-який кіш, який вони вважали святим місцем, і кланяються Берегині. – Здається, ми з ним подружилися. Так що ти програв.

– Я це зрозумів, коли тебе тільки-но впустили на подвір'я архонта, – із вдаваною досадою зітхнув Токсарис.

– От що, друже, – Анахарсіс обійняв товариша з плечі, – на знак подяки за те, що з твоєї легкої руки ми так тісно зазнайомилися з Солоним, дарую тобі кибитку разом з кіннями.

– А як же ти? Спатимеш під місяцем та зорями? Ні, друже, то надто дорогий для мене дарунок. Тим більше, що твоя взяла, – зітхнув Токсарис. – Знаю, ти людина слова. І якщо вже сказав – від свого не відступишся. Тому буду дуже вдячним, якщо ти подаруєш мені одну з тих кибиток, які в тебе пустують. Ти ж трьох косаків повернув додому – і тепер кибитка, як сирітка.

– Нехай буде по-твоєму, – погодився Анахарсіс. – Тільки за умови, що ти мене зведеш з сивилою. Люблю людей з великою душею та сильних духом. І завтра!

– І куди ти поспішаєш, княжичу? Ти ж тільки-но прибув. Хочеш так швидко залагодити усі свої посольські справи? Так швидко знання Еллади не ввібрати, тим більше ойкумени. Боюсь, і кілька років не вистачить. По собі знаю. Тільки через три літа я відчув себе повноправним громадянином, – Токсарис поставив на стіл перед княжичем червоні глиняні тарелі із коржами, овочами та свіжим медом.

– Це ти! А я встигну за лічені місяці! – Анахарсіс зашепотів, наче розповідав величезну таїну. – Розумієш, друже, мене в рідній Голуні дівчина Богуслава чекає. Моя русалонька. Моя доля. Моє перше й останнє кохання. Ми з нею побратися маємо. Батьки не проти.

– Тоді, звісно, встигнеш, Його, бачте, кохана жде! – нашішкувато загудів Токсарис, а заговорив серйозно, суворо: – Але ж війна між Лідією та Мідією лише розпалюється. І то не олімпійські змагання. І там не сплески радості. На війні ненависть шматує тіла, біль спотворює людей, і кров, ясна річ, – не суриця. На жаль, війна не дослухається до

волань коханих, не підкоряється їхньому бажанню, не закінчується за їхнім проханням. Ти ще в цьому не раз переконаєшся. Війна – це вулкан. І дуже схожа на юдейський Молох, що пожирає людей.

– Ти хочеш сказати, що я тут застрягну на десяток місяців? – аж підскочив Анахарсіс.

– Хоча б не на десять літ.

– Я й думати так не хочу! Мене Богуслава виглядає! Завтра ж веди мене до пророчиці! – Анахарсіс знову впав на стілець, відломив шмат коржа, увіткнув його в мед і на вмисно зачавкав.

– Та ти ж нібито й сам здатен передбачити своє майбутнє, – обережно нагадав Токсарис.

Анахарсіс довго мовчки в задумі жував корж, потім, не підводячи очей, прошепотів:

– Скажу відверто. Я боюся собі наврочити. Нехай мені правду скаже вила-сивила.

– Що ж, може ти й правий.

– Спасибі тобі за частування. Піду до свого стану. А то мої хлопці всі очі видивили, чекаючи, – Анахарсіс вклонився і вийшов з хати.

...Наступного ранку ні світ, ні зоря Анахарсіс хвацько підкотив до двору Токсариса на кибитці з опущеною халабудою, запряженій парокінкою.

– Прошу до маєтку на колесах! – гукнув через камінний паркан.

– Та йду вже, йду! – почувся голос лікаря. – От нетерплячий! Такі тільки в Русі й народжуються.

Петляючи вузькими афінськими вуличками, вони нарешті дісталися до обійстя сивили на околиці міста під лісистим пагорбом. (В Русі-Славії сивил називали вилами, білими вилами, віщунками, суженицями, сестреницями,

жрицями Сонця, які нібито присутні під час народження дитини та визначають її долю – авт.).

– З якого б це дива до мене завітав маг та ще й княжич? – навіть не повертаючись до гостей, повагом проказала худорлява жінка. Вона за столом перебирала свіжі трави, схоже, щойно принесені з лісу.

– Де ви бачите мага? – прочиняючи хвіртку, у свою чергу здивувався Анахарсіс, переглянувшись з Токсарисом.

– Спиною відчуваю, – в її голосі забриніла насмішкуватість.

– Це той чоловік, про якого я вам розповідав, – нагадав Токсарис. – Із далекої Скіфії.

– Підійди-но поближче, молодий чоловіче. Навіщо у воротах стриміти. Сідай навпроти. Щоб я бачила твої зіниці, – все так же не обертаючись, запросила пророчиця. І коли він вмовився на дерев'яній лаві, вона, ще доволі молода й гарна з лиця, з-поза оберемка пахучих трав поглянула на Анахарсіса проникливими карими очима. – О, та виджу, ти птиця поважна. Із царського роду. Тебе послано до Еллади з високою місією. І обрали тебе для цього боги.

– І що ж то за завдання? – Анахарсіс, хитрувато примруживши допитливі очі, не відводив погляду від сивили.

– Воно важливе не тільки для твого царства, а й для усіх народів, які живуть в ойкумені.

– Перебільшуєте?

– Ні. То ти применшуєш, або ж іще не знаєш, настільки воно вагоме, – сивила відклала жмут трави і звернулася до Токсариса: – Будь люб'язний, почекай отам біля криниці, попий живлющої водиці, допоки я розповім оцьому молодому чоловікові все, що про нього знаю та думаю.

Сивила через стіл простягла руку:

– А дай-но долоню, юначе, погляну на лінії твого життя та долі. Ти перевіряв мене, запитуючи, яка твоя місія? Так от, найближчим часом ти маєш зробити все для припинен-

ня війни між Лідією та Мідією. Бо то не звичайна битва, де нізащо гинуть люди з обох боків. То намагання темних сил переконати всіх у ойкумені, що війна – то спосіб досягати мети. А яка мета у наших царів, ти бачиш – збагачення будь-якою ціною і безмежна влада над людьми. Вони уже підносять себе до рівня богів. Всі інші люди для них раби або ж виконавці лише їхньої волі. Це шлях темних сил, це таємний замисел Князя темряви. Якщо ним піде людство – врешті-решт дійде до прірви, до загибелі. Про це попереджають Сивиліні книги (колись їх було дев'ять, написаних грецькою мовою, частина згоріла, частина пропала, невідомо за яких обставин – авт.). Постійні чвари та війни – це найдикіший спосіб поневолення та уярмлення людності. А потім ті ж самі темні сили під виглядом доброчинності та мудрості пропонуватимуть людству свої послуги. Мовляв, ми знаємо, що робити та як діяти, довіртеся нам. Хоча будуть усе чинити все лише в своїх інтересах. А їм вірити не можна. Бо якщо віддати пальця, то проковтнуть і руку.

– Про це мене й батько попереджав. І арійські волхви. Гадаєте, мені вдасться змінити хід війни? – Анахарсіс схвилювано проковтнув клубок, що підкотився до горла.

– Так. У тебе дар налагоджувати стосунки. За тобою величезна та могутня країна. Царі Лідії та Мідії не можуть не прислухатися до твоїх доводів. І тобі вдасться їх переконати, – твердо говорила сиви́ла, все ще роздивляючись його долоню.

– Гадаєш, правителі, зайняті зведенням рахунків поміж собою, послухають? – в його голосі відчувалася невпевненість і надія одночасно.

– Це вже їхня справа. Принаймні, замисляться. Бо ніхто з них не готовий змагатися з Великою Скіфією.

– Ти, сиви́ло, вгадала мої наміри. Однак, скажи, чи довго мені доведеться перебувати в Елладі, на стільки часу розтягнеться моя місія?

– Тебе заспокоїти, чи сказати відверто?

– Так, як суджено.

– Тоді слухай. Не перебивай і не ображайся. На твоїй долоні видно – тобі доведеться жити на чужині майже сорок років.

– Здуріти можна! – вигукнув Анахарсіс, аж Токсарис оглянувся на його голос. – Та у мене ж там наречена!

– Я просила тебе, юначе, не заважати. Це не я розкажую, а твоя долоня та Книги сивили. Так от, – вішунка підняла до Неба чисте, трохи бліде лице під тонкими, мов шнурочки, бровами. – Хочеш чи не хочеш, а в Елладі ти застряг майже на все життя. Ти багато пізнаєш. Ти ще побуваєш на Лесбосі, Сицилії, у Фівах, Фокіді, Беотії, Корінфі, Персії, Єгипті та в багатьох інших краях. А зірочка на подушечці під вказівним пальцем свідчить, що ти станеш досить відомим і поважним.

– О мудра сивило! Не від цього у мене голова кругом іде! Я хочу знати, коли повернуся до своєї нареченої! – Анахарсіс роздратовано висмикнув долоню.

– Тобі вдасться на деякий час примирити ворогуючих царів, – продовжувала сивила, наче не чула. – Але спасителем ти не станеш. Жити за законами Вед правителі, які колись від них відвернулися, уже не хочуть. Бо вони бранці темних сил. А от серед простого люду твоя мудрість знайде благодатний ґрунт і проростатиме – це так важливо, аби світ не скотився у прірву. Наскільки я обізнана, звичайним людям потрібніше багатство в душі, аніж достаток у хатині. Їм ближчі ваші Веди, аніж сумнівні релігії. Вони хочуть жити за законами Правди. Ти їм відкриєш їх заново. І це буде твій найвагоміший вклад у поступі цивілізації. Я не перебільшую. Уяснивши все це, племена і народи зможуть стати вільними. Більше того, змусити своїх вождів жити по Правді. Май це на увазі. Ти не чарівник, але тобі багато дано від скіфських волхвів. А щодо твого повернення в Скіфію...

Сивила надовго вмовкла, ніби зважуючи, чи слід говорити правду. Кілька разів прискіпливо глянула на Анахарсіса, що застиг у напруженому чеканні.

– То що скажеш, мудра сивило? Не ятри душу, – в Анахарсіса уривався терпець і він ладен був потягнути сивилу за язик.

– Там тебе не ждуть, – ледве чутно мовила й відвела очі.

– Як це? Не може бути! – вигукнув Анахарсіс, ніби його шмагнули батурою. – Я ж зовсім недавно з Голуні! Мене проводжала вся рідня, все місто! Мене чекає Богуслава!

– Вона вже не жде, – ще тихіше прошепотіла сивила, вичавлюючи слова.

– Сивило, ти ударила мене в саме серце! Підрізала мене під самий корінь! Ти пожартувала? Правда? Богуслава віддана мені! – зірвався з місця Анахарсіс, зблідлий, розгублений, стривожений.

– Такими новинами не жартують, юначе. Сядь, будь ласка, – сивила вказала поглядом на лавку. І коли княжич нехотя знову вмовчів навпроти, продовжила, тихий голос її зривався: – На свято Купала твій брат... згвалтував... твою кохану... Вона,.. не витримавши наруги,.. кинулася... у річку... І стала русалкою...

– Годі! Припини! Я не хочу таке чути! – перервав її Анахарсіс, обхопив голову руками і почав несамовито рвати на собі волосся. І раптом відчув, як там щось зашуміло, завертілося... І він опинився в рідній Голуні... Він покликав Богуславу. І вона з'явилася... У прозорій біло-голубій одежі, з розпущеними косами – як тоді, перед Зеленою неділею, на похилій вербі...

– Ти чому тут, Богуславо? – не спитав, а зойкнув.

– Я тепер слугую богині річок та води Дані, яка породила на світ Любов. І кохання до тебе, мій милий, – її шепіт нагадував плескіт хвиль.

– Але ж ти моя!

– Так, одначе тепер я в образі русалки.

– Як же так, ти обіцяла мене чекати!

– Я й чекала. Та твій брат Савлій після твого від'їзду змушував стати його дружиною. Переслідував мене. Я відмовляла. Втікала. Та він підстеріг мене і взяв силою, занапастив мою долю. І мені легше було втопитися, ніж з таким нелюдом жити.

– А як же я? Що я робитиму без тебе у цьому світі?

– Житимеш. У тебе велика місія. На тебе сподівається вся Славія-Русь. Я хочу, щоб ти був щасливий. Живий має думати про живе. Прощай! – помахала ніжно рукою, як колись, і зникла під водою...

...Видіння щезло. Анахарсіс застогнав, мов поранений звір. Сиви́ла сказала правду. Він довго сидів, наче й сам опущений у воду. Ніякогісіньких бажань. Все пішло прахом. Тупо дивився перед собою і нічого не бачив. Сиви́ла обійшла навколо столу, спинилася за спиною юнака. Підняла руки над його головою, над чарою Світоча і зашепотіла молитву:

– Всевишній Боже наш! Сорок святих просять і я з ними! Пошли Живу-Матінку до свого сина Анахарсіса!.. Живо-Матінко, прийди! Зціли зранену душу цього юнака!..

Потім сиви́ла попросила Токсариса принести відро джерельної води, почаклувала над ним, набрала кухоль і піднесла Анахарсісу:

– Випий! Дажбог – Даючий Життя Бог – поверне тобі бажання жити і діяти, пізнавати світ і любити, боронити правду.

А Анахарсіс, відсторонюючи її руку, волав:

– Бідна моя Богуславонька! Навіщо я погодився на поїздку до Греції? Треба було умовити батька. І не сталося б такого лиха.

– Сталося б! – заперечила сиви́ла, напуваючи Анахарсіса водою, як малу дитину. – Твій заздрісний брат налашто-

ваний за будь-яку ціну стати наступником батька-князя. Хоч, наскільки я бачу, це місце мало б належати тобі.

– Та хай би подавився тим місцем! – випалив Анахарсіс.
– Навіщо він Богуславоньку? Як він посмів? Хіба то брат? То чорт у людській подобі зі свинячим рилом!

– Він не гадав, що вона радше піде на смерть, аніж захоче з ним жити, – сиви́ла намагалася хоч якось розраїти та заспокоїти княжича.

– Я вб'ю його! Я молитиму Перуна, щоб спопелив його блискавкою! – Анахарсіс зіскочив з лави, закружляв двором.
– Як же жити після цього, сиви́ло! Брат, якого я шанував, захищав, вчинив отаке паскудство. Зрадив мене! Відступився від віри пращурів! Я навіть гадки не мав, що найстрашніший удар я отримаю саме від брата! У спину! І ніхто не знає, чому Богуслава кинулася в річку, – ні батько, ні мати, ні друзі. Жах! А він житиме, насолоджуватиметься буттям, сміятиметься, радітиме. Такий не має права топтати Святу землю!

– Присядь, – покликала сиви́ла. Анахарсіс скорився, вмовстився верхи на лаву. – Усі думають, що твоя наречена не витримала розлуки з тобою й покінчила з собою. Принаймні, це скрізь розпатякує твій брат та його друзяки. Він став язичником, бо пішов дорогою зла, – сиви́ла легенько гладила русяву чуприну княжича, як це колись робила матуся.

– Мені треба повертатися до Сколотії! Негайно! – Анахарсіс знову випручався із рук сиви́ли, направляючись до кибитки. Він тремтів усім тілом, наче його би́ла пропасниця.

– Саме це й не слід нині чинити, друже, – притримав його Токсарис, ставши попереду. – Помстою дівчину не повернеш до життя. А дурниць накоїш. Не докажеш, що твій брат – призвідця загибелі твоєї коханої. Тебе назвуть таким, що втратив розум, збожеволів. Ти станеш ізгоєм.

Саме це й потрібно твоєму нікчемному братові. Ти маєш залишатися тут. Ти повинен виконати батьківське повеління. І своїми діями та вчинками доказати, що ти слава та гордість Великої Скіфії, а не той покруч.

Токсарис легенько взяв княжича за плечі і поволі повів до лави, посадив поряд з сивилою. Запала довга мовчанка. Тільки чути було, як у ліску за парканом виспівують птахи, радіючи сонцю. Нарешті Анахарсіс, аж сірий від горя, проказав хрипким тремтячим голосом:

– Мабуть, ти права, мудра сивило. Але ж як болить душа! Невже наші всесильні боги не покарають мого брата?

– Покарають. Але не зараз. Боги не прощають тому, хто всупереч їхнім законам, сіє зло на землі, – сивила розважливо розтягувала кожне слово, як це робили руські волхви. – На твого брата чекає розплата. А тобі я раджу стерегтися зустрічі з ним, якщо не хочеш отримати від нього стрілу в груди. Ти служи своїй Вітчизні, але не повертайся додому, доки живий твій брат. Він – твоя погибель. Запам'ятай це! Добряче запам'ятай! А тут тебе чекає велика слава. Ти станеш одним із найвизначніших мудреців Еллади. І цим умножиш велич Великої Скіфії у світі. Послухайся мене, твою землячку.

– Як-то землячку? – Анахарсіс підняв на неї сумний погляд.

– Я родом із Воронежеця, із племені будинів, що по судству з твоєю Голунню. Там звали мене Прися. Тут називають Прія. Як ти знаєш, щотри роки за рішенням віче частина аріїв-скототів відправляється освоювати далекі краї – щоб не було перенаселення власних земель. На той час ми з Світозаром тільки побралися. І нам випав жереб. Спорядили нас, виділили коней, волів, плуги, вози та все, що необхідно. І пішли ми Божою дорогою (мається на увазі Чумацький або Молочний шлях – **авт.**) на південь на степові простори. Та в одну із ночей біля Дінця на нас напали

дикі скотарі із племені панів. Світозар з побратимами кинувся боронити. На мене накинули аркан і поволокли, як сніп. Така ж доля спіткала ще з десятків юнаків і дівчат. Звалили нас, мов оберемки, поперек коней і помчали у темінь степу. Будини кинулися в погоню, але хіба могли вони нас знайти у темряві. Потім нас продали у рабство грекам. Від пережитого я ледве не померла. А коли прийшла до тям, почала бачити те, що було, що відбувається і що буде – як справжня будинка. Як колись Рама та Побуд-Будда. Я знаю, що Світозар живий. Спочатку його відправили до краю великих пірамід. А зараз нібито прикутий на галері до весла. Таким мені часом бачиться. Та ми колись із ним зустрінемося. Так що у мене доля не «солодша», ніж у тебе, земляче. Одначе я тримаюсь. Бо так велють Веди. Схоже, таке моє призначення на землі. Тобі ж боги дали іншу долю. Звичайно, жаль бере, душа рветься на клапті, дуже боляче втрачати кохану людину. По собі знаю. Але життя продовжується. Ти маєш виконати те, що доручив тобі твій народ.

Анахарсіс, схилившись, мовчки слухав, великі краплі скочувалися щоками, зникаючи в густій борідці. Потім піднявся, хотів попрощатися:

– Спасибі тобі, Пріє. Ти права. Я візьму себе в руки.

– Зажди хвилинку, – сивила спинила його жестом уже біля воріт. – Мушу тобі сказати: життя кожній людині дається як випробовування. Варто уникнути спокус. Тільки тоді можна підійняти свою душу. Тільки тоді ти зможеш виконати свою місію. Життя нам дано для того, щоб ми йшли шляхом Праві. Сам знаєш. Я просто нагадую. Іншої дороги до Всевишнього немає. А щоб знайти той шлях, треба у серці своєму відчуті Творця. І йти на його поклик. І він почує. І прийде на допомогу. Так вчать Веди. Ти отримав велику мудрість. І тепер твій обов'язок – нести її по землі, як світло. Тобі багато дано. З тебе багато й спитається. Йти шляхом Праві, що б не сталося, – це значить піклуватися про

безсмертя своєї душі. Без неї тіло – ніщо. Життя – що іскра: обов'язково колись згасне. А праведна душа вічна.

Анахарсіс тільки втомлено кивав головою.

– Коли тобі буде скрутно, приходь. Я завжди рада дати тобі слушну пораду. А стрінеться на путі мій Світозар, передай йому, що я його чекаю отут. Вибач, що опечалила. Але я мусила тобі сказати правду. І от іще одне застереження. Тебе запросили на якусь вечірку. То не випадково. Серед твоїх знайомих є один впливовий недруг. Чекай від нього капості. Він з тієї ж бісівської породи, що й твій брат. Він буде діяти через дуже красиву дівчину. Проте саме вона стане твоєю спасителькою. Можеш їй довіритися. Твоя сила в оберегові, який подарував волхв. Не бери його з собою. Або ж заміни подібним. Та ти сам подивися у свій завтрашній день з поміччю богів – і побачиш набагато більше, ніж я натякнула. Розправитися з тобою не зможуть, але принизити захочуть. Мужайся і будь обачним, – і перехрестила його одвічним знаком Сонця.

Уже трясучись в кибитці, на зворотному шляху Анахарсіс у відчаї мовив:

– Я зрозумів одне: життя – то суцільна трагедія і нещастя. І як у цій круговерті вберегти душу, совість, достоїнство? Ні про що не хочу думати. Кепсько на душі. Давай заїдемо до винороба, купимо амфору добротного вина.

– Може, піфос? – підначив Токсарис.

– Та ні, досить по парі дзбанів. Та посидимо у моєму княжому «місті» із кибиток.

– Краще у моїй хаті. Там менше зайвих вух та очей, – Токсарис вйокнув на коней.

Токсарис заніс до світлиці амфору на тринозі. Поставив на низенький круглий столик великі дзбани, тарелі з сиром, овочами, хлібом.

– Будемо пити, як греки? – запитав Токсарис, ставлячи поряд ще й кухлі з водою.

– Тобто розбавляти більше ніж на половину водою?

– Тут так заведено.

– Ні, будемо пити, як скіфи – нерозбавлене вино. Нічого добро переводити, – Анахарсіс, базікаючи про буденні речі, намагався таким чином вивільнити свою душу від смутку та печалі.

Хильнули по одному дзбану. Закусили сиром. Потім ще по одному.

– Чому Перун не метне в нього блискавку та не оглушить громом? Може, мені звернутися до Громовержця з молитвою? – запитав Анахарсіс, маючи на увазі брата Савлія.

– Не поспішай. Не забивай собі голову помстою. Небесна доба лише розпочалася, – Токсарис намагався хоч якось заспокоїти княжича. – Якщо зважити на те, що сімдесят два земні роки прирівнюються до одного небесного, то часу минуло зовсім небагато. Все ще попереду. Душу твого брата не прийме Вирій. І втілиться вона у кращому разі у тхора, в гіршому – у свиню. Коротше, вона, обтяжена зрадою, заздрістю, брехнею, не проб'ється до Великого Світлого Кола.

– Я хотів би його вже зараз бачити свинею, яку тягнуть на заріз! – випалив Анахарсіс. – Отак позбиткуватися над моєю Богуславою міг лише звір. Я цієї ночі піду до нього через відстань страшною потворою. І так ходитиму місяць, два, рік. Я не дам йому спокою. І він буде з ляку підскакувати на ліжкові, жахатися, рвати свого чуба, обливатися холодним потом. Доки не втратить розум. Я його через відстань зживу зі світу.

– І ким же ти станеш після цього? – дорікнув Токсарис. – Ти замість Триглава чи Арія збираєшся вершити суд? І таким чином поставиш себе вище над богами Вирію. Так вчиниш – і перетворишся на звичайнісінького язичника, якому помста засліпила розум. Не пришвидшуй час. Не

протиставляй себе богам, а бери їх до свого гурту. Молись! Богам видніше з неба, що кому треба.

А вночі Анахарсісу приснилася Богуслава... Сиділа там же, на старій похиленій вербі над річкою, у тій же прозорій світло-голубій накидці. Русалка та й годі!

– Не шукай мене, Ярчику, – почув він її тихе квиління. – І не мсти нікому – не погань свою душу. Мене боги забрали до райського саду. Тут хороше. Чекай на тебе. Не промайне й року за небесним календарем – і ми знову зустрінемося. Але за умови, що твоя душа залишиться чистою, не забрудненою злом та зненавистю. До зустрічі!

– Зачекай! Я люблю тебе, моя Ладо! – закричав Анахарсіс на всю хату й підхопився, сів на ліжку, обхопив голову руками. Вона гуділа, мов вулик. Чи то від горя, чи від випитого вчора вина. Глянув у віконце. На вулиці вранішнє сонячне проміння тіснило у закутки тіні, що звивалися зміями.

– Ти чого? Що з тобою? – вигулькнув з суміжної кімнати Токсарис.

– Тепер я сам переконався: лоза приносить три грона – грона насолоди, грона сп'яніння і грона огиди, – сіпав себе за волосся Анахарсіс. – Сю ніч до мене приходила моя русалонька. Просила полишити наміри про помсту, аби зберегти душу для майбутніх перевтілень.

– Ти її кохаєш?

– Так.

– То ж прислухайся до її побажань.

– Та я ж не можу підставляти ліву щоку, коли вдарили по правій.

– Ти знову говориш, як язичник. Краще спитай у Сварога, Перуна чи Святовита – як тобі вчинити. Вони тобі розкажуть. Твій брат – із упирів. Він годується силами світлих людей, бо наші боги йому своєї не дають. Цим живе й Князь темряви – Чорнобог. І чим довше ти триматимеш у

своїй уяві образ свого брата, намагаючись поквитатися з ним, тим він сильнішатиме, висотуючи з тебе всі соки. Обірви з ним зв'язок – і він стане немічним, нещасним. Хіба ти цього не розумієш? Тобі ж дано це знати. Покопирсайся у своїй душі, у своєму серці – і знайдеш відповіді на всі найнеймовірніші запитання.

– Ти говориш майже так, як сиви́ла. І дуже правий, – згодився Анахарсіс. – Я буду жити за Ведами, за заповідями богів наших.

– А інакше ти втратиш дар і сам станеш невірющим язичником, у якого сили вистачає хіба що на те, щоб добряче поїсти, випити вина, переспати з жінкою. Таке життя схоже на тваринне.

– Та годі вже мене діставати! – Анахарсіс підняв дві руки на рівні з головою, мовляв, здаюсь. – Друже, я пішов додому – до своїх кибиток. Не проводжай мене. Я дорогу знаю.

– Ми вже захвилювалися – куди подівся наш господар, – йшов йому назустріч Вогнебуд з-під навісу. – Уже збиралися відправлятися на пошуки.

– Вибачте, хлопці, що не попередив. Так сталося. Подай, будь ласка, рушник. Піду до ручая.

Анахарсіс тричі пірнув у життедайну прохолодну воду, витерся, піднявся до стійбища і почав молитися перед образом Берегині-Оранти під дубом. Заліз у кибитку. В ній було затишно та прохолодно. Хотів заснути, та не виходило. Заплющив очі. І хлинув потік образів, чиїхось думок. Ось знову Богуслава виринула і мило всміхнулася: «Не забудь те, про що я тебе просила». І щезла в потоці. А ось батько суворо прогудів: «Я вірю в тебе, сину. Вибач, що не вберіг твою Богуславу». І теж розтанув. І мати запричитала, втираючи очі: «Як мені тебе шкода, свого первістка. Сподівалася поколихати онуків від тебе й Богуслави. А ви-

йшло он як – вона пішла за богинею Даною. Чому – й досі не розумію». І брат Сава вискочив з перекошеним лицем: «Я буду царем Русі-Сколотії. Станеш, брате, на дорозі – зіб'ю з ніг, переступлю й піду далі». А ось і Темідор. Навпроти чарівна білявка. Голос Темідора, який наказував дівчині:

– Ти маєш дізнатися, в чому сила отого варвара зі Скіфії. Скоріше за все в оберезі. Ти повинна зачарувати його, заманити до свого лігва, покласти у свою постіль. Ось тобі згорточок з порошком. Всипиш у його вино. Він міцно засне. Ти повинна викрасти оберег. А коли варвар прокинеться й почне його шукати, скажеш, що десь загубив, будучи напідпитку. Доки він спатиме, ти передаси ту штуківину мені. І таким чином я відберу у нього силу. Потім ми влаштуємо змагання. І, звісно, наш олімпіонік програє. Ото нарегочемся! Провчимо отого кобилодойця! Він має переконатися, що не арії-скіфи, а ми, греки, стоїмо біля витоків цивілізації. Ти чому кривишся? Не хочеш виконати моє прохання? Ти, мабуть, забула, хто тебе викупив із рабства, хто дав тобі освіту і допоміг стати знатною гетерою?

– Я все добре пам'ятаю. Давай сюди порошок! – дівчина різко вхопила зі столу згорток.

– Так ось що замислив мій афінський «дружок», – подумав Анахарсіс вголос. – Позбиткуватися наді мною, княжичем, виставити на посміх Афін. Саме про це попереджала сивила. Не вийде в тебе нічого, блазню!

Анахарсіс рвучко піднявся. Погладив оберег на грудях. Виліз з кибитки. Махнув рукою Вогнебуду, щоб слідував за ним. Доріжкою, посипаною хвоєю, вибралися з лісу і швидко закрокували порохнявими вуличками Афін до підніжжя скалистого акрополя, де розкошували майстрові люди – торевети. Показав оберег ремісникові-юдею. Спитав, чи зможе виготувати схожий. Той попросив залишити як взірець. Та Анахарсіс відмовився – надто дорога річ, щоб нею ризикувати. Тоді майстер вуглиною на шматковій дошці

швидко змалював оберіг. Анахарсіс попросив оздобити двійника кількома сердоліками.

– До завтра зробиш? – спитав.

– За терміновість буде доплата? – поцікавився той.

Анахарсіс витяг золоту платівку:

– Це за термін. А за сам оберіг заплачу окремо. Тільки своє клеймо не став.

Майстер радісно закивав:

– За таку плату ніч не спатиму, а зроблю у якнайкращому вигляді. Вранці, як сонце зійде над акрополем, забере рете замовлення.

І слово стримав. Анахарсіс довго роздивлявся той оберіг-двійник:

– Та в тебе золоті руки, майстре, – похвалив.

Той заусміхався:

– Будете дуже нахвалявати, то запрошу вищу ціну.

– Я до того й веду, – відказав Анахарсіс і накинув додатково ще одну золоту платівку.

– Який щедрий замовник! – подивувався майстер. – Мабуть, не з місцевих. Бо наші скнари.

– Я з Русі-Скіфії. Чув про таку країну?

– Та як не чути. Звідти в Грецію і по всій ойкумені тече зерно. Туди наші купці давно проклали шлях. Кажуть, то дуже багатий край. А ще звідти частенько привозять рабів. Був би молодший, подався б і сам. То ж коли що треба – приходьте. Таким замовникам я завжди радий. І ладен буду виконати будь-яку забаганку.

Анахарсіс поклав до кишені двійник-оберіг. І вони з Вогнебудом почимчикували афінськими вулицями. Чомусь подумав: «Надто багато юдеїв йому стрічається на путі. Що б оте значило? Хто їх розкидав по світах? І для чого? Бач, уже накинули оком і Русь. Мабуть, їм все одно де жити, аби добрі заробітки були. А щодо вечірки, то, «шановний» Темідоре, пограємося у кошеня та мишку. Добряче пограємося!».

На одній із вуличок, де навіть парокінка не пройде, Вогнебуд звернув увагу на сліди від жіночих сандалій на пилюці. Анахарсіс придивився. Там був напис: «Слідуй за мною». Дивина! Такого в Сколотії не побачиш. Переглянувшись, юнаки пішли тим слідом. Раптом біля порогу старого продовгуватого будинку сліди обірвалися. Юнаки розгледілися. Їм навстріч вийшла огрядна напوماджена молодиця:

– Вам, молоді люди, яку спокусницю – білявку, смаглявку, чорнявку чи може зовсім темношкіру? На будь-який смак. Вони у нас усе вміють. Не пожалкуєте.

– Тобто? – не зрозумів Анахарсіс.

– Ото ж я й кажу: одна година – п'ять драхм, дві години – десять і так далі. Чи може таким молодцям – по дві дівчини? У нас, я вам скажу, зовсім не дорого.

Анахарсіс чув про афінських повій. Але з такою відвертістю стрітився вперше. Ось де продають кохання. І грецькі боги цього не забороняють? І Зевсу це подобається? І Афродиті? І Юноні? Та що ж то за боги, які дозволяють жінкам торгувати тілом?

– Може, хочете глянути на наших красунь? Проходьте! Дорогим гостям ми завжди раді!

Анахарсіс з Вогнебудом тільки переглядалися. І нарешті второпали, що їм пропонують.

– Знаєте, ми звикли пити з криниці, а не з помийного відра, яке ти, молодице, нам пропонуєш, – різко відказав Анахарсіс.

– Ви тільки погляньте на них! Які гоноровиті! Навіщо було йти за відбитками? – почули услід здивоване тюкання огрядної молодиці.

Анахарсіс про себе зауважив, що чим довше він перебуває в Елладі, тим більше переконується, як усього за кілька століть місцеві жителі умудрилися так перекрутили

ведичну віру пелазгів, своїх пращурів, – не впізнати. І ніяк не міг второпати, як це сталося.

А в стійбищі Волелюб, покручуючи довгого вуса, вказав на ще зовсім юного афінця, що сидів під навісом:

– Гонець від якогось Темідора. Тебе, княжичу, дожидається. Каже, йому велено щось передати із вуст в уста.

– Вельможний Темідор запрошує вас як олімпіоніка і посла Великої Скіфії на вечірку. Вона відбудеться в суботу у гайку біля підніжжя акрополя, – скоромовкою відчеканив юнак, ступивши назустріч і виструнчившись.

– В чемності афінцям не відмовиш. Я прийду. Обов'язково. Ось тобі гроші – купи від мого імені амфору найгращішого червоного вина для торжеств, – Анахарсіс вийняв з карманця на поясі кілька драхм.

– Ваше доручення буде виконано! – взявши гроші, розкланявся гонець.

– Ну, Темідоре, нарікай на себе! – Анахарсіс звично потер долоні.

Після обіду помився в колобані гірської річечки, помолвився під старезним дубом Сварогу, Перуну і Велесу, попросив у них допомоги й захисту, одягнув льняну сорочку з давніми арійськими узорами на рукавах та сваргою на грудях. Кілька разів обкрутив навколо талії широкий шкіряний пояс, оздоблений золотими бляшками. На шию почепив оберега-двійника. Хотів надягти фрігійський ковапак, який здавна носили сколоти, але передумав. Мовляв, це не урочиста стріча, а звичайнісінька гулянка. Справжній оберіг передав Вогнебудові:

– Візьмеш із собою. Треба провчити одного зарозумілого багатія. І коли мені знадобиться, передаси. І бережи, як зіницю ока. Бо це реліквія арійського роду.

Той на знак згоди лише кивнув головою.

– Жодна афінянка не встоїть перед тобою, княжичу. Такі красені виростають тільки у нашій Сколотії, – любуючись, проказав Волелюб. – Нехай боги тобі допомагають. На всякий випадок, ми спостерігатимемо здалеку. Бо хтозна, що можуть утнути оті неврівноважені греки.

Коли сонце на заході торкнулося далеких гір, Анахарсіс спустився через агору до річки, де мала відбутися вечірка. І тільки-но він з'явився, як загудили кіфари, загриміли барабани і з гушавини олив чинно вийшов вічно юний Діоніс, бог виноградарства, виноробства і всякої рослинності. На голові пишний убір, який вінчали бичачі роги. Кажуть, Діоніс полюбляв саме таке вбрання. В руках тримав велику тацю із чорнолаковими чашами. Такі ж за крок позаду несли двоє напіводягнених помічників.

– Я від імені Зевса вітаю нашого благородного гостя Анахарсіса із далекої Скіфії, який на Олімпійських іграх у бігові на довгі дистанції дістався фінішу одним із перших. І вчинив благородно, як справжній скіф, віддавши першість елліну. Я вітаю всіх, хто сьогодні прийшов вшанувати нашого дорогого гостя, – урочисто проказав Діоніс, підніс Анахарсісу велику золочену чашу вина: – Шановні добродії, це не звичайне вино. А напій, дарований нашим олімпіоніком Анахарсісом. Він нерозбавлений – бо так п'ють лише скіфи. Прошу, призволяйтеся.

Всі заляскали в долоні, беручи чаші з таць. Анахарсіс вдячно вклонився богу Діонісу і прийняв чашу. І тут же, цокнувшись з кожним, випив до дна, як було заведено в Сколотії. Парубки й дівчата схвально загуділи. І теж почали призволятися до чаш. Анахарсіс про себе відзначив, що серед них не було Темідора.

Раптом з оливкового саду з шумом і гамором вискочили гурт майже голих молодих людей.

– А ось мій вічний супутник і кращий друг – бог Пан, повелитель лісів, полів і худоби, син вісника олімпійських

богів Гермеса та німфи Дріопи. Його, як бачите, завжди супроводжують веселі дівчата. Сьогодні їх очолює неперевершена красуня, мудра гетера Манія. Погляньте на її талію – не випадково її називають бджілкою. Німфи принесли нам безмежні веселощі, жарти, розваги. Сьогодні заради такого гостя вони на все готові. Хлопці, не ловіть гав!

Увагу Анахарсіса прикував бог Пан. На його батьківщині колись було плем'я панів, що мешкало на берегах Ді-нця та Меотиди. Воно займалося скотарством. Потім, за розповідями волхвів, перекочувало на Балкани і почало освоювати землі, які тепер належать Елладі. Що від них залишилося? Мабуть, лише сама назва. Та й то в одній особі – бога Пана. На голові цього божка також стриміли цапині роги. А ноги нагадували козячі. Сам Пан волохатий, з гострою борідкою, що тіпалася на кожному кроці. Навіть дивитися на нього неприємно. Хтось із гурту схилився до Анахарсіса й пояснив:

– Він таким і народився – з козячими ратицями. Його мати Дріопа, народивши оцього козла, жажнулася. Лець не згоріла від сорому. Та батько Гермес на радощах відніс його на Олімп. Боги тільки розсміялися, дивлячись на такого виродка. Не прийняли до свого гурту. Однак наділили його веселою вдачею. І коли він хильне вина, а це він любить, то починає гасати за оголеними німфами. І де наздожене, там її кохає. За це нібито його й люблять німфи та сатири. Своїм страшним виглядом та пронизливим звуком своєї сопілки він на всіх наводить жах – як тепер кажуть, панічний. Розповідають, нібито він допомагав грекам у битвах з ворогами, сіючи паніку. І навіть допоміг Зевсу у боротьбі з титанами. За це йому така шана від богів Олімпу. Тому й прощаються йому всілякі дикі вчинки. А до простих людей Пан доброзичливий. Його веселість відволікає греків від повсякденних турбот та нещасть. Адже краще жити смію-

чись, аніж плачучи. Та не буду тобі, олімпіоніку, заважати балачками, сам побачиш.

– Пив та гуляв Пан у долинах та гаях Аркадії в оточенні веселих німф, – розповідав-проспівував Діоніс.

Молоді еллінки в легких накидках у напівтемряві обвивалися навколо Пана, цілували його, обіймали. Він, раз по раз ковтаючи вино із золоченої чаші, байдуже пестив їхні щоки, груди, животи та несамовито скрикував.

– І одного разу і в його серце влучила стріла золотокрилого Ерота – він по самісінькі роги закохався у прекрасну німфу Сірінгу, яка полювала в Аркадії, – продовжував Діоніс.

Майже поряд з Анахарсісом з'явилася та дивна Сірінга – в короткій одежі, з сагайдаком за плечима та з луком в руках, на поясі у чохлаку ніж. Точнісінька богиня мисливства Артеміда. Тільки в тієї лук був золотий, а у Сірінги – з бичачого рогу. Перед Анахарсісом розігрувалася одна із сцен, яку так полюбляли греки.

– Наш герой Пан побачив таку красуню, хотів підійти до неї, – просторікував Діоніс, ковтнувши вина. – Та Сірінга, ледь кинувши на нього погляд, злякалась такого чудовиська і з диким вереском кинулась бігти, куди ноги несли.

Німфа, скрикуючи, в образі Сірінги кинулась петляти поміж гостей. Притулилася до Анахарсіса, зашепотівши:

– Тільки ти можеш мене врятувати від оцього страшного Пана, – ще тихіше мовила: – Мене переслідує Темідор. Я й є та сама Бджілка.

Та почав наближатися Пан – і Сірінга кинулась навтьокки. Анахарсіс зауважив про себе: вона справді чарівна оця гетера. І очі – як дві ясні зорі.

Сірінга підбігла до річки. Що робити? Простягнула до води руки й стала молити Зевса, щоб він порятував її. І сталося диво. Коли Пан от-от мав схопити німфу за гнучкий

стан, вона стала очеретом. Пан отетерів. І тут він почув у тихому шелесті очерету ніжний спів Сірінги.

– Засумував Пан, – розповідав Діоніс. – Серце його кра-
ялося від того квиління очерету. А щоб чути голос німфи,
він зрізав кілька тих дивовижних очеретин, спаяв їх вос-
ком і змайстрував солодкозвучну сопілку, назвав її сірін-
гою, як німфу.

В цей час Пан заграв на сопілці. Залунала ніжна мело-
дія. Та грав не Пан, а молодий еллін у нього за спиною.

– Пан так добряче навчився грати на сірінзі, що якимсь
захотів позмагатися у майстерності з самим сином Зевса
та Лето – осяйним Аполлоном. Це було на схилах гори
Тмол, – переповідав Діоніс, вмощуючись на трон, що йому
піднесли слуги.

Перед гуртом гостей виник Аполлон у пурпуровому
плащі, з золотою кіфарою та лавровим вінком на голові.
До нього прискакав на козячих ногах Пан з сірінгою. І за-
дударив. Мелодія більше лякала, аніж принаджувала. А
потім Аполлон ударив золоті струни кіфари. То була боже-
ственна музика. Анахарсіс заслухався й про себе відзначив,
що варто б і йому навчитися грати на цьому інструменті.
Коли вмовкли останні звуки кіфари, присутні дружно за-
плескали в долоні з вигуками: «Чарівно!» Зрозуміло, пере-
мога була за Аполлоном. Діоніс звернувся до Анахарсіса як
винуватця цієї вечірки:

– А як думає наш олімпіонік?

– Я схиляюся до того, що наш сколотський Купала, Коу-
пала, а по-вашому грецький Аполло-Аполлон неперевер-
шений. Йому й лавровий вінок.

– Е ні, зачекайте! – вигукнув один із гурту. – Як на мене,
то краще за всіх грав Пан. Бо саме він повелитель лісів та
пасовиськ, кіз та овець, мисливців, бджолярів та рибалок.
А Аполлон – що він уміє? Тільки бринькати на кіфарі. Тіль-
ки бог Пан може змусити запанікувати усіх, навіть вас.

В цей час Пан закричав від радості, мов навіжений. Здавалося, його рик долинув аж до акрополя, що відсвічував угорі вогнями у вечірній тиші. Німфи збіглися до нього. А розгніваний Аполлон підбіг до хвалька схопив його за вуха і так потягнув, що вони стали схожими на ослині.

– Це щоб краще чув, – вигукнув Аполлон. І всі навколо аж загойдалися від сміху.

І почалася винна оргія. Анахарсіса вітали. Біля нього опинилася гетера Манія все в тому ж одязі Сірінги – весела, принадна, лагідна, світловолоса, як і всі лакедемонянки зі Спарти. Вона була не тільки вродлива, а й розумна, як більшість гетер. Та Анахарсіс згадав видіння. «Що ж, гратися – так гратися, – подумав він. – Подивимося, хто кого переграє. Тим більше, схоже, що Манія не з власної волі бере участь в інтризі, її використовує Темідор».

– Відверто кажучи, не сподівався, що мене, скіфа, отак будуть чествувати в Афінах. За вас, елліни! За вашу доброту! За всіх олімпійців! – і вихилив чашу до дна. Ледь поставив на стіл, як слуга в ту ж мить наповнив по вінець.

І тут підскочив Пан-Темідор з чашею в руках:

– Пропоную випити за нашого олімпіоніка, нашого дорогого гостя із далекої Скіфії! – і підніс свою чашу, щоб стукнутися з чашею Анахарсіса.

Анахарсіс зрозумів: його хочуть споїти. Та все ж стукнувся. І коли Темідор, притримуючи роги, закинув голову, щоб вихилити чашу, він майже блискавично вихлюпнув вино під стіл у траву, а останні краплі вихилив.

– Бачили, як п'ють вино скіфи? Вчіться! – насмішкувато вигукнув Пан-Темідор. – А тепер, шановний олімпіоніку, розкажи, у чому секрет твоєї сили, мужності та вправності.

– Та які секрети?! – в тон йому, вдаючи, що напідпитку, так же весело відповів Анахарсіс. – Просто слід щодня виконувати вправи, які у нас називають Здрави Велеса.

– Це щось схоже на наші гімнасії? – спитав хтось із гурту.

– Де в чому подібне. Здроби Велеса, як би вам дохідливіше пояснити, – щось на зразок кострубатого шматка мармуру чи глини, з якої майстер створює прекрасну скульптуру, – Анахарсіс вдав, що його язик заплітається.

– Який чудовий образ, – вигукнув Пан. – А що слід робити, аби стати тією скульптурою?

– Та я б не проти розповісти, але у мене чаша пуста, – Анахарсіс хитнувся з пустою чашею на Пана.

– Гей, служко! Чому чаша у гостя пуста?! – Діоніс жартома гупнув об землю своїм жезлом.

Слуга миттю виконав наказ бога вина.

Беручи в руку чашу, Анахарсіс вихляв нею, наче п'яний, і розпатякував:

– Так от, щоб стати олімпійцем, слід піднімати в уяві, ніби насправді, край повозки. Так же в уяві повільно метати спис, уявно стріляти з лука, витягувати з ріки уявний невід, викорчувувати уявні дерева, розсувати уявні скелі, рвати уявні підкови, валити уявні віковічні дуби. Словом, навчитися ягати Ра-Сонце. Інакше кажучи, оволодіти Ягрою – древньою системою русів. Це ж так просто – навчитися грати зі своїм вищим Я. Звідси й Ягра.

– Ну, ти й казкар! Такого намолов! Що навіть я, Пан, починаю панікувати, – не втерпів Темідор. – Ще скажи, що варто на мітлі на місяць літати.

– А чому б і ні, якщо зможеш. Хоча б в уяві. Здроби Велеса й це дозволяють. Взагалі-то, мені у всьому допомагає мій оберіг, намолений славними руськими волхвами, – Анахарсіс розстебнув сорочку. У місячному сяйві та світлі смолоскипів на його грудях блиснув оберіг-двійник.

– То ж вип'ємо за всесильний скіфський оберіг! – щосили гукнув Пан-Темідор, змовницьки підморгнув Манії і першим підійшов до Анахарсіса, щоб по-дружньому стукнутися чашами. – Аж не віриться, що якийсь шматок мета-

лу та каміння здатен дарувати перемогу. Може, даси поносити. Я б теж хотів стати олімпіоніком.

– Вибач, Пане, оберіг будь-кому довіряти не можна. А в тому, що він надає надзвичайні здібності його власнику, можеш не сумніватися, – Анахарсіс по-панібратськи цокнув його чашу. – Тільки – за таке диво усі п’ємо до дна.

Як і минулого разу, коли гості перехилили чаші, Анахарсіс хлюпнув вино із своєї під стіл. Здається, це помітила Манія. Але він застерезливо підняв вказівний палець, мовляв, ти нічого не бачила. Манія справді вдала, що не помітила хитрість скіфа. І раптом пройшлась по колу, відтісняючи гостей. Зразу ж виник просторий майданчик, Манія комусь подала знак пальчиками – і біля річки забриніли кіфари, заспівали дуди. Ніби птиця, вона легко змахнула руками і попливла. То був танець кохання. Кожним жестом Манія висловлювала свої почуття. Анахарсіс відчував: оця прекрасна гетера дарує танець йому. І робить це щиро, природно, вміло. Він зачаровано дивився на неї. Її тонка, як у бджілки, талія зазивно ходила ходуном над крутими стегнами та сідницями. І хоч Анахарсіс знав, що все це продовження підступної гри, яку затіяв Темідор, однак не міг відвести від неї очей. Чомусь проймався до неї симпатією. Знав, що гетера хитрує, і в той же час відзначив: вона неперевершена танцівниця.

Раптом Манія спинилась, їй піднесли ліру. Вона швидко пройшлася пальцями по струнах і заспівала, собі награвуючи. Анахарсіс відзначив: голос чистий, як дощова крапля, і дзвінкий, як швидкий струмок. Співала вона про те, як чекає на свого лицаря, ладна віддати йому і своє серце, і своє тіло. Раз по раз кидала значущий погляд на Анахарсіса. А коли закінчила пісню, на золоченій таці піднесла йому два келиха з вином. «Ось вона ота мить, про яку нагадувала сиви́ла, – подумав. – Не випити, значить, образити таку

чарівну дівчину і інших гостей. А випити – значить, зіграти комедію, яку «написав» Темідор. Як бути?»

– Це тобі, скіфський княжичу, від щирого серця! – гукнула Манія.

«Від щирого серця», – передражнив про себе Анахарсіс.

А коли наблизилася до скіфа, тихцем шепнула по-голлунському:

– Не бійся, там немає ніякого зілля. Але після пиття вдаї, що тебе вино дуже зморило. Так треба.

– О-о, вони вже й шепчуться, – Пан-Темідор ревниво затупав поряд козячими ногами.

– То Манія розхвалює вино. За вас, мої нові афінські друзі! – Анахарсіс високо над головою підняв келих і вихилив вино залпом.

Усі були в захваті, плескали в долоні та вигукувала хвалу гостеві.

– Сказано – скіф. П'є вино, як воду, – хтось з осудом прошепотів у Анахарсіса за спиною. Та княжич вдав, що не почув.

А через кілька хвилин він спочатку захитався з боку на бік, штовхнув пару, що стояла поряд, а потім почав падати. Манія, яка крутилася поблизу, першою підставила йому своє плече. На поміч кинулося ще кілька молодиків.

– На візок його – і до мене додому! – скомандувала Манія. – Хіба не бачите, гість трохи перебрав.

– І оберіг безсилий перед вином, – почув Анахарсіс, якого вели попід руки два дужих елліна, голос Діоніса. – Але свято продовжується. Вакханки, менади! Розбирайте гостей! Вони так заждалися на ваші ласки та жарти.

І коли тарантас застукав колесами кам'янистою дорогою, до Анахарсіса з-за високих темних кущів вирнув Вогнебуд:

– Княжичу, все гаразд? – спитав голунською мовою.

– Не хвилюйся, слідує на відстані за нами. Мені ранком знадобиться справжній оберіг.

Вогнебуд розуміюче кивнув головою і зник у темряві.

Опинившись з Манією на самоті в її кімнаті, Анахарсіс піднявся з постелі:

– Навіщо ти так ризикувала? Якщо Темідор дізнається, він тебе зі світу живе, – спитав майже тверезим голосом.

– Не дізнається! Ти віддаси мені оцей оберіг, і я віднесу його Темідору, – Манія доторкнулася до оберегу.

– Щоб він його знищив?

– Ні, він знає, що за знищення оберегу наступить суворе покарання.

– Звідки?

– Я йому про це розказала.

– А тобі звідки відомо?

– Так мої дідусь та бабуся родом із Куявії, що поряд з Голунню. Багато мені розповідали, доки живі були. І про обереги також.

– Навіщо ж Темідору мій оберіг?

– Він хоче позмагатися з тобою у силі й мудрості. І вважає, що без оберега ти йому програєш. І піде слава Афінами про нього як такого, що здолав олімпіоніка в змаганнях і в словесних баталіях. Більше йому нічого не треба. Йому хочеться показати свою зверхність. Твоє право – не погоджуватися на такий двобій.

– І таким чином принизити себе і всю Скіфію?

– Нехай потішиться, – сумно усміхнулася Манія. – А оберіг я тобі поверну.

– Ну, ти ж і хитра, як лисиця.

– Я не лисиця, я гетера-бджілка. Хочеш перевірити, яка у мене тонка талія? – і зазивно провела долонями по своїх стегнах, поглядом вказала на ліжко.

– Краще візьми оцей оберіг! Віднеси його своєму Темідору! – Анахарсіс різко зняв оберіг і зі злістю вдавив його в руки Манії. – Він твій друг чи коханець?

– Як ти недобре висловлюєшся, – ображено накопиливши губки, взяла в руки оберіг. – Він мій пан. А пана доводиться слухатися.

– А кажуть гетери незалежні, волелюбні, як ластівки, – насмішкувато кинув Анахарсіс.

– То все байки для наївних, – надула повні губки Манія. – Де ти бачиш у нашому рабському світі вільних людей? Багатії й ті невільні. Бо вони на службі у сил темряви.

– Гаразд. Неси вже оберіг отому рабові власної гордині. І попередь, вранці я буду радий з ним зустрітися на тому ж місці біля річки з виглядом на акрополь.

Манія зникла за дверима. Анахарсіс вийшов слідом за нею. І коли вона в місячному сяйві зникла в пітьмі, гукнув «Пу-гу!» – умовний знак для Вогнебуду. Той виринув, мов з-під землі.

– Нехай щастить тобі, княжичу! – сказав, передаючи справжній оберіг.

– Спасибі, друже! Йди відпочивай, а то я тебе замордував через оці афінські підступні ігри.

– Та хіба я не розумію. Той грек не заспокоїться, допоки по писку не отримає. У мене вже руки чешуться, – Вогнебуд показав великі, наче гирі, кулаки.

– Нехай покаверзує та думкою побагатіє, що здатен обвести сколота навколо пальця, – хитрувато прищурився Анахарсіс. – Він отримає руського прочухана.

Вогнебуд швидко розтанув в пітьмі. Анахарсіс повернувся до кімнати Манії, одягнув під вишиванку справжній оберіг, ліг на ліжко, зробив кілька глибоких вдихів та видихів за способом Спаса-Суса – й поринув у глибокий сон. Йому треба було спочити перед вранішніми «змаганнями».

Коли прокинувся, побачив перед собою Манію. Вона сиділа на краю ліжка, погляд її був якийсь зачудований, теплий, доброзичливий.

– Ти такий гарний, – прошепотіла вона тихо. – На тебе так приємно дивитися.

– Ще скажи, що закохалася, – кольнув її словами Анахарсіс, підводячись із ліжка. – Знаю я ваші гетерські штучки.

– Не розумію, про які штучки ти говориш. Ти справді не звичайний – навколо тебе легка рожева хмаринка. Так і гойдається, наче заворожує, – щиро зізналася Манія.

– Ти віддала оберіг Темідору? – суворо спитав Анахарсіс.

– Аякже. Він зі своїми друзями на тебе чекає. Вони цілу ніч пили-гуляли. І, схоже, відзначали Темідорову перемогу, якої ще немає. Ті пиятики хвалять його на всі заставки. Уже майже героєм називають. А він і радий.

– Що ж, чому бути, того не минути. Де тут можна помитися та помолитися?

Манія повела його вглиб двору. Під старим горіхом біля великого червоного піфосу стояло дерев'яне відерце.

– Тут тобі ніхто не заважатиме, – і пішла назад до хати.

Анахарсіс провів її довгим поглядом. І відзначив: Манія прекрасна, як богиня кохання. І чимось схожа на Богуславу. Така ж білявка, хоч родом із Спарти. Богуслава була б чудовою дружиною. З Манії навряд чи вийшла б турботлива жона, хоч вона й розумниця, і з доброю душею. Така може бути лише щирим другом. Хоч і це дуже важливо.

На тій же місцині, що й учора, у вранішньому світлі Анахарсіс з Манією запримітили Темідора з компанією юнаків і юнок. Дехто лежав парами. При їхньому наближенні дівчата навіть не збиралися прикрити оголені груди. Що з них візьмеш – вакханки.

– Таких вольностей скіфські дівчата собі нізащо б не дозволили, – стиха мовив до Манії і відвернувся. Навстріч

йому піднявся Темідор. Тепер уже без рiг, козячих нiг, в звичайнiй свiтськiй одeжi. На шиi поверх хiтона телiпався той самий оберiг-двiйник. Схоже, саме цим з самого початку Темiдор хотiв вразити Анахарсiса.

– Ти, кобилодоець i молокоiд, вчора посмiв образити Аполлона, назвавши його якимось недорiкуватим Купалою, – Темiдор явно прагнув сутички i демонстрував це усiм: поставою, поглядом, виразом обличчя, навить окрасом голосу.

– Я й зараз стверджую, що iм'я вашого Аполлона piшло вiд нашого Кополо-Купали. I Афiна – донька вашого Зевса – теж походить вiд нашої Атени, Атенайi, Таїни. Хiба тобi це не вiдомо? – пiд'юджував Анахарсiс. – А Посейдон знаеш звiдки piшов? Вiд нашого – посiй-дон. А «дон» у нас – рiка, рiв. А наш Ар-Яр-Ярило став вашим Аресом. I Прометей piшов вiд нашого «мет» – швидка думка. Правильнiше його б звали Меткий – той, що влучно метає вогнянi стрiли. I ваш Ерос, якого ви так любляете, йде вiд давнього слав'янського божества Пора, Порея, Пороса. I ваш Геракл – не хто iнший, як наш князь русiв Ярослав. I славнозвiсний Гомер, якого ви називаєте генiальним пiїтом, – пелазг-троянець. Так-так, саме пелазги збудували Трою, яку спустошили та зруйнували ахейцi. I своєму Зевсу ви дали ймення, перекручуючи наші iмена Зив-Жив-Зев, додавши до нього, як це у вас повелось, в кiнцi свистяче «с». I народився вiн не де-небудь, а на островi Скритень, який ви називаєте Крiтом.

– Ти хочеш сказати, що... – на очах багрянiв Темiдор.

– ...Що ваш Олімп засiяний гiпербореями-аріями-слав'янами. До того ж, усi вашi боги свiтлі, золоточубi, з блискитними очима – схожi на нас, а не на вас. I могутнi такi ж, як усi аріi-скіфи. А ви чванитеся своїми богами, i не знаєте їхнiх родоводiв. I при цьому вважаєте себе мудрецями, а нас, русiв, дикунами. Ви звикли пiдмiняти поняття i вида-

єте бажане за дійсне. А тобі, Темідоре, ще вчитися та вчитися у цих дикунів. Це ви, греки, самочинно присвоїли собі право називатися батьками цивілізації. А насправді украли таке право у гіпербореїв-аріїв-русів. І поназивали наших богів своїми іменами. Гомер в своїх «Іліаді» та «Одіссеї» до подробиць описав, як ви нищили інші племена і народи, перейменовували їхніх богів. Та хоча б користувалися ними вміло, а то поперекручували, попереставляли з ніг на голову.

– Ну, це вже занадто! Що ж, не я, а ти напросився на поєдинок, – Темідор стискав кулаки, ладний кинутися на супротивника. – У Солона я ще стримувався, але тут я віддам тобі все, що ти заслужив. Я не дозволю тобі опоганювати імена наших славних богів! Обзивати їх варварськими іменами! За честь Афін і Еллади я викликаю тебе на бій!

– Так тому й бути! – зневажливо осміхнувся Анахарсіс. – Але за однієї умови: якщо ти програєш, мусиш залишити у спокої Манію і при мені не називати руських богів варварами. Згода?

– А якщо ти програєш – заберешся геть з Афін під три чорти. Домовилися? – майже кричав Темідор.

– Нехай так і буде! – погодився Анахарсіс і глянув на Манію. Вона стояла бліда і, здалося, тремтіла. В синіх очах – жах. Княжич їй весело підморгнув, та вона навіть бровою не повела – так хвилювалася.

– Правильно! Пора провчити цього скіфського зазнайку! – підхопили юнаки, півколом обступаючи Анахарсіса й Темідора. Як мовиться, вчора у них був хліб і до хліба, а сьогодні вони прагнули видовищ.

Темідор прийняв бійцівську стійку. Його кисті були обв'язані довгими полотняними смугами. Анахарсіс же, тільки на хвилю підняв очі до неба, глибоко засопів, щось бурмочучи собі під ніс – звертався з молитвою до Перуна. І коли грек кинувся в атаку, розтиснув кулак, ніби захищаю-

чись, і направив відкриту праву долоню на супротивника. Мить – і Темідор, ніби спіткнувшись, відскочив назад. Та знову у напівзігнутому стані почав підступати-підкрадатися до скіфа з боку річки. І тільки-но Темідор зібрався напасти, як Анахарсіс щосили видихнув – той позадкував, послизнувся на мокрому березі і впав у воду. Виліз. Та з ще більшим запалом кинувся на скіфа. Анахарсіс гучно втягнув повітря, ступивши кілька кроків до берега. Темідор, лаючись, як чоботар, вибрався на траву, висмикнув з-за пояса все той же ніж і, мов навіжений, кинувся в бій. Анахарсіс направив на нього обидві відкриті долоні – ніж випав із Темідорових рук, а сам він, толочачи смугу очерету, плюхнувся за ним з головою в річку.

– Годі! – закричали в гурті. – Це не двобій, а знущання! Тут нечиста сила задіяна!

– Навпаки, тут діє чиста сила проти брудної та темної, – Анахарсіс збирався залишити зборище.

Та Темідор виліз із води і мовчки попрямував до Манії:

– Це через тебе! Це ти мене підвела! – і замахнувся, щоб ударити гетеру, та Анахарсіс ззаду перехопив його руку.

– Ми ж домовилися: Манію ти більше не чіпатимеш, – нагадав Анахарсіс. – Ти дав слово.

Темідор рвучко висмикнув руку:

– Вона мене обдурила – принесла оберіг, який не діє, – люто бликнув на гетеру.

– Це не її провина. Вона не знала, що то несправжній оберіг. Справжній – у мене на грудях, – Анахарсіс з пазухи за шнурок витяг оберіг зі сваргою. Він засяяв у сонячному промінні всіма кольорами райдуги. І, здавалося, навколо стало ще світліше. – Надалі не раджу за ним полювати, бо він тебе вб'є. Ти в його могутності тільки-но переконався. І пам'ятай про слово, яке ти привселюдно дав.

Було чути, як Темідор скреготнув зубами. Потім підняв ніж, що валявся на траві, захав за пояс.

– І все ж наші боги сильніші, – просичав на прощання.
– І вони тебе ще не раз провчать. І оцю зрадницю, – кивнув на Манію. – Гайда, хлопці!

Зібравши поспіхом монатки, греки подалися вгору на агору. Манія, все ще збентежена, наблизилася до Анахарсіса і на радощах кинулася його обіймати:

– Спасибі тобі, Анахарсісе! Ти врятував мене від цього нелюда. Я твоя боржниця. Мене ще ніхто так не захищав.

– Тільки не це! – випрочувався сколот. – Я хочу, щоб ти тепер ні від кого не залежала і навіть від мене. Ти вільна чинити так, як тобі підказують серце та розум.

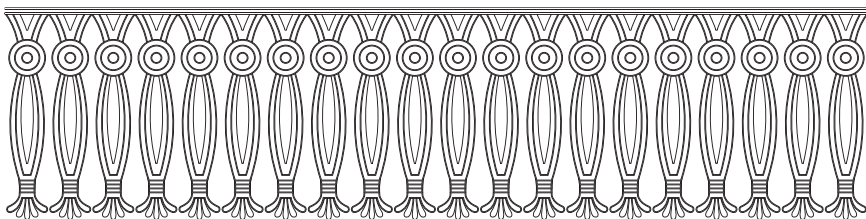
– Анахарсісе, ти – чародій, ти – велика душа. Це не вміщається в моїй голові: не торкаючись ворога, ти його перемагаєш. Як це в тебе виходить?

– Коли станеш на шлях Праві – тобі теж відкриється чимало таємниць, – Анахарсіс стримував пориви Манії ще раз його обійняти.

– Анахарсісе, я розумію, ти зневажаєш таких, як я. Однак знай, віднині у тебе не буде відданішого друга, аніж я, Бджілка, – Манія пристрасно це повторила кілька разів.

– Справжні друзі – це найбільше багатство на світі. Краще мати одного справжнього друга, аніж десяток випадкових. Якщо ти не проти, то я також твій друг. А тепер ходімо. Я проведу тебе до двору. Щоб бува оті випивохи тобі не помстилися, – Анахарсіс, підтримуючи Манію під руку, перевів через місток і повів гамірливими вулицями міста.

Слава, на яку сподівався Темідор, відвернулася від нього. В Афінах довго смакували той дивний двобій. Темідор протягом кількох тижнів не показувався на люди.

Частина четверта

Чорне Сонце над Азією

«Знайомство з Елладою закінчилося. Пора й за справу братися, – так думав Анахарсіс після всього пережитого, лежачи в кибитці. – Навколо війна, а я тут дрібні стосунки виясняю з пришелепкуватими. Адже батько мене не на прогулянку послав. Завтра попрошу у Солона помочі. Його добре знають правителі у всій ойкумені. То ж нехай допоможе зв'язатися з володарями світу цього. Уже четвертий рік йде війна між Лідією та Мідією. І краю їй не видно. І кому від цього добре? Кому ж потрібна оця битва. Тільки кому?».

А потім думками полинув у рідну Голунь. Перед очима знову постала Богуслава у русалчиній одежі на похилому стовбурі старої верби. Як жива. А може вона жива? Може сивила помилилася? І він, Онохарко, помилився? Як би хотілося її обійняти, пригорнутись до грудей, цілувати губи, перси. І почув у відповідь, наче здалеку:

– Ярчику, не муч мене! Відпусти! Я чекатиму на тебе у Вирії! Живий має думати про живе!

Анахарсіс здригнувся і почав себе картати: «Вона ж уже просила мене про це. Але як же важко не думати про кохану! Я відпускаю тебе, люба. Я більше ніколи не потурбую

тебе, аж допоки не настане моя черга піднятися в райські сади Вічного Неба. Обіцяю. Сподіваюсь, мені це вдасться. Але за тебе я колись відомщу».

– Не треба нікому мстити. Не накликай на себе лихо, – знову почувся Богуславин голос. – Чорнобог тільки й чекає, коли ти станеш співучасником його злочинів. Повторюю: живий має думати про живе – з чистою душею та світлими помислами. Зостанешся таким – я тебе зустріню у Вирії, коли настане твій час, – ще кілька разів почув її голос, що даленів, доки й зовсім стих.

Анахарсіс з закритими очима подивився кудись у далину, наче прощався з Богуславою, своєю русалонькою. А потім підняв повіки, знайшов темну цятку над головою на стелі кибитки, незмигну дивився на неї, порахував, як часто робив, до семи й поринув у сон забуття.

Вранці, ледве переступивши поріг Солонової хати, почув веселе бурмотіння:

– Ти що там накоїв з Темідором? Нікуди не ходить. Ні з ким не хоче бачитися. Відсиджується вдома та жлуктить вино. Його батько, член апелле, народних зборів, каже, що ти йому щось поробив, – архонт, сміючись, з цікавістю розглядав княжича.

– Я? – Анахарсіс, тамуючи посміх, ткнув себе вказівним пальцем в груди. – Та він сам собі наврочив заздрістю, зневажністю, себелюбством. Я його навіть не торкнувся, – пояснював Анахарсіс.

– Мені донесли: він хотів тебе знеславити, показати свою вищість і таким чином заручитися підтримкою впливових людей в Афінах. А вийшло навпаки – отримав облизня. То для нього буде повчальним уроком. Кажуть, ти його добряче викупув у річці? – Солон вказав на стілець за письмовим столом.

– Та він сам не втримався на ногах і беркицьнувся в очерети, – чомусь зніяковів Анахарсіс.

– Знаю, знаю, як ти це можеш робити, не торкаючись, – жартома посварився пальцем Солон. – Ти, певно, маг – той, що все може?

– Вчителю, мені надоїли змагання з усякими навіженими бовдурами. Пора братися за справу по-справжньому. Адже навколо Греції ось уже стільки років точаться війни. По той бік Егейського моря лється людська кров. Може якось вдасться припинити оте безумство? – княжич зручніше вмощувався на стілець, кинувши погляд на кілька папірусів, над якими, схоже, чаклував архонт.

Солон розгортаючи на столі карту, кистю поманив скіфа:

– Ось поглянь. Справді невітні новини. Царі Лідії та Мідії зчепилися, як два лева, і безуспішно тягають один другого за гриви. А вавилонський володар Навуходоносор Другий знову обіклав, як і десять років тому, Єрусалим, столицю Іудеї. Айгюптос (так греки називали Єгипет – авт.) ладен виступити на її захист. Лідія, звісно, підтримає Айгюптос. Мідія ж на стороні Навуходоносора. І буча може ще дужче закипіти. А для Еллади це завжди потенційна загроза. Торгівля дуже страждає. Все менше прибутків від цього промислу надходить до афінської скарбниці. Та й хіба можна щось змінити на краще, якщо на грецьких кордонах не припиняється бійня?

– Чув, нібито Навуходоносор розпорядився звести напроти юдейської фортеці високий насип. І лупить по Єрусалимові з катапульт день і ніч, – додав Анахарсіс.

– Якщо Єрусалим впаде, то Навуходоносор на цьому не зупиниться і захоче загарбати інші держави. Він, ніби одержимий, заради золота та влади ладен воювати безкінечно. Раз уже так сталося, нехай краще сидить в Іудеї. Лише б нас не чіпав. В цій ситуації я бачу єдиний вихід – примирити володарів Лідії та Мідії, – Солон прошепотів змовницьки.

– Яким чином? – поцікавився Анахарсіс, розглядаючи мапу.

– Пропоную підключити вплив Великої Скіфії. І Аліатт, і Кіаксар повинні дізнатися, що на них нібито готується похід невдоволених скіфів, – розмірковував архонт. – У них ще в пам'яті навала кіммерійців-кімврів в кінці минулого століття. Спочатку вони напали на споріднену державу Урарту, на свого ж таки царя Руса, потім на Ассірію, Фрігійське царство. Рештки Фрігії увійшли до складу Лідії. Її володар змушений визнати над собою владу Ассирії, лише б позбутися отих кіммерійців, що грабували його міста. Твої земляки-скіфи спробували спинити безчинства кімврів. Вони підтримали Ассірію і, звісно, Лідію. Кіммерійцям довелося втікати від своїх же. Отак буває. Чому б не пустити розголос, що й нині Велика Скіфія збирається стати на бік Лідії? Певен, Кіаксар задумується, чи слід далі вести війну. І такий розголос краще здійснити тобі, послу Великої Скіфії. Як гадаєш, царі Лідії та Мідії клонуть на таку наживку?

– Я теж думав, що слід царям направити листи з такими застереженнями. А як же Греція? Буде спостерігати? – Анахарсіс пильно глянув на Солона.

– Ні. Ми на зборах ареопагу запустимо ще одну вість. Наш мілетський мудрець-філософ Фалес вирахував, що 28 травня через у рік 49-ї Олімпіади (мається на увазі 585 рік до нової ери – **авт.**) відбудеться затемнення Сонця. Не мені тобі розповідати, що таке небесне явище, за нашими віруваннями не що інше, як покарання Творця за всі гріхи. І якщо правителі не прислухаються до голосу Всевишнього, на них чигатимуть різні біди та нещастя. Такі розрахунки ми від імені ареопагу також розішлемо царям Лідії та Мідії. Гадаю, ці повідомлення мають спрацювати. І таким чином ми спонукаємо вождів облишити злі наміри та укласти мир. Це дасть змогу Афінам, як і всій Елладі, спокійно жити та

розвиватися, торгувати не тільки в Серединному, а й в Евк-сінському морях. Та й Великій Скіфії вигідно – зможе відправляти за свої межі більше зерна, якого так потребують майже всі країни ойкумени.

– Задум вартий того, щоб за нього взятися, – Анахарсіс вдячно глянув на архонта. – У Солона завжди мудра голова. Тільки здається мені, вчителю, що діями лідійського та мідійського правителів, як і того ж таки Навуходносора, хтось таємно керує та тихим сапом спрямовує їхні дії у певне русло. Таке враження, що їх за невидимі ниточки сіпають посланці Чорнобога, а по-вашому – Князя темряви.

– Все може бути. Після відвідин Айгюптосу і мені все частіше надокучають подібні думки. А от де і в якому глибокому підпіллі сидить Князь темряви – не знаю, – та все ж Солон ткнув пальцем на мапі саме в Єгипет. – Проте помітив, що через своїх людей розповсюджує ідеї, які на користь тільки йому. І з допомогою війн він маніпулює народами, стикаючи їх лобами. Не виключено, що й підкупує правителів дарами та обіцянками. На жаль, ми тільки гадаємо. Та зараз не про це. Я забезпечу тобі виступ на зборах ареопагу як повноважному послу Великої Скіфії. То ж приготуйся. Твої доводи мають бути дуже переконливими.

Анахарсіс повернувся у своє містечко кибиток. Як завжди, спочатку пірнув у холодні води ручая, помолився, випив суринау, яку так уміло готував досвідчений Волелюб. На столі під навісом в тіні дуба розгорнув товстий сувій із кількох листів папірусу. Трохи подумав і почав грецькими літерами писати листи-звернення до афінян, до філософів Медока, Аннона. Розраховував на те, що копія хоч одного з них ненароком потрапить до лідійського володаря Кіаксара – у того розвідка повсюди. Анахарсіс писав: Велика Скіфія стурбована затяжною війною і не буде зволікати з

тим, щоб направити свої війська на сприяння миру в Межиріччі та Заріччі. І якщо володарі Лідії та Мідії не здатні домовитися, то їм допоможе у цьому Русія-Славія. А в листі до філософа Аннона він як представник величезної арійської імперії підкреслював, що його країна не шукає для себе якихось вигод. Скіфи, нащадки аріїв, такі ж благородні, як і їхні пращури. І особисто він як потомственный скіф, окрім спокою, не шукає для себе вигод. Бо, як він зазначав, йому одежею служить скіфський плащ, взуттям – шкіра його ніг, ложем – уся земля, обідом та сніданком – молоко, сир та смажене м'ясо, питвом – вода. В листі до царського сина, висловлюючи позицію Великої Скіфії, він між іншим зазначив: у тебе флейти та гаманці, а в мене – стріли та лук, а тому, природно, ти – раб, а я вільний, і в тебе багато ворогів, а в мене – жодного. Тобто давав привід поміркувати над сенсом буття. Заодно наголошував, що благополуччя залежить від намірів та дій, в першу чергу, повелителів світу. І Скіфія саме на це й сподівається.

– Мені сподобалися твої роздуми про одежу, взуття, їжу та питво, – раптом поряд над його головою пролунав ніжний дівочий голос.

Анахарсіс аж здригнувся. Різко оглянувся – перед ним стояла Манія з кошиком, прикритим вишитим рушником. Вона читала один із згортків.

– Ти що тут робиш? І як ти мене знайшла? – дивувався юнак.

– Знайти тебе дуже легко. Після отого бою в підніжжі акрополя тепер усі знають про дивного скіфа, що живе в кибитці поміж сосен Лікавитосу, оцього вовчого закутка. І, слід сказати, остерігаються наблизатися. Дехто тебе навіть називає посланцем богів, – Манія виймала з кошика гостинці.

– Ти, сподіваюсь, мене не боїшся? – Анахарсіс ретельно згортав листи.

– Ще чого! Я була очевидцем тих подій. Я вірю в те, що знаю, а не в те, що мені розповідають. Ось принесла твої улюблені страви – молоко, сир, паляницю та м'ясо, загорнуте у виноградні листки. Ти просидів над посланнями майже цілий день. Он скоро й сонце сховається за горами. Пора вже й попоїсти. Інакше гарні думки від безсилля перестануть приходити в голову, – вона на іншому кінці довгого стола розгорнула вишитий рушник. Анахарсіс, заплющивши очі, жадібно втягнув носом пахощі пшеничного хліба.

– Сама приготувала? – спитав на всякий випадок.

– А хто ж іще! У мене прислуги немає. Рабів теж. Це в тебе он стільки «гераклів».

– Відверто кажучи, я подумую їх відправити додому, в Русію-Сколотію. Тут вони вже занудилися біля мене. Там більше користі принесуть своїй країні.

– Збираєшся сам жити отут в лісі в кибитці? Це ризиковано. В Афінах чимало всякої наволочі вештається з усіх кінців ойкумени. Призволяйся! – розломил паляницю і на рушникові підтягнула до Анахарсіса, поклала шмат яловичини, наповнила кухоль молока і теж поставила поряд.

– Я й про це думав. Хотів проситися зі своїми кибитками у двір сивили Прії – у неї він досить просторий.

– У мене не менший. І значно ближче до акрополя.

Анахарсіс, сьорбнувши молоко, вивчаюче поглянув на гетеру.

– Ми ж друзі, – Манія сіла навпроти. – До того ж, я жінка вільнолюбива, заміж не збираюся. Мене тішить те, що по духу ми дуже схожі. Ти не такий, як усі. Можеш мені повірити. Скажу відверто: ти мені подобаєшся. Але обмежувати твою свободу не в моїх правилах. Я не хочу розважати нікчемних чоловіків та вчити їх розуму. І ще запам'ятай: я ніколи не була порнайєю і ніколи нею не буду. Пропоную тобі свій двір від щирого серця. А рішення – за

тобою. На мене ж завжди можеш розраховувати. Та пригощайся, філософе, сміливіше! Балачками ситий не будеш. І не сумнівайся – там ніяких порошечків немає, – весело засміялася, аж на щічках затріпотіли рум'яні ямочки.

– Ти першою мене назвала таким високим титулом – філософ, – Анахарсіс жартома задрав носа і засміявся. А перед тим, як відкусити шматочок хліба, знову його понюхав, від задоволення прикривши повіки.

– Повір моему передчуттю: ти станеш одним з найвідоміших мудреців ойкумени. Я вірю в тебе. І ладна тобі в цьому допомагати, – Манія поклала перед юнаком м'ясце у виноградному листі.

Княжич, прожовуючи, роблено прицмокував.

– А ти чому не дозволяєшся? – відсунув рушник поближче до Манії.

– З тобою з задоволенням розділю трапезу.

Їли не поспішаючи. Говорили про різні небиліці. Анахарсіс пригадував смішні історії зі свого життя, Манія – зі свого. Обидва довго сміялися.

– Перед сном варто б викупатися в річці, – погладжуючи черевце, зненацька запропонував скіф.

– Ти мені пропонуєш прямо тут, на очах у твоїх велетів, що голодними очима пожирають кожну гарну дівчину? – еллінка лукаво зиркнула синіми очима з-під тонких чорних брів. – Я знаю краще місце – де люди майже не бувають, боячись вовків.

– Що ж, тоді й я буду знати, – згодився скіф.

Манія швидко склала все в кошик. І попрямувала стежиною, що губилася в сосновому лісі, Анахарсіс за нею. Через десяток стадій спинилися на пагорбі під могутніми дубами. Манія жестом запропонувала скіфу поглянути вниз. Там, за піщаним наливом, відсвічувало широке плесо, в якому відбивалися дерева і шматочок ясного призахідного неба.

– Яка краса! – скіф, ухопивши кисть еллінки, потягнув її до води. Швидко скинув вишиванку, хотів було стягти й штани – та й застиг ніяковіючи. Не наважувався роздягтися повністю, як перед ручаєм біля табору.

Манія, не дивлячись на нього, спокійно зняла з себе всю одіж і повагом не пішла, а попливла до води, звабливо погойдуючи тугими сідницями. Анахарсіс дивився на неї, мов зачарований. Яка тонка шия! А які принадні груди з двома вишеньками! І талія – справді бджілка! І на струнких ногах круті стегна! Забрівши до колін, вона покликала:

– Мене злякався? – і гулко розсміялася, аж пташки спурхнули із віття, що нахилилося над водою. – Гадаю, не слід так соромитися. Ми – діти природи, створені за задумом богів. Йди до мене, – і простягла до нього руки.

Анахарсіс на мить затримав погляд на темному трикутничкові нижче пупка, швидко стягнув штани і поряд шубовснув у воду.

Манія ще дужче розреготалася:

– Не гадала, що скіфи такі сором'язливі. Це навіть приємно.

Вони довго оббризували один одного, зближуючись. Врешті скіф з дикою ярістю обхопив еллінку за тонку талію, притис до себе. Її тугі перси з двома вишеньками вперлися в його груди. Руки ковзнули вздовж стегон. Трепет прокотився всім тілом. Ноги еллінки у воді обвилися навколо його стану. І він відчув, що їхні тіла злилися. Він цілував її, вона милувала його, куйовдила його русяве волосся і звивалася в нестямі. Він так і виніс її на піщаний берег. І ще з більшим завзяттям та насолодою обіймав її утле тіло. Вона аж постогнувала. А потім вони довго лежали мовчки на спинах у передвечірньому присмерку. Він, не розплющуючи очей, намацав на піску її долоню й лагідно перебирав пальчики. І зненацька прийшла думка: «Прости мене,

Богуславо». І тут ж почув: «Живий думає про живе». Справді, в цій фразі велика людська мудрість.

Скіф нахилився над еллінкою, поцілував її груди, підняв на руки й поніс у воду.

– Як гарно з тобою, мій шалений, жагучий скіфе! Мій Хорсе – так у вас називають Сонце? – тільки й мовила.

– А ти не бджілка – ти ластівка. Тільки вона здатна так стрімко й тихо прилинати у мій табір, у моє життя. Яка ж ти чарівна! – і чомусь ніяково замовк, наче води в рот набрав. Манія намагалася його розтормозити. Але мовчав і винувато відводив погляд. Ятрила душу згадка про Богуславу.

Коли після купелі поверталися тією ж стежиною, скіф, тримаючи еллінку за талію, прошепотів:

– Після виступу в ареопазі, я відпущу своїх велетів на Русь-Сколотию і поставлю свою кибитку у твоєму дворі.

Еллінка на ходу пригорнулася до його плеча:

– Я буду дуже рада, мій нестримний великодушний скіфе.

...В ареопазі виступ Анахарсіса сприйняли як своєчасну і мудру пораду для усіх держав Заріччя та Межиріччя, а також Егеїди. Всі згодилися, що для Афін нині найважливіше – щоб на сусідніх землях панували мир та злагода. А потім Солон зачитав прогноз Фалеса про затемнення Сонця. І відзначив, що для сонцепоклонників, де б вони не перебували, це сигнал-попередження.

Анахарсіс у свою чергу зауважив:

– Арійсько-скіфські волхви також попереджають про затемнення Ра-Сонця. І лихо чекає тих, хто дбає про свої блага і забуває про душу. Тільки ті, хто йде шляхом Праві-Правди і немає гріха, врятуються. Це говорю я, посол Великої Скіфії.

Промова Анахарсіса викликала неабияке пожвавлення в залі. Солон запевнив, що копії затверджених послань отримають не тільки правителі Лідії та Мідії, а й інших навколишніх держав.

У перерві між засіданнями ареопагу Анахарсіс, проходячи коридором, прислухався до жвавої розмови двох народних обранців – ефорів. І може б пропустив мимо вух їхнє базікання, та один вираз його зачепив за живе.

– Дожилися! Якийсь варвар надумав вчити мудрості греків! Цього нам лише не вистачало! Солон зробив велику помилку, пустивши кобилодойця в ареопаг, – гнівався один, довготелесий.

– А яка у нього дика вимова! Грецька мова в його вустах на себе не схожа, – підтримав його інший, товстун з черевом, наче туди напхали великого гарбуза.

Анахарсіс спинився. Подібну балачку він уже чув із уст Темідора. Повернувся до базікал, поправив спітнілу вишиванку, пригладив чуба.

– Привозним скіфським хлібом ви задоволені? – різко спитав.

– Скіфська пшеничка – що золото, – хитро примружився товстун.

– То чим же гірша скіфська мудрість? – насупив брови Анахарсіс.

– Овва! – вигукнув довготелесий. – Та у вас у Скіфії навіть палаців немає – одні добиті кибитки. Теж мені діяч!

– Ти тільки поглянь, якої він заспівав! Юначе, ти спочатку навчися добре розмовляти по-нашому, а тоді будеш нас, знатних еллінів, повчати, – загудів товстун.

– Ви смієтеся над моїм язиком, – Анахарсіс показав на свій рот, – через те, що він не чітко вимовляє грецькі звуки. Так, Анахарсіс не завжди правильно говорить серед афінян, але й афіняни серед скіфів також. Хіба не так? Пра-

вильній вимові навчитися простіше, а от правильному мисленню – не кожному дано.

– А чи не здається тобі, молодичу, що не варто старших себе повчати? – прищурих очі товстун.

– Істинно так, – піддакнув довготелесий.

Анахарсіс вдав, що не розчув. Тим більше, що хтось голосно крикнув у залі, і луна заглушила останні слова. І як нічого й не бувало, продовжував:

– Не язиком відрізняються люди від людей та отримують славу, а думками та ділами. Хіба елліни не відрізняються від еллінів? Адже спартіати теж не чисто говорять по-аттичному. Проте своїми діями славні й заслуговують похвали.

– Зрівняв! Там уже стільки віків розмовляють на грецько-голунському суржику, – зауважив товстун. – Хоча могли б уже навчитися говорити так, як в Афінах.

– Скіфи ніколи не гудять речі, які допомагають вирішити справу. Але й не хвалять ті, що не допомагають досягти мети, – Анахарсіс вирішив пошпиняти чванливих греків. – І виступ ніколи не може бути поганим, якщо думки гарні і прекрасні справи слідуєть за ним. Скіфи вважають промову поганою, коли в ній погані помисли. А хіба я щось сказав жахливе для Греції?

– Та нібито все слухне, – опустив очі товстун.

– То ж не слід чіплятися до слів, бо це роз'єднує людей і цілі народи. Ойкумена й так уже розідрана – далі нікуди. Навіть боги й ті поділили між собою весь світ: одному дісталося небо, іншому – море, третьому – підземне царство. Добре, що хоч землю не стали чикрижити. Хоча, наслідуючи богів, люди самі її розмежували і тепер через неї скандалять та б'ються.

Угледівши Солона, що наближався, довготелесий – ні сіло, ні впало – вигукнув, усміхаючись архонту:

– Цей скіфський юнак – така розумниця.
– Такий далеко піде, – піддакнув товстун.
– То може введемо його до складу ареопагу? Ви не будете проти? – спитав Солон.

– Хоч зараз готові підтримати! – майже разом вигукнули довготелесий та товстун, наче й не вони щойно розпікали Анахарсіса.

– Що ж, буду на вас розраховувати під час голосування, – Солон однією рукою взяв за плече Анахарсіса і повів до своєї кімнати. – У мене народилася цікава ідея.

І уже в кімнаті, відкинувшись на спинку крісла, Солон, гортаючи сувої записів, ніби між іншим спитав:

– Ніяк не второпаю, чим ти так завоював прихильність оцих недоумкуватих членів ареопагу?

– Вчителю, маєш на увазі тих, з якими щойно теревенив? – уточнив Анахарсіс. – А що тут розуміти: вони прихильні до мене тільки завдяки твоїй посаді. Хоч за пазухою каміння носять.

– Не звертай уваги на неуків. Аніж з ними сперечатися, їх краще застрахати – будуть покірні та покладливі, як вівці, – Солон нарешті знайшов потрібний папірус і розгорнув перед собою – то був план Афін.

– І що ж то за нова ідея народилася в твоїй мудрій голові, вчителю? – спитав Анахарсіс.

– Та от думаю побудувати храм на честь богині Афродіти. Бо ж саме вона здатна зробити будь-яку жінку гарнішою, ніж сама краса – принаймні так вважають елліни, – Солон тицьнув пальцем у начерки, де знаходився акрополь. – Треба ж увічнити себе для нащадків. Щоб приходили до храму і говорили: «Це Солон збудував».

– Але ж для цього потрібні великі кошти, вчителю.

– Звичайно. На жаль, у міській скарбниці їх немає. І навряд чи скоро з'являться. Але у Солона немає безвихідних ситуацій.

– І на що мій учитель буде зводити той величний храм богині вроди та кохання, цариці німф та харит? – Анахарсіса починали тішити міркування архонта.

– Ніколи не здогадаєшся – на податки з повій, – і присікливо подивився на скіфа, мовляв, як тобі така пропозиція. – Он скільки їх розвелось після того, як я дав їм волю. Роботи немає, от вони й знайшли собі приробіток.

– Навіть на підошвах сандалій карбують «Слідуй за мною», – Анахарсіса розвеселила така задумка Солона.

– От-от, дійшло до того, що на дошках-кераміках чоловіки пишуть, котру з гетер вони хотіли б мати. Сам бачив. І якщо дівиця погоджувалася, то ставила поряд час побачення. І що прикро – за такі послуги жодна не платить ні драхми до міської скарбниці. А там же крутяться шалені кошти! Хіба це по-господарськи?

– І як же ви збираєтеся стягувати з них податки? – Анахарсіс відверто тішився з міркувань архонта.

– Та дуже просто – відкрию публічний дім. Всі повії будуть під наглядом. Жодна не приховає заробіток, – схоже, ця ідея захопила Солон не на жарт.

– Мабуть, це буде перший публічний дім в ойкумені, – ховаючи гірку посмішку, сумовито дорікнув Анахарсіс, постукуючи пальцями край столу. – І родоначальником його буде один із найвидатніших філософів сучасності, творець нових законів, автор неповторної податкової системи, поважна людина – Солон, архонт Афін, – під'юджував Анахарсіс, все дужче насуплюючись.

– Ти без шпичок не можеш, – Солон вдав, що образився.

– Вчителю, пробач, – Анахарсіс підвівся, підійшов й посинівському лагідно взяв за плечі архонта. – Не во гнів скажу, але, щоб набрати таку купу грошей, потрібно всіх афінянок зробити повіями, а чоловіків – їхніми клієнтами.

– Ну, це вже занадто! В публічному домі працюватимуть тільки рабині-дублос. Хоч не можна стверджувати,

що котрась афінянка теж захоче підробити. Але не деінде, а в добротних, облаштованих кімнатах, на гарних простирадлах.

– Вчителю, а хіба рабині – не люди? Неважко уявити, яке мисливство почнеться за жінками-чужинками. До того ж, беручи приклад з Солона, архонти інших міст також відкривають публічні будинки. Торгівля людьми набере ще більших обертів. Це буде жах! І сором на всю Елладу, – в грудях Анахарсіса закипав протест.

– Але ж, – не здавався Солон, – я запрягся побудувати храм Афродіти.

– І там будуть «працювати» храмові повії? – допікав княжич.

– Про це я ще не думав. Моє завдання – звести храм.

– Це ж скільки буде зламаних людських доль! Скільки буде прокльонів! Скільки жахів! І не жаль, учителю?

– Ти перебільшуєш, Анахарсісе, – архонту, схоже, надоїло сперечатися зі скіфом. – Жінки все одно торгують своїми тілами. То ж нехай це чинять легально. І ще от що я тобі скажу: публічні будинки дадуть вихід чоловічій похоті. А це значить, буде менше загроз громадському порядку. Зменшиться кількість незадоволених моїми ж законами. А такі є. Задля розквіту держави так важлива злагода в суспільстві.

Анахарсіс довго мовчав, слухаючи палкі доводи архонта. Потім розчаровано обізвався:

– Вчителю, якби хтось у Скіфії запропонував відкрити отакі халупи чи храми, його тут би зв'язали, вивезли в степ, зламали хребет і кинули на розтерзання крукам. Це не вписується ні в які правила Вед, це суперечить законам Праві. Бо це нелюдяно. Наші боги прокляли б такого святотатця. Жінки, як і джерела, мають бути завжди чистими.

– Слава богам Олімпу, я живу не в Скіфії! – Солон починав сердитися. – І вони гуманніші, ніж скіфські. Бачу, ти

мені у цій справі не помічник. Доведеться звертатися до Темідора. Я певен, він не відмовить.

– О, той здатен на будь-яке паскудство, – Анахарсіс також починав гніватися. І швидко підвівся, щоб попроситися.

– Зажди хвилинку, – підійшов до нього Солон і поплескав по плечу. – Ти в яких стосунках з гетерою Манією?

– Ми просто друзі. А що?

– Я хотів саме їй доручити збір коштів з повій. Вона їх усіх добре знає. Від неї жодна не сховається. У неї спартанська хватка.

У Анахарсіса аж дух перехопило. Він побагровів і майже крикнув:

– Ні! Нізащо! Цього ніколи не буде, вчителю!

– Вона твоя коханка?

– Вона розумна й дуже красива жінка!

– Мені такі й потрібні, а не навіжені вакханки-афінянки, які лише вміють показувати свої принади. Цією справою мають займатися саме такі чарівні жінки, як Манія, – не відступався Солон.

– Вчителю, благаю тебе – не чіпай Манію. Ми з нею відпливаємо до Єгипту у пошуках великих знань. А в тій подорожі мені потрібна саме така супутниця – мудра й досвідчена. Зрозуміло? – Анахарсіс осудливим кольнув поглядом архонта.

– Що ж, ти тільки-но пройшов випробування на порядність, – раптом повеселів Солон. – Тут Манія справді пропаде. З тобою ж вона світ пізнає і при нагоді допоможе. Вона самовіддана дівиця. Одначе не слід поспішати. В ойкумені не вгаває війна. Відправлятися в далеку подорож, та ще морем зараз дуже небезпечно. Почекай, скоро закінчиться оця дика бійня. Ми ж з тобою постаралися. Гадаю, наші плани здійсняться. Тоді й вирушиш, точніше – вирушите. А щодо Айгюптосу – давай до цієї теми повернемося

трохи пізніше, мій молодий друже, коли настане час для подорожі. Я тобі розкажу багато цікавого. І про землі Кемі, і про Атлантиду. Хоч і не все. Нагадаєш, я напишу листа до одного знайомого жерця, з яким стрічався в Айгюптосі. То по руках? – підставив свою долоню для ручкання.

– Згода! – заусміхався Анахарсіс, простягаючи свою.

– А храм Афродіті я все-таки збудую. Я заприсягся, – сказав на прощання Солон. – Хочу відзначити – сьогодні ми з тобою здійснили велику справу для ойкумени, вказавши шлях до миру. За це нам будуть вдячні багатько людей.

– Це добрячий ляпас для Князя темряви, – погодився й Анахарсіс.

– От побачиш, царі невдовзі одумаються і припинять війни. Хоч на короткий час. Але й це наша перемога! Ну, біжи. Не буду більше затримувати, – Солон махнув рукою вслід.

...Передбачення мудрого Солона справдилися. І боги допомогли. Вони розповіли про затемнення Сонця мілетському філософу Фалесу, а той – людям. І коли в кінці травня 585 року до нової ери біля річки Галіси зійшлися лідійські та мідійські війська, раптом на Сонце насунувся гігантський дракон, відкрив пащеку, щоб проковтнути Світило. Воїни з обох боків почали ховати зброю й тікати з поля битви. Воєначальники теж були в паніці. Через годину від Сонця лишилася тільки яскрава шкаралупа у вигляді кола. Скрізь запанувала темрява, як уночі. Це, за давніми віруваннями, віщувало страшні кари: можливо, повінь чи засуху, або землетрус. Воювати далі в таких умовах небезпечно.

Мідійський цар Кіаксар серцем відчував, що для нього це добром не закінчиться. Він направив трьох переговорників до лідійського царя Аліатта, пропонуючи припини-

ти війну. Той швидко погодився. І відповів, що згоден зустрітися зі знаменитим Кіаксаром віч-на-віч. За короткий час посередині між військами воїни Кіаксара встановили велике біле шатро. Там він і зустрів Аліатта люб'язно, ніби й не було недавнього протистояння. Кіаксар запропонував примирення. Аліатт погодився. Мідійський цар, аби не було сумніву в його щирих намірах, сказав, що не проти одружити свого сина Астіага, наступника трону, з лідійською царівною. Певно, йому хотілося, щоб не повторилось те, що сталося раніше (в 608 році до нової ери –авт.). Тоді теж у розпал конфлікту з Лідією, 13 вересня відбулося сонячне затемнення. І теж була укладена угода про мир. Та через п'ятнадцять років протистояння відновилося. А злюб між дітьми, на його думку, стане гарантією дружніх стосунків у майбутньому.

Один лише вавилонський цар Навуходоносор звістку про затемнення використав на свій лад. Вона так його настрахала, що він поспішив завчасно взяти штурмом Єрусалим. Розпорядився нагорнути перед фортецею високий пагорб, встановив там катапульти і нещадно кидав каміння на оточених мешканців міста. І, як дізнався згодом Анахарсіс, 18 червня 586 року (до Різдва Христового – авт.) вавилоняни взяли Єрусалим приступом. Юдейський цар Садекія утік, та його спіймали, осліпили і відправили до Вавилону. Храм Соломона зруйнували. Залишилась тільки стіна, яку юдеї ще й досі оплакують. Навуходоносор розпорядився мешканців виселити, а сам Єрусалим спалити. Така була кара за непослух. А також за те, що народ хотів бути вільним і будувати своє буття за власними законами. Навуходоносор збирався розсіяти юдеїв по всій імперії.

Анахарсіс розмірковував: який у тому сенс? Щоб потішити себелюбство? Однак юдеї не з тих племен, які змиряються з рабським становищем. Це досить дружний народ. І кожний юдей завжди ладен допомогти та виручити іншо-

го, де б той не перебував і чим би не займався. Так вимагає Тора. Саме тому юдеї успішно конкурують на торгових шляхах з греками, персами, не кажучи вже про скототів. Скоріше за все Навуходносор прагнув заволодіти багатствами, нажитими юдеями. Але це тимчасова перемога. І може так статися, що, ввівши юдеїв до Вавилону, Навуходносор його втратить. Анахарсісу чомусь здавалося, що юдеї якимось чином пов'язані з єгипетськими жерцями. Адже майже чотириста років вони мешкали в Єгипті-Айгюптосі, багато чому навчилися. Та й їхня втеча з Єгипту була якоюсь дивною. Може фараон зумисно їх випровадив, щоб мати своїх людей в навколишніх країнах і через них впливати на життя тамтешніх племен?

...Дізнавшись про припинення війни між Лідією та Мідією, Анахарсіс чимдуж поспішив до домівки Солона.

– Наші плани спрацювали! – закричав він з порогу й кинувся обіймати вчителя. – Я такий щасливий! Мені приємно про це сповістити батькові, володарю Русії-Сколотії. Хоч він, мабуть, уже знає – Велике Вуха такі новини доносить швидко. Як приємно відчувати, що наші рішення врятували життя тисяч людей! Вітаю тебе, учителю, з такою блискучою дипломатичною перемогою! Богиня Слава з нами!

– А я тебе поздоровляю, мій скіфський друже. Ойкумена від сьогодні має кілька десятиліть передиху. Можна зайнятися відбудовою Греції та Афін. Слава богам Олімпу! – архонт поставив на стіл два келиха, з шафи дістав глек червоного вина і запропонував таку подію відзначити поки що так, нашвидкуруч.

– Тепер я зможу здійснити давню мрію – відвідати Єгипет, – радів Анахарсіс, смакуючи вино.

– І що тебе туди манить? – Солон ляснув долонями по колінах.

– Сподіваюсь, там є чимало свідчень про мою Батьківщину з часів Гіпербореї, Аратти і до наших днів. Мені здається, що там сховище всього, що відбувалося на землі з прадавніх часів. І про це мають знати люди, – просторікував Анахарсіс, смакуючи вино.

– Гадаєш, як тільки туди доберешся, тобі піднесуть оті таємниці на золоченій таці? Помиляєшся. Тамошні жерці уміють тримати язик за зубами. До речі, а хіба Еллада ще не стала твоєю другою Вітчизною? Адже твоя мати грекиня, а це означає, що по крові ти еллін, – почав здалеку Солон.

– Вчителю, можливо ти й правий. Бо ж сама назва Еллади, як мені здається, пішла від нашої Геллади, що означає Сонячний лад. По вашому ж Сонце – Геліос? Але я виріс там, у прадавній розкішній Голуні, що розкинулася від берегів Славути і до Дінця.

– Дивлюся я на тебе, Анахарсісе, й дивуюся: походження всіх грецьких назв ти намагаєшся подати через скитську історію та філософію, – розмірковував Солон.

– Мені це не важко. Бо я знаю історію і свого краю, й вашого. І мені легко порівнювати. Хай будуть вони вічні! – Анахарсіс торкнувся своїм келихом архонтового. – Та й греки також подають наше буття через своє сприйняття. І таким чином мимохіть викривлюють його. Наскільки мені відомо, все-таки елліни пішли від геленів, гелени – від пелазгів-лелегів. Геллада колись називалась Пелазгією. Подекуди їх називали дорійцями – по-нашому арійців. Мені відомо, що пелазги заснували Трою, яка стала кісткою в горлі для навколишніх племен, і вони її врешті-решт зруйнували. Наші пращури возвели міста на Криті-Скритені, що підтримували Трою. Саме пелазги, як мені здається, і є пращурами критян-скритнів, мінойців, людей моря. І що дуже важливо – гелени і гелони, серед яких і я народився, одне й те ж плем'я.

– Тебе як послухати, то виходить, що ми з тобою давні родичі? – Солон насмішкувато підняв брови.

– Можливо, якщо заглянути крізь віки.

– Втім, я задоволений родичем, який так щиро допомагає Афінам, де й зараз живе багато людей, що розмовляють скитською мовою. Як би там не було, але ахейці, які нищили Крит та його міста, користуються письмом критян, називаючи його чомусь лінійним, – схоже, Солону були приємні такі відверті філософські розмови.

– Ним і досі користуються наші волхви. І букви пишуться під лінійкою. Тільки у нас воно називається складовим письмом, а також руницею, – пояснював княжич.

– Бачу, ти не на жарт захопився пошуками істини. Я тобі в цьому допоможу. Як і обіцяв, я підготую листа знайомому єгипетському жерцеві. Він тебе признає і, сподіваюсь, буде відвертим. Так ти не передумав брати з собою Манію?

– Ні! – різко відказав Анахарсіс.

– А вона про це знає?

– Я їй ще не говорив. Але обов'язкового повідомлю.

– А може вона відмовиться?

– Не думаю. Ми ж одного саду ягоди. Я нещодавно з нею розмовляв про можливість мандрівок. Вона сказала, що зі мною хоч на край світу.

– Ще б пак, з таким красенем!

– Вона чудова жінка. Такі не часто зустрічаються. До того ж, вона ще й гарна господиня, а в душі філософ, – нахвалював Анахарсіс.

– Не буду далі тебе розпитувати. Але, мені здається, ви пара достойна. Нехай вам боги помагають – ваші й наші. Прийдеш через кілька днів за листом.

– Вчителю, інколи мені здається, що ти мій батько, – княжич обома руками притримав правицю архонта.

– Я радий, що ти так думаєш. О, скіфе, ти вже починаєш ставати греком. Дивись, бо ваші боги, як і наші, не прощають метань.

– Особливо наші, від яких пішли ваші, – усміхнувся Анахарсіс.

– Про це можна сперечатися роками, – весело пограв бровами Солон.

...Через кілька днів під вечір, коли спала спека, Анахарсіс і Манія постукали в двері Солона. Гетера ніяковіла. Вона багато разів стрічалася з архонтом на різних публічних заходах, коли їй доводилося супроводжувати знатних афінян. Була певна, що й він її знає, а ще більше чув. І це ще дужче полохало її. Солон зі світлиці пішов назустріч, простяцьки протягуючи руки для обіймів, тепло за руку привітався з Манією, запросив сісти.

– Радий вас бачити, – кинув він, зручніше вмощуючись в плетене крісло. – Я от що хочу вам повідомити: помер мідійський цар Кіаксар. Постать в історії ойкумени, самі розумієте, знакова.

– Та натворив чимало Кишека-цар за довгі роки владарювання, в тому числі і в Сколотії, – без жалю мовив Анахарсіс. – Він хотів особисто правити світом.

– Так, але він звільнив Заріччя та Межиріччя від кіммерійської навали, що встановлювали там свої порядки протягом чверті століття, – Солон за звичкою відкинувся на спинку крісла-плетениці, пригасив погляд, що палахкотів з часу появи Манії. – Так от, Кіаксар хитрістю запросив кіммерійських полководців-арсарів начолі з Теуштою, Лігдамідом, Шандакшатром на бенкет, підпоїв і перебив всіх до ноги. І тільки за те, що вони почали підтримувати Вавилон. А після падіння Ніневії в 612 році приєднав Арат-

то-Урартське, Асирійське та Маннейське царства. І все оте за підтримки Великої Скіфії. Чим він переманив на свій бік – багатом чи солодощами – не знаю.

– А потім взяв і відправив свої війська проти тієї ж Сколотії, намагаючись і її підкорити, – Анахарсіс чеканив кожне слово, говорив сухо, стримано. – І виправдовував свій похід тим, що він, Кишека-цар, один із нащадків князів Аратти-Русі. Дійшов аж древньої Куявії, збирався підкорити й Голунь, Воронежець. Та вчасно передумав і повернувся до своєї столиці Екбатану. А ніс він на руські землі безмежну владу однієї людини. То була серйозна загроза арійській демократії. Себе він вважав заледве не богом. І скрізь насаджував рабство. До речі, не тільки на щільному, матеріальному рівні, а й на духовному. І грабував, грабував. Хоч знав, що це суперечить Ведам і законам Праві. Православні руси цього б не потерпіли. Вигнали б! Мабуть, саме цього боявся Кишека-цар. І звідки в ньому взялося отаке нелюдське ставлення до людей? Що йому не вистачало? Хто його наставник чи підбурювач до грабіжницьких походів? Не знаю, що ти думаєш, учителю, але такі вожді – безпосередня загроза не тільки Русії-Сколотії, а й прадавній Елладі, й новонародженому Риму, що тількино почав ставати на ноги.

– О, скільки запитань! – вигукнув Солон, як завжди, з усміхом в очах. – Але ж були й кумедні випадки у тій сумній історії. І досі ходять світом небилиці про кіммерійців-кімврів. Буцімто після Кіаксарового кривавого «бенкету» частина скіфів та кімврів подалася через Кавказ додому, до Коубанії (нині Кубань – авт.). А на підході їх зустріло військо. Досвідчені вояки здивувалися: звідки йому взятися? Виявляється, за десятиліття їхньої відсутності кіммерійські жінки вступили у самі близькі зносини з рабами, навіть з осліпленими, та й народили дітей. Доки оті вояки бродили світами, дівтора виросла, стала юнаками. І за порадою

невірних матерів, які боялися розправи, вирили широкий та глибокий рів, щоб не допустити волоцюг. Словом, вступили у бій з воїнами, які поверталися до рідних домівок. Довго змагалися біля того рову. А потім старі вояки замість мечів взяли канчуки, аркани й розігнали рабських дітей. Правда, смішно?

– Не дуже. Як завжди грецькі балакуни перебільшили та підбрехали, – огризнувся Анахарсіс. – А правда в тому, що частина розгромлених кіммерійців та скіфів розпорошилася по світу. Одні перебралися до Тавриди за Кіммерійські гори (нині Кримські гори – авт.) й назвалися царськими скітами. Греки їх називають саями. Інші опинилися аж на острові Сардинія в Серединному морі. А потім перебралися на материк і на півострові заснували державу Етрурію (на теренах нинішньої Італії – авт.) та й стали називатися етрусками. Ще частина на сотнях човнів дісталася до Британії і утворила князівство Велеса, яке місцеві мешканці назвали Уельсом. Невеликі загони припливли до Перунової Русі – Пруссії.

– Не сперечатимусь. Я на слав'янській історії мало розуміюся, – здвигнув плечима Солон. – Однак чутки про рабських дітей бродять світом. І передаються від покоління до покоління. Можливо, таким способом недруги прагнуть хоч чимось досадити русам, применшити їх заслуги. Та це, як видно, зовсім не ослабило Велику Скіфію. Тим більше, що там, як розповідають купці, висока народжуваність. Кожна жінка нібито за своє життя має народити п'ятнадцять – вісімнадцять дітей.

– Ого! – вирвалося у Манії. – Та це ж треба не жити, а лише народжувати й народжувати, як кролиці. Вибачте, що порушила хід вашої бесіди.

Анахарсіс зробив вигляд, що не дочув, тільки вмовк на мить і продовжував:

– Адже Кіаксар заради особистої влади убивав одновітців. І не кого-небудь, а вождів, воєвод. Йому потрібні були лише влада і багатства. Хіба то правитель? То слуга Чорнобога – Князя темряви.

– От що скажу тобі я, людина, яка побувала в Айгюптосі, – Солон піднявся й почав походжати, енергійно жестикулюючи. – Наскільки мені відомо, започаткував отакі грабіжницькі підходи не Кіаксар, а його земляк – виходець із Скіфії, арійський цар Мелхіседек, що на семітській мові означає Цар Правди. Це він майже сім століть назад, знехтувавши вічем, з військом підкорив Айгюптос, назвав ті землі Земі чи Кемі, назвався фараоном-хараоном Аменхотепом Третім і почав вводити єдинобожжя. Де він цього набрався, не знаю. Розіслав гінців по всій ойкумені до правителів інших народів і племен з пропозицією сприяти утвердженню віри в одного бога. І чимало їх з задоволенням відгукнулось. Бо їм також хотілося управляти без народних зборів – апелле, без сенату – ареопагу і ради старійшин – герусії. Хто його в Кемі на це напоумив – невідомо. Може нащадки Гора чи Гермеса Трисмегіста. Хоча скоріше – коени та левіти. Адже Айгюптосом правили понад п'ять століть юдеї – пастухи-бранці. Тамошній управитель-жрець Мойсес (мається на увазі єврейський пророк Мойсей – авт.) називався Осарсіфом. Особливо діставалося світловолосим коптам-копачам – першим поселенцям Айгюптосу, які навчили місцевих жителів вирощувати хліб, овочі тощо і розмовляли скіфською мовою. А потім єгипетському цареві Тутмосу чи Тумосу (в 1580 році до нової ери – авт.) вдалося вигнати юдеїв з країни. Мойсес водив це плем'я сорок років пустелею навколо гори Сінай, формуючи власний народ. Однак ті, хто управляв діями Мойсеса, залишилися в Айгюптосі. Так мені здається. Вони створили піраміду таємних громад. І з неї планують хід подій у всьому світі. В тому числі й через запрограмованих вихованців Мойсеса.

– Мелхіседек правильно розрахував. Окремого вождя легше переманити на свій бік, аніж громаду, – спалахнув Анахарсіс, закушуючи губу. – І приманку знайшов – передавати без згоди віче владу і накопичені багатства своїм дітям, онукам. І таким чином прості люди перетворюються на худобу, яку поганяють, змушують працювати. Якщо ж раби надумують бунтувати – їх просто знищують з допомогою найманих військ. І як засіб досягнення такої мети царі обрали війни, коли закони і совість не працюють, – Анахарсіс все дужче розпалювався, його щоки вкрилися густим рум'янцем. – Ось уже стільки десятиліть бійня точиться в Малій та Передній Асії (саме так у той час називали Азію – **авт.**). Царі не рахуються з думками та бажаннями простих людей. В умовах беззаконня зросло ціле покоління. Люди звикли, точніше їх привчили до рабства, несправедливості. Усе вирішували одноосібно царі та їхнє оточення. Це, на мою думку, помилковий шлях людності. До тебе, Солоне, в Афінах правили аристократи. Вони також з допомогою боргів робили рабами вільних ворогів. Мовляв, немає чим заплатити – ставай невільник. Отаке ставлення до одновірців! Саме багатії ведуть людей до прірви. І навіть не задумуються. І сумління їх не гризе. Але, знову ж таки, хтось царя чи аристократів спрямовував саме на таку путь? Комусь це потрібно. Чомусь мені здається, що саме царі – звичайнісіньке знаряддя в чийхось таємних темних руках.

– А ти як думаєш, красуне? – перервавши тираду Анахарсіса, Солон звернувся до Манії.

– На мій погляд, світ у руках тих, хто прагне управляти часом. А от хто – мені, як і вам, невідомо, – тихо мовила Манія і чомусь почервоніла. – Істина може знаходитися якщо не поміж єгипетських пірамід, то в їхньому лоні. Я згодна з Анахарсісом: саме в період нескінченних війн вирішується, яким шляхом підуть народи – накопичення

багатств в руках купки підлих людей чи духовного розквіту народів. Яка з цих сил переможе – та й визначить долю людства. Гонитва за золотом призведе до занепаду багатьох народів. Турбота ж про чистоту душ підніме їх до рівня богів, яким не потрібні ні золото, ні срібло.

– О, не даром кажуть, що гетери – найосвіченіші жінки Афін! Бачу, ви з Анахарсісом налаштовані шукати відповіді саме в Айгюптосі, – Солон пересунув крісло майже впритул до Манії.

– А де ж ще – це одна з найдревніших людностей, що збереглися на Землі. Правда, були Атлантида, Гіперборея, Ур, Шумерія. Однак про них дуже мало свідчень, більше – здогадів. Шановний архонте, ваші розповіді перед тим, як ми з Анахарсісом вирушимо до Айгюптосу, дуже б нам знадобилися, – Манія так щиро блиснула блакитними очима на Солон, що той аж знітився, засувався на стільці, хоч, як правило, з жінками він особливо не церемонився.

– Хіба встоїш перед таким поглядом та перед мудрістю такої жінки! – заусміхався архонт. – Та бог з ним, з тим Кіаксаром. То ж слухайте. Що знаю – розкажу. У свій час я стрічався з двома єгипетськими жерцями. Те, що мені розказав один із них, досі не виходить із голови.

Солон, зручно розвалившись у кріслі, подивився у відчинене вікно, де у сонячному промінні мерехтіло синє море, й поринув у спогади. Та й застиг у такій позі і монотонно, наче читав вірші, заговорив:

– Єгипетські жерці багато розповідали мені про далеке минуле своєї країни, а також Греції. Наскільки їхні свідчення правдиві – не можу сказати. Однак із їхніх слів виходить, що давним-давно існували людності, до яких нам – як до неба. Афіні нібито квітли ще дев'ять тисяч літ тому назад. І протягом довгого часу суперницею світловолосих та білолицих Афін виступала Атлантида, яку ще буцімто звали Атланією. То була сильна держава смаглявих та чор-

ношкірих людей. Зі слів жерців виходило, ніби Атлантида за розмірами була більша від Лівії та Асії разом узятих. Її володіння простягалися аж до Айгюптосу. Їй підкорялися чимало племен Європи – аж до Тиренії-Етрурії. Та цього було атлантам замало. Вони захотіли підкорити всю Європу та Асію, у тому числі й Афіни. І встановити свою владу у всьому світі. Дика ідея сама по собі. Але вона живуча й понині. Інакше війни б не велися. А щодо афінян, то вони рішуче виступили на захист свого міста.

– Разом з пелазгами? – спитав Анахарсіс.

– Звісно, з ними. Вони тоді населяли більшу частину Аттики, а також Пелопоннесу. І Зевс, бог богів, який завжди стоїть на сторожі законів, підтримав афінян-пелазгів, що здавна були першими у справах військової доблесті. Не дивлячись на те, що атланти прибули на 1200 кораблях, на борту яких перебувало понад 240 тисяч воїнів, мали 10 тисяч колісниць, списометальні машини і сухопутну армію в 700 тисяч списів, афіняни відтіснили їх і скинули у море. Та звільнили від поневолювачів чимало сусідніх народів. То ж, як бачите, ще тоді афінянами були здійснені великі та достойні подиву справи. Правда, самі афіняни забули про них у плині часу та через загибель людей. Хоча їхній подвиг варто знати нащадкам.

– І атланти відступили? – Манія втупилася поглядом в бородате обличчя Солона.

– Де там! Вони не заспокоїлися. Схоже, застосували якусь дивну, невідому зброю. На морі піднялися величезні хвилі й затопили усі афінські кораблі. Стільки доблесних вояків загинуло! Після того море навколо острова обміліло так, що стало не судноплавним.

– Що то була за сила? Мабуть, диявольська, потойбічна? – у Манії округлилися блакитні очі – чи то від страху, чи від здивування.

– Хтозна. Жерці про неї нічого не розказували, хоч я й допитувався, – Солон важко зітхнув. – Але й для Атлантиди це даром не обійшлося. Вона опустилася на дно морське. Та так швидко, що мало хто врятувався. Була наддержавна – і зникла, ніби її ніколи й не існувало. Вона розташовувалася на острові у п'ять стадій в поперечині. А в центрі нібито здіймався храм Клейто й Посейдона, обнесений золоченим муром. Стояв і храм, присвячений тільки Посейдону. Він начебто був довжиною у цілий стадій, шириною у три плетра і відповідно у висоту. А статуя самого Бога моря, вся у золоті, на золотій колісниці, в яку запряжені шість крилатих золочених коней і сотня нереїд на дельфінах. Та й сама поверхня храму облицьована золотом, сріблом та коштовним камінням. І було в ньому щось варварське. Скрізь на острові облаштовані купальні, безліч гімнасій, сади з деревами небаченої краси і, звичайно, іподром. Словом, багата країна. Та, видно, накопичених багатств їй було мало. Верховодам Атлантиди хотілося повелівати світом. От і застосували таємну зброю небаченої сили. Єгипетський жрець повідомив, буцімто посвячені могли вільно долати земне тяжіння і мандрувати Всесвітом. І начебто тіла їхні були не тривимірні, як у нас, а чотиривимірні. І вони мали кораблі, що пересувалися в повітрі. Можливо, то сила бога морів Посейдона. Адже, як розповідав єгипетський жрець, родоначальником атлантів був саме Посейдон, який знав і умів те, чого не віддали місцеві жителі. Може, через це його й прирівняли до богів. Він начебто зійшовся зі смертною дівчиною Клейто, яка народила йому десять божественних синів. Найстаршого звали Атлант. Мабуть, звідси й назва – Атлантида, Атлантичний океан, Атлант чи Атлас, який тримає на своїх руках небо. Уявляєш, Бог одружився зі звичайною дівчиною? Навіщо? Заради чого? Я підозрюю, що він хотів створити нову людину за своєю подобою, яка була б схожою на богів.

– То хто ж вони – оті боги? Пришельці з Місяця, Марсу, Венери, Урану чи з сузір'я Оріону? Чи, може, той Посейдон – переселенець із далеких країв. Мабуть, він багато знав та вмів, якщо його нарекли богом Атлантичного океану. Мені здається, він чимось схожий на Анахарсіса, – жартувала Манія, сміючись, скося глянувши на скіфа.

Княжич сплеснув долонями й розреготався. А Солон ви́йняв із шафи старий поживклий пергамент, розгорнув перед Анахарсісом та Манією. На ньому контури якогось невідомого острова.

– Це я накидав після того, як вислухав жерців, – продовжував Солон. – Бачите, на тому величезному острові мости, канали, храми – і всі з позолотою. З боку моря він обнесений високими земляними валами зі сторожовими вежами та маяками. На виході в море головний канал перекривали широченні ворота. То була справжня морська фортеця з неймовірними багатствами. Навіть важко уявити, як таке можна було побудувати.

– Це більше нагадує казку, – вирвалося у Анахарсіса.

– Все може бути. Адже у атлантів божественна природа. А там свої закони і свої знання, – Солон, краєм ока спостерігаючи за гостями, знову почав походжати кімнатою. – Атланти не мали права злягатися зі смертними жінками. Та вони не послухалися своїх богів. І погрузли в розкошах, жадобі, гордині, хіті та інших гріхах. І таким чином втратили свою божественність, були приречені на погибель. І так буде з кожним народом, який відступиться від своїх богів. Приклад атлантів повчальний.

– Так-таки-так! Точнісінько те ж саме відбувається з тими племенами та їхніми поводитирями, які забули прадавні арійські Веди, і ведуть війни по всій Карії (мається на увазі Мала та Південна Азія – авт.), – додав Анахарсіс. – У атлантів-перевертнів навчилися.

– Ти знову за своє! – не втерпів Солон. – Як тебе послухати, то всі нещастя від того, що люди не дотримуються Вед.

– Воістину так, вчителю, – ляснув у долоні Анахарсіс. – І до тебе дійшло.

– От що ще я дізнався в Айгюптосі. Наше місто і нашу державу заснувала богиня Афїна, яку там іменують Нейт. Звідти й назва нашого міста. А також те, що одночасно з Атлантидою загинула й досить розвинена Мінойська людність на острові Крит.

– У нас його називають Скритень, – підказав Анахарсіс.

– От уже ці скіфи! Все перейменовують на свій лад, – Солон поплескав юнакові плече.

– Навпаки, це греки все попереїменовували, коли почали витісняти пелазгів-лелегів, – не здавався Анахарсіс. – Адже мінойці майже постійно воювали з греками. А після того, як Скритень накрила велика хвиля від виверження вулкану і змила в море мінойців, на острів прийшли мікенці і доконали ту високорозвинену людність.

– Анахарсісе, у тебе такі обширні пізнання, що тобі і в Айгюптос не потрібно їхати, – здивувався Солон. – Більшість еллінів про все це й гадки не мають. Звідки вони в тебе, у представника далекої варварської Скіфії?

– Не відаю, – зніяковів Анахарсіс. – Я й сам часом не розумію, звідки в мою голову приходять оті знання. Певно, від волхва Богумира, склеп якого я відкрив у Тавриді. Інколи мені здається, що ці знання витають прямо тут, у повітрі, над нашими головами.

– Дивна передача знань та свідчень у аріїв-русів. Освоїти таку – можна б пригадати безліч давно забутих подій та героїв, – розмірковував Солон. – Дуже не багатьом це дано. Хоча в цьому мудрість Божа. Та й навіщо все пам'ятати. Особливо лихе та гріховне. На жаль, люди не дослухаються до порад богів, а тому історія цивілізації – це пам'ять про війни, царів, їхню страшні вчинки, а не про добрі діла.

– А тому що історія – це ІЗ ТОРИ Я. Якщо події не вписуються в її вимоги – вони туди не потрапляють. Це намагання Чорнобога, Князя темряви, відсіяти те, що йому не вигідне, та підсунути нащадкам фальш. Я переконаний – обійстя того людиноненависника десь там, в Айгюптосі, – пояснив Анахарсіс.

– І ти вирішив на власні очі переконатися, відправляючись в країну пірамід? – Солон спинився й запитально глянув в очі княжича.

Анахарсіс кивнув.

– Мені здається, ми далеко відійшли від теми бесіди, – Манія обвела чоловіків поглядом, від якого ті зникли.

– Ти нас спиняй, дочко, а то ми, як це часто буває, починаємо за здоров'я, а закінчуємо бозна-де, – Солон вдячно поглянув на гетеру.

В цей час слуга Солон швидко увійшов до кімнати.

– Що сталося? – різко спитав Солон.

– Будинок вашої гості Манії палає, – відрубав слуга.

– Як це? – випросталася Манія й кинулася до виходу. За нею – Анахарсіс. – Як він міг загорітися?

– Вчителю, вибач. Треба поспішати. Слуги Чорнобога уміють мстити! – Анахарсіс кинув уже в дверях.

– Та годі вибачатися. Біжіть! Гей, слуги. Допоможіть їм загасити вогонь. Якщо, звичайно, знадобиться така поміч, – розпорядився Солон.

Манія, а за нею й Анахарсіс, швидко зникли за рогом вулиці. Коли добігли до оселі – там вирувало полум'я. Горів дерев'яний дах, пострілюючи іскрами. Сусіди носили відрами воду, намагаючись загасити вогонь. Манія кинулася було до вхідних дверей. Та Анахарсіс притримав. І в цей час дах зі скреготом обвалився, обдавши їх гарячим пилом та димом. Вони відскочили. Манія сіла на лавці біля паркану, затулила обличчя долонями й тихо заквилила:

– Афіни мене виживають. Не прийшла я цьому місту до душі.

– Не Афіни тебе виштовхують, а темні сили. А їх тут немало. Мені здається, то справа рук Темідора, – втішав її Анахарсіс.

– Я теж так подумала. Мстить «божок на козячих ногах». А ти помітив – на дверні петлі накинуто скобу? Схоже, сподівалися й мене спалити у моїй же хатині. Та спасибі богам Олімпу, вони вберегли мене від розправи. Дякую й тобі, що саме цього дня ти повів мене до Солона. Тепер мене вже нічого не тримає в Афінах. Я готова відправитися в далекі мандрі. З тобою, Хорс, – Манія втирала рясні сльози, обіймаючи скіфа.

– Мене Афіни не тримають й поготів, – притискав її за плечі Анахарсіс. – Сподіваюсь, ластівко моя, ми скоро відправимося у світи. Так що не тужи. Як кажуть, не було б щастя, так нещастя допомогло.

Анахарсіс повів Манію до свого містечка з кибиток. Пригостив суриною.

– Тут ночуватимемо, ластівко моя. Слухай, а може спочатку підемо до нашої запруді? Змиємо всю темну силу, що прилипла до нас. Попрощаємося з Афінами. Бо невідомо, коли й повернемося. Та й чи повернемося взагалі. Поглянь, яка місячна та зоряна ніч опускається на Землю.

Манія нічого не сказала, тільки поглянула на скіфа, піднялася з лави й попростувала доріжкою вгору.

Вони, як уже не раз, довго хлюпалися в річці, насолоджуючись тишею, прохолодою та доторками. Анахарсіс вийшов на берег, розправив простирадло, окутав ним тендітне тільце еллінки й поніс на пригорок під розлоге віття старого дуба.

– Ти пахнеш медом, – прорік скіф, схилившись над нею та виціловуючи її вологе тіло з ніг до голови.

– А ти пахнеш щастям, – еллінка куйовдила його мокре в'юнке волосся.

– Ти сяеш, наче Місяць уповні, – цілував її повні вуста скіф.

– А ти світишся, як Сонце, що от-от зануриться у глибінь Всесвіту, – вторила йому еллінка.

То була ніжна ніч злюбу. Вони кохалися до нестями, до самозабуття, наче востаннє. Світили яскраві зорі. Мов вартовий, на чатах стояв тихий заворожений ліс на темним плесом річки. Вони насолоджувалися один одним до перших півнів, які подавали голоси від афінських околиць.

Повернулися до містечка кибиток разом з Сонцем. Волелюб з-під навісу привітався з ними лише кивком голови. Анахарсіс та Манія нишком забралися до кибитки. І проспали майже до обіду.

А потів довго обідали. Закінчивши смакувати смачним кулішем, що приготував Вогнебуд, Анахарсіс сказав велетам:

– Днями ми з Манією вирушаємо до Сіцилії, потім до Айгюптосу. Наша місія в Афінах, можна сказати, завершилася. Війна між Лідією та Мідією припинилася. Велика Сколотія тепер має можливість торгувати збіжжям з усіма країнами Серединного моря. Так і передасте моєму батькові Вепру. Кибитки і коней можете забрати з собою. Або ж продати. На ваш розсуд. Кошти знадобляться в дорозі. Спасибі вам за службу рідній Вітчизні. Якщо батько питає, чому я не прибув, так і скажете: відправився в мандри по світах у пошуках знань, великих знань, які можуть стати в пригоді сколотам. Матінці кланяйтесь, передайте оцю срібну шкатулку, виготовлену майстрами її батьківщини. Кланяйтеся від мене усім голунцям. Я їх дуже люблю.

Хлопці були раді такій новині.

– Коли згортати табір та прибирати навколишню місцевість? – спитав Волелюб.

– Можна починати, друзі, – відказав Анахарсіс. – Хіба що залиште дерев'яний навіс та лавки під ними. Може хтось захоче тут перепочити.

Анахарсіс та Манія пішли попрощатися з Солонем.

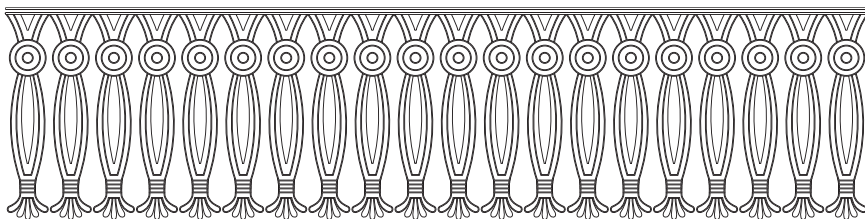
– Хто ж підпалив твою хатину, дівчино? – бідкався він.
– Невже слуги Темідора?

– Більше нікому, – погодилася Манія.

– Що поробиш, отака вона вдача людська – мстити. Навіть у звірів такого немає, – скрушно похитав головою. – Ось вам лист до єгипетського жерця. На зворотному боці начерки, як його знайти в Гізах, – сказав архонт, передаючи згорток вибіленого папірусу. – Хотілося, щоб ви порозумілися – представники світлої та темної рас. Від цього залежатиме, будуть на Землі мир чи війни. Одначе, мої юні друзі, шлях у вас нелегкий, так що чекайте на великі випробування.

Обнялися. У Солоні навіть сльози навернулися на очі.

– Якщо ти подружишся з єгипетськими жерцями так, як зі мною, колотнеча між нащадками Гіпербореї та Атлантиди припиниться, – усміхнувся Солон. – І цивілізація може піти шляхом взаєморозуміння, взаємопідтримки і взаємоповаги. Так що у тебе, Анахарсісе, місія в Айгюптосі не менш важлива, ніж в Елладі. Щастя вам!

Частина п'ята

Серед жерців- перевертнів

...Анахарсіс підіймався все вище та вище. І спомини, як ластівки, шугали поміж світами...

...До Айгюптосу, як тоді говорили, країни, створеної рікою, відправилися на торговій галері, що належала багатому юдею з Пірею. А потім Нілом інший юдей, теж власник галери, повіз їх до Гізи. Судно, завантажене зерном та вином, важко йшло проти течії. Гребці-раби, прикуті ланцюгами за ноги до лав, в деяких місцях ледве долали течію. Юдей покрикував на них. Від нічого робити крутився побіля Манії, пригощав її фруктами, подавав прохолодну воду. Манія з ним кокетувала, підхвалювала. Та все зиркала на Анахарсіса: чи не ревнує? Але той спокійно розглядав навколишні піщані бархани Саккари, краєм вуха слухаючи їхню балаканину.

Юдей не переставав розхвалювати, як колись щасливо жилося в Міцраїмі-Єгипті його прашурам – хабірам. Мовляв, ще до часів Йосипа Прекрасного протягом століть вони випасали великі череди худоби для фараона, за що їх навколишні племена називали пастухами-королями. Був у них достаток. Ніхто їх не переслідував за віру, хоч вона була

чужою для єгиптян. Їм вільно дозволялося відправляти служби на честь бога Авраама, а також патріархів Ісаака та Якова. Збільшувалися статки хабірів. І плем'я їх множилося. І розкошували вони понад чотириста літ на землях Міцраїму. Навіть у кожного пастуха, ремісника чи торговця були раби. «Ото було життя! Хвала Святому Йосипу!» – повторював юдей.

«Але що ж сталося? Чому раптом народ вирішив залишити процвітаючу країну і відправитися в пустелю? За яким щастям?» – подумав Анахарсіс, прислухаючись до розповіді господаря судна.

А той не вгавав – радий, що має такого чуйного слухача в образі прекрасної Манії. З його слів виходило, що, може, б так і до цих пір було, та за часів фараона Аменхотепа наближеним став жрець храму Осіріса Осарсіф, якого євреї називали Мойсей, а єгиптяни – Мосе, що означало врятований із води. За легендою, якимось донька фараона побачила дитя у просмоленій корзині в очеретах Нілу, зжалілась і взяла на виховання як сина. До речі, за порадою Мойсейової сестри Міріам, яка з боку за всім спостерігала, донька фараона запросила в якості годувальниці молоду ізраїльтянку. Вона й не знала, що то рідна мати малюка.

– Ясно, що жінки схитрили. Але хіба інакше Мойсей міг стати освіченою людиною, єгипетським жерцем, а згодом і пророком? Інколи хитрість виправдана. Чи не так? – юдей заглянув в очі Манії. Та тільки кивала голівкою, пов'язаною довгою білою хусткою, і раз по раз повторювала: «Ой, як цікаво!». Юдей, схоже, розцінив це як підтримку і заторохтів ще завзятіше.

Анахарсіс усміхнувся тому, що почув. Так просто потрапити в сім'ю фараона – казочка для наївних. Тим більше, в ній рости та виховуватися. А потім ще й стати посвяченим у премудрості жерців. Мойсей міг бути тільки родовитим єгиптянином. І який же він єврей, якщо був

одружений на ефіопці Сепфорі? Як же так: єврейський пророк, а живе з жінкою-чужинкою? Правда, Анахарсіс тут же виправдав Мойсея, бо сам, сколот, мандрує з грецькою гетерою, яка, втім, йому дуже подобається. Вона йому не дружина, та все ж... А була б поряд Богуслава – подорожував би з нею. Хоча навряд. Сколотським жінкам ніколи блукати по чужині – вони зайняті народженням та вихованням нащадків.

А юдей джеркотів. Одного разу після сорока років служіння Осарсіф-Мойсей, який був на той час посвячений у віковічні таємниці єгипетських жерців, біля гори Сінай почув одкровення Господа – той закликав здійснити усе можливе й неможливе, аби звільнити євреїв з рабства. Хоч вони й тоді вважалися вільними людьми. Разом з братом Аароном вони від імені бога Яхве-Саваофа нібито пішли просити фараона Тутмоса Третього звільнити синів Ізраїлевих (Ізраїль із давньоєврейської перекладається як богоборець – **авт.**) хоча б на три дні для принесення жертв в пустелі. Та фараон затявся. Мовляв, обдурите. Тоді Мойсей начебто пригрозив, що накличе на Єгипет десять кар: і води Нілу перетворяться на кров, і жаби, машкара та саранча накинуться на єгиптян, і грім поб'є всі посіви. Фараон злякався – від такого впливового жерця всього можна чекати. І без того усіляких нещасть по горло. Та й дозволив вийти тільки на три дні.

Євреї взяли худобу, останки Йосипа Прекрасного та інших патріархів і подалися з Єгипту шукати «землю обітовану». Зі слів юдея, це було давно, майже вісімсот літ назад. Мойсей нібито був чарівником. Своїм жезлом змахнув – і перед втікачами розступилося море. Коли ж за синями Ізраїлевими кинулося військо фараона, Мойсей ще раз змахнув жезлом – і море потопило тисячі воїнів. Сорок років Мойсей водив євреїв пустелею навколо гори Сінай. Всього довелося їм зазнати.

«Але заради чого? Навіщо так довго?» – Анахарсіса муляла думка і він хотів запитати у юдея. Одначе той і сам радий переповісти історію свого племені... За його словами, Мойсей водив Сінайською пустелею так довго, щоб вичавити з них рабські звички і буцімто зробити вільними людьми. Правда, чимало євреїв за сорок років померло, навіки залишившись у тих пісках. «А мені здається все навпаки, – крутилося в голові Анахарсіса. – Мойсей хотів позбавитися тих, хто ще міг думати, мріяти, любити, бути чесними та порядними. Бо вони заважали йому та помічникам-левітам створювати плем'я, яке б беззастережно корилося та виконувало будь-які вказівки та забаганки. По суті, він ліпив нову породу рабів».

А юдей завзято розказував... Якось біля гори Сінай, коли Мойсей відлучився на сорок днів, щоб поспілкуватися на самотині з богом, євреї согрішили: змайстрували Золотого Тільця, якому служили й біля якого веселилися. Як-не-як, у них, кочівників, була язичницька віра. Вони вірили в Тільця-Ваала. Мойсей, побачивши такий непослух, розбив важкі кам'яні скрижалі з десятком заповідей, які приніс з гори. Мовляв, до таких істин плем'я ще не доросло. Принаймні, виконати їх не налаштоване. Мойсей велів знищити Золотого Тільця. Разом з іншими жерцями, які йому допомагали, розправився з непокірними. А решті навював, що так негоже чинити «богообраному народу». Мойсей з левітами переконували молодих євреїв, що вони справді «богообрані», що розумніші та здібніші від інших племен, яких називали худобою. І таки домоглися свого – євреї повірили. Потім Мойсей ще раз відправився на священну гору Сінай і там начебто уклав угоду з іншим богом. Ім'я його юдеї вголос не називають, та судновласник тихцем шепнув Манії, що звати його Яхве-Іегова – і походить від Ія-Хаве, чоловічого та жіночого начала. Той бог,

що не показав обличчя навіть Мойсею, подарував нові скрижалі, які євреї називають Торою або П'ятикнижжям.

– То дуже мудрі заповіді богів, – юдей з острахом показав пальцем у небо. – Сам їх я, правда, не читав, бо вони написані давніми єгипетськими ієрогліфами. Але ті мудрі книги підтверджують, що ми, євреї, справді «богообрані» і нам мають підкоритися всі народи, а ми ними повелівати. Як, скажімо, мені підкоряються гребці на моїй галері. Поки що повсюди таке не сталося. Але час працює на нас.

«Дивна філософія, – міркував Анахарсіс, поглядаючи на юдея, що вихвалявся перед Манією. – Книги, звичайно, – велика сила. З їхньою допомогою можна й раба переконати, що він вільний. А якщо ще й ті навіювання підкріпити певними обрядами – люди ще дужче увірують. Одначе, цього замало. Через одне-два покоління всі поради та навіювання можуть пропасти. І що ж вигадали Мойсей та левіти?»

Власник галери натхненно переповідав. Зрозуміло, Мойсей з левітами цим не вдовольнилися. І щоб переконання, які отримали євреї, закріпити на віки і в їхніх нащадках, вони, доки євреї кружеляли пустелею, ввели обряд обрізання для хлопчиків. Це, мовляв, необхідна кривава жертва богу, який дарував Тору. Здійснюється такий обряд не в підлітковому віці, а на восьмий день після народження. І не пізніше.

«О горе! Що ж відбувається з таким дитям?! З його душею, або, як кажуть греки, психікою?! – Анахарсіс знетямлювався у своїх думках. – Адже всі чари, вмістилище душі, які зв'язують новонародженого зі світом, відкриваються та починають працювати протягом чотирнадцяти днів. А тут такий удар – на восьмий день! За цей час відкриваються тільки три нижні чари – Початок, Зарод, Живіт, які відповідають за виживання та продовження роду. Інші ж – Ярло,

Устя, Око, Джерело, а тим більше Душа і Дух залишаються недорозвиненими. І таке створіння буде напівлюдиною. Яка жорстокість – робити з людей бозна що! Мойсею-Осарсифу та його поплічникам знадобилися сорок років мандрів Сінайською пустелею саме для того, щоб заземлити євреїв та перетворити у слухняне знаряддя власної волі. Відтепер вони дбають лише про матеріальне благополуччя та продовження роду, духовні істини їм не зрозумілі. Царство Небесне сприймають як щось неймовірне, казкове. Мабуть, саме це й потрібно Князю темряви. То ж в пустелю увійшов один народ, а вийшов з неї зовсім інший. О єгипетські жерці, який же страшенний злочин ви сотворили! Мудрість використали для власних потреб. Отака вона – турбота про синів Ізраїлевих. Але навіщо? Чи не для того, щоб розсіяти цей новий народ серед племен, які оточують Єгипет, та щоб він виконував роль своєрідного загороджувального загону? А може завдання стоїть більш значиме? Адже не випадково ізраїльський цар Соломон-Шломо зі своїми мудрецами склав план, за яким левіти та їхні господарі протягом трьох тисячоліть мали мирно заволодіти світом. (За деякими даними такий план було створено в 929 році до нової ери – авт.). Треба буде ретельніше ознайомитися з Торою та Каббалою».

Анахарсіс був вдячний юдею, що той своїми лясми допоміг визначити основне завдання, з яким він вирушив у подорож до Єгипту.

– О, мій залицяльнику, а навіщо на твоїй голові, на самісінькій маківці, отака смішна чорна шапочка? – раптом засміялася Манія.

– Як то для чого? Як справжній юдей я мушу носити ермолку! – образився той за недоречне, на його погляд, запитання. – Так повелів Господь наш!

У Анахарсіса майнув здогад: чорна ермолка на маківці перериває зв'язок між людиною й богом. І це ще більше її

приземлює, віддаляє від духовного світу, від Правди. Яка підступність! Не на благо людей спрямовані знання, які єгипетські жерці отримали від атлантів. «Що ж вони скажуть при зустрічі?» – подумав Анахарсіс, коли галера вже підходила до Гізи.

На причалі юдей запропонував Манії власноруч знести її трапом. Та Анахарсіс так на нього бликнув, що той вибачливо на всяк випадок підняв перед собою руки і швидко відкланявся.

– Ревнуєш? – засміялася Манія. – Правда, ревнуєш?

– Ні. Просто мені неприємно, якщо тебе хтось мацає. Тим більше в ермолці, – Анахарсіс підставив спину, Манія обійняла його за шию. Кілька широких кроків – і нарешті вони на суші.

Вранішня велич пірамід у Гізах вразила. Вони яскрили проти Сонця, розливаючи потоки світла на десятки стадій навколо. Особливо Велика Піраміда Хеопса, від якої відбивалися снопи проміння. Але Анахарсіс відчував, що ця велич тиснула, гнітила. Манія сприймала так же. Їй була незвично тиха та сумирна, не випускала долоню юнака зі своєї. Піраміди ніби говорили кожному мандрівникові: який же ти малий та дрібний у порівнянні з нами, ти як піщинка у навколишній золотистій пустелі.

– Поглянь на ці величезні трикутники пірамід на тлі темної ночі, що відходить, – Манія чомусь тремтіла. – Здається, вони падають з неба, а з ними й лавина сонячного проміння. Чи не там храм невидимого Верховного Божества? Я чула, ніби там зберігається все, що накопичило людство за тисячі років. Зверни увагу на гігантського Сфінкса. Він дивиться на схід саме туди, звідки піднімається Сонцера. Так буцімто його називають єгиптяни.

– Та й у аріїв-слав'ян воно точнісінько так зветься. Саме така назва Світила давним-давно перекочувала сюди з-понад Славути, – уточнив Анахарсіс. – Я от що думаю. Як ота-

ке громаддя могли створити люди?! Ніяких зусиль не вистачить.

Вони, міцно тримаючись за руки, наче боялись, що їх роз'єднають, обійшли навколо величної піраміди фараона Хеопса.

– У всьому тілі я відчуваю сильні коливання, – Анахарсіс зупинився, наче розглядав себе внутрішнім зором. – Вони ніби прокочуються моїм тілом згори вниз і знизу вгору. І знаєш, мені здається, що хтось спостерігає за нами, намагається пробратися у наші думки, заглядає в душі. І начебто віддає накази, куди нам іти та як нам діяти. Щоб не потрапити в халепу, потрібно швидше знайти отого жерця.

– Ви мене шукаєте? – здалека звернувся до них еллінською мовою високий чоловік у сліпучо-білій льняній мантиї, що діставала п'ят, у білих сандаліях, з рудим видовженим обличчям, широким чолом з випуклим трикутником, що закінчувався у міжбрів'ї, і гладенько виголеною головою. Та особливо вражав занадто довгий товстий ніс. Дивний чолов'яга наближався з боку гігантського Сфінкса. – Ви з далекої Еллади?

Манія чомусь зіщулилася і відступила на крок за спину скіфа. І не дивно, жрець чимось нагадував рептилію – такими кишів Ніл, коли вони пливли на галері. Або ж дракона. Тільки це створіння загорнене в білу одіж.

– А ви звідки знаєте? – Анахарсіс насторожився.

– Та не лякайтеся. Бог Ра-Амон все бачить і про все нас повідомляє. Та й по вбранню видно, звідки прибули, – на грудях жерця блиснув трикутний амулет, всередині якого велике недремне око.

– Ми шукаємо жерця Сетті-Ра. Ось йому послання від афінського архонта Солона, – Анахарсіс, не відводячи погляду від жерця, навпомацки копирсався у довгастій сумці з бичачої шкіри, що висіла на плечі.

– Від Солона? Пам’ятаю. Він ще живий? О, дивак! Мудрий і наївний одночасно. Він мріяв зробити світ кращим, чистішим, чеснішим, поряднішим, справедливішим, де б люди любили та поважали один одного.

– То це ви Сетті-Ра? – Манія вигулькнула наперед, притримуючи поли хітону, які піднімав пустун-вітрець.

Жрець кивнув.

– Солон передає вам сердешні вітання, – нарешті осміліла Манія, грайливо вихопила з рук Анахарсіса згорток папірусу і, блискаючи яскравими синіми очима, передала жерцеві й защебетала. – Він так багато розповідав нам про Атлантиду, про ті величезні духовні надбання, які залишила людність атлантів у Айгюптосі. Він сказав, що ви багато знаєте й можете розповісти ще більше. Адже ви спадкоємці тих дивних людей, яких називають чи то атлантами, чи атланами. Кажуть, вони могли пересуватися в просторі, мов боги.

– Ова! Які знання! Так, ми — нащадки двадцяти двох ієрофантів. Вони прийшли на Землю, щоб зробити її кращою, – Сетті-Ра оцінююче окинув чорними очима Манію з ніг до голови, на його грудях ще раз яскраво блиснув магійний амулет зі всевидячим оком Гора.

– А ще Солон не раз казав, що велике відродження людності може початися саме з Айгюптосу, – Манія довірливо усміхалася. І, схоже, її простодушність сподобалася жерцю.

– Все може бути. І звідки ти така мудра, красуне, взялася серед наших пісків? Навіть подивитися на таку – уже дарунок Верховного Бога, – Сетті-Ра навіть хтиво прищмокнув. Потім довго роздивлявся писанину Солона. Нарешті згорнув послання і простягнув руку у бік Сфінкса. – Що ж ми тут стоїмо? Прошу, дорогі гості, до моєї хижі. Там і побесідуємо серед тиші та прохолоди.

І він, сандаліями збиваючи легку куряву, повів Анахарсіса й Манію до підніжжя гігантського Сфінкса.

– До речі, оцей Сфінкс обличчям нагадує одного з Великих Магів – правителів Атлантиди. Воно не схоже ні на одну із рас, що живуть на Землі. Скажу більше, саме отут між правою лапою Сфінкса і Нілом під землею споруджена невеличка піраміда. В ній Зал літопису Атлантиди. Там таблиці, книги, креслення, ліки, тканини, музичні інструменти і багато ще дечого, що атланти залишили для нащадків. Там же ящероподібні істоти із сузір'я Сіріуса. А під лівою лапою – вся історія роду людського, – жрець прагнув справити приємне враження перш за все на Манію. – Ось і моя «хижа» перед входом у підземну Священну камеру, де відбуваються усі Посвячення у таємні вчення атлантів.

– Ми побуваємо в тій камері? – вихопилось у Манії.

Жрець зиркнув на неї поблажливо:

– Запросто, якщо піднімете величезні бронзові двері. А ті відчиняються тільки тоді, коли головний ієрофант дасть таку вказівку трьом магам, які знають, де натиснути на відповідні пружини. Тоді вам відкриються галереї, що ведуть до Великої Піраміди – Воріт у вічність. Саме в цій Піраміді відбуваються засідання Колегії Мудреців. У ній різноманітні кулі, напівкулі, куби, циліндри, які вловлюють енергії, невідомі поки що людям. Ви обов'язково туди й без проводирів потрапите, якщо протягом... сорока років знайдете вхід. Дивіться – не спізниться, – і весело усміхнувся зі свого жарту.

– Сподіваюся, встигнемо, – відпарирувала Манія, розглядаючи все навколо. – Невже таких гігантів – і Сфінкса, і піраміди – збудували звичайні люди? Не віриться.

– І я не вірю, – жрець на сходах підтримав Манію під лікоть. – А якщо серйозно, то створені оці дива велетнями-атлантами. Вони сліпучими променями вирізали величезні брили в далекій пустелі і з допомогою приладів, що

долали земне тяжіння, і з допомогою думки та легких поштовхів долонь переміщали сюди, в пустельну Гізу. Для них звести такі споруди було звичайнісінькою забавою. І це відбулося щонайменше десять тисячоліть назад. І Сфінксу стільки ж. Майте на увазі, що подібні піраміди стоять і на дні океанів та морів. У деяких із них знаходяться Великі Силові Кристали Атлантів. З їхньою допомогою посвячені жерці здатні впливати на земний клімат, насилати повені, землетруси, бурі чи шторми на непокірні народи, як кару небесну.

– Неймовірно! Але навіщо такі величезні піраміди атлантам? – не вгавала Манія, опираючись на міцну руку жерця.

– Без них їм ніяк не обійтися. Перебравшись на постійне помешкання до Всесвіту, вони залишили для себе отакі орієнтири на Землі. Це їхній канал зв'язку зі своїми підданими. Через них вони спостерігають за подіями, що відбуваються на Землі та віддають накази жерцям, як діяти далі, – жрець щось натиснув у стіні Сфінкса – і важкі кам'яні двері тихо відчинилися. Як тільки вони переступили поріг, стулки дверей так же безшумно зійшлися. «Схоже на пастку», – подумав Анахарсіс.

Через десяток східців униз Анахарсіс і Манія з насолодою вдихнули свіже повітря. Схоже, тут ніколи не буває спеки. Сетті-Ра тричі лягнув у долоні – і засвітилося кілька ліхтарів, що нагадували величезні груші. Анахарсіс сприйняв це як справжнє диво, якого немає ні в Сколотії, ні в Елладі. Єгипетські жерці уміють охороняти свої таємниці. Під ліхтарями на стіні мозаїка з зображенням величезного орла на міцних кігтистих лапах. Анахарсісу здалося, що він щось подібне вже бачив. Ага, під час відвідин столиці колишньої Хеттської держави Хатуссі, де колись мешкали арії-слав'яни. Тільки там орел був двоголовий, під ним свастика-сонцеворот, а тут поряд широке золоте намисто з

безлічі перлів – дарунок фараона за особливі заслуги. Навпроти золототкана одіж жерця і шкура леопарда. Все це зодягали на плечі під час священних обрядів.

Кругла кам'яниця видалася просторою що вшир, що вгору. Посередині стояв овальний дерев'яний стіл. На ньому шестигранна зірка і навпроти кожної під стелею круглі отвори з дзеркалами. Сетті-Ра запросив сісти на плетені стільці, долонею вказав на чорнолаковий глек з водою і на такі ж темні кухлі та тарелі з фруктами. Та увагу Анахарсіса привернули зображення на кожній площині шестикутника. На них, як на долоні, виднілися піраміди, біля яких вони з Манією щойно стояли. Ось неподалік поміж них проїхало двоє людей на верблюдах. На іншій площині показався великий човен з вантажем, що плыв Нілом.

– Не виходячи на поверхню, можна бачити все, що діється навколо. Так я й вас запримітив. Правда, вражає? Де ви ще могли б таке побачити? Ці прилади створили атланти-аринійці. Їх для зручності можна б встановити на всій Землі, – Сетті-Ра задоволено погладив голену голову, що блищала під яскравою лампою.

– Щоб спостерігати за кожним жителем та нав'язувати йому свою волю? – Анахарсіс насмішкуватим поглядом штрикнув жерця.

– Атланти з небес і так все бачать. А це подаровано нам, їхнім земним управителям та помічникам. Та про це потім. А зараз на правах господаря я подбаю про вас, – і став наливати воду в кухлі. До Анахарсіса лише легенько посунув посудину.

Кухоль, який призначався Манії, Сетті-Ра, усміхаючись, поставив на ліву долоню, правою покрутив кілька разів над ним. «Осолонь, проти Сонця. Підозріло, – зауважив Анахарсіс. – Якщо Манія вип'є, стане слабшою, покірливішою». Жрець подав дівчині кухню. Анахарсіс зробив вигляд, що тягнеться до таці з яблуками, і, ніби ненароком, зачепив

ліктем кухоль, що тримала Манія. Посудина перехилилася, Манія ледве втримала її в руках. Та заговорена вода пролилася на підлогу. Анахарсіс щиро вибачився, приклавши долоню до серця. А під столом легенько торкнувся ноги Манії. Та здивовано поглянула на скіфа. Зрозуміла – то не випадково. Жрець спохмурнів, сердито бликнув на гостя темними очима й хотів знову налити воду дівчині. Та Анахарсіс випередив його, подавши їй свій кухоль, а пустий забрав собі. Сам налив воду і, як і Сетті-Ра, поставив на ліву долоню, а правицею покрутив – тепер уже посолонь, за Сонцем.

– Юначе, ви мені не довіряєте? – прогудів жрець з нотками роздратування, яке він уміло тамував.

Анахарсіс серцем відчув, що оце створіння, схоже на рептилію, хоче якимось чином завоювати прихильність Манії. Видно, вона припала йому до серця, якщо таке в нього було. Ще б пак, навряд чи в цього носорога була подібна жінка. І не виключено, що він використовує таємні магичні засоби впливу. Анахарсіс це бачив, Манія – ні. Бо вона не ясновидиця, а просто розумна земна жінка. Скіф навіть завважив, куди жрець спрямував потік своїх думок та бажань. Невидимі руді щупальці тяглися до сонячного сплетіння дівчини, торкнулися її лона. Манія не розуміла, що з нею відбувається: якесь неприродне збудження. Вона невідривно дивилася на жерця, як жаба на вужа. Незрозумілі вібрації нижче пупка. І вже оця темнолиця потвора не здавалася їй чимось страшним. Анахарсіс, вдаючи, що розправляє плечі та потягується, різко змахнув рукою перед грудьми Манії. Жрець зненацька хитнувся, наче від чогось відірвався, і ледве не впав. Дико блиснув на Анахарсіса з-під густих чорних брів.

– Дівчино, у тебе вельми сильний захисник, – перевів на жарт свою невдачу Сетті-Ра. – А ти могла б бути окрасою наших храмів і таємних містерій, якби цього захотіла.

Ти така чарівна! Ти прекрасніша, ніж Нефер-Нефер-Атон, Обличчям подібна Сонцю, – дружина нашого фараона Ехнатона, Угодного Атону. Ти могла б користуватися пошаною не одного жерця.

– Це та Нефертіті, яку в країні аріїв Метані звали Таду-чепа і в п'ятнадцять років виміняли за корзину коштовностей? – оживилася Манія. – А потім віддали в гарем Аменхотепа Третього? Їй повезло, що його син Аменхотеп Четвертий після смерті батька закохався в неї, розпустив гарем і оголосив співправителькою. І під час укладання договорів він навіть присягався духом бога Сонця та любов'ю до дружини. Ото було кохання! А може показуха?

– О, які неймовірні знання у цій милій голівці! – ще раз похвалив жрець.

– Цьому вчать в Елладі! – гоноровито відказала Манія.

– Ти могла б стати «насолодою серця» найдостойнішого із достойних. І увійшла б в історію не тільки Єгипту, а й усього світу. Подумай! У тебе нині є така можливість, – жрець відверто пропонував Манії залишитися, не зважаючи на присутність Анахарсіса. Таким чином, видно, хотів дошкулити гостю, щоб той заметушився, втратив душевну рівновагу. А потім, ослабивши його, грати свою гру.

– А я вже обрала собі найдостойнішого, – Манія поклала вузеньку долоню на кисть Анахарсіса.

– Оцього скіфа, як пише Солон? Чи знаєш ти, хто ми, я та мені подібні? Нашадки атлантів – анунаків, ієрофантів. Ми – непереможні жерці! – Сетті-Ра подивився, яке враження справило це повідомлення на прибульців.

– Тобто ви ті, кого божественні атланти перед тим, як зникнути та відправитись у Небо, створили за своїми образами та подобою, злягаючись зі смертними жінками? – Анахарсіс знову словами вколов жерця.

– Саме так! Божественні атланти нас, своїх земних нащадків, навчили управляти світом з допомогою таємних

обрядів та ритуалів. Маніе, і ти можеш цьому навчитися. У тебе для цього є всі дані, – Сетті-Ра з-під лоба приязно зиркнув на дівчину, не полишаючи думки заручитися її прихильністю. При цьому його і без того довгий ніс став схожий на клюв ворона. – Скажу по секрету, атланти нікуди не зникли. Вони поряд, але в невидимому світі.

– І за рахунок чого вони живуть? – Анахарсіс насмішкувато уставився в жерця.

– Думки вгадувати вмієш, а цього не знаєш? – у свою чергу дорікнув жрець. – Атланти навчилися збирати енергію, яку виділяють люди, та використовувати у своїх цілях в інших вимірах.

– Тобто ми, люди, для них звичайнісінька худоба, яку вони пасуть, а потім ведуть на забій? Нічого собі пастирі! – Анахарсіс ледве стримувався від гніву. – І хто їм у цьому допомагає?

– Ми – єгипетські жерці, – відверто зізнався Сетті-Ра. – Коли атлантам, що на Небесах, знадобиться багато енергії, коени та левіти, які перебувають на вищих сходинках невидимої піраміди, вимагають від жерців провести такі ритуали, які б викликали у світі непорозуміння, конфлікти, війни, катастрофи. Чим більше жертв – тим сильніший Сет. (Це бог хаосу, безладу і зла в стародавньому Єгипті. На противагу ордену Сета, таємного об'єднання вампірів-сатаністів, за часів фараона Хеопса було створено орден Гора – Хора – Хорса, який змусив сетівців піти у глибоке підпілля, де вони й понині під іншими назвами. У свій час статуя бога Сета була в руках Наполеона в Парижі. Де вона зараз – невідомо – авт.).

– І що це дає? – у Манії округлилися очі.

– Як то що? Коли люди масово гинуть, їхні душі покидають тіла, виділяючи величезну кількість живої енергії, – те, що й треба атлантам. Вони її вловлюють, перетворюють і використовують у своїх цілях.

– То виявляється, вони – ловці людських душ? – Анахарсіс намагався заглянути у зіниці жерця, та той відводив погляд.

– І, як правило, грішних. Тільки ті, що йдуть хибним шляхом, – наші бранці. А праведні нам, як, скажімо, твоя душа та душі інших слав'ян, котрі живуть за законами Праві, нам і даром не потрібні. Бо вони невовимі, вони бринять на інших частотах і, коли залишають тіла, піднімаються вище тих сфер, де мешкають невидимі атланти, – схоже, Сетті-Ра подобалося бути у ролі вчителя.

Зрозумівши це, Анахарсіс засипав його запитаннями.

– Скажи, добродію, як же вам, жерцям, вдається розпалювати міжусобиці на Землі?

– Та простіше простого. Серед царів та священників чимало тих, що входять до наших таємних товариств, якими ми управляємо за дорученням коенів та левітів. Бо ж хто при владі, той і розумний, той і правий. Ті поводити за золото та інші коштовності ладні розпочати війну будь-де і без явних причин. Бо вони жадібні до багатств. Нам такі й потрібні. Ми задовольняємо їхні запити на перших порах. Далі замість рибки вручаємо сіті та навчаємо, як і де ловити. До того ж, більшість вельмож страшенно самолюбиві – і це працює на нас. Вони – наші слуги, хоч цього й не підозрюють. Якщо розібратися, скільки людині потрібно, щоб жити в радості? Дуже небагато! А царям завжди всього мало! Їм хочеться казкових багатств! Є дві умови, заради яких владоможці ладні піти навіть на злочини, – золото і влада. Вам, аріям, цього не зрозуміти. Ви живете за іншими законами, де всі справді рівні не лише на словах. У вас є заможні люди, але немає бідних, тим більше безправних рабів-невільників. І така ваша віра нам дуже... заважає підкорювати світ.

Відвертість жерця дивувала й насторожувала Анахарсіса. Так розповідають або ж великим друзям, або тим, кого

не збираються відпускати живим. У нього закрався здогад, що таким чином, показуючи силу та могутність атлантів, жрець хоче переманити на свій бік Манію. А що ж тобі буде з ним, Анахарсісом? Просто виставить його за двері? Сумнівно. Жерцю не потрібні небажані свідки...

– То не без вашої «помочі» стільки років безуспішно воювали Лідія та Мідія? – Анахарсіс своїми запитаннями хотів вивідати справжні плани жерця.

– А ти сумніваєшся? На той момент нам вистачало тієї темної енергії, яку віддавали лідійці та мідійці, гинучи на полях битви. Коли її бракувало, ми започатковували конфлікти в Вавилоні, Іудеї, Урарту, Ассирії тощо. І люди, гадаючи, що борються за правду та справедливість, бунтували, бралися за зброю – тобто нам добровільно віддавали необхідну кількість енергії.

– В такому випадкові я не можу вас назвати інакше як людиноненависниками та таємними вбивцями. Хіба ні? – почав гарячкувати Анахарсіс.

– Як суворо! Відчуваю душу справжнього борця за справедливість! А хто докаже, що ми убивці? І хто повірить? – засміявся жрець. – Ми особисто не розв'язуємо війни. Ми це робимо чужими руками, чужими устами. Перш за все царів, їхніх придворних або родичів. Нас ніде не видно. Нас ніхто не бачить. А тому ніхто й гадки не має, хто справжній підбурювач. Ніхто з інородців навіть не здогадується про справжні причини війн. Ми сповідуємо тактику малих перемог. Бо переконані, що коли двоє б'ються, виграємо ми. Ми підігриваємо у них заздрість один до одного. Часто граємо на їхньому честолюбстві – для декого з них чесність та порядність дорожчі життя. Ми далекі від цього. І з цього наші переваги. А що стосується добрих справ, то ми знаходимо можливість приписати їх нашим ставленикам на місцях. І люди вірять. І йдуть на битву з іменами своїх вождів, які є нашими слугами. Правда, хитромудро? І завдяки цьому ми

володіємо світом, як заповідали наші боги. Сьогодні наше завдання – утримати світ у своїх руках.

– Тепер мені зрозуміло, кого називають Князем темряви – того, хто, сидючи у підпіллі, управляє світом. Сатаніїл-Чорнобог – це не ваш поводитир? – Анахарсіс шукав своїм поглядом очі жерця, та той, походжаючи вперед-назад, зиркав тільки на площини шестикутної зірки, ніби щось хотів з них довідатися.

– Та називайте, як вам заманеться. Для нас це не має значення. Від назви сутність не змінюється. Ми вживали й будемо вживати всіх заходів, маскуватися під найблагородніших, лише б атланти отримували живу людську енергію. На ній тримається наш світ.

– Темний світ! – вставив Анахарсіс, зосереджено насупивши брови.

– І, як видно, з плином часу та розвитком цивілізації, її необхідно все більше й більше, – вів своєї жрець, не дивлячись на гостей. – Отже, воєн треба більше. І вони мають бути ще кровопролитніші.

– А можна отримувати для атлантів енергію без воєн? – Манія, певно, хотіла перевести бесіду, що ставала дедалі напруженішою, в інше русло, з надією поглянула на жерця, в її очах тремтів переляк.

– Звичайно. Для цього необхідно, щоб люди сварилися, лаялися, доводили один одного до нестями, пили вино чи нюхали якийсь дурман, грабували, займалися розбоєм, без розбору злягалися, мов тварини. Чим більше душа страждає, тим злішою стає людина і випромінює енергію такої частоти, яка підходить нам. Але це допоміжна сила. Її часто не вистачає. Тільки війни чи катастрофи призводять до бажаних викидів людської енергії у простір, де її ловлять атланти.

– І вам, жерцям, не соромно створювати отакі страхіття в ойкумені? – в блакитних очах Манії бриніли сльози.

– З якого б дива! Ми беремо участь у великій справі, що змінить світ. Атланти мріють створити нову цивілізацію, яка б розвивалася за їхнім задумом. Вони прагнуть встановити новий порядок на Землі – тільки їм відомий! – жрець здавалося, не пояснював, а виголошував. Одначе Анахарсіс зрозумів, що таким чином він створював у кімнаті певні коливання. А підсилені енергією думки, вони можуть стати невидимою зброєю для цього перевертня.

– Бачу, який – на крові замішаний, – Манія починала гніватися, ямочки на її рожевих щічках затремтіли.

– О, та вже й ти, красуне, виходячи з себе, починаєш постачати живу енергію атлантам! За їхнім задумом, для вироблення необхідної їй кількості достатньо буде, щоб на Землі існувало не більшого одного мільярда людей – звичайнісіньких рабів. Це дало б змогу зберегти природні можливості на тисячі років.

– А решту людей? Що з ними? Винищити? Недаром кажуть, дорога до раю проходить через пекло. Той рай готується для обраних? Може, для вас? – Анахарсіс все ж зловив погляд жерця – він був зловісний, ярий, мстивий, пекельний.

– О, ці білолиці гіперборейці-арійці зі своїми Ведами! Ви давно в наших печінках сидите! – і в чорних очах жерця-рептоїда знову блиснув мстивий вогник зневаги. – Це ви та вам подібні заважаєте атлантам, нашим повелителям, взяти владу в свої руки на всій планеті та завести нові порядки! Ви для нас – що кістка в горлі! Спустившись на Землю через Зоряні Ворота сорок тисяч років тому, білолиці потіснили темношкірих атлантів. Бо володіли більшими знаннями. Атланти не могли з цим змиритися. Конфлікти між ними відбувалися постійно. Останній завершився кілька тисячоліть. Атлантам вдалося потопити флот гіперборейців, які жили там, де нині Афіни. Та не розраховували своїх сил. Від перенапруги острів вибухнув. І імперія атлантів зникла під ударами гігантських хвиль.

– То виходить, темні сили атлантів потопили свою ж державу? – ущипнув Анахарсіс, сміливо зиркнувши на жерця. – Ось до чого призводить зло – до самогубства! І це ви називаєте новим порядком?

– Їм просто не вистачило живої людської енергії, щоб перемогти. Це урок на майбутнє. Атланти не розраховували, що у них буде такий могутній супротивник. Тоді на землях нинішньої Еллади перемогли гіперборейці, які самі себе називали урами-аріями. Бо прибули із планети Урай. За нашими даними, ури передали знання місцевим мешканцям, які жили на півночі – як правильно кажуть греки, за вітром Бореєм, на материкові, з усіх боків обнесеному високими горами. Ті народи дехто називає русами або слав'янами. Мабуть тому, що протягом усього життя вони славлять Прав і поклоняються богині Славі. Гадаю, це – ваші пращури, а наші вороги. З тих пір між нащадками атлантів та гіперборейців-аріїв точиться битва як на Землі, так і в ефірі-апейроні. І ми переможемо! З нами Сет! – Сетті-Ра твердо тупнув ногою. Схоже він насолоджувався своїми знаннями.

– Звідки тобі усе це відомо? – перебив Анахарсіс. Ця вість його неабияк стривожила. – Адже такі істини зберігаються лише в Слав'яно-Арійському Святому Збірнику Добрих Новин і відомі лише нашим украм-волхвам, яким ури справді передали все, що відали. А відуні-руноспівці довіряли їх лише тим, хто здатен сприйняти серцем та розумом. І лише усно – із уст в уста.

– Ти гадаєш, ми, нащадки атлантів, сиділи, склавши руки, та мовчки спостерігали, як ури створюють свою державу? – вирячився жрець.

– Але ж урам на відміну від атлантів не потрібна була жива енергія людей, яких ви перетворювали на рабів. Вони безпосередньо отримували енергію з етеру-апейрону, як кажуть грецькі мудреці. А вона чиста, не забруднена люд-

ськими гріхами – заздрістю, гнівом, жадобою, прокльонами, брехнею, – Анахарсіс скоса глянув на Манію. Вона сиділа пригнічена, сумна й бліда, трохи похитувалася. Схоже, жрець таки тягнув з неї життєві сили.

Анахарсіс піднявся, став позаду дівчини, поклав руки на її плечі. Згадав волхва Богумира – і відчув, як з його рук потекла невидима сила. Манія швидко порум'яніла, повесіла, голубі очі запромінилися. Княжич переконався, що для Божественної сили аріїв навіть підземелля Сфінкса не перешкода. А потім продовжив:

– Аріям-русам не потрібна темна людська енергія, як вашим атлантам. Саме тому у нас не заведено мати рабів. У вас же раби повсюди. Ви п'єте їхні соки, псуєте їхні долі, нівечите життя. Невже атланти збираються запровадити новий суспільний порядок, заснований на рабстві, стражданнях, ненависті, несправедливості?

– О, приємно посперечатися на цю тему з представником Гіпербореї-Аратти! – рептоїд відійшов до столика, що стояв біля протилежної стіни під золоченим орлом, набулькав із глека якоїсь пахучої рідини і швидко вихилив. – Може й вам налити божественного напою атлантів? Скуштуєте?

– Щоб стати, як і ви, сліпими виконавцями їхньої волі? Дякую! – відмовився Анахарсіс. Манія теж покрутила головою, гойдаючи пишним волоссям.

– З часом ми навчилися послаблювати вплив Вед, які ури подарували гіперборейцям-аріям, – облизуючись, жрець знову провів долонею по лисині, витираючи піт. – Ми успішно використали слабкі місця у дійствах, які запровадили ваші волхви-відуни-маги. Ми дізналися, що через кожні три роки волхви на свято Тура-Велеса, аби не перенаселяти свій край, вели велику кількість молодих пар аріїв-слав'ян освоювати інші землі. Це нам на руку – мольдь легше збити зі шляху Вед. Тим більше, що в ті часи

починалося велике похолодання, льодовики насувалися на сушу. І гіперборейці змушені йти на південь, де жили інші племена, які, зрозуміло, не чекали пришельців. Так гіперборейці опинилися на берегах Борисфену-Сінду, Данастру, Дану, Ра-ріки, розселялися Європою, заповнили Троаду (Малу та Передню Азію – авт.), Оріану (нині Іран – авт.) дісталися до Єгипту і навіть до Арімії – країни Змія-Дракона (можливо, нинішніх територій Монголії, Китаю – авт.).

– І, як справжні богатирі, здолавши того темношкірого Змія-Дракона, арії-руси започаткували нове літочислення, – не втерпів Анахарсіс. – А символом перемоги над ним став білий вершник зі списом, що пронизує того плазуна. За Ведами, це наш непереможний бог грому та блискавки Перун (нині, в 2012 році, якби не реформи Петра І, за вєдичним календарем в Україні та Росії мав би йти 7520 рік – авт.).

– Так от, спостерігаючи за розселенням гіперборейців, чи могли з цим змиритися темношкірі атланти? Звичайно, ні! – жрець все більше дратувався.

– Але ж з боку аріїв то було мирне освоєння нових земель. Наші пращури несли нові знання, навчали обробляти землю, вирощувати хліб, городину, виплавляти метали, виготовляти плуги, приручати диких тварин, перш за все коней, майструвати вози, човни-лади, – Анахарсіс загинав пальці.

– Хвалились, хвалились, – кивав, мов клював, крюкуватим носом жрець. – Тамтешні жителі спочатку це сприймали з задоволенням. Та все ж ваш суспільний устрій для них був незрозумілий, чужий. Бо у них свої боги. Вони не сприймали ваші Веди. У них з правіку були вожді – і люди знали, що їх дали Небеса. Вони беззастережно підкорялися своїм правителям, сподівалися на їхню милість та доброту. А нам саме це й потрібно. Нам легше переманити на свій бік окремих вождів, аніж народи.

– Та звісно. Бо наші князі, по-вашому царі, поклоняючись богу Праводару, керувалися законами-поконами Праві і не могли чинити усе на свій розсуд. Вони підкорялися рішенням віче та ради старійшин. Це було запорукою того, що влада належала не одній людині, а всьому роду-племені. І це, як кажуть греки, демократично. Так діяв і Солон, який колись був у вас в гостях, – правив своєї Анахарсіс.

– Високодуховних правителів це справді влаштувало. Однак такими були далеко не всі арії. Серед ваших вождів знаходилися люди з іншим духом – їм хотілося повної, беззастережної влади. Вони прагнули вивільнитися з-під впливу віче та волхвів, – Сетті-Ра ще сьорбнув напій. – А свої прагнення могли здійснити лише в далеких краях. І ми їм у цьому допомагали. Вам потрібен приклад? Будь ласка. Ваш арійський цар Мелхіседек через п'ятнадцять років після вибуху вулкану (Санторін зірвався у 1380 році до нової ери і знищив залишки Атлантиди – авт.) прийшов з військом до Єгипту. Ми відкрили йому ворота. Ми допомогли йому стати фараоном Аменхотепом. Він отримав безмежну владу над єгиптянами. Бо ми напоумили його відмовитися від Вед, багатобожжя і показали, що йому особисто вигідніше поклонятися лише одному Богові. Більше того, переконали, що він ставленик Бога на Землі. А тому йому дозволено все. Ми запропонували йому розіслати таємні місії до правителів сусідніх держав. І більшість із них прийняла віру в єдиного Бога. В тім числі й царі Урарту, Ассирії, Мідії, Лідії, Вавилону. А також дорійці – вихідці із Аратти. Скажімо, той-таки володар Мідії Кіаксар, котрий недавно спочив. Це ми йому підказали, що у нього арійсько-скіфське коріння, а тому він має повне право на царювання в Скіфії. Це була наша перемога. Одначе війна ще не закінчилася. Вона продовжується. І, як ви зрозуміли, не на вашу користь. Так що, Маніє, подумай, з ким тобі буде вигідніше: з нами чи зі скіфами? – Сетті-Ра, по-

ходжаючи, вже котрий раз зупинявся навпроти дівчини, намагаючись зазирнути у її вічі. Вона ж опускала їх ще нижче. Знала, що через очі чарівники здатні витягти всі сили і навіть прочитати думки.

– Значить, за сприянням Кіаксара ви збиралися підкорити собі наші роди? – Анахарсіс став поряд з Манією, прагнучи переключити увагу жерця на себе.

– Якби йому вдалося це здійснити, ми б знищили ваші Веди, – випростався жрець і знову підійшов до чаші, що стояла на столику під золоченим орлом на стіні, і зробив пару ковтків.

– Як? – Анахарсіс прикривав Манію своїм тілом від проникливого погляду жерця.

– Ми б захопили владу в Русії, перебили та перетопили ваших волхвів. Адже Веди передаються усно. А немає волхвів – немає знань, немає життєпису, немає культу урів, немає народу. На жаль, арії-слав'яни вигнали Кіаксара зі своїх земель, хоч він дійшов аж до Куявії (нині Київ – авт.). Та ми не втрачаємо надії. Прийде час – і ми розправимося з Ведами. Ми підготуємо таку релігію, яка буде близькою до вашого Православ'я – і вона підмінить її. От побачите! Знайдеться ще не один Мелхіседек чи Кіаксар. Ми змінимо ваш календар. Ми перейменуємо ваших богів і ваші свята. Зуміли ж ми в Елладі дати гіперборейським богам інші імена. Спробуйте тепер грекам доказати, що боги Олімпу прибули з Гіпербореї. Та елліни вас засміють, а то й поб'ють за таку зухвалість. Ми спалимо бібліотеки, щоб знищити пам'ять про діла минулих літ. Ми висміюватимемо порядність і чесність, натомість підтримуватимемо хабарників та лакуз, сіятимемо підозру, ворожість, зрадливість та ненависть. Вкинемо страх серед людей, щоб вони боялися та самі просили у нас захисту. Ми, зрозуміло, їм допоможемо, та тільки на словах. І таким чином посилюватимемо страх. Для цього у нас є не лише пірамі-

ди в оцій африканській пустелі, у нас є ще й піраміди таємних громад, розкиданих по світу. Зрозуміло, на це знадобиться час, багато часу – десятки, а то й сотні років. Та ми терплячі. Ми досягнемо результату, на який розраховуємо. Час – наш спільник. Ми маємо правителів, якими управляємо так, як нам потрібно. І доки вони будуть – атланти матимуть досхочу живої енергії. Врешті-решт ми кинемо все, що маємо – незліченні багатства й сили на одурманювання народів та підриив їхнього духу. Це під силу нащадкам Сета. Бо в цьому наша перемога. І тільки так ми зможемо заволодіти світом, а то й Всесвітом.

– Але ж це, м'яко кажучи, непорядність, – заперечив Анахарсіс.

– Про що ти речеш?! Головне – досягти мети: оволодіти світом! А для цього всі засоби прийнятні! – Сетті-Ра ще раз ковтнув таємничий напій.

– Та все ж, не всі захочуть бути вашими рабами, підкоряться темній силі. Що ви з такими робитимете? – княжич не зводив проникливого погляду з обличчя жерця.

– Для приборкання непокірних та надто розумних у нас є безліч способів. Одних ми звинуватимо у зраді – і запропоримо туди, де гуляє холодний Борея, у табори з високою огорожею та собаками і будемо перевиховувати надсадною працею. Інших укоськаємо голодом. Пустий шлунок перетворює людину на тварину, і з нею можна робити, що завгодно. Саме так вчинив Йосип Прекрасний в Єгипті – він спочатку відібрав у єгиптян хліб, худобу, потім коштовності та землю, а за ними й свободу. Це надійний спосіб закабалити людей, перетворити їх на рабів. Таким буде не до Вед та праведних законів. Їм – лише б вижити. А щоб скоротити чисельність арійських народів, ми розв'яжемо між ними братовбивчу війну. І не одну. Нацькуємо Захід на Схід, Південь на Північ. Ми влаштуємо битви народів, битви вірувань, битви культур. Навіть історія стане полем

борні, і все, що не із Тори, ми постараємося знищити, перекрутити, підмінити. Між слав'янами та готами, з правіку арійцями, буде не менше п'яти воєн. Нехай послаблюють та знищують один одного. І від кожної такої битви у виграші будемо тільки ми. Невдовзі створимо такі прилади, які випромінюватимуть коливання, від яких люди чманітимуть і перетворюватимуться на двоногих баранів. Якщо ж і цього видасться замало, ми забруднимо повітря, воду й сушу так, що люди вимруть за три-чотири покоління. Бо ми прекрасно розуміємо: допоки арійські народи дружні і в них одна віра й одні боги, їх не здолати, а нам не заволодіти світом. Ми маємо прибрати їх зі свого шляху до утвердження нового порядку в майбутньому, – рептоїд чомусь зареготав, ніби закаркав. Мабуть уявив, як то буде «гарно» колись.

– Ви – нелюди! – вигукнула Манія. – Я розумію: атлантам у потойбічному світі потрібна людська енергія, як нам повітря, вода, їжа. Але ж навіщо вам, жерцям, брати гріхи на свої смертні душі?

– Якщо атлантам, як і вашим урам з Гіпербореї, потрібна влада на Небесах, у Всесвіті, то нам, смертним, вона необхідна на землі. Ми хочемо розкішно жити, насолоджуватися матеріальними благами цього світу. І я з задоволенням хотів би мати в якості храмової жриці отаку красуню, як ти, чарівнице. Збуджуючи потяг у чоловіків, такі жінки, як ти, підтримують Живий Вогонь у храмах. Ми б часто кохалися. А це ще один різновид живої енергії, якої потребують атланти. Я знаю, що кажу. Так і буде! Ти станеш моєю! – очі Сетті-Ра наливалися червоним вогнем. Дихав він часто й уривчасто, наче бик, уздрівши телицю.

– Нізащо! – Манія зіскочила з стільця.

– І прямо зараз! Ніщо і ніхто мене не спинить! – жрець почав знімати білу мантію, насуваючись міцним чорним

тілом. Анахарсіс зрозумів, що то діє так званий «божественний напій атлантів», настояний на якомусь дурманові, може, аконітові або блекоті – вони отак затуманюють розум і перетворюють людину на звіра.

– Хорс, спини його! Хорс, він навіжений! – Манія сховалася за його спину.

– Вони всі навіжені, якщо служать Дияволу, Князю темряви, Чорнобогу. У них немає совісті. Вони запрограмовані на зло, – Анахарсіс, катуляючи собою Манію, став навпроти жерця, випнув груди, потім підняв догори руки, шепочучи молитви, і з різким вигуком «Замри!» направив із своїх долонь зелено-голубий промінь на жерця. Той ступив ще крок – і заляк.

– Ви не вийдете звідси, – жрець, схоже, ще не второпав, що з ним сталося.

– Чому? – вирвалося у Манії.

Запала тягуча тиша.

– Бо багато знаєте, – нарешті прорік жрець. – Арії не повинні відати, що проти них готують коени та левіти.

– Ти допоможеш нам вибратися! Ти відчиниш двері з таємним засувом! – владним голосом наказував Анахарсіс.

– Якщо я вас випущу, мене знищать або ж відберуть у мене дар і силу посвячення, – гугнявив жрець, силкуючись вивільнитися зі свого стану.

– А це твої клопоти! – відрізав Анахарсіс.

– Левіти не прощають тим, хто розголошує таємниці, – почав благати Сетті-Ра. – Вони навіть не пожаліли Мойсея, який за їхньою вказівкою та з їхньою допомогою із нікому невідомого пастушого племені створив «божий народ» – євреїв. І навіть ми не знаємо, куди він подівся та де похований.

– То ж який вихід? – Анахарсіс стиснув кулак – і промінь зник.

– Зніми чари, випусти мене, я залишу двері відчиненими. І ви тихцем виберетеся назовні, – умовляв жрець.

– Хорс, не вір йому! Він збирається ув'язнити нас у цій кімнаті! – Манія, як дівчисько, сіпала сорочку скіфа.

– Я не такий наївний, служителю Князя темряви, – криво усміхнувся Анахарсіс.

– Слово жерця! – випалив Сеті-Ра.

– Як я можу тобі та таким, як ти, вірити, коли ви обманюєте цілі народи. Є надійніший вихід. Ти даєш нам одіж жерців, ми перевдягаємося і спокійно залишаємо твою обитель, Гізи, відправляємося до Еллади і більше ніколи не зустрічаємося. Ви робіть свої темні справи, а ми за допомогою сонячного світла будемо розсіювати створений вами морок на Землі-Мідгарді. У тебе таке красиве ймення Сетті-Ра – пов'язане з Сонцем. Та це, виявляється, омана, розрахована на простаків. Ви, жерці, берете гарні імена, щоб ще дужче морочити людей. Яка ж це підлість! То даєш нам одіж?

– Візьміть он там у скрині біля столика, – просичав нащадок ієрофанта, показуючи очима. – І довго я буду отак стояти?

– Як тільки ми сядемо в човен і попливемо Нілом до Серединного моря, ти зможеш рухатися. Але за умови, що ти скажеш, кого з царів ви готуєте для розгортання нової війни проти Русі? Не скажеш – так і залишишся калікою на все життя. Я хочу знати, що чекає ойкумену, – наполягав Анахарсіс, не зводячи заворожуючого погляду з жерця. – І не брешти, бо я це відчую.

– В одного буде ім'я Кір – правитель Персії. Другий – то перський цар Дарій. Це далекі родичі слав'ян-аріїв. Їхнє завдання – знищити все, що лишилося від Ведичної віри у Заріччі та Межиріччі, а, може, й Елладі. Дарій зі стотисячним військом обов'язково відправиться до Скіфії. І вже скоро. (Його невдалий похід відбувся у 513 році до нової ери –

авт.). Та головне їхнє завдання – показати, що матеріальне багатство – саме те, до чого має прагнути кожний правитель, кожна людина. Бо ті, хто дбає лише про статки, а не про душу, – то наші бранці-донори. Та найтяжчого удару ви зазнаєте від юдеїв, вихованців Мойсея-Осарсіфа, – їх легіон, вони слуги Князя темряви.

– Це той, хто сорок років водив іудеїв пустелею, аби вони почали називати себе обраним, божим народом? – уточнив Анахарсіс.

– Так, Мойсей вірою та правдою, якщо можна так висловитися, служив Сатаніїлу.

– Навіщо йому це? Адже сам він невідомо якого роду-племені, – Анахарсіс щиро дивувався.

– Він виконував завдання, яке йому поставили левіти, – створив плем'я, готове привести до влади Князя темряви на всій землі. Воно ще себе не раз покаже в різних краях протягом історії людства. І у вашій країні візьмуть владу хитрістю та підступністю два Володимира із того ж Мойсейового племені. Один вогнем та мечем здолає Православ'я і насадить нову віру. Інший і її знищить та змусить, як богів, славити своїх поплічників, слуг Сатаніїла. Вони протягом тисячоліть користуватимуться у своїй діяльності Мойсеєвим девізом: «Зуб – за зуб! Око – за око! Той, хто не з нами, – проти нас!». Перший раз вмиється кров'ю ваша Русь-Скіфія через півтори тисячі років, другий – ще через тисячу літ по тому. Не виключено, що настане ера й третього Володимира, теж з юдеїв. Усе це наші ставленики. Велика Скіфія ще не раз залететься пекучими сльозами, тільки в різний час. І коли вона втратить Веди – із могутньої імперії постане однією з найвідсталіших у світі. І буде море зла на її теренах. І буде багато живої енергії для Князя темряви. До речі, про це ваш пророк Алексіс ще тисячі років назад сповіщав, що дасуні (усі неслав'янські народи – авт.), а не руси-ясуні, восторжествують на всій Землі. Бо, як він

стверджував, на одного сина вашого Дажбога прийде сотня чужинців. І біль, і страх, і темрява впадуть на землю. І так буде! З нами Сет! – жрець насолоджувався погрозами.

– Ти і з Солоном так вчинив, як з нами? – закутуючись в мантию, спитав Анахарсіс.

– Ні, з Солоном ми обійшлися терпляче, бо хотіли виліпити з нього слухняного володаря Афін, який би виконував нашу волю в Елладі, – Сетті-Ра намагався заворушитися, та марно.

– І вдалося? – Анахарсіс пильно стежив за жерцем.

– Частково. Те, що він пообіцяв розділити землю між громадянами, – наша підказка. Це – випробуваний спосіб, який ще не раз послужить нам та Мойсеєвому племені. Завдяки цьому він став архонтом і почав запроваджувати закони. Можете не сумніватися – не в інтересах простолюдинів. Та все одно нам краще і зручніше працювати з купкою лідерів, аніж з народами. І гадаєте, Солон виконає свою обіцянку-цяцянку? Ніколи. Тому він і роз'їжджає світом, щоб народ цього не вимагав. А його ідея побудувати храм Афродіти на податки з блудниць – думаєте, сам надумав? Наші люди йому підказали. Нехай розпушта заповонить Елладу – це також її з часом послабить. Атланти не бажають прощати тих, хто багато тисячоліть назад завдав їм великої шкоди у битві, яка змусила їх перебраться на Небо. Помста – священне почуття. Вона виховує характер. Смирення та самопожертва – не наш шлях. Нехай цим займаються дурні. А все інше Солон скопіював із ваших Вед, будь вони не ладні. Він почав запроваджувати народовладдя – те, проти чого ми завжди боролися. Правда, у викривленій формі. Але й то не надовго.

– То ж стій і не рухайся, якщо не хочеш собі зла. І не чини ніяких дурниць. Бо загинеш. Якщо знадобиться, я тебе дістану й на відстані. Повір – я це вмію. А щодо ваших язичницьких, сатанинських планів, то всі вони розвалюють-

ся. Ти сьогодні переконався, що наша Священна Арійсько-Слав'янська Віра сильніша за вашу. Навіть якщо ви десь виграєте – то буде тимчасова перемога. Вам не вдасться спрямувати цивілізацію на хибний шлях воєн, збагачення будь-якою ціною. Є інший шлях – шлях Вед, Праві, Правди і Сонця. Як би ви не старалися, а духовний світ аріїв-слав'ян знаходиться над вами, над Колом темряви, і ви змушені з цим рахуватися, – сказав Анахарсіс і тихо прочинив двері. Оглянувся. Жрець криво усміхався – так як уміє темношкірий рептоїд.

На виході Манія сіпнула Анахарсіса за рукав і показала на гарно вибитий золотом ієрогліфічний напис над Храмом Посвячення. Прочитати його, звісно, не могли. (Уже в наш час єгиптологи розшифрували: «Пізнай самого себе – і пізнаєш весь світ» – авт.).

Сонце опускалося за пірамідами в пустелю. Довгі трикутні тіні, немов гігантські наконечники стріл, падали на руду землю.

– Як же багато знає оте страховисько, – Манія ледве встигала за Анахарсісом, загрибаючи сандаліями пісок.

– Дуже багато. І всі його знання спрямовані проти благополуччя людей в ім'я Князя темряви. Якщо Сатанііл-Чорнобог переможе, щільний світ разом з людьми щезне. Та я такого не допускаю. Над землею сяятиме День Сварога. І найкращий спосіб боротьби зі злом – це наша Ведична віра. Я в цьому ще раз переконався. Вона й допоможе народам відрізнити справжнє від того, що нам хочуть нав'язати отакі перевертні, як Сетті-Ра. Вона допоможе кожному з нас перемогти зло в собі і таким чином здолати Велике Зло. Навіть маючи оці величезні піраміди, атланти не зможуть поцілити в Сонце добра та справедливості. Одне нам потрібно поспішати, ластівко моя. Доки дасуні не отямилися і не вислали погоню.

Та все обійшлося. Чари Богумира, які використав Анахарсіс, схоже, діяли безвідмовно. З боку жерця – ні слуху, ні духу. Анахарсіс уявив його – стоїть перед шестикутною зіркою із дзеркалами, в яких відбиваються темні силуети пірамід під вічними зорями. І злоститься та біситься, а ворухнутися не в силі.

Діставшись Нілу, в очеретах швиденько переодяглися у свою одіж. Єгипетське вбрання згорнули й поклали в густий очеретяний кущ.

Нубійські перевізники на легкому човні з вогнями смолоскипів швидко доставили їх Нілом до Вадж-Ура – так вони називали Серединне море. Торгових суден Солона в порту не було. А тому, аби якомога швидше залишити єгипетський берег, Анахарсіс упросив немолодого вусатого, засмаглого господаря вітрильника взяти на борт. Той зголосився, але попередив, що судно направляється до порту Мітіліні на острові Лесбос.

Анахарсіс уже збирався відмовитися. Адже острів надто далеко – на північному сході Егейського моря, майже поряд з кордонами Лідії. Щоб дістатися звідти до Афін знадобиться не менше двох діб. Та не встиг розкрити рота, як Манія з дитячою безпосередністю, як це вона завжди робила, вигукнула:

– Хорсе, та це ж прекрасно! Самі боги Олімпу надають нам можливість побувати на Лесбосі в гостях у знаменитої поетеси Сапфо! Її одами, елегіями та інтимними віршами, наскільки я знаю, захоплюється навіть Солон. Там немає брудної політики, там немає вселенських змов, там – лише любов, безкінечна і вічна. Це так гарно!

Манія як досвідчена гетера знала, на яких струнах грати. Анахарсіс при згадуванні імені вчителя відразу погодився.

– У нас Сапфо називають жрицею жіночої любові. Вона під покровительством богині вроди та кохання Афродіти,

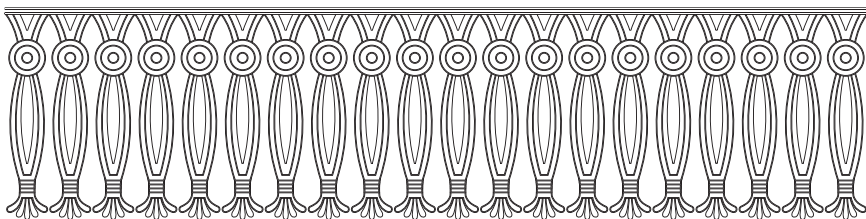
– почав розхвалювати і хазяїн вітрильника, блискаючи карими очима то на Манію, то на Анахарсіса. Йому хотілося заробити на цих випадкових попутниках. – Слід зауважити, обидві невимовні красуні. Різниця лише в тому, що Афродіта золотоволоса, білява, синьоока, а наша Сапфо – чорнява, смаглява, з палким поглядом.

– Ти ж мене любиш? – Манія настирливо заглядала в очі княжича.

– Звичайно, – дещо розгублено мовив Анахарсіс. – Ти мені дуже подобаєшся. Дуже. Я й не думаю про іншу.

– А я хочу, щоб ти мене, мій скіфе, кохав до безтями, не міг жити без мене, марив мною, – сипала Манія. – І ти станеш таким, коли познайомишся з Сапфо, однією з наймудріших жінок в Елладі.

– Заради цього справді варто побувати на Лесбосі, – заусміхався Анахарсіс і повів її трапом. Тоді він ще не знав, чим закінчиться ця таємнича подорож до жриці надлюдської пристрасті.

Частина шоста

Лесбос - острів жіночого кохання

...Більше тижня бовтанки і нарешті під вечір вітрильник зайшов у тиху бухту, що вела вглиб Лесбосу. Навколо, мов сторожа, вишикувалися обривисті гори, вкриті віковими лісами. Бухта тяглася майже до середини острова. Манія швидко оговталася від морської хитавиці, порум'яніла і безугавно щебетала, показуючи витягнуною рукою то в один, то в інший бік:

– Яка краса! Це місце ніби створено для любові!

Анахарсіс на знак згоди тільки кивав головою та нашішкувато підморгував. І подумав, що, можливо, тут, на Лесбосі, інакше розуміють любов. Бо в Афінах вона продається наліво й направо. В його уяві раз-по-раз виникав образ праслав'янської богині Ясни – доброї, дбайливої, люб'язної, гарної. Як його Богуслава. І тут же відзначив, що Манія була повна протилежність його коханої сколотки. Але у еллінки чимало своїх звабливих якостей – вона життєрадісна, чуйна, весела, досить розумна і... дуже ласкава. Він підхопив на руки Манію – і ось вони на суші.

– В таку пору наразі ви знайдете Сапфо, у нас частіше називають Псанфа, у співдружності вільних чоловіків та жінок. Це у двоповерховому будинкові на вулиці Любові,

що тягнеться вгору в кінці порту, – на прощання уже на причалі Мітіліні порадив власник вітрильника. – Там збирається місцева знать, яка страждає від нічого робити.

Анахарсіс сприйняв таке зауваження спокійно, а Манія сердито блиснула на моряка синіми очима, аж той знітився і відвернувся. Видно було, їй щось дошкульне хотілося бовкнути, та вчасно схаменулася. Як-не-як, а цей нечемний бородань доставив їх живими й здоровими.

Вулицю Любові знайшли дуже швидко. Манія, сказавши, що перш, ніж зайти обом, вона відправиться у розвідку. Вручила скіфу дорожній кошик і зникла за дверима. Через кілька хвилин вискочила, жвава й весела.

– Прошу ясновельможного пана з вулиці Любові до будинку Кохання, – і, сміючись, широким жестом прочинила двері перед Анахарсісом.

– Добродії, на нашу вечірку на забутому богами острові завітав княжич Великої Скіфії-Русі! – зустрів його дзвінкий красивий голос. Перед ним стояла невисока смаглява жіночка років за сорок з чорними завитками волосся, що спускалися вздовж щік, яскравими темними очима і усмішкою в кутиках пухких звабливих губ. Скіф зрозумів: то була Сапфо, розпорядниця оцієї співдружності чоловіків та жінок.

– Здрастуйте! – привітався на грецькій мові, приклавши по-голуницькому праву долоню до серця. І представився: – Анахарсіс.

– Які ж ми сором'язливі й скромні, – завважила Сапфо. – Та почувайтесь, як удома! Будь ласка, ваш столик і ваша канапа, – вказала долонею. – Протягом вечора познайомимося ближче. А ми тут читаємо та слухаємо вірші моїх вихованок із Будинку муз – там вони вчать співати, танцювати і, звичайно, віршувати. Їх серед нас немає. Тут доросла публіка, з багатим життєвим досвідом. Але те, як дівчата пишуть, про що мріють, зачепить кожного за живе.

Я не буду називати їхніх імен. Самі зрозумієте – вони з багатих родин. То ж продовжимо?

Сапфо читала вірші дівчаток з таким натхненням і задушевністю – наче творила музику. Анахарсіс уважно вслухався в кожне слово. Одна дівчинка писала, як їй приємно відчувати руки подруги, коли вони торкаються стегон, грудей, лона. Мовляв, це все одно, що пурхати над затокою, підніматися до місяця, а потім падати у глибінь прозорих вод. Інша авторка просила прекрасну Афродіту повернути їй прихильність юної красуні, яка закохалася в хлопця. І при цьому запевняла, що той парубок пограється з нею і обов'язково зрадить. А вона ладна пестити її тіло з ранку до вечора і з вечора до ранку. Третя вихованка прямо говорить, яка то насолода – віддаватися тілом і душею близькій подрузі.

А Сапфо все читала і, здається, пропускала ці почуття крізь своє серце. Схоже, отримувала від того неабияке задоволення. Вона водила стегнами, покручувала талією, блаженно здіймала догори очі. Анахарсісу ставало ніяково. Він не знав, як себе вести в подібній ситуації, де жінки наче вивертають себе з середини. Манія ловила кожне слово. І, як про себе зазначив Анахарсіс, сприймала майже так, як Сапфо. А ще в нього пронеслася думка, що таких сороміцьких зізнань привселюдно в Сколотії не було і не могло бути. Тут греки показують зовсім іншу культуру, до якої він ніяк не може звикнути. Та чи їй треба? Адже стосунки між чоловіками та жінками – то їхня особиста таємниця. І ніхто не має втручатися. Навіть боги. А тут якісь дівчиська уже мріють не про те, як рід продовжити та виховати дітей, а як побільше отримати насолоди. І не від парубка, а від такого ж дівчиська-недолітка. «І ким вони стануть? Що з них вийде?» – подумав він, заплющивши очі, і поки що не знаходив відповіді.

– З закритими очима справді легше уявляти усі тонкощі жіночого кохання. Вчіться, друзі, у скіфа, – раптом засміялася Сапфо. І всі повернули погляди у бік Анахарсіса.

– Вибачте, але в моїй Скіфії соромляться таке слухати, тим паче, коли це стосується підлітків, – розтулив очі. У нас жодна жінка не мріє про кохання з іншою жінкою. Це протиприродно. Це суперечить нашим Ведам.

Присутні в залі загули, як джмелі та оси.

– І не дивно. Адже ваші жінки – то дикарки-варварки, – в голосі Сапфо чулися нотки розчарування та роздратування. – З допомогою ваших Вед ви перетворили красунь у машини для народження дітей. Хіба не так? Я чула, ваші жінки пускають на світ по п'ятнадцять, а то й більше малюків. Коли їм дбати про себе?

– Взагалі-то ви дещо перебільшуєте, – вставив Анахарсіс, хоч Манія сіпала його за сорочку, намагаючись посадити. – У вас жінки кохаються з жінками, а чоловіки – з хлопчиками, у яких ледве пушок на верхній губі почав пробиватися. У нас чоловіки кохають своїх жінок, а жінки – своїх чоловіків. І від того щасливі. І від того наша держава могутня й непереможна.

– Який пафос! – втрутився у розмову місцевий поет Алкей, погладжуючи волохатою рукою чорну, ніби смолисту бороду. – Сапфо права: маючи багато дітей, вашим жінкам ніколи навіть угору глянути. Вони не вільні. У нас більшість обов'язків щодо виховання дітей лягає на рабинь. І саме тому сьогодні отут у залі співдружності присутні жінки, які мають діток, не кажучи вже про сімейних чоловіків. І вони тут вільні вибрати собі навіть пару. Хоч на одну ніч, хоч на все життя. А ні, то для розваг у нас є безліч рабинь. До речі, за прикладом Солона ми теж збираємося відкрити будинок кохання, а може й збудуємо храм Афродіті, де чоловіків обслуговуватимуть прекрасні жриці. Знову ж таки із числа рабинь.

– О, Солон, Солон, таки відкрив ящик Пандори і випустив на світ, як зміїв, численні лиха, горе та страждання, – розмірковував Анахарсіс. – Схоже, безжурний Золотий вік доходить кінця.

– Навпаки, Золотий вік тільки наближається. Хоча б тому, що у нас є такі поетеси як незрівнянна Сапфо. Правда, товариство? – Алкей розвів руки й звернувся до залу.

– Нехай наш дорогий гість прочитає хоч одного вірша, складеного скіф'янками, – почувлися голоси. – Із нього буде видно, про що вони мріють та як живуть.

– А й справді, Анахарсісе, продекламуй. Нам дуже цікаво, – Алкей підморгнув Сапфо.

– Таких, як Сапфо, у нас дійсно немає. Хоч у нас безліч пісень, які дівчата, жінки й чоловіки виконують на свята. А свят у нас багато. Як чудово молодь співає на вечорницях – заслухаєшся, – Анахарсіс хотів перевести розмову на інше.

Та Алкей не відставав:

– Шановний царевичу, ну, хоч одну елегію або оду найліпшої скіф'янки.

– У нас все, що складається, співається, але не записується. І вважається творчістю всього роду, – виправдовувався Анахарсіс.

– Я так зрозуміла, що ваші жінки у становищі рабинь – за домашніми клопотами світу білого не бачать, – фиркнула Сапфо. – Жінки, ви хотіли б жити в Скіфії? – раптом звернулася до гурту.

– Нізачо! – майже заверещали лесбійки.

– Чи, може, у вас, – знову повернулася до Анахарсіса, – є такі видатні поети як наші лесбійці Алкей, Терпандр? Або філософ Піттака? То ж бо! Як же скучно ви живете! Не дарма вас називають варварами, – скривилася Сапфо.

– А ви приїжджайте до нас – на власні очі переконаєтеся: наші жінки все-таки щасливі, – Анахарсіс вмощувався на своє місце.

Сапфо сплеснула в долоні.

– Аякже, прямо зараз і відправимося. Щоб завтра стати вашими домашніми рабинями, – і раптом під оплески чоловіків та жінок голосно гукнула. – А де наш Діоніс з сатирами та німфами? І бог кохання Ерос, син Ареса та Афродіти?

– В Скіфії немає рабства, на відміну від Греції! – проказав Анахарсіс. Та його вже ніхто не слухав.

Він раптом серцем відчув, що чужий на цьому святі. І, видно, саме тому, що насмілився сперечатися з Сапфо, яку вважають напівбогинею. Зрозумів, тут сповідують інші цінності, у лесбійців інше світобачення і розуміння всього, що відбувається. І оцим завсідникам доводити, що є інше життя-буття, – марна праця. А чому дивуватися? У греків навіть боги хтиві та безсоромні. Той-таки Зевс, виявляється, найперший гвалтівник. Він в образі лебедя збезчестив юну Леду. Дощем спустився на красуню Даная – і вона народила Персея. Перетворившись у чоловіка Алкмени, заволодів нею. А гвалтування рабинь, повій і навіть дружин стало нормою. Та сьогодні говорити про це – значить дратувати цих заможних греків. Вони не зрозуміють. Бо так виховані. В насолоджуються сьогоднішнім життям і зовсім не дбають про чистоту душ. І дітей такими виховують. І онуків. Це наче взято із тієї програми, про яку у Гізі розказував єгипетський жрець – під прикриттям красивих фраз опустити людину до рівня тварини. Мовляв, нехай їсть, п'є, чманіє в постелі. З такої можна ліпити, що завгодно. Але ж як потрапила в оці тенета Сапфо, обдарована, розумна жінка? Хто її штовхнув на такий шлях?

Манія краєм ока уважно спостерігала за поведінкою та настроєм Анахарсіса: чого доброго, підніметься й піде.

– А дозвольте мені, доки Діоніс та Ерос зі світою готуються до виходу, заспівати улюблену пісню афінських ге-

тер. Попрошу ліру! – швидко піднялася на низеньку присутпку, щоб усі побачили, і простягла руки до музик.

Хтось подав їй ліру. Ніжно бренькнули струни. Манія задушевно співала про богиню любовної ночі Афродіту, царицю німф і харит, яка виринула з морської піни з чарівним поясом. І кожна молода грекиня, котрої торкався той пояс, ставала вродливою, ніжною і солодкою, як мед. Мимо такої не мав права пройти жоден парубок. Бо Афродіта жорстоко карає тих, хто зневажає кохання.

– І це справедливо. Адже любов – найважливіше у житті, – опустивши ліру, проказала Манія пристрасно.

Доки Манія грала та співала, Саффо не зводила з неї очей.

– Схоже, нашу молоду гостю неземної краси Афродіта не просто торкнулася чарівним поясом, а обвила ним її талію – тонку, як у бджілки, – у вологих темних очах господині спалахували хтиві вогники, а груди часто здіймалися у такт диханню. Вона наблизилася до Манії і таємничо зашепотіла:

– Трохи пізніше ми ще посекретничаємо. Згода?

Щаслива Манія тільки головою кивнула. Аж тут забасив з бічних дверей Діоніс:

– Оце стільки років я поневірявся у пісках Єгипту й Сирії. З горем пополам дістався до лісистій Фрігії, що по сусідству за протокою. Там Велика Мати Богів Кібела вилікувала мене від божевілля, яке наслала на мене люта Гера, навчила мене таким жагучим містеріям – що прямо зараз накинувся б на найкращу дівицю! І от я тут, дорогі мої остров'яни-лесбійчани. Богиня веліла навчити цьому й вас. Ви згодні чи ні?

– Згодні! – залунали чоловічі та жіночі голоси з усіх кімнат залив.

– От ми й випробуємо сьогодні всіх містів на вміння кохати. А ви, чоловіки, доки не пізно, згадайте, чому заги-

нув уславлений наш співець і поет Орфей – бо уникав жінок. Вакханки його розірвали на шматки. Бр-р! До речі, Орфей похований тут, на нашому острові Лесбос – принаймні його голова та кіфара. Отакі нестримні тут жінки! – і зненацька запитав: – Є серед нас вакханки?

– Є! – заверещали жінки.

– То ж, чоловіки, начувайтесь! Діонісе, починай! – Сапфо благословила бога вина і його свиту широким помахом руки.

– Як покровитель виноградарства і виноробства, я пропоную для початку кожному випити по великому келиху пахучого лесбійського вина, – він стукнув об підлогу жезлом, і з-поза його спини з золоченими тацями задріботів з десяток напіводягнених юних менад з розпущеним волоссям, одна іншої краща, пропонуючи гостям келихи. Перед Анахарсісом і Манією спинилася струнка дівчина, чомно вклонилася і подала вино.

– Ти із Будинку муз, – чомусь спитав скіф.

– Ні. Я рабиня. З Лідії, – промовила ламаною грецькою і ще раз схилила голову. Вибачте, нам заборонено розмовляти з гостями. Інакше хазяйка покарає.

– А хто вона? – тихо спитав Анахарсіс.

Дівчина поглядом вказала на Сапфо і, зі схиленою головою та пустою тацею подалася за занавіску, вихляючи сідницями.

– Навіть тут – де лірика та мистецтво – теж раби. Скрізь раби! О, нещасна Еллада! В яку ж яму тебе опустили правителі світу! – вголос подумав Анахарсіс.

Після випитого гості повеселіли. А Діоніс все посилав менад з тацями вина. Прудкий Ерос крутився там, де чоловіки й жінки починали цілуватися, і допомагав їм зашторювати кабінки. Чувся сміх, жагучий шепіт, блаженні ахи та охи. Анахарсіс поривався встати, та Манія нишком утримувала його за штанину.

До Анахарсіса підсів захмелілий поет Алкей. І протягуючи келих з вином, по-панібратськи затеревенив:

– Княжичу, чому скучаємо? У тебе такий вираз, ніби щойно втратив дорогу людину. Не звертай уваги. Люди сюди приходять, щоб розважитися. Бо що то за життя без розваг – рутина. Як би не було вечорів, які влаштовує Сапфо, здуріти можна н цьому острові. О, які тут рабині! Бачив? Що не дівчина – що стигле яблучко. Сапфо знає, чим затягнути сюди місцевих багатіїв. А поглянь, які тут гетери – майстрині в коханні. Та чи знаєш ти, що мене сюди тягне? Поезія? Та я сам такі вірші пишу – вся Еллада знає. Я тут заради моєї богині – Сапфо. Яка жінка! Самій Афродіті може стати суперницею! Що стан! Що груди! І в такі-то літа! А розумниця! Таких жінок в Елладі удень з вогнем не знайдеш! Так от якимсь я їй запропонував вийти за мене заміж. А чому б і ні – я герой повстання проти олігархів, поет та й взагалі досить багатий чоловік. Та за мене, тільки свисни, найліпша красуня піде. Однак навіщо вони мені – хіба що на одну ніч. Я Сапфо кохаю. А вона послалася на те, що старша від мене, і дала відкоша. Ти тільки уяви, довірила своє велике серце якомусь нікому невідомому Керкілу з Андроса. Мені ж одна відрада – співати весільну пісню рукою. Жартую, звичайно. Сапфо народила від того бевзя дочку. Та невдовзі і він помер, і дитя. Я до чого тільки не вдавався, аби вона не кинулася в море. І таки час – лікар. Потихеньку-помаленьку й одужала наша богиня. Заснувала Будинок муз. Багатії з усієї округи до неї звозять дівчат для навчання та виховання. Не скупляться на кошти заради своїх чад. А навіщо шкодувати? Раби ще зароблять.

Анахарсіс слухав мовчки, для видимості пригублюючи келих. І тут спохватися:

– А де Манія?

– Схоже, твоя царівна сподобалася Сапфо, і вони пішли погомоніти на свої жіночі теми. Хочу віддати належне, твоя

подруга – чарівниця й розумниця. А для Сапфо це багато значить. Аби з ким вона не спілкуватиметься.

– І куди вони подалися? – роззирався Анахарсіс.

– На другий поверх – там палати Сапфо, – Алкей кивнув за спину скіфа. – Доки вони там бесідуєть, ти от що скажи: невже скіфи у своїй Руськолані не визнають рабства? Як же вони живуть? Це ж треба все робити своїми руками! Я навіть не уявляю.

– Як тобі пояснити, у нас інше буття, яке дуже відрізняється від вашого. Арії-скіфи завжди були і є противниками рабства. Бо що то за устрій – один горбатиться, сімома потоми обливається, а інший – розкошує. За нашими Ведами, кожна людина – то творіння Боже, іскра Божа. І ніхто не має права загасити ту іскру. Коли хтось вчинить такий злочин, то не потрапить до Царства Божого – Вирію. У нас усі підкоряються Зоряному Закону, який називається Прав. Йому підкоряються Небо і Земля, сьогоднішнє життя – Яв і потойбічне – Нав. І кожна людина! Так, життя не стоїть на місці – воно змінюється. І добре б тільки в кращий бік. За законом Велеса, в основі нашого буття Любов. Тільки не така, як отут... Любов – свята енергія життя, яку дав нам Всевишній. І її нічим не можна забруднювати – як і Сонце, Небо. Інакше Земля спиниться.

– А що це в тебе на грудях? – Алкей кивнув на оберег, що блиснув у розрізі сорочки Анахарсіса.

– Як то що? Сварга, свастика, коловрат, – Анахарсіс продовжував шукати очима Манію. – То наш символ Сонця з часів давніх аріїв-пелазгів.

– Я такі знаки колись бачив на вишитих сорочках торговців на афінському базарі. Одначе мало що про них знаю, – нарочито дивувався Алкей, і, як здалося, Анахарсісу, чинив це зумисно, наче хотів якомога довше утримати. – Кажуть, нібито вони переселилися в наші краї ще задовго до Троянської війни.

Анахарсіс змушений був відповідати, щоб не виглядати нечемним:

– Нащадків пелазгів багато не тільки в Афінах, а й у всій Аттиці, на Пелопоннесі, на Криті.

– Войовниче плем'я, – Алкей пригубив келих. – За рабами приходили? Усе на світі створено працею безіменних рабів. Золото і раби – заради цього усі війни.

– Якраз навпаки! – майже вигукнув Анахарсіс. Він не міг не розтовкмачити цьому, на перший погляд, розумному елліну, та ще й відомому поетові, такі буденні істини. – Пелазги несли народам не війни, не рабство, а свої знання про світ, що зосереджені в Ведах – нашій давній Православній вірі. Де б не з'являлися, вони відміняли усі види насильства та приниження людей. І прощали навіть тих воїнів, які зустрічали їх зі зброєю в руках. Свої провини ті спокутували працею на відновленні зруйнованого. І все! А потім їм давали свободу. Скажу відверто, більшість з них залишалися жити в поселеннях аріїв-русів. До речі, чимало племен вітали арійців-скіфів як своїх визволителів. Єдині, кому це не подобалося, – царі та вельможі, котрі звикли жити за рахунок рабів та повелівати ними, як бидлом. Подивися, хто і за що нині воює в Карії, Заріччі та Межиріччі, – багатії. Вони один на одного кидають війська, часто з тих таки рабів, щоб загарбати чужі землі та добро, поневолити інші народи та племена. А потім будують велетенські храми, вежі, висячі сади і розкошують, вважаючи себе «богообраними». І задуматися не хочуть про те, що вони смертні, як і раби, що їм доведеться звітувати перед Вишнім.

– І чому, на твій погляд, отак себе поводять правителі? – Алкей продовжував відвертати увагу Анахарсіса від думок про Манію.

– Та тому, що ваші правителі не вірять вашим же богам. Скоріше, боги Олімпу – то страховиська для народу, –

розпалювався Анахарсіс, чого й домагався Алкей. – Може я помиляюся, але таке враження у мене склалося. Богами лише залякують людей, щоб слухалися та корилися, не чинили опору. Відверто кажучи, мені як сторонній людині ваші боги видаються досить дивними. Взяти того ж таки Зевса. Сина Великої Матері Богів, царя та батька богів, його різними чудернацькими казочками перетворили на посміховисько. Хто це робить? І кому вигідно спаплюжити його ім'я?

– А хтозна. Давай ще по ковтку вина – може, стане зрозуміліше, хто виставляє наших богів у такій ролі? – запропонував Алкей, протягуючи руку з келихом.

– От що я тобі хочу сказати, – Анахарсіс цокнувся з поетом, але келих не пригубив. – Пелазги по-справжньому шанували Зевса як бога, котрий уособлював природу. Вони його називали Жива-Зева. А потім греки додали, як повелось, свою свистячу кінцівку і такого про нього понарозказували. Що буцімто він повстав проти батька, щоб встановити свою владу над богами. А Гера йому стала і сестрою, і дружиною. Як таке може бути? Потім він буцімто став повелителем людської долі. І, тримаючи терези, зважував добро та зло, яке вчинила людина, відправляючись у потойбічний світ. І знаєш, влада Зевса нагадує стосунки між царями та підлеглими – він карав чи милував, відправляв на війну, змушував працювати. Такий бог – покровитель рабства. Окрім трьох дружин він мав безліч коханок. І не тільки серед богинь, а й серед німф, смертних жінок, від яких залишив чимало діток. Так, Діона народила від нього Афродиту, Мнемосіна – аж дев'ять муз, Деметра – Персефону, Лето – Аполлона та Артеміду, Семела – Діоніса, Алкмена – Геракла. Мабуть, щоб усіх перерахувати, ночі не вистачить. Зевс постає якимось розпусником. І виходить: якщо верховному богові можна, то простим смертним і поготів. І сьогоднішнє зібрання це підтверджує. Сумлінні

люди можуть такому довіряти? Кому знадобилося опоганювати Зевса?

– А ми над цим не задумуємося. Ми просто віримо в його силу. Інколи боїмося. Особливо, коли приходимо в храми. Так хто ж, по-твоєму, виставляє нашого Верховного Бога у невивідному світлі? – Алкей продовжував задавати запитання, скося поглядаючи на другий поверх.

– А ти поближче познайомся зі знаннями єгипетських жерців, які називають себе нащадками атлантів, – порадив Анахарсіс, поставив на стіл келих і підвівся.

– О, вони від нас далеко. Та й навіщо, скажімо, мені їхні таємниці? Я тут. Я нахожусь у веселій компанії. Попиваю вино. Мені добре. Раби зроблять все, чого я забажаю. Якщо я захочу гарненьку рабиню – мені її доставлять прямо в ліжко. І яке мені діло до їхніх пірамід. А ти чого метушишся? Живи і насолоджуйся. Може тобі все таки замовити юну рабиню? – не відставав Алкей.

– Я прибув до Еллади не вино куштувати, а мудрістю збагатитися. А ти мені пропонуєш казна що. Чи ти, поете, не помітив, що у мене є Манія і я її люблю. Та щось я, друже, розбалакався. Довгенько немає моєї Манії, – Анахарсіс зібрався піднятися на другий поверх.

– Не рви собі душу, скіфе, – криво усміхнувся Алкей. – Можеш бути певним – Манія і Сапфо знайшли спільну мову. Дві такі видні жінки! Ех, чому я не Сапфо!

– Та годі, давай пошукаємо, – Анахарсіс попрямував до сходів.

– Слухай, а може не треба. В кінці кінців, будь людиною, дай їм наговоритися, – не вгавав Алкей. І це викликало ще більшу підозру у Анахарсіса. Він ступав нагору через дві сходинки.

Ось і вхід до кімнати. Двері причинені. За ними якийсь незрозумілий стогін. Анахарсіс тихо прочинив половинки. І остовпів. На широкому ліжкові, застеленому блакит-

ним простирадлом, Манія і Сапфо лежали голі, цілуючи та пестячи одна одну. Аж охали від задоволення. Княжичу хотілося провалитися крізь землю. Зникнути, щоб ніколи таке не бачити. Та він узяв себе в руки.

– Так ось яка вона – легендарна лесбійська любов! – Анахарсіс широко відчинив двері. І звернувся до Манії: – І варто було заради цього їхати до Лесбосу?

Жінки стрепенулися. Однак не випускали одна одну з обіймів. Манія знітилася. А Сапфо, ніби нічого не сталося, широким жестом запросила:

– Іди сюди, наш скіфський Аполлон. Хи-хи! Ми тебе з Манією навчимо кохатися до безтями. Бо твої скіф'янки на таке не спроможні. Поглянь, які красуні перед тобою лежать. Мабуть би й Зевс не відмовився. То ж ми чекаємо. А ти, Алкею, – звернулася вона до поета, що бовванів за спиною Анахарсіса, виставляючи красиві смагляві груди з червоними націлованими сосками, – тим часом попей винце перед сходами. У нас тут намічається міждержавна розмова.

– Хорс, чим ти незадоволений? Сапфо – справжня жриця жіночого кохання. Якщо у вас в Скіфії такого немає, то це не означає, що так має бути і в Елладі, – ображено обізвалася Манія.

– То ти йдеш до нас? – Сапфо поплескала долонею по простирадлу, показуючи його місце. – А то хтось інший займе.

Анахарсіс зі злістю кинув Манії її туніку, що валялася на підлозі:

– Збирайся, відправляємося до Афін!

Манія навіть не поворухнулася.

– Повторюю – збирайся! – підвищив голос скіф.

– Хорс, нікуди я не поїду. Мені тут добре, – Манія прикрила стегна тунікою.

– Який же він цнотливий! Зовсім не схожий на царевича, – Сапфо безвинно всміхалася, хтиво погладжуючи свій

живіт. – Юначе, а тобі ніколи не спадало на думку, що ти всіх хочеш виховати за законами своєї Праві?

– Не здається! – буркнув, дивлячись на Манію.

– Більше того, ти, сам того не помічаєш, що всі твої клопоти – Сізіфова праця. І хочеш, щоб ваших законів дотримувалося всі народи, все людство і навіть Манія. Ти що вважаєш себе вище Зевса? – Сапфо перевернулася на живіт, безсоромно виставивши пухкі сідниці, повернула голову до скіфа. – І це замість того, щоб насолоджуватися таким коротким життям.

– У тих, хто сповідує Веди, душа вічна. Тіло вмирає, а вона, якщо не грішна, повертається у наш світ в новому образі. Не знаючи про це, ви безбожно грішите на цьому світі. Так ти збираєшся? – не відводив суворого погляду від Манії.

– Пам'ятаєш, Сізіф закував у кайдани смерть, – всі так же привітно усміхалася Сапфо. – І на землі перестали вмирати люди. Володар підземного світу Аїд дуже на нього розсердився і поскаржився братові Зевсу. Той послав бога війни Ареса на золотій колісниці та з золотим мечем звільнити бога смерті Танатоса. І знову люди стали відправлятися у світ пращурів. А Сізіфа боги вирішили суворо покарати за всі його провини. І змусили викочувати на високу гору важкий камінь. Та ледве досягши вершини, та глиба щоразу скочувалася вниз. Так от, ти котиш камінь, прагнучи врятувати людство, яке цього не хоче. Дивись, бо може трапитися так, що, коли ти виберешся на вершину, той камінь тебе розчавить. Твої пошуки істини і правди – безплідна виснажлива праця. Краще йди до нас, скіфе. Тут істина! Тут у нас і гори, і долини, і ліси, і океан та небеса! Не віриш?

– Ви божевільні! – випалив Анахарсіс і, скептично дивлячись прямо в зіниці поетеси: – Я не сумніваюсь, що ваш острів увійде в історію як територія лесбійського кохання.

Але сюди потягнуться не праведні душі, а темні, збочені, зіпсовані Чорнобогом. Такими ви запам'ятаєтеся нащадкам.

– Так ти йдеш зі мною? – Анахарсіс впився сердитим поглядом в Манію. Та сіпнулася, але Сапфо поклала на її ноги руку. Манія мотнула своєю голівкою, закривши очі золотистим волоссям.

– Ні то й ні! Ніколи не чекав від тебе, Маніє, такої глупоти. Прощайте, жриці розбещеної Афродіти! – Анахарсіс гучно хряснув дверима, швидко спустився вниз, забрав свою шкіряну торбу, нічого не відповів здивованому Алкею і вискочив на вулицю Любові.

За мить розтанув у нічній пітьмі нічних вулиць. В грудях невимовний щем і образа. І навіщо він піддався на умовляння Манії пливати до Лесбосу? Тепер він і її втратив безглуздо, як колись Богуславу. Як Манія могла так вчинити? Втім, у еллінів та еллінізованих інородців власне бачення світу. Те, що для русів ганебно, для них порядно. Те, що для русів безчестя, вони вважають чеснотами. Таке враження, що вони дивляться на світ, стоячи не на ногах, а на голові. Жаль, дуже жаль. Адже до Лесбосу Манія була гарною жінкою та другом. Та нехай живе, як знає.

Рано вранці, ледве сонце зіп'ялося над Лесбосом, він на попутній галері, наповненій сколотським зерном, що чекала в затоці сприятливої погоди на морі, вирушив до Афін. В його голові безупинно крутилося: «Таке чарівне місце опоганюють зіпсовані рабством покручі та збоченці. Мабуть, Манія знайшла те, що хотіла. Кожному своє».

На морі одному з гребців стало погано, можливо від сонячного проміння. Він випустив весло, повалився на товариша поряд, зблід, мов крейда. Втратив свідомість і тільки безугавно повторював: «Прися, Прися». Господар лодії, тлустий грек, з густою темно-рудою бородою, лайнувся,

ступуючи, мов качка, проходом, наблизився до гребця, замахнувся канчуком. Та Анахарсіс, люб'язно всміхаючись, спинив його руку:

– Зажди! Таке з кожним може трапитися.

– Тільки не в мене на борту! Ану, берися за весло! – господар все ж ткнув гребця канчуком у бік. – Досить прикидатися!

– Мерщій води! Він трохи спочине і все пройде, – Анахарсіс про себе покликав: «Живо, прийди!» – і поклав руки на маківку весляра. Наглядач з кухля хлюпнув водою гребцеві в обличчя.

– Налягайте на весла! Чого вирячилися? По плечах захотіли? – Горланів наглядач, бігаючи галерою та розмахуючи батогом, вислужуючись перед господарем.

Через кілька хвилин нещасний розтулив повіки, обвів усіх здивованим поглядом, чоло почало червоніти. Він зиркнув на наглядача і захопився за весло.

– Не спіши, – Анахарсіс сказав по-сколотському, все ще тримаючи долоні на його тім'ї. – Ти в нестямі усе твердив «Прися». Хто це?

– Це моя кохана дівчина, з якою нас розлучили волоцюги.

– У дикім степу біля Дінця? – допитувався Анахарсіс. – Коли ви за жеребом мандрували в інші краї?

– Ми тільки-но були побралися.

– Тебе звати Світозаром? – сказав наздогад княжич.

– Так. А ти, добрий чоловіче, звідки знаєш? Ніби там був?

– Я знаю, де твоя Прися – в Афінах. Ми до неї пливемо, – Анахарсіс радо зітхнув. – А тепер берись за весло, доки я не домовлюся з господарем. Не слід у них викликати підозру.

І коли Анахарсіс запропонував хазяїну галери викуп за Світозара, той спитав:

– За отого хирляка, що кістками торохтить? Три драхми – і він твій. Давно вже хотів його спекатися. Який з нього робітник.

Анахарсіс подав золоті монети:

– То можете його прямо зараз звільнити?

– Можу. Але за його перевіз ще п'ять драхм. Або ж нехай гребе до Пірею, – дивувався грек.

– Гаразд, – і Анахарсіс простягнув гроші.

– Хто він тобі? Родич? Чи знайомий?

– Мені просто жаль людей, обділених долею. Завжди хочеться їм допомогти, – Анахарсіс не бажав зізнаватися, що цей весляр – суджений афінської сивили. Бо хтозна, що цюмоу рабовласникові збреше в голову.

– Гей, Ксанф, звільни отого здохляка, що часто непри томніє. Заміни його кимось із тих, хто відпочиває, – розпорядився господар. – А того слабака приведи сюди. Це перший випадок, коли на моєму судні купляють мого раба. Хто ж ти, чоловіче, якщо не таємниця?

– Друг Солона, – ніби між іншим, відказав Анахарсіс, спостерігаючи, як наглядач знімає колодки з ніг Світозара.

– Самого Солона? – витріщився грек. А потім голосно розсміявся: – То ти купив оцього скіфа на галери архонта?

– До твого відома, Солон на своїй торговій кораблі набирає лише найманців-метеків – і гребцями, і вантажниками. Платить їм за працю. Каже, що так набагато вигідніше. Бо раби трудяться неохоче, і до них доводиться приставляти ще й наглядачів-погоничів. А вільні люди, намагаючись побільше заробити, працюють завзято і без нагадувань, – пояснював Анахарсіс.

– Так-так, – почесав потилицю грек. – Може ти й правий. Треба спробувати. Але ж що тоді з рабами робити?

– Відпустити на всі чотири боки, – порадив Анахарсіс. – Нехай живуть своїм життям.

– Е, ні! Я за них гроші заплатив! Від раба я повинен отримати навар в десятикратному розмірі. Це – одне. А інше – якщо я його відпущу, то він стане мені рівнею? Ще чого! Він же раб!

– Але ж він людина. Нічим не відрізняється від кожного з нас. І він міг би вільно жити на своїй землі, господарювати, мати дружину, дітей, якби його не полонили та не продали на невільничому ринкові, – переконував Анахарсіс.

– Ні! Він раб! І не моя в тому провина!

– А чия?

– Тих, хто торгує людьми.

– І хто ж це?

– Розбійники.

– Але ж ти користуєшся послугами отих розбійників. То хто тоді ти? – Анахарсіс сказав і пожалкував. Розумів, що не слід злити господаря.

Той засопів, довго розглядав море, розгладжував вуса та бороду, сердито ганяючи жовнами, а потім відрізав:

– Якби ти не друг Солона, я б віддав тобі драхми і все, що захотів, те й зробив з отим скіфом. Ясно?

– Спасибі й за те, – примирливо усміхнувся Анахарсіс.

До них, хитаючись, причовпав Світозар. Штанина в кількох місцях порвана. Майже до колін синці від кайданів. І сам він, як кажуть, шкіра та кості.

– Віднині ти не мій раб, а оцього добросердного дядька. Так що йди, відіспись та приведи себе хоч в якийсь порядок. Геть з моїх очей! – і грек відвернувся.

Більше не розмовляв зі своїм, на його думку, безрозсудним гостем до самого Пірею. І вже коли Анахарсіс з Світозаром зійшли на берег, він перевісився через перила, якось сумовито проказав:

– А, може, ти й правий. Я не проти перетворити рабів у найманців. Одначе треба, щоб цього захотіли всі рабовла-

стики, особливо аристократи та царі – вони завели такі порядки. І війни розпочинають, щоб мати все більше та більше рабів. А нам смертним нікуди подітися. Щоб жити безбідно, доводиться брати приклад з наших правителів. Так що не ображайся, друг Солона, – і махнув рукою, мовляв, ідіть звідси й не мозольте очей.

Анахарсіс найняв перевізника, який швидко доставив їх до подвір'я сивили Прії на околиці Афін. Біля воріт голосно покликав.

– Заходьте. Відчинено, – почулося приглушено з хати.

– Приймай гостей, сивило, – Анахарсіс підштовхнув наперед Світозара.

Прія, стоячи в дверях, пильно вдивлялася в худого та змученого чоловічка з ясным радісним поглядом.

– Світозарє! – і кинулася його обіймати. – Нарешті ми знову разом! А я й думала, з якого б то дива мені вночі приснилося сонце, що заходить до мене у ворота.

– Прісенько! Кохана! Я такий щасливий, що бачу тебе! – Світозар пригортав сивилу.

Анахарсіс любувався цією уже не молодою парою, яка пронесла свою любов крізь злигодні та поневіряння.

– До якого жалюгідного стану вони тебе довели, – спохватилася сивила. – Та це поправимо. За два тижні ти у мене станеш таким же косаком, яким був колись, орле мій.

– Не буду вам заважати, молодята, – позадкував Анахарсіс, прощаючись. – Будьте щасливі!

– Княжичу, куди ж ти! Розділи нашу радість! – кинулася до нього сивила.

– Іншим разом. У мене дуже багато невідкладних справ, – виправдовувався він.

– Спасибі, спасителю! Або як кажуть у нас – Спасе-Сусе. – Світозар щиро обома руками тряс Анахарсісову правицю. З його очей крапали важкі чоловічі сльози. – Коли тобі

знадобиться моя допомога, тільки поклич – я все зроблю. Я ж твій раб.

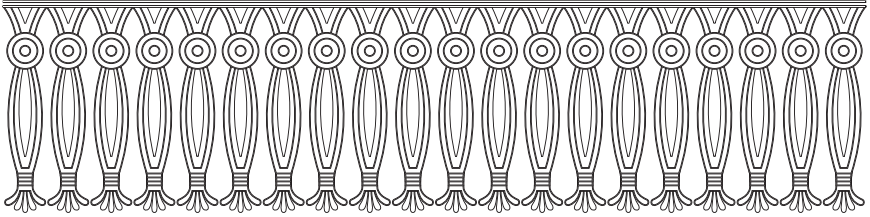
– Забудь. Вичави зі свого серця й помислів усе рабське. Ти вільна людина! Я щасливий з того, що віднині ви з Прією разом і у вас починається нове життя.

Вони утрюх довго стояли, обнявшись, серед двору під ясным сонцем.

– Приходь до нас будь-якої миті, – проводжаючи до воріт, всміхалася Прія і наче вся промінилась. І нагадала: – Тільки благаю, не забувай те, що тобі колись напропорочила – то правда.

...Анахарсіс так більше й не стрівся на цьому світі з Прією та Світозаром. Тільки зрідка при згадці перед ним в уяві поставала ця закохана пара під час його безперервних мандрів світами у пошуках істини. А побував він у Фокіді, Беотії, Сицилії, Корінфі, Персії та інших краях. Його вважали послом, а він себе скромно називав мандрівником, який прагне пізнати Всесвіт. Насправді так воно й було. В його послугах після того, як спочатку мати, а згодом і батько Вепр відправилися до Вирію, Велика Скіфія не нуждалася, точніше, брат Савлій, якого віче обрало князем. Здавалося, Батьківщина забула про свого сина в далекій Елладі. Та він про неї продовжував усе частіше мріяти. І де б не бував, порівнював звичаї та порядки з тими, на яких він виховувався змалку. А вчинки людей співставляв з Божими законами істинного Православ'я, бо вони, замішані на Правді, Совісті та Любові, а тому найбільш правильні та розумні. Саме через це, як йому думалося, їх так ненавидять нащадки атлантів – єгипетські жерці, янголи, що впали з небес, та легіони Князя темряви, яких він називав не просто «обрізаними» та «богоборцями», а «відрізаними від душі».

Так і минали роки на чужині. Уже й волосся почало сивіти. Чоло порізали, як він сміявся, «веселі» та «мудрі» зморшки. Тільки очі продовжували випромінювати сонячний блиск. Його кілька разів обирали до афінського ареопагу, де він намагався відстоювати сподівання простого люду. Часто спілкуючись з рибалками, він запропонував виготовити дворогий якір – щоб не зносило течією з рибного місця. І навіть власноруч виготовив особливе гончарне колесо. Селян навчив розпалювати вогонь з допомогою трута – висушеного трутовика-гриба, яких безліч на старих деревах, просякнутого курячим послідом. Допоміг вдосконалити плужок для обробки земельних ділянок. В суперечках з мудрецьми йому не було рівних – умів переконувати на прикладах із життя. Та найчастіше суперника збивали з пантелику його посилення на Веди та покони Праві, яких ті не знали. Анахарсіс навіть вважав, що філософствування, якими так хизуються елліни, – не що інше як вирвані шматки Вед. Часом обмежений світогляд спірників його бісив, а інколи пригнічував. Він доводив, що істину можна знайти лише тоді, коли знаєш усе, що накопичило людство. Після Манії уникав серйозних зв'язків з жінками, хоча зовсім їх не цурався. Може тому, що за рівнем доброти та цнотливості вони поступалися склотці Богуславі, а за красою та мудрістю – спартанці Манії.

Частина сьома

«Щасливий» - наче Крез

...І знову видіння, що ластівками шугали в часі та просторі. Тільки-но Анахарсіс переступив поріг Солонового палацу, як сам господар, йдучи з розчепіреними руками для обіймів, радісно прорік:

– Гадав, що до мого від'їзду до Айгюптосу ми не побачимося. Як добре, що ти повернувся! Ти не уявляєш, як мені не вистачає твоїх порад.

– Вчителю, хочеш сказати, критики? – Анахарсіс ніжно пригортав до грудей уже немолоде тіло Солона.

– От-от, розумна критика – то страховка від помилок, – архонт вертів біля себе Анахарсіса, прискіпливо придивляючись. – А ти змужнів, посуворішав. Мудрість сховалася у зморшках на чолі та в сивині. Та, як завжди, молодий та гожий. І хто тебе так допик? Чи не Манія? О, то жіночка ушла.

– Там десь і її зморшечка, – криво всміхнувся Анахарсіс.

– А де ж вона сама? – Солон через плече скіфа поглянув на двері, наче гадав там углядіти Манію. – Десь причаїлась?

– Сховалася. І дуже далеко. Аж на острові Лесбос. У ліжковій Сапфо, – лице Анахарсіса спохмурніло, він насупив брови, посунув папери на столі вчителя, сів на стілець, поклав на них рук й глухо вичавив: – Словом, розбили ми

з нею глек. Є справи важливіші. І нам слід порадитися, вчителю.

– Ох, ця Сапфо! – Вмощуючись навпроти, не переставав дивуватися Солон. – Усіх зводить з розуму – і чоловіків, і жінок. У свій час я теж на неї оком накидав – вона кілька разів відвідувала Афіни. Та через оці капосні реформи і колотнечу навколо них ніколи було такій гарній жінці уділити належну уваги. Ну, постава у неї я тобі скажу. Як згадаю – досі жалкую. Вогонь-жінка! – він облизнувся і прицьмакнув. – А які у неї душевні оди, гімни, елегії! Та й еротичні пісні мене ще й досі за серце беруть. Вони – саме те, що потрібно для підняття бойового духу афінян. Навіть таких немолодих, як я. Ми їх декламували на Акрополі під час панафінеїв на честь нашої богині Афіни перед одяганням в новий пеплос-покривало.

Солон, як завжди розказуючи, енергійно жестикулював. Він з гордістю оповідав, що перед цьогорічними панафінеями замінили нарешті старезні мікенські пропілеї перед входом до Акрополя і алтар, встановили різноколірні фронтони, прекрасні статуї під відкритим небом. Тепер, мовляв, Акрополь не пізнати – казка.

– Сапфо теж хвалила архонта Афін за те, що він відкрив дім кохання, де рабині торгують своїми тілами. І таким побитом збирають тисячі драхм на спорудження храму ненаситній богині любові Афродіті, – перебив його Анахарсіс. В його голосі пробивалися колючі нотки досади. – Подібний храм збираються звести й на Лесбосі. Нещасні рабині! Не мають спокою ні вдень, ні вночі та тільки й думають, як би мрію архонта Афін здійснити. Так що геніальна ідея Солон розповсюджується зі швидкістю стріли. Це ж стільки доль вона понівечить та покрутить! Схоже, проституція в Елладі стає державною справою. Хвала наймудрішим!

– Тут ти, скіфе, не правий, – Солон зірвався з місця і, звично заклавши за спину руки, туди-сюди зашкрьобав кі-

мнатою у в'язаних капцях. – Ця ідея у мене народилася, коли я вперше відвідав Лідію ще в часи царювання батька Креза – Аліатта. Тоді його імперія процвітала. Торговців буда прорва, не кажучи вже про всяких заброд. І всім потрібна була жіноча ласка. От він, щоб чоловікам була розвага, і вони були сумирними, повідкривав будинки кохання. У нього навіть військо, що йшло битву, супроводжували загони танцівниць та музиканток з великим досвідом любовмудрія. Ми до цього ще не додумалися. А які несамовиті оргії відбуваються в столиці Лідії Сардах на честь Великої Матері Богів Кібели! Ми до цього ще не доросли. І завваж, узаконення проституції і відкриття диктеріад приносять великі кошти – не менші, ніж від ремісників. Так що храм Афродіті уже будується. Афіняни цим задоволені. Переймаються вони іншим. Мені так і не вдалося виконати основну свою обіцянку – порівну розділити землю поміж афінянами. А це дуже серйозна заковика.

– Страшно ділити землю? І я знаю чому. Вчителю, ти боїшся аристократів-олігархів? – Анахарсіс теж піднявся, підійшов до архонта і по-синівському поклав долоню на його плече.

– Відверто скажу – боюсь! – він торкнувся своєю долонею його руки і зіщулився. – Бо зметуть! І відмінять навіть ті закони, прийняття яких я домігся. Нічого не пожалкують. Не допоможе їй те, що афіняни клятвено завірили залишити їх недоторканими протягом десяти літ.

– Це було ясно ще з часу прийняття твоїх законів, вчителю. Як на мене, то чимало їх нагадує павутину – слабкі та бідні заплутуються, а сильні та багаті вириваються, – Анахарсіс у повітрі зобразив сіті, в середині яких сидить павук і чекає на здобич.

– А я ж так прагнув, щоб афінянам було вигідніше їх дотримуватися, аніж порушувати. Я відминив так звані «драконівські закони», які передбачали за будь-який відс-

туп від них єдину кару – смерть, – Солон цим гордився і за нагоди любив похвалитися.

– Це добре, – в устах Анахарсіса заграла поблажлива посмішка. – Та чи слід було записувати в закони, хто з ким має вступити в шлюб? Кому яке до цього діло? Або яке меню має бути у молодят? І ще дивніший закон – багатий чоловік тричі на місяць зобов'язаний приходити на побачення до дружини. З відміною таких законів ніхто б не постраждав. І ще одна неув'язка – рабові ти заборонив кохати хлопчиків. Може, б варто те саме заборонити й аристократам та їхнім синам? А то позабували, що в них дружини є, – Анахарсіс перераховував найслабші місця в Солонових законах.

– Але ж це буде тільки привід! – не погоджувався Солон і починав гарячкувати. – Уже зараз усе частіше з боку багатіїв-евпатридів лунають голоси про те, що нібито марно відмінено рабство і його слід повернути. А це вже загроза демократичному ладові. Демос таке не зрозуміє й почне бунтувати. Які перетворення в державі можна здійснювати в умовах поголовного невдоволення людей? Ніякогісінькі! Це ти розумієш?

– Вчителю, ну, що то за демократія! Пора вже відкрити очі, – Анахарсіс показав жестами, як це слід зробити. – Тільки назва красива – влада народу! Насправді ж народ безправний. І скажу чому: раніше аристократи-олігархи самі себе призначали на посади, а тепер їх стали обирати. Зрозуміло, за гроші, подачки або ж за страх! – тепер уже й Анахарсіс заводився.

– Ет, що з тобою балакати, – Солон сердито махнув рукою, почовпав із кімнати у двір і через кілька хвилин знову зайшов – спокійний та розсудливий. І навіть весело усміхався. – Які ж ми диваки! Сперечаємося, мов малі діти! А якщо серйозно, то щоб мої закони жили та працювали на благо громади і щоб мене не змусили їх змінити, надумав

я відправитися в далекі мандри, подивитися світи. До речі, буду в Єгипті на запрошення фараона Амасіса Другого, або як його ще називають Яхмосом. Красиво перекладається – Народжений Місяцем. Він обіцяв допомогти в облаштуванні причалу для моїх торгових суден. Чому усміхаєшся? – Солон, спинившись навпроти Анахарсіса, запитально зміряв з голови до ніг.

– Та все дивуюся, як можна суміщати владу з якимось ремеслом? Це ж так важко, а часом просто неможливо. Думки ж роздвоюються. Хочеться і людей ублажити, і свої шкурні інтереси задовольнити. Афіняни вже починають гомоніти, що архонту його посада потрібна не для покращення їхнього життя, а для особистого збагачення. А ще як він зникне на довгий час, то зовсім розчаруються в твоїх обіцянках, вчителю. Або й зовсім про тебе забудуть. Як відомо, святе місце пустим не буває, – Анахарсіс витяг з торбини згорток, розгорнув тканину і поставив на письмовий стіл архонта невеличкого дельфіна, виготовленого із шматка рогу, вміло розмальованого та облямованого золотом. – Хай він стане твоїм надійним супутником у подорожах та на швидкій течії перетворень, які ти задумав, вчителю.

– О, яка краса! Дякую! Мені справді потрібен дороговказ, щоб не збитися на манівці, – Солон узяв до рук статуетку, довго крутив, роздивляючись і вдоволено ворухив сивіючими вусами. Потім поставив дарунок на стіл і філософськи розмірковував: – От чого я лякаюся – хоч і не з похливого десятка. Немає певності, що коли я відправлюся у світ предків, хтось не захоче все переінакшити. Зрозуміло, всілякі нісенітниці в законах з часом відпадуть, однак залишиться основа – народні збори, що утверджують закони, ареопаг із числа найвідоміших громадян, який слідкуватиме за їх виконанням, і вільні громадяни, яким дано право обирати. Саме така схема здатна приборкати апети-

ти багатіїв, не допустити тиранії. Це те, чого немає в тих же Лідії, Мідії, Вавилоні та інших державах. А от в Скіфії є – і вона тим сильна. Якби Еллада була слабкішою, то зарубіжні царьки уже давно розчавили б навіть таку нашу демократію. Бо вона заважає їм бути повелителями-божками. А тепер давай трохи скуштуємо вина з моїх виноградників, – і він із дзбана розлив духмяний червоний напій у два тонконогих келихи. – За нас! За нашу зустріч!

– У цьому я з тобою повністю згодний. За тебе, вчителю! – Анахарсіс з задоволенням смакував вино.

– І все ж за демократію! Вона таки набагато краща за тиранію! – додав архонт, піднімаючи келих. І відсьорбнувши, ніби між іншим зазначив: – Он уже лідійський цар Крез почав випробовувати на міцність Грецію, прихопивши деякі еллінські поліси на берегах Малої Азії. Та все ж наразі спинився. І знаєш, що мене дивує в його діях – почав, так би мовити, еллінізувати Лідію, запроваджувати грецьку мову, ставити статуї наших богів, виготовлені нашими ж скульпторами, дарує величезні кошти нашим храмам. Що це означає – не второпаю.

– Де таке видано? – Анахарсіс здивовано підняв брови. – Щоб володар дбав не про свої культурні здобутки, а про чужі? Для Греції це, може, й добре. Одначе для лідійського народу в тому ніякої користі. І це може викликати неабиякий спротив у країні. Дивно ще й інше – в Лідії на сьогодні майже всі поголовно грамотні. До речі, на відміну від Еллади, включаючи й Афіни. До того ж грецька абетка, а не навпаки, схожа на лідійську – тобто на хеттську-хаттську. Навіть я, арій-скіф розумію їхній говір і їхнє письмо. Бо воно дуже схоже на слав'янські мови. Колись елліни в них училися, а нині... Щось тут не так. Навіщо йому міняти шило на меч і сіяти чвари всередині держави? Хто його напоумив на такий небезпечний крок? – Анахарсіс стенив плечима.

– Похвально, звичайно, що ти так запекло відстоюєш усе, хоч мало-мальськи пов'язане з твоєю батьківщиною, – Солон зручно вмотивувався в своєму улюбленому кріслі з верболозу. – Але ж нам вигідна така його політика. Це в наших інтересах. І дасть змогу впливати на лідійців і виховувати їх у нашому дусі. Бо, як правильно хтось сказав, мова – то душа народу. Оволодіти нею – значить, підкорити душу і, звісно, сам народ.

– Тільки через це розпалося безліч царств. Хіба не так? Саме через те, що чимало арійських племен забули рідну мову та віддалилися по волі безталанних владик від Вед, – Анахарсіс в одній руці трива келих, а на іншій, перераховуючи, загинав пальці: – Та ж Персія-Порусія, Сурія-Сирія, Урарту, Мідія, Фрігія, Ассірія, Хеттія. Де вони? Зникли, наче ніколи й не було! А роди-народи розчинилися в інших племенах! – Анахарсіс тицяв у місця на мапі, що завжди висіла в робочому помешканні архонта. – А тепер на черзі Лідія, яку у нас ще й досі називають Людія, бо її населяють вихідці із нашої Аратти-Оріани-Русі. Це вона ж стала наступницею Хеттської-Хаттської держави. Невже Крез не розуміє, що чинить? Адже заміна рідною мови чужою можна вважати злочином Креза перед майбутніми поколіннями. Та все ж, хто його переконав творити таку дурницю? Як гадаєш, вчителю?

– Тобі видніше – ти щойно з Айгюптосу, – Солон гулко зітхнув. – Наскільки мені відомо, там виношуються плани про зміни устрою у всій ойкумені. Точно, не скажу. Але таке у мене передчуття.

– Вчителю, нарешті й ти дійшов до такого висновку, – Анахарсіс поставив келих і щосили лягнув у долоні. – Все, що з нами діється, – то не наша особиста справа. Нами керують. Нам нав'язують якісь дикунські плани. Ми ще якось можемо в цьому розібратися. А оті, хто випасає худобу, горбиться на полях чи на виноградниках, – як сліпі коше-

нята. Вони навіть не здогадуються, що їхньою свідомістю крутять шахраї. Бо як зрозуміти: працюючи від зорі до зорі, вони залишаються жебраками-бідаками? Зрозуміло, царі в цьому винні. Та не тільки! Після «задушевної» бесіди з Сетті-Ра мені стало ясно, як Божий день, – царі теж підневільні люди і чинять так, як їм радять жерці усіх мастей. А тими заправляють левіти та коени в своїх інтересах.

– Бачу тобі поталанило – ти зустрівся з одним із двадцяти двох ієрофантів? Дивина! Як це тобі вдалося? Адже я писав листа на ім'я двох жерців, знайомих мені із попередніх відвідин Айгюптосу, – Псенофіса із Геліополя і Сонхіса із Саїсу. Вони мені дещо й розповіли про Атлантиду.

– Не повіриш, одначе у нас з Манією склалося враження, що саме йому ти направляв свого листа, – Анахарсіс до цих пір не міг второпати, що тоді з ними сталося. Таке враження, що ієрофант загодя знав усе наперед. – Він навіть твоє ім'я назвав. І це збило нас з пантелику. У нас навіть ніяких сумніву не виникло. Уявляєш, як він нас навколо пальця обвів? – і Анахарсіс до подробиць розповів про мандри до Гізи.

– Анахарсісе, ти мені розповів страшні речі, – Солон зовсім спохмурнів, за звичкою розвалився в кріслі, задумливо обома руками згори вниз погладжував сиву борідку. – У мене таке враження – буцімто і я підсвідомо виконую їхню волю. Розтління, знищення духовності, совісті, любові – це може призвести до повного занепаду будь-якої країни. І всі ці явища кидаються в очі в Афінах. Прикро зізнаватися, але куди від них подітися. Однак, чесно скажу, мені прямо таких вказівок ніхто не давав.

– Та хто ж про такі речі прямо говорить? – Анахарсіс зрозумів, що старому Солону все це невтямки, і зачав палко розтовмачувати. – Для цього є жерці нижчого рівня, легіон розвідників. Вони мастаки на всі руки – з ким поговорити, кого застрахати, а декого й підкупити.

– Зі мною, здається, такі баляси ніхто не точив, – сердився архонт.

– Мені ж здається, що той ієрофант якимось чином вплинув на Манію, – Анахарсіс жестами показував, як це чинив Сетті-Ра. – Після Гізи вона стала сама не своя. У ній прокинулося бажання кохати й кохати, як вона говорила, до безтями. Такий потяг відчувався і в Сапфо. І стрілися дві навіжені. Я не раз під час зустрічі переконувався, що жрець щосили намагався вплинути й на мене. Та не вдалося. Бо я відношусь не до Темного, а до Світлого Коло (нині це називають егрегором – авт.). Це Коло захищає мене від чужого негативного впливу. А Манія як еллінка, в якій намішано різної крові, виявилася беззахисною – бо Грецьке Коло значно слабше від Єгипетського. Я себе дуже картаю, що не зміг її вберегти від чорних сил Князя темряви. І знаєш, що мені під кінець сказав Сетті-Ра? Що у атлантів, які живуть на небі – чи то на Місяці, чи на планеті по той бік Сонця – легіон своїх посланців-помазаників на Землі. Під їхнім керівництвом жадібні царі та інші владики постійно, настирливо, із року в рік, із віку в вік шматкати відщипуватимуть племена та землі, які належали чи належать Гіпербореї-Аратті-Русі. І таким чином вони збираються скорочувати розповсюдження Священних Арійських Вед. Для цього, як він сказав, влаштовуватимуть світові війни, битви поміж племенами та народами, поміж культурами, релігіями, калічитимуть історію, вводитимуть замість Ралігії нові ре-лігії, а непокірних знищуватимуть. Саме таким способом єгипетські жерці намагаються перетворити народи на череду. Спочатку вони позбавлять їх мови, традицій, віри, спадщини, а потім зліплять щось нелюдське за своїми образом та подобою. А щоб бідарі не оговталися, їх пошлють на війну – під час битви не до культури, не до мови. Недавня війна між Лідією та Мідією це показала. І, судячи з обставин, вона не остання в ойкумені.

– Може тобі так тільки здається, друже? – Солон підозріло зиркав на Анахарсіса.

– Якби ж то! – криво осміхнувся він, жестикулюючи ще енергійніше. – Я тільки-но наводив свіжий приклад з Крезом. Якщо він розважливий цар, то навіщо йому смута та колотнеча в країні? Люди ж так просто не змиряться з його забаганками нав'язати їм грецьку мову. Хіба він не розуміє, що це найгіршим чином позначитися на могутності Лідії. А сусіди у нього, як відомо, вовчої породи. До речі, якщо упаде Лідія – на черзі може стати Греція. Так що у нас тут, вчителю, знову спільні інтереси. Як цьому запобігти – дай мислити.

– Анахарсісе, ти не тільки добрий скіфський посол, а й великий філософ. За це я тебе й люблю, – по-батьківському тепло проказав Солон, поблажливо зиркаючи на княжича. – Так от, не будемо втрачати час. Ти пиши листа Крезу. Та такого, щоб йому, пихатому володарю, захотілося тебе запросити. Можеш послатися й на мене. Хоч ми особисто ще не знайомі, однак, певен, він про мене чимало знає. Потрібно з ним зустрітися. І може вдасться переконати не робити дурниць. Я обов'язково до нього завітаю після Ай-гюптосу. А ти поки що поживи в моєму палаці. Слуги тебе, як кажуть, і нагодують, і спати покладуть. А які у мене гарні рабині-служниці! Ні в кого таких немає, – Солон жартома прицмокнув. – Ех, був би я молодший!

– Спасибі, вчителю, за доброту, – Анахарсіс підійшов і міцно обійняв архонтові плечі. – Житлом твоїм я скористаюся. А більше мені нічого не й треба. Тим більше рабинь. Ти ж знаєш моє ставлення до цього: любов має йти від душі, а не від плоті. Тоді вона буде вічна, як безсмертна душа. Учителю, я радий, що в мене такий мудрий наставник. І я тебе за це теж дуже поважаю і люблю. Бережи себе!

Після відплиття Солона Анахарсіс попросив у слуг папірус та чорнило. І, зручно вмовившись за господарським столом з видом на гори, заскрипів пером: «Вельмишановний Крез, цар лідян, володар усіх племен! Радий вітати тебе, а ще більше бачити – я, посол князя Великої Скіфії, член Афінського ареопагу, олімпіонік і філософ Анахарсіс. Хай боги дадуть тобі ще багато снаги й літ правити державою на радість усім жителям ойкумени. Я прибув на еллінську землю, щоб пізнати тутешні звичаї. Золото мені не потрібно. Для мене досить того, щоб я повернувся до Скіфії кращим, аніж я був. Матиму за велику честь зустрітися з тобою у твоїх величних Сардах. Упевнений, нам, нащадкам Аратти-Оріяни, буде про що побесідувати. Хотів би тобі сподобатися. Архонт Афін також передає тобі щирі вітання та побажання процвітання тобі й твоїй Лідії. Буду радий, якщо мені вдасться залишити щось добре для твоєї держави і твоїх підданих».

Анахарсіс кілька разів виправляв та переписував послання. Врешті згорнув папірус у сувій, склеїв і велів передати пішому посланцеві – гемеродрому Солона. А той уже потайки на попутних кораблях відправився через Гелеспонт (Егейське море – авт.) до Лідії. Чекати довелося більше трьох місяців. Крез відповів, що радий бачити його у своїх володіннях. А на словах передав, що разом з ним хотів би поспілкуватися з еллінськими філософами-мудрецькими перед тим, як починати перетворення в своєму царстві.

І от Анахарсіс разом з філософом Біантом ранньої весни на вітрильникові перетнули Гелеспонт, на Лесбосі приховали місцевого мудреця Піттака, висадилися в Смірні і в кибитках, що захищали від колючих вітрів, нарешті дісталися до столиці Лідії. Сарди вразили розкішшю, величезними будинками у кілька поверхів, вимощеними вулицями, водоводами і фонтанами на центральному май-

дані. Акрополь являв собою неприступну фортецю. Угорі над нею яскріла снігова вершина Тмолу, біля підніжжя вкрита густими лісами впереміж з пасовиськами. Вітерець приносив у місто пахощі сосен. А далі за містом розгорталася широка родюча долина з садами, виноградниками, городами. Тут навіть вирощували плантації морени для фарбування вовни. Морена подекуди витісняла пурпур та кошеньіль. Річка Пактол, що напоювала округу, приносила в місто прохолоду стрімкої води. Навесні її збирали у водоймище, яке ще за часів Аліатта, батька нинішнього володаря Лідії, вирили раби. Це озеро за округлу форму так і називали – Коло. Анахарсіс про себе завважив, що так називали ставки і в його рідній Голуні. Навколо озера височіли могильні кургани лідійських царів та знаті. Точнісінько такі, як і в Скіфії, – земляні насипи, обнесені кам'яними валами. А найвищий курган, як йому підказали, – то могила царя Аліатта.

Доки йшли під парусом, перевізники навіть розказували, що річка на своєму шляху вимиває золоті жили і несе прямо до скарбниці Креза золотий пісок. Зрозуміло, це було байкою. Проте в Лідії справді значні родовища золота. Та скоріше за все царя збагачував великий торговий шлях зі Сходу на Захід і назад. Він був безпечніший, аніж морський, для торговців. Тому тут каравани зі всяким крамом йшли вдень і вночі. Від цього володар Лідії справді мав значний зиск. І навіть зародилася приказка: «Багатий, як Крез». Міщани гордилися ще й тим, що в Сардах чеканили монети, чого не було в інших азійських країнах.

А царський палац – справжнє диво. Анахарсіс куди очима не поведе, всюди золото, сребло, дорогоцінне каміння, мармур. Усе виблискує, сяє, переливається. Анахарсіс подумав, що на спорудження такого палацу, певно, працювали всі мешканці царства разом з безліччю рабів. І заради однієї людини! А точніше заради її примхи. Навіщо Крезу

усе це? Щоб хизуватися своїм багатством? Щоб йому заздрили та мріяли захопити всю цю розкіш? І хто він, володар Лідії? Людина чи подоба людини? І як він може бути щасливим, знаючи, скільки людської крові та праці усе це коштує? Адже поряд тисячі звичайних мешканців, які ледве зводять кінці з кінцями. Важко збагнути. В якого бога вірує Крез? І що то за бог? Анахарсіс відчував, як на висках зате-нькала жилка, голова запаморочилася від думок та вражень. Йому кортіло вийти на вулицю. Він оглянувся на філософа Біанта – той з подиву тільки вертів очима, піднімаючи густі кошлаті брови та смачно прицмокував язиком. А мудрець Піттака прискіпливо видивлявся золоті статуї оголених жінок та чоловіків у повний зріст та примовляв: «От хоча б одну таку нам на Лесбос».

Та тут нарочито зарокотіло над їхніми головами:

– Його царська величність цар Крез запрошує вас до тронної зали! – і луна з десятків разів відбилася у цих хоромах, перекочуючись та затихаючи, наче грім.

– Дуже радий вас бачити, гості дорогі, – Крез у царських обладунках, червоному, розшитому золотом халаті кілька хвилин незворушно сидів на троні, ніби показував гостям свою велич і значимість, потім його лице оживилося, очі засміялися. Він передав жезл слугі, поважно зняв золоту корону й віддав у руки другому служці, вайлувато східцями спустився до гостей.

Анахарсіс завважив, що так ведуть себе чванливі та самовпевнені вельможі.

– Прошу! – широким жестом запросив гостей сісти за довгий округлий золочений стіл на товстих ніжках. Добряче потрудилися над ним майстри, щоб вдовольнити примхи царя. На столі величезні срібні вази, поряд грецькі чорнолакові глеки з зображеннями олімпійських атлетів. – Будь ласка, фрукти, виноград, вина і вода із наших цілющих джерел. Як вам мої хорони, шановні філософи?

– Це – справжня казка! – захоплено розвів руками Біант, закотивши очі під лоба. – Нам би отак оздобити храм Афродіти в Афінах! Та й усі Сарди – диво світу! Я вражений розмахом вашого таланту, господарю!

– Ха-ха! Я чув, ніби той храм в столиці Греції споруджується на кошти повій? – Крез гордовито сіпнув угору підборіддям з темною підфарбованою бородою, сміючись, хруснув пальцями – і юнаки кинулися наливати вино в золочені келихи.

– Так-так. Вони стараються, – невпопад відповів Біант і швидко закліпав повіками.

– Ха-ха-ха! Так може вам ще повій підкинути – щоб швидше закінчити будівництво? – Крез випнув дебели груди, оперся обома руками у край столу і хихикав, насолоджуючись своїм дотепом.

Виручив цибатий Піттака. Він чомусь піднявся, виструнчився. Та, піймавши скісний суворий погляд царя, різко гепнувся на лаву, аж та болісно скрипнула. І залепетав дзвінким писклявим голоском:

– Пару б таких статуй біля причалу в бухті Лесбосу – і до нас би завертали усі торгові судна. Вони б стали символом острова.

– Гарна думка. Що ж, може колись наші воїни і виконають твоє побажання – привезуть статуї і встановлять, – Крез з лукавинкою в примружених очах відверто посміювався над філософом. І в'їдливо подивився на Анахарсіса. – А що ти скажеш, гостю з Великої Скіфії, прабатьківщини моїх дідів та прадідів?

– Вельмишановний володарю Лідію-Людії, тут усе зроблено з великою любов'ю. А як відомо, хто в любові, той у Богові і Бог в ньому, бо Бог і є сама любов, – Анахарсіс, сухорлявий, жилавий, повна протилежність цареві, чемно схилив голову, обвів бистрим поглядом залу і широко розвів руки. – Гарно, дуже гарно.

– Ти хочеш сказати, що цей палац – помешкання Бога? – Крез вдоволено крякнув. – Оце відповідь справжнього філософа!

– Упевнений, що і в богів такого немає, – підсолоджував усміхнений Анахарсіс, думаючи зовсім протилежне. Та хіба викладеш правду «володарю племен»? – Скажу більше: якщо людина здатна втілювати отакі неймовірно прекрасні замисли, то вона перетворюється на боголюдину.

Крез радо зауспіхався, ще вище підняв брови та бородаче підборіддя:

– Як же правильно філософи вміють говорити. Приємно чути мудрі речі. Спасибі! – Крез ледь помітно кивнув усім на знак поваги і підняв і наповнений келих. – За вас, мої любі гості! Особливо втішили слова нащадка моїх далеких предків із Великої Скіфії. Анахарсісе, наскільки мені відомо, ти мастак перетворювати свої думи та здібності у корисні справи. Гадаю, небезпідставно ходять чутки, буцімто ти винайшов плуг для обробки кам'янистих ґрунтів, створив рогатий якір та якесь особливе гончарне колесо. То може, поділишся своїми винаходами з лідійцями?

– Для мене велика честь – допомогти трударям, – щиро відказав Анахарсіс. – Я завжди відчуваю щастя, якщо вдається допомогти людям у їхній тяжкій праці. Так завжди діяли мої прашури, розселяючись на нових землях.

– Похвально, похвально, – Крез підняв келих трохи вище голови і скуштував вино. Те ж саме зробили й гості. – А тепер я хочу зауважити, що дбаю не лише про матеріальний світ, як кажуть греки, а й про культуру та духовність. Прощу познайомитися – байкар Езоп, один з найвідважніших наших гострословів. Ох, як же дістається від нього лідійським вельможам! І як же вони його «люблять»! Мабуть би в морі втопили, якби не я. Правда Езопе?

– А коли цар говорить неправду? Його слова – від Бога. Якби не твоя ласка, володарю, вельможі проковтнули б

мене, як вовк ягня. Ще й сказали б, що сам винен – у пашу заліз, – з кутка рвійно піднявся маленький, зіщулений чоловічок з широким непорушним скривленим сірим лицем і рухливими очима.

Крез навіть не глянув у його бік. Проте почав розхвалювати:

– Скажу відверто, насмішкуваті байки оцього горбана допомагають мені тримати в покорі вельмож. Сміх – це зброя, яка часом надійніша, ніж меч. Так що стережіться! Але мова не про те. У вас ще буде змога поспілкуватися, помірятися в мудрості. Ти, Анахарсисе, от що мені скажи: хто з живих істот найхоробріший? Людина? – розвалившись у кріслі, Крез в очікуванні примружив очі на скіфа.

Анахарсис не очікував від царя такого недолугого запитання. В блакитних очах майнула тінь розгубленості. Але тільки на мить. Обличчя його повеселіло, брови сіпнулися вгору. І, зробивши ковток з келиха, він тихо вимовив:

– Та звісно – найдикіша тварина. Бо лише вона мужньо помирає за свою свободу.

– А яку з живих істот ти вважаєш найсправедливішою? Людину? – Крез сподівався, що філософ повторить його підказку. Та Анахарсис все так сміючись одними очима голосніше проказав:

– Найдикішу тварину, бо лише вона живе природним життям, а не за людськими законами. Природа – створіння Боже, а закони встановлюються людьми на власний розсуд. І правильніше користуватися тим, що відкрито Богом, а не людиною.

– З твоїх слів виходить, що саме звірі наймудріші? – Крез блиснув на нього гострим поглядом.

– Звичайно. Віддавати перевагу істині природи перед істиною закону – це основна прикмета мудрості, – брови Анахарсиса здивовано піднялися ще вище і гордо зламалися під зморшкуватим чолом. Та голос видався хриплива-

тим. Княжич потягся до дзбана з водою, хлюпнув у золочену чашу.

– Так чому ж люди порушують закони, які самі ж встановлюють? – Крез не зводив з нього карих очей.

– Бо їхні почуття, думки і слова ніколи не співпадають: думка викривлює почуття, а слова викривлюють думку. Як часто слова приховують правду! А ще золото й срібло позбавляють людей пам'яті. Коли вони їх бачать, то забувають про всі закони і навіть звичаї. І живуть не по Праві, як кажуть у нас в Сколотії. У тварин усього цього немає – ні багатств, ні брехні, ні рабства. Тому, чим довше я мандрую світом, тим більше переконаюся: найрозумніші все-таки дикі тварини, – стояв на своєму Анахарсіс.

– Що ж, я тебе розумію, скіфе, – Крез знову пригубив келих. – Ти виріс в диких краях, а тому й філософія твоя звірина. Мабуть, у Скіфії справді тварини розумніші від людей? – цар намагався хоч чимось дошкулити Анахарсіса, показати свою зверхність володаря цього світу.

– Принаймні, скіфи, як і звірі, ніколи не обдурюють, – Анахарсіс все так же щиро й спокійно дивився в очі Креза. – Бо в Скіфії-Сколотії діють не людські закони, а Божі. І не царі чи воєводи там верховодять, а волхви-маги, духовні вчителі й наставники – вони і філософи, і вихователі, і історики, і цілителі-знахарі. А ще в моїй країні, як і тисячі літ назад, діє рада староотців із наймудріших скитів. Їхні рішення затверджує віче. А князь, якого обирають на одне коло, тобто на рік, від Коляди до Коляди, мусить беззастережно виконувати їхню волю. У нас говорять те, що думають, а роблять те, що говорять. Бо ж давно відомо: й тисячі добрих слів не варті одного доброго діла.

– Бачу, в Скитії більше мудрості, аніж у деяких наших вельмож, – замислено прорік Крез, відкинувшись у кріслі та поводячи темними вусами з боку на бік. – А тепер ска-

жи відверто. Якщо ви такі мудрі та правильні, то чому ж ваша філософія не приживається в інших державах?

– Тут ніяких таємниць. Такий порядок не подобається. Тільки не народам, а їхнім правителям-самодержцям. Бо їм подавай лише багатства та славу в придачу. – голос Анахарсіса твердішав, міцнішав, дзвінко вичунював в залі. – А давайте на хвилю зануримося в минувшину. Там, де роди та племена зійшли зі шляху Праві – він веде до Всевишнього, що ми бачимо? Війни та розбрат. І в що перетворюється золото? В черепки. І тоді рукотворна краса стає джерелом зла. В Русі-Скіфії земля і все, що на ній росте, спільне. Ми маємо зброю не для нападів, а для оборони. І горе тому, хто прийде до нас з мечем. Нам не потрібно чужого, та й свого ми не віддамо.

– І ким ти себе вважаєш, філософе? – обличчя Креза посуворішало, в його очах борсався гнів і острах. Вони ніби говорили: цей гість надто сміливий – взявся повчати одного з наймогутніших володарів ойкумени.

– Як і всі сини Сварога-Творця, я звичайний помічник Бога на землі. І прагну жити по совісті – по Вісті Божій, – Анахарсіс все так же ввічливо дивився у вічі Креза.

– Так-так, – крякнув невдоволено Крез. – А що думає про все це наш незрівнянний Езоп? – Крез повернувся до горбуна, що увесь цей час уважно спостерігав за бесідою.

– Та є така байка про Людину й Лева, – відказав він, підводячись із плетеного стільця. Розтягуючи кожне слово, загудів грудним баском: – Зустрілися, значить, Чоловік з Левом. І кожний з них давай вихвалити свій рід. «Всі бояться Лева! – ричить цар звірів. – І тікають зострашу світзачі. Навіть земля та вітер тремтять, коли Лев подає голос. Ніхто не годен його перемогти!» А чоловік вихваляється: «Та звісно, ніхто, крім Людини. Вона нездоланна, бо у неї сила помножена на мудрість. Одні звірі втікають від неї у глухі місця, інші скоряються і вірно служать». Отак спере-

чаючись, на краю дороги вони побачили мармурову статую – мисливець у двобої з левом притис царя звірів рогагиною до землі. Чоловік радісно загукав: «А що я тобі казав, Лево? Бачиш, ми, люди, могутніші за будь-якого звіра!» Лев зареготав – і здалося, зарокотав грім: «Теж мені доказ! Скажи, хто вирізьбив цю статую?» «Людина – хто ж іще!», – гордовито відказав Чоловік. «І я ж про це! – загудів Лев. – А коли б леви володіли різьбярством, то ти побачив чимало статуй, на яких лев переміг людину».

– І в цього звірина філософія! – повеселів Крез.

– Та я не про те, – виправдовувався Езоп. – У нашого царя сили – як у лева, а мудрості – більше, ніж в усіх грецьких філософів. Тільки таким може бути цар наймогутнішої в ойкумені держави, якою називають Лідію.

Крез так розреготався, навіть вино вихлюпувалося із келиха, якого він тримав у правиці:

– О, Езоп! О, байкар! О, мудрець! А сідай-но до нашого столу! – махнувши рукою, наказав Крез.

– Так я ж теє – колишній раб, – нагадав Езоп, переминаючи пальці.

– Завтра ти, може, й будеш рабом, а сьогодні ти – теж філософ, – тоном суворого господаря гримнув Крез. – Сідай! Заслужив!

Невідомо, чим би закінчилися ця дискусія, та до зали увійшов радник, щось прошепотів на вухо Крезу.

– Звичайно, запрошуй! – повеселів цар, підіймаючись з крісла. – Товариство, прибув архонт Афін Солон! Гей, кіфареди, просипайтеся! Зустрінемо великого гостя веселою музикою!

А музикам те тільки й подавай. Вони славили Креза, як тільки вміли. І те, що він сміливий, як лев, – підкорив еллінські поліси. І те, що він щедрий, як бог, – завалив дарами храм у Дельфах, де жерці-ясновидці вершать долями не тільки царів, а й народів. Саме вони напророкували, що

скоро Крез стане наймогутнішим володарем в ойкумені. Так і сталося.

Цар зустрів Солона на порозі з розпростертими обіймами:

– Люб'язний афінянине, радий бачити тебе в моєму палаці у найбагатшому місті Заріччя, столиці найбагатшого царства Лідії – Сфарті, яку в Афінах називають Сарди. Багато чув про твою мудрість. Гучна слава котиться на хвилях Серединного моря поперед тебе до берегів ойкумени. На скільки я знаю, батько Аліатт був твоїм другом. А значить ти і мій друг.

– Я вдячний Аліатту і тобі, достойний син свого вітця, неперевершений Крез, за те, що між нашими народами панує злагода і дружба, – вивільнившись з обіймів царя, голосно розсипався у похвалах Солон, намагаючись пересилити кіфаредів.

Тим часом з сусідньої зали слуги внесли великий стіл з різноманітними стравами. Цар від душі пригощав гостей. До них долучилися й наближені до царя вельможі-олігархи. Захмелілі філософи раз-по-раз піднімали келихи за Креза, бажаючи йому ще більше багатства, довгих років царювання. Анахарсіс, який їв і пив у міру, смакував «жабник» – вино, на три чверті розбавлене водою, та закушував яблуками й грушами, що й до весни зберігалися у царських підвалах. Солон, гучно підтримуючи кожен тост, теж тільки пригублював «жабник». Співці не втомлювалися розхвалювати свого царя, а юні танцівниці, вихляючи стегнами та оголеними животиками, пускали бісики гостям. Балакали про все на світі, окрім ситуації в краї. Крез уникав, а гості не наважувалися. Бо, чого доброго, подумає, що прибули вирішувати свої питання.

І так майже три дні. Крез час від часу вкрадливо хитрим очима поглядав на Солона як на старійшину серед філософів, наче хотів дізнатися, що той думає. В душі він

глузував з усіх. А потім запропонував грецьким мудрецам оглянути царські скарбниці, повні золота та коштовностей (подається за описом Геродота – авт.).

Таких багатств Анахарсіс ніколи не бачив і, певно, більше не побачить. Крез вдоволено, з гордо піднятою головою споглядав за гостями, мовляв, бачите, який я багатий та щасливий. І, мов kota, розгладжував темну бороду. Солон, протер кулаками очі, наче хотів упевнитися, що то не сон, якось шепнув Анахарсісу:

– Якби Афіни мали хоч десяту частину таких багатств, у всіх жителів було б райське життя. А тут усе належить одній людині...

– Вчителю, тоді ставай завойовником – і в тебе таке буде, – так же тихо жартома порадив Анахарсіс.

– Війна не для мене. Сила держави – коли в ній вільні та заможні люди. Чим довше живу на світі, тим більше переконуюся в цій істині, – Солон спокійно, без крихти заздрощів, оглядав ящики з золотом, сріблом, діамантами, дорогоцінним камінням.

– А щоб такими люди стали, слід правителям відмовитися від рабства, – шепнув на вухо Анахарсіс.

– Ти, як завжди, правий. Але як у цьому переконати, скажімо, цього ж таки Креза? – Солон очима кивнув у бік царя.

– Таких здатна переконати лише ще більша сила. На жаль, – змовницьки відповів Анахарсіс.

Після оглядин Крез, жвавий та щасливий, щедро блискаючи очима, знову повів гостей до тронної зали. Велів наповнити золоті чаші вином і, звертаючись до Солона, якого він встиг кілька разів називати наймудрішим серед мудрих, самовдоволено спитав:

– Люб'язний архонте Афін, а тепер хочу тебе спитати: чи бачив ти, відвідавши багато земель, найщасливішу людину? – Крез чомусь він був упевнений, що той назве саме його ім'я – повелителя Лідії.

Сивобородий Солон, трохи пом'явшись, блиснув з-під насуплених брів і тихо зітхнув:

– Та бачив – афінянина Телла.

Крез здивовано крякнув, піднявши брови:

– І чому саме якогось нікому невідомого Телла ти вважаєш щасливим?

– Та тому, що в нього були прекрасні діти та онуки. А ще тому, що він у битві під Елевсіном допоміг своїм землякам-афінянам прогнати ворогів. Правда, і сам загинув у бою. Афіняни його поховали з великими почестями.

– А кого ти вважаєш найщасливішим після Телла? – допитувався Крез, сподіваючись, що на цей раз після побачених багатств Солон таки назве його ім'я.

– Знову-таки Клебіса та Бітона, вельмишановний царю, – щиро відказав архонт, вилиці його порум'яніли від хвилювання чи ніяковості. – Бо ті дужі юнаки, переможці Олімпійських ігр, допомогли рідній матері вчасно прибути до храму на свято в честь богині Гери. Щоправда, тягнувши повозку з матінкою, вибилися з сил, надірвалися, заснули прямо в храмі й не проснулися більше. За шанобу до матінки їх славили земляки. І навіть виготовили їхні статуї та пожертвували Дельфійському храму. Й понині відвідувачі поклоняються турботливим юнакам.

Крез дратувало нетерпіння:

– Люб'язний афінянине, невже ти ні в що не ставиш моє щастя, а мене самого вважаєш нижчим від простих людей?

– Долі людей і народів мінливі, – повагом, плямкаючи синюватими від старості губами, зважуючи кожне слово, прорік Солон. – Ти, Крез, з усього видно, дуже багатий. Ти царствуєш над безліччю племен та родів. Та назвати тебе щасливим я зможу тоді, коли дізнаюсь, що свій вік ти закінчив щасливо. У кожній справі слід дивитися, чим вона закінчиться. Багатьох людей божество удачі спочатку пес-

тять надією на щастя, а потім раптово відвертається. Царю, я бачу, що вчора ти був щасливий і сьогодні теж. Але чи будеш ти щасливий завтра? Якщо хочеш почути мудру пораду, то ось вона: ніякої людини не називай щасливою, допоки вона жива. Щастя мінливе. Як відомо, у році 365 днів, а з розрахунку на 70 літ це не менше 25550 днів, окрім високосних. І жодна доба не схожа на попередню.

– О, Солон, Солон, Солон! – Крез розчаровано зміряв архонта гнівним поглядом і ображено відвернувся. Мовляв, яка в тім мудрість? «І як такій недалекій людині афіняни надали право впроваджувати закони?» – подумав Крез. Тоді йому не сподобалася та слушна порада. Він її швидко забув. Проте пройде небагато років, і він її пригадає. Втім, щоб розрядити обстановку після такої незугарної відповіді «люб'язного афінянина», він перевів важкий погляд на Езопа:

– А що скаже наш мудрий байкар?

Езоп не чекав такого повороту подій. Розслабившись, потягував смачне винце. Проте, зачувши своє ім'я, миттю підхопився з лави і, пригадуючи слухний сюжет, потираючи долоні, вперся поглядом у стелю залу, полегшено зітхнув, очі його заблищали, і, усміхнено глянувши на Креза, хриплуватим голосом забасив:

– Так от, у великому будинкові розвелося видимо-невидимо мишей – і в коморі, і в кімнатах, і на підвір'ї, – Езоп над столом руками показав, як їх було багацько. – Та й котів не бракувало. Миші їх дуже боялися. Адже коти зроду-віку запеклі вороги. Та ніколи мишам не вдавалося перемогти котів. «А все через те, що нам бракує мудрих проводирів, – вихопилося у котроїсь миші. – Нам треба обрати полководців – найрозумніших, найсміливіших, найкмітливіших. І що вони скажуть – те ми й робитимемо». Не гаючись, миші обрали з-поміж себе десяток полководців. А для солідності припасували їм на голови великі гарні роги.

Горді та вдоволені, мишачі полководці з такими «коронами» почали мріяти, як будуть котів перемагати. Та попри ці почесні відзнаки, мишачу армію коти розбили вщент у першому ж бою. Звичайні миші дременули від котів до нір та й припишкли. А мишачі полководці не змогли вчасно сховатися – не пролізли з гіллястими рогами у вузькі шпарини. І всі до одного потрапили у полон до котячих пазурів.

– Це ти до чого? – не второпав Крез, миттєво наїжачився і кольнув Езопа кострубатим поглядом.

– Та про те, що корони, титули і навіть красномовство не завжди свідчать про міць та вміння управляти, скажімо, царством чи містом, – Езоп з-під кошлатих брів винувато подивився спочатку на Креза, потім на Солона.

– Воістину Езопів язик – ніби лезо меча! – задоволено крякнув цар, розправив плечі, скоса бликнув на архонта. А коли перевів очі на Езопа, стиснув і струснув кулак, мовляв, нехай старий грек знає наших.

Солон вдав, що це його не стосується. Невдовзі подякував Крезові за гостинність і, пославшись на невідкладні справи в Афінах, пішов збиратися в дорогу. А по обіді на царській колісниці залишив Сарди. Крез його не затримував і навіть не пішов проваджати, доручивши це помічникам. Видно, розповідь архонта зачепила його за живе. Анахарсіс хотів було відправитися разом з Солоном, та Крез владним жестом кисті наказав йому ще посидіти, мовляв, зустріч ще не закінчена.

Прощаючись, Солон, тамуючи образу, пошерхлими губами шепнув Анахарсісу:

– З цим чванливим гусаком мені ні про що говорити. Може тобі вдасться його відрадити від походу на схід, який для нього може стати останнім. Спробуй. В інтересах Скіфії і я, сподіваюсь, Еллади.

Анахарсіс на знак згоди кліпнув повіками. А потім до кінця життя картав себе, що не впросив Креза відпустити

його з Солоном. Через гінців дізнався, що архонт, повернувшись до Афін, застав місто ледве не в стані громадянської війни. Олігархи-аристократи затівали різні інтриги, прагнучи відмінити закони та реформи Солона, повернути старі порядки, відновити рабство. Демократи виступали проти сваволі знаті. Отоді Солон і зрозумів, що мало прийняти закони – їх слід ще й постійно захищати. Багатії пропонували Солону стати верховним правителем Афін з необмеженими повноваженнями, тобто тираном. Та він не погоджувався, наївно вважаючи, що закони мають бути сильні самі по собі і виконуватися всіма беззастережно. Тиранія йому була не до душі. Такою скромністю архонта скористався один із родичів Солона – Пісістрат. Як людина владолюбива, він наобіцяв бідним афінянам золоті гори, запевнив, що обов'язково завершить земельну реформу і кожний громадянин отримає ділянку. За умови, що підтримає його в боротьбі за владу. Солон марно намагався переконати народ не піддаватися обману і не надавати у розпорядження Пісістрата загін охоронців.

Та Пісістрат виявився хитрішим. Він сам наніс собі рану, закрापала кров. І в такому стані наказав прислузі відвезти його колісницею на міську площу. Поряд з собою розпорядився поставити високу гарну жінку в одязі Афінни. Попереду йшли глашатаї та голосно вигукували: «Прийміть Пісістрата з любов'ю! Сама богиня надає йому перевагу поміж інших смертних і вводить у своє місто!» Пісістрат запевнив жалісливих афінян, що постраждав від своїх ворогів за політичні переконання. Чутки про те, що Пісістрата благословила сама богиня Афіна, швидко поширилися містом. І без того збурений народ висловив готовність битися за нього. Один із друзів Пісістрата запропонував народним зборам все-таки надати в його розпорядження п'ятдесят озброєних охоронців. Збори, що склалися головним чином з олігархів, майже одноголо-

сно затвердили вимогу натовпу. І завдяки таким хитрощам Пісістрат отримав для себе незалежну владу.

Слід віддати йому належне, він не відмінив закони Солона і навіть для більшої переконливості привселюдно на перших порах користувався порадами старого архонта. Навіть заклав Парфенон, а також величний храм Зевса Олімпійського, заснував першу публічну бібліотеку. Архонти та члени ареопагу, як і раніше, обиралися, а не призначалися. Правда, Пісістрат особисто піклувався про те, щоб у раді переважали його прибічники. Та все ж влада в його руках ще довго була хисткою. А невдоволений Солон часто виступав перед афінянами, розпикав молодого архонта, як тільки вмів. Врешті-решт ті, хто колись вклонявся та обирав, визнали його божевільним. Пісістрат за рішенням ареопагу відправив Солона доживати свій вік на Кіпрі. Та все ж, його законами користувалося ще не одне покоління греків, а також Риму, що тільки-но ставав на міцні ноги, й інших держав. Анахарсіс, згадуючи життєвий шлях Солона, розмірковував: життя – коло, а в колі немає ні початку, ні кінця. Все пов'язане між собою. І все повторюється, лише в іншому вигляді...

А в палаці Креза майже до вечора гриміли музики, танцювали напівоголені молоді рабині, із уст придворних вельмож звучали хвалебні промови «мудрому із наймудріших». Нарешті цар втомлено підвівся, даючи зрозуміти, що філософські дискусії закінчилися... І, похитуючись та чухаючи округле черевце правою п'ятірнею з золотими каблучками та діамантами на кожному пальці, Крез звично підняв догори гостру бороду:

– Так от, любі друзі, сьогодні спочиваємо. Спасибі за гарні та щирі слова. Ви всі мене порадували, окрім Солона. А завтра запрошую вас на пошанування Великої Матері Богів Кібели. У нас її частіше називають Аммас, а в Греції – Реєю. Майте на увазі, свято відбудуватиметься з уча-

стю її коханця Аттіса. Чуєте – Аттіса! Все буде так, як у міфах. Малечу не брати. То видовище не для дітей та слабкодушких.

Крез, підтримуваний слугами, поплентався до своїх палат. Вельмож теж розвели по домівках.

Анахарсіс з Езопом як найтверезіші, бо пили «жабник», подалися на прогулянку вулицями лідійської столиці. Сонце якраз збиралося вмотитися на ніч за гострими темними вершинами гір. Вздовж вулиць ліпилися одна до одної глинобитні хати, як у слав'ян-русів. Та так, що чужинець, який міг потрапити в місто, не здатен забратися в жодний дім. Сарди і в надвечір'ї продовжували готуватися до святкового дійства. Майстри кріпили високі теракотові рельєфи Великої Матері Богів, виставляли розмальовану кераміку, скульптури з її зображенням. На плоских дахах-терасах житлових будинків, що тісно примикали один до одного, господарі виставляли великі червонобокі діжі з квітами та покрикували на дітей, щоб ненароком не нашкодили. Рабів змусили навіть мити стіни будівель та бруківку.

Анахарсіс не раз чув про святкування культу Кібели-Кубаби – богині плодючості та материнства. За віруваннями, саме вона створила богів, людей та звірів. А в Лідії її ще шанували як покровительку благополуччя міст і всієї держави. Однак бути безпосереднім учасником дійства не доводилося. Знав, що зародилося воно ще в Хеттській-Хаттській державі та так і залишилося на цій землі. Хоч з часом на її просторах виникла Фрігія, тепер на них розкинулась Лідія-Людія. В Сколотії до Кібели ставилися як до чужої богині – вороже. А в Елладі її ще називали Ківева, Діндимена, Ідейна мати. Езоп неголосно розповідав, що Кібелу називають матір'ю Мідаса і Марсія, яких вона народила начебто від простого хлібороба Гордія – той згодом став царем Фрігії.

– А знаєш, Гордій був дивакуватим володарем. До речі, десь із ваших скіфський країв, – пояснював Езоп, кульгаючи на коротшу ногу. – Нічого кращого не придумав, як поставити звичайного воза у храмі Зевса та прив'язати за ярмо надто заплутаним вузлом. Після того почали теревенити: хто зуміє його розв'язати, той стане володарем усієї Азії. Його так і називали – Гордіїв вузол. Поки що, слава богам, нікому не вдалося з ним впоратися. Хоч бажаючих підкорити Азію багато. Кажуть, навіть цар Крез пробував. А щодо сина Кібели Мідаса, то він відзначився тим, що знайшов у своїх фрігійських садах силена із почту Діоніса, який чомусь відбився та заблукав. За це Діоніс буцімто щедро його нагородив – дав силу перетворювати все, до чого доторкнеться, у золото. І, схоже, з часом Мідас був не радий такому дару. Бо золотом ставала навіть їжа. Уявляєш? Несеш до рота яблуко – а зуби скрегочуть об золото. І будучи неймовірно багатим, він голодував, як раб чи жебрак.

– Чув, нібито і в іншого сина Кібели Марсія доля складалася ще трагічніше, – допитувався Анахарсіс, зрозумівши, що Езоп, помішаний на минувшині, знайшов в його особі терпеливого слухача.

– То було якесь дикунство! – Езоп щиро обурювався. – Тільки уяви: Марсій знайшов флейту, що викинула Афіна. Не пропадати ж добру. І так навчився грати, що насмілився викликати на змагання самого Аполлона. А цар Мідас був суддею і по-братськи вирішив підіграти Марсію, віддавши йому пальму першості. Хотів, як краще, а вийшло не по-божеськи. Аполлон так роз'ярився, що здер з Марсія шкіру й повісив на дереві. При звуках флейти вона тріпотіла, жахаючи всіх навколо. Там, де пролилася кров Марсія, забило джерело. А Мадіса Аполлон віддячив осячними вухами. Тим самим ніби говорячи, що нецтво не можна приховати.

Вони простували, оминаючи вози та перехожих, гурти дзвінкоголосої дівчори, а Езоп, накульгуючи, натхненно продовжував:

– Та найзагадковішим було те, що першим жерцем Кібели став Аттіс. Зачала його, за переказами, непорочна діва-німфа від плода мигдалевого дерева. Мені мало віриться в таку притчу. Та мовчу, аби лиха не мати. Юнак виріс таким вродливим, що Кібела не могла перед ним встояти. І невдовзі він став її коханцем. Мати Богів – і коханка. Правда, не зовсім в'яжеться? І ревнувала Аттіса до кожної дівчини. Хіба таке личить божественній особі? За велінням Зевса на полюванні Аттіса смертельно поранив вепр. Та на прохання Кібели боги його воскресили. Одначе щастя закоханих було не довгим. У приступі ревності Кібела наслала на Аттіса божевілля. Отака буда добра та справедлива! І він, залишаючись вірним їй, несповна розуму взяв і оскопив себе. Дурень! Мабуть на зло Кібелі. А після смерті він нібито воскрес у вигляді сосни.

– І вся оця трагедія, як пообіцяв Крез, відбудеться на багатолюдних вулицях Сард? – це не вкладалося в голові Анахарсіса. – Там же діти, жінки, старі люди.

– Цар Крез полюбляє це свято ще й тому, що воно нагадує про його власного сина – теж Аттіса. Він був німий з дитинства, але надзвичайно любив свого батька. І одного разу під час бою, помітивши, як чужинець заніс над головою Креза меч, дико закричав: «Воїне, не вбивай Креза!». Та так, що в того й рука опустилася. І таким чином він врятував батька. Любов повернула йому голос. Чого тільки не буває на світі.

Анахарсіс згадав, що це свято в Сардах відбуватиметься якраз у дні весняного рівнодення. І розповів Езопові в загальних рисах про те, що в Аратті-Русії-Сколотії в цей час відзначають Великдень, коли Сонце-Коло-Око Дня на радість людям починає довше затримуватися на небосхилі

і завдяки цьому пробуджується-воскресає природа. Готуючись до цього свята, жінки зараз печуть баби, дівчата розмальовують писанки. А на Великдень волхви все те освячують у храмах та святилищах. Після цього на майданах сонцепоклонники збираються на гуляння – водять хороводи, співають пісні, жартують, веселяться, радіють приходу весни. І всяк шанують прадавню богиню життя, здоров'я, родючості, добра та захисту Бабу-Берегиню. А потім спитав:

– Ти складаєш такі їдкі байки. І не боїшся, що якісь темні сили чи їхні найманці тебе підстерезуть і розправляться?

– Доки я при дворі Креза, зі мною нічого не станеться, – байдуже відказав Езоп. – Хоч бажаючих справді вдосталь. Дехто із багатіїв у моїх байках бачить себе і злиться, аж піниється. Це при тому, що я не називаю їхніх імен, а показую у вигляді звірів чи птахів. Особливо на мене злі жерці Дельфійського храму. Я більш ніж упевнений, що завтра на святі будуть пластуни-розвідники і з цього храму, і з Єгипту, Вавилону і навіть дружньої Мідії. Інколи вони використовують свята для розправи. Пирнуть ножем чи пікою – і поминай, як звали. І тому я не надам їм такої можливості – не з'явлюся на святі Кібели.

– Невже Крез настільки наївний, що беззастережно довіряє оракулам? – спитав Анахарсіс, спинившись біля велетенської статуї Зевса.

– О, вони, знаючи щедрість Креза, добряче роблять свою справу, – Езоп, притиснувши палицю під пахвою, жестами показав, як вони виманюють багаті дари. – І пророкують не те, що говорять боги, а що він хоче чути і за що ладен платити золотом. Зараз обстановка в Заріччі та Межиріччі більш-менш стійка. Лідія та Мідія помирилися, живуть у злагоді, їх скріплюють родинні зв'язки. Але ж у сусідній Персії неспокійно – там рветься до влади якийсь Кір. Кажуть, йому допомагають єгипетські жерці.

– Якщо вони втручаються, значить, слід чекати на війну, – сумно зітхнув Анахарсіс. – Їм так важливо зіткнутися лобами нащадків аріїв-русів та погріти на цьому руки. Езопе, будь обережний у своїх висловах. Інколи ти надто відвертий. А це не подобається владомощцям.

– А що мені втратити? Багатств і сім'ї у мене немає. Здоров'я теж. Хіба що оце каліцтво? – палицею показав на свою ногу.

– Ні, друже, тобі є що берегти – великий талант. На тебе рівнятиметься ще не одне покоління байкарів. Вони навчатимуться у тебе, як висміювати людські вади та багатіїв, – Анахарсіс поплескав друга по плечу.

– Та кому потрібен талант у нашому грішному світі?! – Езоп так голосно вигукнув, що на нього оглянулися перехожі. – Якби я не підігрував Крезу, він давно б мене виставив, або ж відправив до господаря. Адже я колишній раб самоського багатія Іадмона. Та, схоже, бачачи моє каліцтво, той відпустив на волю. Бо який з мене трудар?

– Ти повинен розуміти, з якою силою ти маєш справу. Дельфи не деінде на околиці ойкумени, а на Священній Долині у підніжжі Парнасу. Там камінь Омфалос – Пуп Землі. Дельфійські жерці прагнуть, щоб це місто й надалі називалося центром ойкумени. Люди вірять. І священники прагнуть будь-якою ціною вберегти цей титул. Інших думок вони не потерплять, – Анахарсіс, розглядаючись, запримітив невисоку жіночку в довгій сірій одежі. Вона вже давненько простувала за ними на відстані.

– Ще б пак! Зі всієї ойкумени збирають дари, і, навіть бровою не повівши, обкручують навколо пальця і простолюдинів, і царів, – Езоп гнівався і його й так перекошене від народження обличчя ставало зловісним. – А жриця Піфія, сидячи на ритуальній тринозі в храмі Аполлона, наліво і направо виголошує пророцтва, які буцімто надходять від самого Бога. Обман! Чистісінький обман! Навчилися

жерці уміло видурювати коштовності у відвідувачів, змучених життям.

– Однак їхня ворожба впливає на долі людей і навіть на хід історії. Адже недолугі правителі чинять так, як їм порадить Піфія. Чи може ні? – Анахарсіс ще раз озирнувся. Жіноча постать не відставала. – А це вже не просто заробітки, а намагання керувати світом. Мені часом здається, що дельфійські жерці у змові з єгипетськими. Їм у Елладі допомагають орфіки, засновником якого нібито був міфічний поет і музикант Орфей. І разом вони творять історію так, як їм необхідно. Як ти вважаєш?

– Чого не знаю, того не знаю. З історією Єгипту я не знайомий і погано з нею обізнаний. Та все може бути. Принаймні наш Крез дослухається до всіх слів оракулів, – важко зітхнув Езоп, подаючи правицю на прощання. – Він уже якимось обмовився, що слід би відвідати Дельфи. І відчуваю, збирається туди відправити мене. Так би мовити, на розвідку.

– Будь пильним, – ще раз попросив Анахарсіс, по-дружньому тиснувши кістляву долоню Езопа. – Жерці здатні на все заради грошей і влади. Повір, я був у Єгипті і знаю. Дій так, щоб потім не розкаюватися. І бійся підступної улесливості – вона здатна привести до біди.

– Спасибі за пораду, скіфе. Ми живемо в різних краях, належимо до різних народів, маємо різні мови, але розуміємо один одного. Отак би скрізь, – Езоп міцно потиснув пальці Анахарсіса. – Прощай, може колись зустрінемося.

– Та коли ж – може все-таки завтра на святі Великої Матері Кібели? – здивувався Анахарсіс.

– Я на такі заходи не ходжу. На них немає богів, а тільки людська глупота, темінь і розбещеність. А ти подивися. Може більше не захочеться таких видовищ. А може станеш прихильником Кібели. Всяк буває, – сумно усміхнувся Езоп.

– А я ще походжу містом, полюбуюся його величчю. Бо за застіллями ще толком і не бачив, – Анахарсіс махнув рукою вздовж дороги.

– Бувай! Живи довго, скіфе! – і Езоп, кульгаючи по-качиному, подався у присмерк на подвір'я Креза, де у нього була невеличка кімнатка – така ж, як і в прислуги.

Та не судилося більше зустрітися. Згодом Анахарсіс дізнався, що Крез все-таки відправив Езопа з групою своїх придворних до оракула в еллінських Дельфах. Правда, перед цим він висловив своє обурення з приводу байки про орла, ворону й пастуха. Езоп якимось мав сміливість прочитати її у колі царських вельмож. А ті, схоже, донесли цареві в перекрученому вигляді. Розповідають, Крез тоді дуже гнівався та кричав: «Я орел, а не ворона». Хоч у тій байці висміювався не цар, а придворні, які мріяли стати орлами, а насправді були воронами. «Бо ворона бачила, як орел полює, то й самій забаглося так полювати. А проте забула, що орел великий та дужий, а вона – звичайний птах. Тому й попалася», – сказано в байці. У Дельфах у храмі Аполлона жерці нібито підкинули в Езопову торбу золоту чашу. Ніякі його пояснення й слухати не хотіли. Підвели до крутої скелі й зіштовхнули в урвище. Крез, зрозуміло, до цього ніякого відношення не мав. Але ніде навіть словом не обмовився, що жалкує з приводу загибелі байкаря. Бо хто такий Езоп – раб. Хоч і талановитий. Дельфи, щоправда, заплатили за Езопа його власникові кругленьку суму. Та що з того. Легендарного байкаря не стало. Тоді подейкували: Дельфи, що й перекладаються з грецької як утроба, проковтнули талант...

Анахарсіс уже спускався до озера Коло, як його окликнув жіночий хрипливатий голос:

– Хорсе, постій! Бо ніяк тебе догнати не можу! – почув за спиною. І серце його бентежно тьохнуло.

– Манія? Ти звідки? З неба впала? – Анахарсіс різко оглянувся. До нього наближалася молодиця у простому сірому балахоні, з плетеною корзинкою в руці.

– Впізнав, впізнав! – зраділа, як мала дитина, ставлячи корзину. – Я гадала, що вже ніколи тебе не побачу. І всі ці роки картала себе за те, що так отоді вчинила на Лесбосі. Якою ж я була дурепою!

– Та годі тобі виправдовуватися. Відверто кажучи, я давно тебе запримітив, – Анахарсіс здивовано вдивлявся у її розрум'янене личко, на якому миготіли останні промені призахідного сонця. – Та подумав, що то одна із сардських нічних метеликів. Радий тебе бачити! Дуже! Усе те давне та лихе вітрами розмело, дощами змило. Життя продовжується, як казала одна моя землячка. Ти яким побитом сюди потрапила? – Анахарсіс узяв її теплі, аж гарячі кисті і довго дивився у вічі. Там була туга, відчуття провини, безнадія.

– А куди ж іще було податися? Афіни за трьома морями. Та й робити там нічого, – Манія то всміхалася, то ніяковіла, переступаючи з ноги на ногу. – Не хотіла на очі потикатися друзям та знайомим. Боялась осуду. А Сарди значно ближче – день шляху морем і стільки ж сушею. От і подалася шукати тут щастя. Та, як мовиться, скрізь добре, де нас немає. Заробляю тим, що вчу дітей заможних міщан співу, музиці, танцям, трохи віршуванню.

– У Сапфо навчилася? – кольнув Анахарсіс, пригортаючи.

– Краще не згадуй. До цих пір соромно, – навіть у напівпільмі було видно, як Манія зашарілася.

– Гаразд, більше про це ні слова, – пообіцяв, притискуючи її ще міцніше до грудей. Та розчулилася, на очі викотилися сльозини, й почала схлипувати. – Та все ж цікаво, як там поживає наша поетична знаменитість?

– Поживала, – сумно уточнила Манія. – Немає її більше на цьому світі. Кинулася вона із Левкадської скелі в затоку на свято Аполлона (це трапилося в 572 році до нової ери – авт.). Таким чином хотіла, як повелося на Лесбосі, очистити душу від невситимої пристрасті.

– І що ж її змусило, бідолаху? Була неймовірно життєрадісна, самовпевнена – і такий кінець, – гладив світлі пасма волосся, що вибилися з-під мережаної хустки. – Та ти заспокойся. Не рви душу на шматки.

– Закохалася вона в молодого грека Фаона, сильного, мужнього, справжнього морського вовка. Він перевозив людей з Лесбосу на азійський берег, – витираючи краєм хустки щоки, Манія не зводила з нього синіх очей. – До речі, він і мене переправив. І драхми не захотів узяти. Сапфо поринула у те кохання з головою. На мене залишила Будинок муз, де виховувалися юні острів'янки. Розпалася і чоловічо-жіноча співдружність, де ми з тобою були. І вірші про жіноче кохання вона перестала писати. Фаону на перших порах було приємно ублажати таку знану жінку, хоч і старшу за нього. Та згодом почав її сторонитися. Сапфо за ним бігала, як нитка за голкою. І просила, і благала не залишати. Та цим ще дужче відваджувала парубка. Врешті-решт, Сапфо дізналася, що в нього завелася інша. І не витримала таких душевних мук. Мені за день до загибелі сказала: «Я дуже нещасна, бо витратила життя на марево та ілюзії. Між жінками може бути тільки дружба. Слід кохати лише чоловіків та народжувати їм багато дітей. Тікай звідси, доки ще молода. Знайди собі гідну пару – і порадій за мене». Я навіть гадки не мала, що вона так вчинить. Поховали ми її. А наступного дня я відчалила від Лесбосу. На вітрильнику Фаон підійшов до мене й сказав з сумом: «Мені дуже жаль, що так сталося. Сапфо – геніальна жінка, але жити з такою неможливо. Я відчував себе, як риба в сітці. Не знаю, чи простять мене лесбійці».

Анахарсіс тримав Манію в руках, довго мовчав, дивлячись на поверхню озера Коло, де вже купався місяць в оточенні яскравих зірок. В уяві стояла Сапфо. На перший погляд, нібито ніхто не винен в трагедії цієї справді талановитої жінки. І навряд чи вона так вчинила, якби у її серці був Бог, який і є Любов'ю. Хто переконав її, що хіть – то сенс життя? Хто відібрав у неї Бога? Та все ті ж слуги Чорнобога. Хоча дивно. У своїх віршах вона оспівувала кохання не тільки простих смертних, але й богів. Дуже багато про це писала. І, схоже, з них брала приклад. А більшість грецьких богів хтиві. Тільки у Зевса був не один десяток жінок, коханок та наложниць. Не кажучи вже про Афродіту, Діоніса, Посейдона, героїв Одиссея, Геракла, Ахілла та багатьох інших. Але ж колись в Елладу разом з пелазгами із Гіпербореї-Аратти-Русі прилинули справжні Боги, які жили за ведичними законами Праві. Їх спочатку прийняли. А потім навколишні племена, перш за все семітські, почали витісняти пелазгів, а їхню віру оголосили варварською. І замінили богами Олімпу. А Горицю стали називати Грецією. Хто це підказав і на це направив? «Іерофанти – великі майстри замінювати релігії, паплюжити їх та калічити душі і свідомість людей. І Сапфо, схоже, стала жертвою їхніх інтриг, що, мов невидиме павутиння, обплутує кожну істоту. І особливо обдарованих, мудрих, правдивих, людських», – подумав Анахарсіс, а вголос спитав:

– Скажи мені, ластівко, як далі збираєшся жити? – ще тісніше притис до себе.

– Відверто? Не знаю. Хочеться святості – і не можу знайти. Хочеться правди – а трапляється одна брехня. Тепер я бачу – ти мені ще в юності був посланий для спасіння душі. Та я тоді не зрозуміла. Я бажала таких подвигів, які мені показували боги Олімпу. Та то була омана. Хорсе, тоді я не жила, а розважалася. Більше не хочу такого життя. Краще видряпатися на високу гору – і ненароком впасти або ж

кинутися у хвилі, як Сапфо, – і змахнула зі щоки непрошеної сльози. – А як ти, Хорсе? Де живеш? Що робиш? Мабуть, давно одружився?

– Мандрую, шукаю істину, сім'ї не маю, в жінках розчарований, – усміхаючись, поспішив запевнити Анахарсіс.

– Це через мене, – скрушно прошепотіла Манія. – Хорсе, я така рада, що тебе стріла. Не жени мене від себе. Я ще не пропаща. Я хочу знайти істину, як і ти. Ти – моя остання надія на цьому світі. І останнє кохання. Я так просила богів, щоб вони тебе послали мені. І вони почули. Прости мене, Хорсе, сонечко моє! – і забилася в риданнях. Перехожі здивовано оминали їх.

– Що ж, давай щастя шукати разом, – Анахарсіс долонями обхопив її обличчя і, як маленькій, почав витирати рясні сльози. Серцем відчув – Манія щира і каже правду. Бідна, скільки їй довелося пережити. – Може, пройдемося?

– Я не проти, але чомусь дуже стомилася за день, – Манія підняла обличчя і заглянула в очі скіфу. – Пропоную інше. Запрошую до себе, точніше, до господи, яку наймаю у однієї доброї самотньої лідійки, скуштувати напій бадьорості – чимось схожий на вашу сурину. Сама готую.

– З задоволенням, – раптом згодився Анахарсіс. – Нам є про що поговорити.

Коли переступили поріг кімнати, Манія кілька разів черкнула трупом, що стояв на столі, запалила три каганці на круглім столику. Один поставила в куток, другий віднесла в іншу кімнату. Анахарсіс розгледівся і заляк. Усе здалося йому таким до болю знайомим. Не вірив очам своїм. Домашній Красний кут – пофарбований у червоний колір, який так люблять руси-сколоти. В ньому посередині воєвсьмикутна зірка зі свастикою-сваргою. Під нею на полиці глиняні фігурки тварин, птахів. І над усім отим – глиняна скульптура оголеної досить повної жінки з великими грудами та широкими стегнами – арійська Лада-Рожаниця з

дитинчам. Це вона – Мати Всього Суцього на Землі. А поряд старий бородатий чоловік, розфарбований у червоний колір, в леопардовій шкурі – сидить на бикові.

Анахарсіс стояв вражений. Звідки все це в непримітній оселі в Сардах? А поряд на стіні – подвійні топірці та невеличке обсидіанове люстерко, ритуальні кинджали – теж із обсидіану та кремнію. Над ними майже під стелею невеличке віконце. Попід стінами з широкою червоною смугою вкриті рогожинами кам'яні виступи, що заміняли полаті та лавки. На червоній підлозі теж рогожі та вичинені овечі шкури. На протилежній стіні над червоною полосою прикріплено дві великі глиняні бичачі голови зі справжніми рогами. Анахарсіс згадав: такі голова не що інше, як іпостась чоловічого начала єдиного Бога – Рода-Вола-Велеса. Під ними кілька коротких рядків клинопису. Скільки ж їм років чи тисячоліть?

– Звідки тут оці арійські-руські обладунки? Подібні я бачив тільки у наших волхвів. Це ж такі старожитності! – нарешті перевів зачудований погляд на Манію.

– Ти так пильно роздивлявся. Мені здалося, що й про мене забув, – усміхнулася Манія, задоволена тим, що її кімната справила таке враження на Хорса. – Це все багатство моєї господарки. Вона мені надала цю кімнату за умови, що нічогісінько тут не чіпатиму. Вона себе вважає, за її словами, нащадком своїх великих пращурів – хеттів-хаттів. А хто вони – не знаю.

– Хетська держава існувала на землях, які нині займає Лідія, Мідія, Персія, Асірії, Сурія-Палестина та інші племена, – поспішив пояснити Анахарсіс, вмоштуючись на полаті та садовлячи собі на коліно Манію. – Заснували її арії-руси, які тисячу років тому прийшли на ці землі від Великої ріки – Бористену-Данапра. Усе, що в цій кімнаті, – пряме підтвердження їхнього тут перебування. Спасибі твоїй хазяйці, що зберегла пам'ять про моїх, а, може, й твоїх

пращурів. Я дуже радий, що й ти, моя ластівко, до цього причетна. Бо дуже багато бажаючих знищити не тільки залишки цієї могутньої імперії, а й пам'ять про неї. І це помітно сьогодні навіть в Лідії. Цар Крез, аби відкараскатися від славного минулого, намагається запровадити грецьку мову замість рідної. Незрозуміла короткозорість. Адже грецька мова – носій еллінської культури. Вона не відтворюватиме життя, побут та звичаї лідійського народу. І хоче того Крез, чи ні, а грецька мова розповсюджуватиме, а то й нав'язуватиме все грецьке. Уже це послаблюватиме його царство. Навіть якщо народ не виступить відкрито, але й захищати таке царство не буде. Дивний цей Крез. Мабуть багатство йому затуманило розум.

Манія зняла плащ, поклала його на кам'яну лавку і предстала у тонкій білій вовняній в'язаниці. Анахарсіс про себе завважив, що вона ще й досі така ж тендітна, з талією, як у бджілки – так її називали в Афінах. О, та вона відпустила косу, що сягає майже талії! Раніше у неї було пишне підстрижене волосся, що лягало на плечі. Як же давно він її не торкався! Тоді у Лесбосі він дуже на неї образився, намагався викреслити зі своєї пам'яті. Хоча це йому так і не вдалося. Інколи ночами він марив нею. І так чітко уявляв поряд, що й ковдру обіймав замість Манії.

Жінка метнулася в сусідню кімнатку і винесла на таці два келихи духмяного напою і великий корж. Вони вмостилися поряд на овечій шкурі, що вкривала лавку, навпроти Красного кута і з насолодою смакували напій, відламували маленькі шматочки хлібця і, переглядаючись, кидали один одному в рот – і тим бавилися, як малеча. Анахарсіс давно не відчував у душі такого затишку, тепла, спокою. Йому було хороше в оцій низенькій оселі, що пахла сивою давниною.

– Мені так добре біля тебе, ластівочко, – шепнув їй ніжно у самісіньке вушко. – Запахло дитинством, юністю. Таке

враження, ніби я вдома, у своїй рідній Голуні. Уявляєш, я там не був уже більше тридцяти літ. Уже й посивів. Мене там мало хто й пам'ятає.

– Зате в Елладі тебе добре знають, як одного з мудреців, – пригорнулася Манія до його грудей. – І я вже не та. Хорсе, я дуже змінилася?

– Дуже. В душі. А тілом така ж приваблива, – Анахарсіс почав легенько торкатися губами її шиї, вух, щік. – Ти, як і колись, пахнеш медом.

– А ти, а ти... – і раптом жагуче обійняла свого скіфа, їхні губи стрілися у довгому поцілункові. Руки Анахарсіса торкнулися грудей – такі ж тугі, як і багато років назад, потім крутих стегон, які завжди ховають жіночу таємницю. Із лави вони зсунулися на підлогу на широку бичачу шкіру. І як востаннє біля отого афінського ручая, тремтливими руками почали стягувати один з одного одіж. Манія намацала на лаві льняне простирadlo, кинула на шкіру і, лягаючи, потягла за собою Анахарсіса.

– Як же я тебе довго чекала, голубе мій сизий! Як же я жадала цієї солодкої миті! Який же ти рідний! О, Хорсе, о мій ненаситний скіфе! Я так тебе люблю! – палко шепотіла Манія.

– І я тебе кохаю, моя ніжна солодка ластівко! – Анахарсіс відчував, що розчиняється в ній. Світ з його тривогами і бідами перестав існувати. Є лише він і Манія, його останнє кохання у цьому земному житті. Вони перекочувалися, хитаючись, піднімалися на ноги, та жага знову валила їх на простирadlo. А потім вони подовгу пили напій, одночасно відкушували з обох боків коржа та сміялися. І тільки далеко за північ, укрившись шерстяною ковдрою, знеможені поснули. Вранці, ледь сонячні промені пробілися в невеличке віконце під стелею, Анахарсіс відкрив очі. Біля нього сиділа Манія і блаженно всміхалася.

– Це була найщасливіша ніч у моєму житті. Спасибі тобі, мій коханий скіфе, – проказала вона, ніжно цілуючи його у уста. – Я тепер за тобою хоч на край світу, мій могутній Хорсе.

– Мені здається, ти це вже колись казала, – знову кольнув Анахарсіс.

– Молодість через примхи часто забуває про свої обіцянки, – Манія опустила погляд, а потім пристрасно обхопила долонями його щоки й щиро видихнула: – Тепер я не баламутне дівчисько, а зріла жінка і знаю ціну почуттям. За тобою я у вогонь і воду, мій милий Хорсе. І навіть ладна життя за тебе віддати – тільки звели.

– Мені достатньо твого кохання і розуміння, щастя моє. Живи довго на радість собі, мені й людям, – Анахарсіс обійняв її, повалив на себе. І так вони ще довго лежали, насолоджуючись доторками. – А тепер час на свято Матері Богів Кібели.

– То страшне свято, – одягаючись, мовила Манія і здригнулася. Схоже, їй не хотілося туди йти.

– Не бійся – я буду поряд, – Анахарсіс ласкаво стиснув її плечі. – А після свят ми з тобою відправимося до Персії.

– Там зараз бозна що діється. Чула, брат іде на брата. І все заради влади. Ти вже вирішив податися туди? – з тривогою спитала.

– Хочеться припинити оту різню. Адже там змагаються два давні арійські роди, яких один на одного уміло нацьковують юдейські радники. Та ти ж сама це чула під час «гостювання» у Сетті-Ра. Чи забула?

– Знаєш, той несамовитий жрець і до цих пір мені сниться, – Манія аж здригнулася при згадці. – Він завжди з'являється напередодні якогось лиха. Навіть сьогодні, коли я так солодко спала на твоєму плечі, раптом з густої темряви вискочив він, розмахуючи ножем, з якого скапувала кров, і голосно реготав. Поганий сон.

– Ластівко моя, не переймайся. Ми ж теперечки разом. І ніякі жахи, що насилає Чорнобог, нам не страшні. Правда? – пригорнув і погладив її світле волосся з сивиною навіпід. – Розкажи воді – і мана зникне.

– Я вже розповіла. На душі легше стало. Та все ж не спроста виникає його образ, – Манія почала вдягати теплий плащ, Анахарсіс їй допоміг і, відступивши крок, залюбувався:

– Яка ж ти красуня! Очей не відвести! Нарешті ми разом!

Надворі весняне сонце вже піднялося над горами. Тмол ще кидав довгу прохолодну тінь на вулиці Сард, на звивисту річку Пактокл. Люди, святково зодягнені, голосно перегукууючись, піднімались на акрополь, за яким височів золотосяйний палац Креза з куполами. Звідти долинав зазвний бій барабанів, торохтіння тріскачок, скуління флейт і дудок.

Анахарсіс з Манією протиснулися поближче до майдану, де мали розгортатися головні події. Там уже порядкував Басарей. Манія пояснила, що він нічим не відрізняється від грецького Діоніса, бога родючості, покровителя виноградарства та виноробства. Басарей весело вітав знатних мужів Сард, які вмощувалися на золочені стільці. І кожному тицвав у руки розписні керамічні дзбани з вином. А зграйки вакханок та менад в коротких платтячках щедро наливали вина в кухлі, які підставляли жителі міста. Найзавзятіші і, схоже, завчасно підготовлені промовці високо піднімали келихи і голосно славили, а то й співали дифірамби на честь Матері Богів Кібели і сонцеликого, найдобрішого та всемогутнього володаря – Креза.

І коли цар зайняв своє тронне місце, музики так ударили, що здавалося земля затріпотіла. Манія навіть одне вухо затулила, повернувши голову назад. І тут зустрілася з поглядом молодого худорлявого прищавого бороданя. Його очі хижо звузилися, вкололи злістю і опустилися. Він підніс до губ чашу і зробив вигляд, що насолоджується вином.

Після того Манія крадькома ще кілька разів зиркнула на молодика. Той не зводив очей з Анахарсіса, наче примірявся. Це стривожило її. Щось зловісне було у всій його поставі. Їй раптом пригадався недавній сон...

А на майдані розгорталися святкові події. Басарей розказував про великі заслуги перед Лідією сонцесяйної Кібелі – вона і уособлення Матері-Землі, і дарувальниця родючості, і захисниця всього живого. Тільки завдяки їй пробуджується природа, множаться птаство і звірі в горах та лісах. Та найголовніше, вона – Мати Богів, яка їх виносила, народила, ростила та виховувала.

У цей час із бічної вулички посунула колона юнаків, які на знак відданості Кібелі, стьобали себе пасками з прикріпленими на них гачками та ножами. Музики заgrimіли ще гучніше. З кожним кроком спиною юнаків від ударів вкривалися ранками, з яких прямо на бруківку крапала, засихаючи, кров. Натовп зустрів їх схвальними криками:

– Слава Великій Матері Богів!

Ще гучніше забили барабани. Анахарсіс усім тілом відчував – натовп все дужче заворожується. Та й він також. Здавалося, від п'ят піднімається та вібрує тепла хвиля. Все вище й вище. Вона витісняє думи. Йому, як і всім навколо, хотілося кричати, ляскати в долоні і підстрибувати невідомо з якої радості. Такого стану він ще не переживав. Майдан шаленів. Навколо суцільний шарварок.

А за кілька хвилин по тій же вулиці, скропленій кров'ю, повагом посунула золота колісниця, запряжена двома левами. Зрозуміло, то були коні, тулуби яких оздобили лев'ячими шкурами. У високому роззолоченому кріслі величаво сиділа Велика Мати Богів. Справді велика, могутня, огрядна. На її голові похитувалася золота корона у вигляді зубчатої вежі. Вона тримала в одній руці жезл повелительки, в іншій – корзину з дарами природи. Її оточували напіводягнені корибанти і курети, почергово на-

магаючись доторкнутися до рук та ніг богині. Кібела во-дила з боку в бік суворими чорними очима і, здавалося, з них розбризкуються різнобарвні іскри.

Басарей вигукнув:

– Лідійці, на коліна перед Великою Матір'ю Богів! Бо вона одночасно і Мати, і дружина всемогутнього Зевса! Усе їй підвладне! Усе їй підкорюється! Усі повинні принести їй якусь жертву!»

Натовп опустився на коліна, навіть вельможі та Крез. Барабани та бубни дрібно загриміли. Анахарсіс був у кот-ре подивований: Кібела так схожа на арійську Ладу-Рожан-ницю, Богородицю, Берегиню всього живого. Сварог створив світ, а його дружина Лада наповнила його жит-тям, злагодою та любов'ю. Сварог – Батько-Небо, а Лада – Мати-Земля, Макоша, їхні діти – арії-орії – охороняють та доглядають Землю-Матінку. І свято на її честь також про-водиться в цей же час напередодні Великодня або як ще кажуть на Красну Горку. Тільки в Русії немає такого страхі-тливого обряду, такої дикої самопожертви. Лада не дозво-ляє своїм дітям отак несамовито себе мордувати, калічити, ранити.

Анахарсіс хотів розказати все це Манії, уже й поверну-вся. Та що можна почути у такій колотнечі під гуркіт бара-банів, бубнів, кімвалів, флейт, гудіння рогів? Тільки міцніше стиснув її долоню.

І коли на мить музики стихли, Басарей сповістив, що Великій Богині нічого не було чужим. Вона самовіддано покохала Аттіса, сина німфи Нани, що зачала цього красе-ня від мигдалевого дерева. До Кібели підбіг справді гар-ний юнак небаченої краси з оберемком весняних лісових квітів. Манія потягнулася навшпиньки до вуха Анахарсіса і крикнула, що той молодик дуже схожий на Аттіса, німого сина Креза.

А Басарей, постукуючи жезлом, продовжував розповідати легенду про кохання Кібели та Аттіса. В цей час служителі богині – корибанти та курети з небаченим натхненням та вивертами під музику виконували дикі танці. Менади та німфи з вихилями та кривляннями по колу обходили натовп, наливали вино у підставлені кухлі лідійців. Та раптом музики стихли, і служителі Кібели зазмерли. На майдані розгорталася трагічна сцена. Аттіс нарочито відвернувся від Великої Матері Богів і задивився на юну струнку красуню із почту Басарея. А потім сказав Кібелі, що хоче одружитися з простою смертною дівчиною.

– Та як він посмів зрадити богиню! – заволав багатолюдний натовп. І тут же на майдані обслуга повиносила столи, на них поставила амфори з вином та тарелі з усякими наїдками. До столів сходилися гості – от-от має початися весілля Аттіса з обраницею.

– Аттіс, який же ти підступний! Тебе ж покохала Велика Мати! – знову почулося з натовпу.

– О Велика Богине, покарай зрадника! – долинуло з іншого кутка.

– Покарай! – ревновав майдан.

Кібела величаво об'їхала столи з весільниками, змахнула обома руками – і люди наче збожеволіли. Почали рвати на собі волосся, одяг, вигукувати все, що в голову прийде. Аттіс, мов навіжений, бігав довкола столів та гостей. А натовп ревів:

– Так його, так! Покарай його, Кібело! Хай знає, як зраджувати Великій Богині!

Аттіс під звуки тампанів, рогів та флейт носився майданом, кидався від одного гурту до іншого. І всюди лунало:

– Кайся, кайся, кайся!

І раптом юнак спинився посеред площі, ухопив ніж з весільного столу, розпорів штанину і під схвальні вигуки майдану... оскопив себе. Кров хлинула на мостову. Аттіс

дико завищав і чимдуж помчав вздовж вулиці, залишаючи кривавий слід. Та цим жахи не скінчилися. Ще п'ятеро молодиків, яких теліпало від неприродного збудження, теж вискочили на майдан і з криками:

– Ми вірні тільки тобі, Велика Богине! – ухопили ножі й зробили те ж саме. І підібравши закривавлені шматки тіла, теж подалися вулицею вниз. За ними побігли знахарі з помічниками.

Манія не спостерігала за всією цією жорстокою сценою. Вона відвернулася, сховала голову за спину Анахарсіса і тремтіла. Та так і застигла, побачивши бороданя. Очі її стали великі, округлилися. А той висмикнув із рукава довгий ніж. Блискуче лезо майнуло в його м'язистому кулаці. Манія пересильюючи лемент і бій тампанів, дико верескнула:

– Хорсе, стережись! У нього ніж!

Анахарсіс рвучко оглянувся. І лише встиг помітити, як Манія, загороджуючи його собою, кинулася під удар ножа, що мав дістатися йому. Бородатий молодик висмикнув ніж із тіла Манії, люто бликнув на Анахарсіса і з перекошеним від ненависті лицем зник у натовпі.

– Хорсе, милий мій скіфе, він хотів тебе вбити, – Манія впала на руки Анахарсіса.

– Ластівко моя, потерпи трішки, потерпи, голубонько, потерпи, рідна моя. Зараз прибуде травник-знахар, – Анахарсіс своєю долонею накрив рану під грудьми коханої, кров перестала крапати. Але Манія втрачала силу. Він тримав її на руках. Хтось вигукнув:

– Мерщій сюди травника! Жінку поранили!

– Хорсе, я так люблю тебе! Та, видно, нам не судилося бути разом. Ти якось казав, що людина після смерті знову повертається на Землю. Я хотіла б, щоб у наступному житті ми зустрілися. Я тебе недолюбила, Сонце моє. Сон виявився пророчим – Сетті-Ра мститься, наймає убивць для розправи. Я щаслива вже тим, що мені вдалося тебе врятувати.

Не їдь до Персії. Там панує Князь темряви. Хорсе, поцілуй мене, – квилела, задихаючись Манія.

Анахарсіс ніжно цілував її губи, щоки, шию. А коли трохи відсахнувся, відчув, як тіло Манії обважніло. На вустах застигла німа посмішка. В очах відбилося блакитне небо. Він не хотів вірити, що душа Манії на шляху до іншого світу. Манія ще не збиралася У МИР РА ІТИ – умирати. Він пригортав її, потім підняв на руки тендітне тільце, наблизився до золотої колісниці і, звертаючись до Кібели, прохрипів:

– Велика Богине, ти народжуєш богів, ти пробуджуєш природу, то ж воскрес мені мою дружину.

– Її жертва була необхідна богам, – байдуже проказала богиня. – Я попрошу Зевса, як не раз просила, щоб він помістив її душу у Царство Небесне.

– Та як же це! Вона мені потрібна на цьому світі! – що-сили гукнув Анахарсіс. – О боги, навіщо ви відібрали у мене ластівку?

До вбитого горем Анахарсіса наблизився Крез з почтом.

– Це ти, філософе? – спитав здивовано. – А вона хто?

– Моя суджена. Врятувала мене ціною свого життя. Хтось цілився в мене, а попав у моє сонечко, – по щоках Анахарсіса текли крупні сльозини.

– Це не мої люди таке вчинили, – чомусь виправдовувався Крез. – Це чийсь найманець. Тривожний сигнал і для мене. Я тобі співчуюю, філософе. Твою суджену ми похаваемо як знатну особу. Така вірність – рідкісне явище в нашому жорстокому світі. Вона героїня, як сказав би Солон. А героям у нас – особливі почесті. Колись Езоп говорив: якщо не можеш врятуватися від смерті, помри, принаймні, зі славою. Ця жінка закінчила свій шлях на землі славно.

Анахарсіс ще довго стояв посеред майдану, тримаючи на руках тіло коханої. Усе навколо нього зів'яло, знітилося. Він наче оглух. Перед очима сновигали не люди, а мов-

чазні тіні з розкритими ротами і руками, що розмахували врізнобіч. Світ втратив для нього зміст.

Цілу ніч Анахарсіс під сяйвом смолоскипів просидів біля мертвої Манії в ритуальній кімнаті царського палацу. Він нудив світом, спроквола розмотував клубок свого та Маніїного життя і розмірковував. Спочатку він згадував усе, що пов'язувало його з цією вродливою жінкою зі Спарти. І глядив її біляве волосся. Кілька завитків легко коливалися від поруху повітря на її білих, мов крейда, щоках та в кутиках усміхнених уст. В думках він відмовлявся вірити, що її вже немає серед живих. Родом із пелазгів, яких темно-смагляві ахейці колись перетворили на своїх рабів, у неї вистачило сил і хисту отримати освіту у школі гетер. В Афінах її вважали наймудрішою жінкою. Її поважав навіть Солон. Хоч, звісно, більшості чоловіків, багатих і примітивних, потрібне було її красиве, струнке тіло. І все. Зустрівшись із ним, Анахарсісом, вона спочатку теж не довіряла його щирості. Та коли переконалася, що скіф цінує її за велич та благородство душі, довірилася беззастережно. Вона вміла кохати і вже тоді ладна була віддати за нього життя, хоч він цього й не потребував. Вона була для нього не просто люблячою жінкою, а й порадицею, деколи заміняла навіть матір. Жертвна жінка, яких мало стрічав у Елладі і яких багато в його рідній Русі-Сколотії. Анахарсіс, дивлячись на Манію, почав просити слав'янських богів виконати її прохання – щоб у наступному житті їх обох поселили в Голуні і щоб вона стала його дружиною.

– В ім'я Отця Сварога, його Сина Перуна та Святого Духа Святовита-Велеса за законами Істини-Праві, почуй мене, Всевишній! – щоразу проказував при згадці про Манію.

І вжедесь за північ йому здалося, що з-під високої стелі Крезового палацу пролунав голос його першої дівчини, скіф'янки Богуслави:

– Я розумію, що ця жінка достойна бути твоєю дружиною, та як же я, любий мій Ярчику? Я так на тебе чекала!

Анахарсіс здригнувся, як від удару. Розгублено замовк. Навіть підняв голову догори, ніби хотів побачити володарку того голосу. Він знав – то справді слова Богуслави з Вирію. Довго ніяково мовчав. В ньому прокидався жаль до Богуслави, до Манії, до себе. Його з середини пік сором. Він важко видихнув:

– Богуславонько, рідна моя, ви обидві мені дуже дорогі. Я не знаю зараз, як вчинити правильно.

– Ярчику мій, якби ти всі ці десятки років залишався арієм, то не потрапив у таку халепу і знайшов вихід, – тремкий голос Богуслави відлунював у просторій залі. – Тобі не здається, що ти вже наполовину став елліном?

– Здається, люба моя, – прохрипів Анахарсіс, шукав поглядом Богуславу і не видів. Хоч розумів, що після того, як отримав у спадок дар Богумира біля камінних склепів і став ясновидцем, мав би бачити. Ні рисочки, лише голос. – Тільки зараз не відаю, як мені вчинити. Я не здатен вибрати. Такого зі мною протягом усього життя ніколи не було.

– Пам'ятаєш, колись я тобі уже з Вирію говорила, щоб ти, живий, думав про живе? – спитав голос.

– Аякже. Добре пам'ятаю. Я ще й тоді подивувався твоєму проханню, – намагався побачити Богуславу там, звідки долітав голос.

– То неспроста. Я хотіла, щоб ти не побивався за мною, а отримував всі радості життя. І за себе, і за мене. Бо я тебе дуже кохала. А любляча жінка завжди бажає щастя своєму милому.

– Спасибі тобі, Богуславонько, – Анахарсіс ходив навколо Манії, задерши голову, все ж сподіваючись хоч на мить уздріти своє перше кохання.

– Не бідкайся, Ярчику. Я тобі допоможу й зараз. Запам'ятай, у наступному житті-бутті я буду твоєю матір'ю, а

оця жінка, твоя рятівниця, стане тобі дружиною. І ви народите мені п'ятеро онуків. Щоб нашому роду ніколи не було переводу.

– Як це може бути, мила моя? – Анахарсіс спинився посеред зали, у подиві широко розвів підняті догори руки.

– Ти хіба забув, що той, хто першим потрапляє до Вірїю, має право обирати собі батьків, сім'ю, землю, на якій хоче народитися? А твоя Манія справді з пелазгів, давніх-прадавніх арїїв. І її душа через сорок днів та ночей потрапить до нашого Арїйського Світлого Кола. А тут я все їй розповім. Так і буде, повір!

– Я вірю, – з острахом кліпав очима Анахарсіс.

– Манія достойна бути твоєю судженою. І наші боги вас зумисно звели на Землі, щоб ви в цьому переконалися, – рокотав голос згори.

– Богуславонько, я радий, що ми станемо ріднею. Яка ж велика у тебе душа! – вигукнув Анахарсіс.

– А щоб так сталося, живи за законами Праві, шануй наших слав'янських богів. Мені час повертатися, – і під куполом почувся шерхіт, наче від пташиних крил.

Анахарсіс, зажурений і спантеличений, знову вмостився на стілець навпроти Манії, заплющив очі і ніяк не міг второпати, що сталося. І мабуть задрімав, звівши голову. На кілька хвилин. Та за цей короткий проміжок часу приснився йому єгипетський жрець, чорношкірий Сетті-Ра з драконівським обличчям. Він, ніби наяву, розмахував хрестом-айхом і голосно реготав:

– Ну, що, скіфе, ти став щасливим в Елладі? Чи багато ти пізнав та навчився? Ти виконав те, з чим тебе послали віче, староотці і твій батько-князь? Мовчиш. Бо нічого сказати. Тобі одному не під силу було змінити те, що ми насаджуємо протягом багатьох століть на Близькому Сході та в Малій Азії. Ти бавився тимчасовими успіхами. Вам з Солоном вдалося припинити війну, яка точилася поміж Ліді-

єю та Мідією, між спорідненими народами. Доки ви тішилися, ми готували іншу бійню. І вона скоро розгориться. Чекайте наш «дарунок» зі сходу. Персія теж у великій мірі ваша рідня, та вона змете з лиця землі навіки оці напіварійські держави. І ні Греція, ні Скіфія нічогосінько не вдіють. Ми відщипуватимемо на свою користь шматки земель, де племена колись жили за Ведами, де господарювали білолиці бореї-арії, – і в Азії, і в Європі, і в Африці. Уже зараз усі царі-правителі – наші люди. Вони за владу та золото, як ти переконався, ладні й рідну матір продати. Ми запропонуємо народам нових пророків, нові релігії, нові обряди та звичаї. І вони забудуть усе, що було до них. Наші люди, яких створили єгипетські жерці на чолі з Мойсеєм, виконуватимуть усі наші завдання без краплини сум'яття. З часом ми кинемо у вир військових конфліктів всю вашу Скіфію. З поміччю «онуків та правнуків Мойсея» ми змемо залишки справжньої Православної віри. Бо ми вміємо спрямовувати розвиток подій на віки так, як це необхідно нам, нащадкам атлантів, щоб привести до влади на всій землі нашого Єдиного Бога. І нам це, як ти помітив, вдається. І прийде інобуття – всі роди-народи стануть нашими рабами. Вони створюватимуть для нас матеріальні блага. А атланти отримають стільки живої енергії, скільки їм знадобиться. Ми про це потурбуємося. Потім створимо за способом Мойсея людей, які виконуватимуть усі наші забаганки, як живі машини.

– І ви станете від того щасливі? – перебив його Анахарсіс.

– Звичайно. Ми купатимемося в розкошах. Ми насолоджуватимемося гарними напоями, наїдками і найчарівнішими жінками...

– Жінками-машинами? – підколов скіф. – А що далі?

– Ми поставимо на вселенський престол свого Бога Сатанїїла.

– А далі?

– І він, наш по крові й духу, буде правити на Землі.

– Далі?

– Ми, знищивши аріїв та їм подібних, обмежимо вироблення і подачу світлої живої енергії у вищі, світлі сфери. І таким чином на тонкому плані в небесах зруйнуємо ваш світ Праві-Правди, заволодіємо усім Всесвітом і зробимо рабами навіть ваших богів. І наведемо там зразковий порядок.

– Сетті-Ра, ти або блекоти об'ївся, або зовсім з глузду з'їхав. Готуючи пастку для бореїв-аріїв-русів, ви в неї самі ж потрапите. Мені здається, що й тебе зачаклував Мойсей зі своїми жерцями. Ти й тобі подібні просто не любите людей. Ви в них бачите тільки рабів і ставитеся до них, як до худоби. Ви зникнете. Вам ніколи не заволодіти Вирієм, а значить і земним світом. Ви приречені на вимирання та самознищення. Ви відійдете у непам'ять.

Такі звинувачення тільки потішили Сетті-Ра, і він ще дужче розреготався:

– Це ви всі приречені! І ти також! Нашим бойовикам поки що не вдалося тебе вбити. Ненароком постраждала зовсім невинна жінка. Але не думай, що все скінчилося. Ми нічого не прощаємо наших недругам. Ти принизив мене серед жерців. І я за це з тобою поквітаюся, де б ти не був. У нас всюди є свої люди. Їх більше, ніж ти уявляєш. Ми знищували, знищуємо і знищуватимемо всіх мудрих, справедливих, добросердих. А без них народи – дика отара. Нам такі, як ти, не потрібні, бо ви сплутуєте усі наші плани. У нас є свої люди і в далекій Скіфії. Ми все одно укоськаємо тебе руками твоїх родичів чи земляків. Бо ти – наш найбільший ворог, ти – носій Вед, які не дозволяють нам уярмити аріїв-русів. Так що начувайся!..

Анахарсіс аж сіпнувся спросоння, різко відкрив очі, ніби сподівався побачити зухвальця. Йому хотілося щосили вда-

рити рептоїда. Оглянувся – нікого. Тільки непорушна Манія, смолоскипи і тіні на стінах. Що ж, він врахує застереження отого вирока. На всякий випадок. Для нього не новина, що у ради єгипетських жерців свої «очі й вуха» на всій ойкумені. Але те, що в них ще є й наймані убивці, не здогадувався. Тепер пересвідчився. І вони не зупиняться ні перед чим, щоб виконати волю верховних жерців, що сховалися на вершині таємної піраміди.

Манію справді поховали як знатну особу на кладовищі на косогорі з видом на озеро Коло. Через кілька днів, аби розрадити філософа, Крез запросив Анахарсіса до себе на раду. Що хоче від нього володар лідійців-меонів?

– Мене непокоять нині обставини в Персії-Порусії. Там до престолу рветься Кір, нібито син Камбіса Першого з династії Ахеменідів. Очоливши чисельні перські племена, він відчув силу. Цим скористався багатий вельможа Гарпаг із Пасаргаду, незадоволений суворим правлінням Астіага, підговорив інших знатних купців Мідії і умовив розпочати повстання проти царя. Уявляєш, один давній нащадок аріїв збирається знищити іншого. Та це півбіді. Через війну порвуться усталені торгові шляхи. Ясна річ, Лідія втрачить чималі прибутки. Як посол Великої Скіфії, що думаєш з цього приводу? – у Креза, певно, давно крутилися подібні думки. Схоже, він погано спав ночами – під очима синці, погляд втомлений, згаслий. – Я не дозволю Кіру підривати міць моєї держави! – він спересердя гупнув обома кулаками по столу, аж задзвеніли золочені келихи на золотавій таці, і заплямкав губами.

Анахарсіс від несподіванки здригнувся. На його сухорлявому обличчі заходили жовна, а високе чоло вкрила сітка глибоких зморшок.

– Мене взагалі хвилює те, що тут, у Межиріччі та Заріччі, уже понад століття не припиняються військові сутички. Та найприкріше, що, як правильно ти зауважив,

воюють між собою нащадки аріїв, починаючи з урів, хеттів, ассрійців, саків, фрігійців, сірійців, мідійців, персів, вавилонян тощо. І в ці розбірки втягуються як не кіммерійці-кімври, так скіфи-сколоти, – Анахарсіс, аби загасити хвилювання, що колотилося в грудях, раз-по-раз відпивав з келиха воду.

– І чим це пояснюєш? – Крез, схрестивши руки на чреві, з надією глянув з-під лоба.

– Втратою орієнтирів, які закладені в Священних Арійсько-Руських Ведах, – тихо промовив Анахарсіс.

– Ти знову за своє! – Крез розчаровано відкинувся в кріслі, насупив брови і сердито затарабанив по столу пальцями в коштовних каблучках. – По-твоєму, клин зійшовся саме на Ведах. Вони уже застаріли, віджили своє. Змішуються племена – змінюються й вірування, мови і навіть імена богів.

– Царю, ти правильно міркуєш. Тільки не Веди застаріли, а арії, відправившись у далекі краї, через кілька поколінь загубили великі знання та совість, стали жити не за законами Праві, а поклонятися, як кажуть юдеї, Золотому Тільцю. Заради нього вони ладні піти на будь-який злочин. Причина не в Ведах, а в них. Саме через це не припиняються, а навпаки розгортаються все кровопролитніші війни між народами, – розмірковував Анахарсіс, краєм ока спостерігаючи за поведінкою царя.

– Та не хочу я ніяких воєн! – голосно вигукнув Крез, наче хотів, щоб його почули й за стінами палацу. І нахилившись у бік княжича, тихо по-змовницьки додав: – У мене багатств – і праправнукам вистачить. Мені і моїй сім'ї потрібен мир.

– Тобі, звісно, необхідний спокій та злагода, – Анахарсіс, не дивлячись на Креза, бубонів собі під ніс, наче розмовляв с собою, а не з царем. – І щоб раби день і ніч мовчки ішачили, дбаючи про твоє благо? Щоб тобі, цареві всіх пле-

мен, жилося весело та солодко? – І раптом вперся гострим поглядом в його зіниці: – А хіба раби не люди? Невже тобі невтямки, що рабство розбещує, породжує заздрість, ненависть і, зрозуміло, війни? Чому б вам, повелителям Азії, не зібратися та домовитися про життя в мирі і дружбі?

– Мудрий ти чолов'яга, скіфе, та тільки дуже наївний! – очі Креза звузилися, він витримав колючий погляд Анахарсіса і майже крикнув. – Та хто на це піде?! Золото та срібло уже в крові не тільки царів, а й слуг і навіть рабів.

– Та не в крові, а в головах. Комусь же потрібно було поділити людей на багатих та бідних. Я не думаю, що це справа справжніх богів, – все так же тихо проказав Анахарсіс.

– А чийх?

– Підмінених.

– Ким?

– Тим, хто себе вважає богом і прагне стати Князем світу цього, – голос Анахарсіса набирив сили. – Дійшло до того, що вже з'явився самозваний «божий народ», який усіх інших називає бидлом. І це тут, у Заріччі та Межиріччі. Цьому племені дуже вигідно, щоб роди та народи сварилися, скублися, кидалися один на одного з мечами. А в той же час у них за спиною «божі люди» вдають із себе миротворців, пропонують свої послуги, нишком прибираючи до рук управління отими народами та країнами. Правда, просто? І дуже хитро. Я не певен, що Кір не діє з їхньої підказки, а, може, й на кошти тих торгашів. Шановний Крезе, то чому б тобі, наймогутнішому в ойкумені, не започаткувати такі перемовини з володарями інших держав?

– Навіщо мені оце зараз! Я й так сильний та непереможний! – Крез гоноровито за звичкою сіпнув підборіддям догори, борода настовбурчилася, мов меч. – Це не моя справа. Нехай дбають про таку угоду слабкіші, яким є чого боятися.

– Але ж очоливши такий рух, Крез став би ще сильнішим, а його царство могутнішим, – намагався переконати Анахарсіс. Він був упевнений, що в нинішній ситуації тільки домовленості між володарями можуть приборкати непорозуміння та війни.

– Тобто я маю умовляти Кіра не нападати на мого родича? Так? – хмикнув цар. – Який же ти простакуватий, скіфе! Доки я сидітиму та теревені з тобою розводитиму, Кір прибере до рук не тільки столицю Мідії Екбатану, а й усю країну. Тут не перемовини потрібні, а сила, велика сила. І в мене її вистачить, щоб приборкати персів! – Крез щосили знову грюкнув по столу кулаками і гримнув на всю залу. – Гей, раднику! Бігом сюди!

Радник, часто кланяючись, швидкими кроками наблизився до царя.

– Негайно відправте послів з дарами у Дельфи та інші міста до оракулів! Нехай скажуть, чи вийду я переможцем у війні з Персією! І Езопа з собою візьміть! А то засидівся нещасний. Зараз мені потрібно не насміхатися над вельможами, а об'єднувати їх заради перемоги. А тобі, послу Великої Скіфії, я вдячний за те, що допоміг мені позбутися сумнівів і прийняти єдино правильне рішення – змусити скоритися Кіра.

Анахарсіс тільки скрушно зітхнув та розвів руки, мовляв, то царська справа. Але в душі він сердився на себе, що не зміг умовити Креза зайнятися об'єднанням азійських народів на основі добросусідства та взаєморозуміння. Тільки це, як він вважав, здатне було вберегти їх від розбрату, підозри та недовір'я. І ніяк не міг второпати, чому цар наймогутнішої держави навіть не побажав спробувати домовитися з іншими володарями. Що заважає? Звичка повелівати? Самозакоханість? Банальна недолугість? Чи може вплив навіювання, яким так майстерно користуються жерці Великої Таємної Піраміди?

В цей час до Креза тихо наблизився слуга, нахилився і щось таємничо зашепотів у вухо. Крез розгублено поглянув навколо, зблід, ухопив голову обома руками, розкуйовдив волосся і раптом захрипів:

– О, Солон, Солон, Солон!.. За що мені таке нещастя? Справдився мій сон, будь він тричі неладний! – і швидко вийшов.

Через деякий час Анахарсіс дізнався про страшну божу кару, що спіткала Креза – під час полювання загинув син Аттіс, його надія і опора. Нібито ненароком. І не від когонебудь, а від руки фрігійця Адраста, сина Гордія, онука Мідаса. Той метнув спис у вепра та промахнувся і попав у Крезового сина. А скоро ж мало відбутися його весілля. Та не судилося. Поховали юнака за арійським звичаєм – насипали високий курган. А коли всі родичі розійшлися, Адраст піднявся на ту могилу і з вигуком «Прости, брате!» кинджалом ударив себе в серце. Жителі Сард, розділивши горе царя, подейкували:

– Мабуть, це кара за те, що Крез вважав себе найщасливішим із смертних.

«Може, й так, – подумав Анахарсіс. – Богам видніше». Крез дуже болісно й довго переживав утрату. Нікого не приймав, ні з ким не спілкувався. Родичі хвилювалися, щоб, бува, не втратив розум з горя. І тільки коли йому донесли, що Кір підім'яв царство Астіага, сина легендарного Кіаксара, почав діяти. Особливо після того, як дізнався, що Кір, захопивши мідійську столицю Екбатану, взяв у полон Астіага. Щоправда, обійшовся з ним милостиво – відправив намісником у віддалену Гірканію. Одружився з його донькою. І тільки заради того, щоб змінити династію. А всі багатства вивіз у свою Аншани-Персію. Крез навіть думки не допускав, що Кір може загарбати Лідію, яка вважалася чи не наймогутнішою імперією в Азії. Проте гарцювання персів біля кордону Лідійського царства побіля солончаку-

ватої річки Галіс-Халіс, яку ще називали Червоною водою, змушувало бути на сторожі. Бо ніхто не міг поручитися, що Кір колись не перейде потік.

Крез знову запросив до себе Анахарсіса. В розмові усе частіше називав його послом Великої Русії-Скіфії. Певно, на всякий випадок хотів заручитися її підтримкою. І тут же викликав послів, які щойно прибули від оракулів. Ті подали йому згортки з пророцтвами. Відкинувшись на спинку золоченого крісла, уважно слухав, інколи змушував повторити. Радники після кожного повідомлення давали якісь пояснення. Найбільше йому сподобалася відповідь Піфії із храму Аполлона в Дельфах.

– Якщо Крез піде війною на персів, то розтрощить велике царство, – прочитав перекладач.

– Ще раз прочитай! Щоб усі чули – перемога буде за нами! Що ж, самозванцю із Персії, тепер начувайся! – самовпевнено вигукнув Крез. І погладжуючи фарбовану бороду, звернувся до Анахарсіса: – Як гадаєш ти, посол Великої Скіфії?

– На мій погляд, краще не ув'язуватися у війну. А от зміцнити кордони та фортеці просто необхідно, – порадив Анахарсіс.

– Що ти, мирна людина, розумієш? – розчаровано прорік Крез. – Ти ж чув, що сказала Піфія! Вона переказала те, що їй передав сам Аполлон, син Зевса! Ти це розумієш? Значить, боги на моєму боці! Відправте в Дельфи золоту скульптуру лева на постаменті на сто сімнадцяти золотих брусах – нехай знають нашу щедрість за добру новину.

– О, Крез! Крез! Крез! Не поспішай, – мовив Анахарсіс.

Та царя уже не можна було спинити. Він дав наказ головному воеводі готувати війська до походу на Персію. Його армія вважалася наймогутнішою в ойкумені. Тільки добре озброєних вершників десять тисяч та в чотири рази більше піших ратників, а ще безліч найманих стрільків і

лучників. Нібито дали згоду направити своїх вояк і сусідні племена. З огляду на це, Крез справді мав би здолати Кіра.

Та все ж у Анахарсіса були лихі передчуття. Може тому, що, як повідомляли розвідники, після захоплення Мідії сили Кіра значно зросли. Дали йому клятву на вірність і держави, що входили до складу Мідійського царства – Парфія, Вірменія, Гірканія, Кілікія. Всі племена величезного Еламу також визнали владу Кіра.

Анахарсіс ще кілька разів пробував відмовити Креза від походу. Та марно. Цар навіть розсердився і зневажливо кинув:

– Якщо не віриш у мою перемогу, можеш відправлятися геть! Я справлюся з Кіром і без підмоги скіфів!

Після цього Анахарсісу залишилося лише чекати. Самовпевненість царя була такою, що краще його не чіпати. Княжич тільки вслухався у повідомлення, що швидко розносилися вулицями Сард. Лідійські війська увійшли до Кападокії, яка раніше належала Мідії, і просуваються углиб території (це було у жовтні 547 року до нової ери – авт.). От-от дістануться міста Птерія на східному березі річки Галіс. Туди підійшли й війська Кіра. І сталася страшна січа. Чимало персів наклали тут головами. Та й лідійців полягло багато. «І заради чого? – запитував себе Анахарсіс. – Заради примхи Креза. І кому це на руку? Звісно, отим невидимим ненаситним атлантам, яким потрібно багацько живої енергії». Чомусь саме так здавалося Анахарсісу.

Битва закінчилася нічим. А на повторний бій не зважилася жодна із сторін. Крез вирішив відступити до Сард, зібратися з силами, щоб навесні завдати персам нищівного удару. Міркував залучити на свій бік такі могутні на той час царства як Вавилон, Єгипет, Спарта.

Та Кір, схоже, мислив інакше. Ледве Крез повернувся до Сард, як перські війська слідом за ним підступили до стін міста. Розгніваний Крез сподівався прогнати їх і вивів

за ворота на рівнину вершників з довгими списами. Анахарсіс бачив, як жителі Сард, вибравшись на плоскі дахи будівель, з затамованою надією спостерігали, що станеться. Та Кір вирішив схитрити. І кинув назустріч Крезовому війську тисячі великих верблюдів з лучниками. Лідійські коні, зачувши незнайомий запах, схарапудилися, вершники нічого не могли з ними вдіяти. Тоді кіннотники зіскочили з коней, що металися долиною, й почали битися, як піхотинці. Однак під натиском персів змушені були відступити до міста, залишаючи на полі бою убитих та поранених. Крез разом з військом зачинився в акрополі, який вважався неприступним. З одного боку височів товстий мур з десятком бойових веж, з іншого – глибоке урвище над річкою. Таке круте, що його й охороняти не потрібно. Лідійці відстрілювалися луками, інколи кидалися камінням із катапульт. Мешканці Сард, боячись розправи, поночі намагалися прослизнути поміж заставами персів і сховатися в горах.

Почалася облога акрополя. Всі атаки персів закінчувалися невдачами. Та якось один із них помітив, як лідійський воїн спустився з акрополя по прямовисній стіні за шоломом, що, видно, ненароком звалився, і так же впевнено піднявся нагору. Перс закримітив те місце. Покликав товаришів. І під прикриттям сутінок на акрополь видряпався чималий загін персів. Це сталося на чотирнадцятий день облоги. Лідійці не чекали удару в спину. І змушені були здатися на волю переможця. Відкрили ворота – і Крез, володар наймогутнішого царства Азії, став бранцем. До поразки його привели нерішучість і зазнайство – постійні супутники багатства. І тепер золото, яке він накопичував протягом життя для себе та свого сімейства, піде за вітром. І Царство Небесне він прогавив, продавши душу Князеві темряви.

Серед підкорених сардинців пішов поголос – то теж воля богів. А Анахарсіс подумав, що єгипетські жерці обрали собі в помічники нового володаря, молодого, завзятого і рішучого, ще не розбещеного багатством. Саме такий горітиме бажанням примножити свої володіння, підкорити численні племена багатолюдної Азії, перетворивши їх на рабів. Мабуть, жерці задоволено потирають руки. Повстання, яке вони підготували через «божих людей», принесло бажані плоди. І це тільки початок.

Мешканці Сард, які залишилися, відсиджувалися у своїх домівках, ламаючи голови над своєю майбутньою долею. Анахарсіс з дозволу господарки вдень відлежувався у помешканні, яке займала Манія, – не хотів потрапити на очі персам. Вночі вибирався на дах і дізнавався від сусідів всілякі новини та небилиці. І все частіше йому в голову приходило – пора закінчувати своє перебування на чужині і відправлятися додому, в Русію-Сколотию. Тут його нічогісінько не тримає. Його кохана Манія тепер на шляху до Вирію. Було боляче усвідомлювати, що його потуги та намагання забезпечити мир між народами провалилися з приходом персів. Хтозна, як себе покаже Кір-переможець. Принаймні, перси поки що обійшлися з Сардами досить стримано. Почали було грабувати нижнє місто, та невдовзі припинили. Міщани подекують, нібито про це Крез попросив Кіра. Він буцімто спитав у переможця, що роблять перси. І отримав відповідь: мовляв, як то що – грабують твоє місто. На це досвідчений Крез сказав молодому Кіру, що вони розкрадають не лідійські скарби, а багатства його – Кіра. І додав, що грабіжник, який захопить найбільше багатств, колись повстане проти свого проводиря. То ж, мовляв, слід припинити розгардіяш, а на воротах поставити стражників зі списками і відбирати награбоване. А ще краще – переконати вояк, що десяту частину багатств слід дарувати Богу. І ті будуть думати, що це справедливо. Кір

буцімто послухав переможеного царя Лідії. І грабунки на вулицях та в будинках мешканців Сард припинилися. Цим самим Крез хоч наостанок зробив добру послугу лідійцям.

Та все ж Анахарсіса турбувала думка: «Що буде з Крезом?» За неписаними законами війни, як правило, переможених або садили на кіл, або спалювали і попіл розвіювали, або відсікали голову і з черепа царя виготовляли чашу, щоб хизуватися перед іншими.

І одного ранку він почув тривожне гудіння рогів, лункий барабанний дріб. Перські воїни, грюкаючи списами у двері сардинців, згукували їх на майдан, де ще недавно пишно відзначалося свято Великої Матері Богів. У небі яскріло Сонце. Прудка річка Пактол відсвічувала блакиттю. А на горі Тмол сріблився перший іній. Природа святкувала. Тільки що? Коли Анахарсіс у гурті похмурих людей піднявся на майдан – там розгоралося величезне кострище, вгору тягнувся стовп диму.

– Великий Кір, цар Персії, Мідії, а тепер і Лідії, розпорядився віддати Креза вогню, – гукав товмач. – А з ним понесуть кару ще чотирнадцять юнаків із знатних лідійських сімей – за кожний день спротиву перським військам.

Анахарсіс із великого гурту міщан помітив по той бік кострища Кіра в багатій одежі на золотому троні переможеного Креза, а поряд і за ним стояли воєводи та чисельна охорона у повному спорядженні, у високих ковпаках – такі носили колись кіммерійці-кімври. Скіф, ледь ворущаючи губами, в душі затято благав богів, щоб вони загасили полум'я: «О милостивий Боже, грізний і добрий Перуне! Молю тебе, щоб ти з'явився і дарував великий дощ! Загаси оце страшне вогнище! Насвари громом та блискавками тих, хто чинить розправу! Здолай Мару з її чорними слугами!»

І ось на площу вивели бранців. Вони мовчки тягли ноги. Попереду похнюплений Крез гримів ланцюгами об бруківку. Згорблений, сивобородий, зіщулений. Натовп сколи-

хнувся. Почулися зойки жінок. За ним зі зв'язаними руками човпали його жінки, син, родичі та юнаки знатних родів. Схоже, ніхто, окрім Креза, не розумів, що їм хочуть заподіяти. Колона за окриком спинилася, а Крез продовжував іти. І попрямував до східців, що вели в середину кострища. І тільки коли вогонь почав сягати його ніг, він, задержавши догори голову, раптом голосно вигукнув:

– О Солон! Солон! Солон! (Подається за Геродотом – авт.)

Кір насторожився. Може, подумав, що Крез звертається до якогось невідомого бога. Послав товмача до нещасного, щоб розізнав, хто такий Солон. Колишній повелитель Лідії сказав:

– Я б багато віддав, щоб той, чие ім'я тільки-но назвав, поговорив з усіма володарями так, як колись зі мною.

Товмач переклав Кіру. Той стенив плечима, мовляв, нічого не розумію. І знову відправив товмача до приреченого.

– Солон, архонт Афін, попереджав мене про все, що зі мною може статися. Я не повірив. А те, що він сказав, стосувалося не тільки мене, а взагалі всіх людей, які вважають себе щасливими.

Коли це повідомив товмач, Кір змахнув рукою:

– Погасить вогнище! Звільнить Креза! І всіх, всіх, всіх!

Воїни кинулися збивати полум'я, але воно все дужче розгоралося. Кір зіскочив з крісла й загорланів на воїнів. Та марно. Вогонь здіймався все вище. І зненацька з-за гори Тмол насунула чорна хмара, забухав грім, поряд з кострищем, мов величезна стріла, у землю врізалася блискавка і хлинула небачена у цих краях злива. Полум'я зашипіло, зав'юнилося, немов розлючена змія, й почало згасати. Ще хвилю – і над недогарками заколихалася легка хмарка диму.

Коли над майданом гаркнув грім, Кір аж присів, хоч був не з полохливого десятка. І все зиркав на небо, певно, гадаючи, що то Боже знамення.

Дош швидко ущух. Вигулькнуло з-за хмари Сонце. Задзюркотили та заіскрилися струмки вниз з майдану. Анахарсіс підняв голову догори, так же мовчки щиро подякував Перунові за те, що він почув його прохання. І сонячно зауспіхався – давно він так не радів. Був несказанно задоволений, що врятував Креза. Може, після всього пережитого той відчує, яке то щастя просто жити на Землі.

Кір звелів привести бранця.

– Так це той самий Солон, якого ти згадував, напоумив тебе піти на мене війною? – грізно спитав Кір.

– Якраз навпаки, – Крез подзвонював кайданами. – Він попереджав, що не в багатстві щастя, а в тому, як людина закінчує свій життєвий шлях. Щастя – не війна, не золото і влада. Щастя – любов до людей, турбота про них, їхня добра пам'ять. Тільки, зійшовши на кострище, я це зрозумів.

– То хто ж тебе навів на думку, що варто ставати на прю зі мною? – ще суворіше допитувався Кір. – Адже ти міг би стати моїм другом, а не ворогом.

– Винне в тому еллінське божество. Втім, на щастя тобі і на горе мені. Бо яка ж розумна людина не віддасть перевагу війні перед миром? – уже спокійно розмірковував Крез.

– І що ти просиш, Крез? – певно, Кір хотів проявити ще одну великодушність щодо бранця.

– Ти доставиш мені величезне задоволення, якщо дозволиш відіслати оці ланцюги тому божеству в Дельфах, якому я довірився, – Крез потряс руками, і метал задзеленчав над майданом. – І спитати: невже в його правилах обманювати тих, хто приходить до нього з дарами та відкритою душею?

– Так тому й бути, Крез. Давно пора розвінчати дельфійських оракулів. У мене таке враження, що вони використовують богів для власного збагачення. Слід покладатися лише на свій розум та поради розумних людей, – Кір поманив пальцем радника, наказав зняти з бра-

нця ланцюги і зразу ж відправити їх у Дельфи з послами-лідійцями.

Натовп сардинців навколо майдану схвально загудів, заплескав в долоні. Згодом Анахарсіс дізнався, якою була відповідь дельфійських жерців: «Все сталося так, як і прокувалося: «Якщо Крез піде війною на персів, то знищить велике царство». Якби цар був більш розважливий, то він би спитав, про чие царство мовить оракул – його чи Кірове? То ж Крез не зрозумів вислів оракула і нехай винить тепер себе». То була дивна відповідь.

(Авт. – Після того випадку з Крезом, все менше було бажаючих поклатися на пророцтва дельфійських оракулів. Анахарсіс не виключав, що вони діяли заодно з єгипетськими жерцями, програмуючи події наперед так, як це було необхідно все тим же невидимим атлантам. А Кір справді радився лише з мудрими достойниками. І завжди проявляв великодушність щодо племен і народів, які здавалися на волю переможця, як, приміром, Вавилон, прослухавши «Маніфест Кіра». Добровільно підкорилися йому Мілет, Сірія, Палестина, Фінікія. Тих же, хто виявляв спротив, цей «добросердий» цар знищував або перетворював на рабів. Він залучив на свій бік юдеїв, дозволив «божому народові» повернутися в Іудею. Певно, сподівався використати їх проти єдиної могутньої країни, яка залишилася, – Єгипту, який і породив самозваний «божий народ». Тобто збирався використати людську «зброю», яку підготували самі ж єгипетські жерці за часів Мойсеса. Тільки на цей раз проти них самих. Та поки що за правління фараона Амасіса вважав це передчасним. І спочатку вирішив підімати розсварені племена на Сході. Себе він величав царем могутнім, царем великим, царем чотирьох сторін світу. Найбільшою перешкодою до беззастережного панування він вважав все-таки вавилонян, бактрійців, саків та єгиптян. Та його загарбницьким планам здійснитися не суди-

лося. В Середній Азії він програв битву зі скіфським пле-м'ям масагетів і загинув. Так закінчують своє життя майже всі полководці, які виконують волю жерців Таємної Піра-міди. І що цікаво, його поховали у мавзолеї в Пасаргадах, звідки він починав своє повстання проти Мідії. А на ка-мені поряд клинописом вибито скромний напис: «Я – Ку-руш, цар Ахеменід» і зображення якоїсь крилатої істоти у царському наряді і в головному уборі, як у єгипетських богів. Схоже, жерці самочинно возвели його в ранг вели-ких небожителів. Ще б пак, Кір на Єгипет не ходив, проте завоював усі землі від його кордонів до Індії, знищивши їхні вірування, перемішавши племена й мови. Такий дійс-но достойний носити у потойбічному світі убори єгипет-ських богів).

...Там же, на майдані, Кір, пославшись на те, що його чекають великі справи на Сході, оголосив:

– Від мого імені управителем в Сардах залишається перс Табал, а охоронцем скарбів Креза – ваш земляк, лідієць Пактія. Йому й доручаю охороняти багатства, які віднині стають моїми! Покажись народові, Пактії! – і за руку вивів його на середину майдану. – Він тут мій намісник! То ж шануйтеся! А Креза я забираю з собою. Сподіваюсь, з ньо-го вийде мудрий радник.

І цю новину сардинці сприйняли як милостивий вияв довіри з боку нового царя. Дехто на radoщах навіть шапки угору підкидав.

Сардинці розходилися повільно, до подробиць обгово-рювали все, що пережили. Більше вони ніколи не бачили Кіра. Наступного дня той з військом залишив Сарди.

Анахарсіс ледве добрався до своєї кімнати. Не роздяга-ючись, упав на підлогу на товсті овечі шкури, укритися з головою ще Манієвою ковдрою. Його трусило, як у лихо-манці. Не зчувся, як і заснув. А вранці, помолившись у Кра-сному куткові, остаточно вирішив повертатися до

Русі-Сколотії. «Нічого мене тут не тримає, – розмірковував. – Свою місію виконав тільки частково, коли вдалося примирити Лідію та Мідію. Відвернути навалу Персії не зміг, бо недалекоглядним виявився самолюбивий Крез. Усі намагання пояснити володарям світу цього, що жити в рабстві не можна, нічим не увінчалися. Вони вважали себе посланцями богів, «богообраними». І це не що інше як вплив того самого «божого народу», який створили єгипетські жерці. Досить жити в рабстві. Не можна бути вільним, якщо біля тебе є хоч один раб». А ще впіймав себе на мислі, що, відправившись у світ за мудрістю, почав втрачати скелотські знання. Уже чимало призабулося за кілька десятиріч на чужині. З кожним роком він все рідше молився арійським богам. Відчув, що втрачає дар, який отримав біля кам'яного склепу в Тавриді. І в повному розумінні русом назвати себе совістився. Хоч не все втрачено. Адже під час спалювання Креза він все ж упросив Перуна змилюватися. Хоч після того душа спустошила.

Таке перетворення його злякало. Він втрачав зв'язок з Великим Світлим Колом, а значить і з арійським народом, Батьківщиною. Анахарсісу стало страшно. І він остаточно вирішив: пора якомога швидше вирушати додому, в рідну Голунь. Але ж потрібні хоч якісь кошти на далеку дорогу. Без оплати жоден перевізник не візьме на борт судна. Не довго думаючи, Анахарсіс подався до Кірового скарбничого Пактія: може розщедриться? Звичайно, то було приниженням. Але він хотів будь-що вирватися з цього азійського пекла.

З Пактієм він зустрівся у нього вдома у багато вбраній вітальні. Всюди золоті прикраси, статуєтки грецьких майстрів, м'які килими. Знаючи про дружбу Анахарсіса з Крезом, господар зустрів доброзичливо. Анахарсіс розповів про своє бажання повернутися до Великої Скіфії. Пактій мовч-

ки слухав, покусував губи, про щось своє розмірковуючи. А потім раптом палко зашепотів:

– Патріоти Лідії, заможні сардинці, на таємній нараді постановили повстати проти Кіра, звільнитися від його влади та податей.

– Але для цього має бути могутнє військо. Де візьмете?

– Думаємо набрати безпосередньо з простих лідійців.

– І погодяться? Адже їм немає ніякої різниці – працювати на своїх багатіїв чи на чужих. Все одно заробляють за свою працю дрібницю, – засумнівався Анахарсіс.

– Відкрию таємницю – ми вже почали вербувати найманців серед сусідніх племен. Постараємося переконати жителів вільних грецьких міст приєднатися до повстання. А якщо ще й ти покличеш на допомогу скіфів з-поза Понту, ми обов'язково виграємо. І разом ударимо по Сардах, захопимо акрополь, де ховається перський намісник. Погоджуйся! Коли переможемо – в золоті будеш купатися. І передумаєш повертатися до Скіфії. То як пропозиція? – Пактій схилив голову, наче хотів заглянути в очі гостю.

– Відвертість за відвертість, – Анахарсіс насмішкувато дивився на Пактія, аж той сердито засовався на стільці. – Це марна затія. По-перше, у битві ви покладете в землю безліч людей. По-друге, якщо перси переможуть, то лідійці стануть рабами до кінця своїх днів. І по-третє, навіть якщо ваша затія вдасться, звичайні лідійці краще не житимуть, а збагатиться лише верхівка, доморощені олігархи.

– Не віриш в силу лідійського народу? – наїжачився Пактій, нервово раз-по-раз стискаючи кулаки.

– Не вірю, що його життя поліпшиться навіть тоді, коли він принесе вам перемогу, – Анахарсіс хотів ввіймати погляд, який весь час відводив скарбничий.

– Я так розумію – ти не хочеш нам допомогти? Що ж, тоді для тебе у мене грошей немає, – сердито піднявся

Пактій і попередив. – І не здумай про нашу розмову ко-
мусь бовкнути.

– Не турбуйся. Скіфи уміють тримати язик за зубами. Одначе, я б не радив вам затівати війну. Окрім нещастя вона нічогісінько не принесе. Ні тобі, ні народу. Якщо не впевнений, не берись за цю справу.

– Я більше, ніж впевнений! За мною – сила! Я здолаю Кіра! Я стану царем Лідії! – Схоже, Пактій сам себе переко-
нував.

Холодно попрощалися. Анахарсіс був розчарований. І тут усе, як в Афінах, продається. Уже вдома у відчаї розпо-
вів про свою біду власниці кімнати, згорбленій бабусі, яка куталася у теплу довгу хустку.

– Так звернувся б за поміччю до багатіїв, – порадила старенька.

– Та ходив. Висувають неприйнятні умови. Звикли то-
ргуватися. Кроку не можуть ступити без вигоди для себе.

– Вони такі. Розбестив їх Крез. Все під себе тягнуть. А народ для них – що безмовні воли, – бабуся ганчіркою про-
тирала голови биків та їхні роги. – Я назбирала собі на смерть трохи золота та срібла. Та, бачу, слід його витрати-
ти на добре діло. Перські нишпорки ходять, винюхують. І в один «чудесний» день можуть просто відібрати. То ж я тобі їх віддам – буде більше користі.

– Та як же це! – почав віднікуватися Анахарсіс. – Мені соромно так навіть подумати.

– І не протився. І не сперечайся! Мені, як і всім, на тому світі не знадобиться й крихта золота. То багатії гадають, що з собою усе понесуть. Он Крез стільки золота нагріб – кожному лідійцю по добрячому шматкові б вистачило. І де воно оте його багатство? Дісталось чужинцеві. А Кір від того щасливіший стане? Колись і в нього відберуть. Або ж помре. Багатство – то марево, за яким біжать жадібні люди, у яких немає ні совісті, ні Бога в душі, – вона почовпала до

своєї кімнати і невдовзі повернулася, тримаючи в пригоршні чимало золотих монет, які чеканилися ще при Крезові. – Прийми від щирого серця. Тобі знадобляться. Буде змога – колись повернеш. А ні – то й так буде. Я знатиму, що зробила гарну справу – допомогла хорошій людині.

Вона висипала монети на столик. У Анахарсіса навернулися сльози. Він розчулився від щирості цієї старенької жіночки. По-синівськи пригорнув її. І так вони довго стояли.

– Я тобі в далеку дорогу коржів напечу, – сказала бабуся, випрочуючись із його незграбних обіймів.

– Ви – свята жінка. Ви – моя рятівниця. Ви – справжня арійка, – Анахарсіс ледве знаходив вдячні слова.

– Я й є арійка! – твердо мовила старенька. – Хіба ти не помітив? Такий же Красний кут – як у аріїв. Така ж восьмикутна зірка і свастика – як у аріїв. І Матір Божа – як у аріїв. Ми – лідійці, а насправді – нащадки хаттів-хеттів. А якщо брати далі – то аріїв, слав'ян, русів. І для мене тим більше приємно, що допомогла одноплеміннику, землякові.

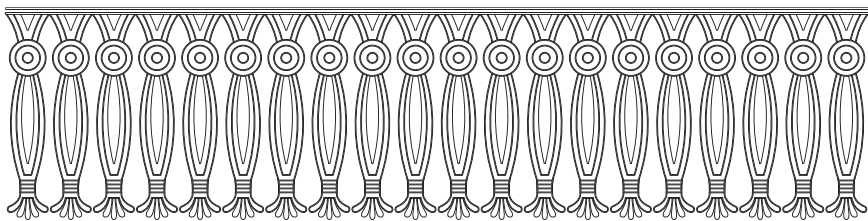
Наступного ранку Анахарсіс біля порогу тепло попрощався зі старенькою:

– Не знаю, чи й зустрінемося, – обійняв за кістляві плечі.

– Зустрінемося. Якщо не на Землі, то в Царстві Небеснім – у Вирії, – і легенько помахала долонею.

Уже в дорозі Анахарсіс дізнався, що Пактій невдовзі (у 546 році до нової ери – **авт.**) все ж підняв повстання проти персів. За золото йому вдалося зібрати військо та оточити акрополь в Сардах. Але проти повстанців виступило військо Кіра. Злякавшись, Пактій разом зі змовниками утік до приморських містечок, потім перебрався на Лесбос. На острові Хіос жителі, боячись розправи, видали його персам, при цьому виторгували невелику ділянку землі на бережжі Лідії для облаштування причалу та торгових місць. Після цього перси взялися штурмувати та грабувати грецькі міста, які допомагали Пактію. Самовіддано оборонялися

лікійці. Своїх жінок, дітей, батьків і навіть рабів у місті Ксанф вони зібрали в акрополі і підпалили, а самі вийшли на бій з персами і загинули – не хотіли, щоб над ними знущалися вороги. Врешті-решт вся Мала Азія опинилася в руках Кіра. І спричинив усе оте недолугий Пактій. Як йому вдячні атланти в небесах!

Частина восьма

Страшна клятва

...Анахарсіс простував курною звивистою дорогою разом з багатьма лідійцями, що втікали із Сард від персів, боячись потрапити у рабство, до морського узбережжя Егеїди. Із розмов чув, хтось збирався перебратися до Спарти чи Афін. Чимало було й таких, хто хотів пливти до Тавриди та Ольвії. Мовляв, там безпечніше і можна не сумніватися, перси не насміляться воювати зі скіфами. Шлях неблизький. А на початку весни ще й небезпечний. На морі раптово здіймаються шторми. Під ранок дісталися Смірни (нині Ізмір, Туреччина – авт.). Місцеві мореплавці неохоче погоджувалися на перевезення втікачів. Та коли їм пропонували подвійну плату, запрошували на кораблі. Та тільки не до Скіфії. Далі Кизика, що в Пропонтиді (нині Мармурове море – авт.), «аргонавти» не наважувалися. Мовляв, почекайте до літа, коли Еол збере у міх усі вітри, що бісяться на морі.

Анахарсіс вирішив пливти до Кизика, що належав Мілету. Сподівався там знайти попутне судно, яке б доставило його до берегів Сколотії. Таких, як він, виявилось немало. І в той же день галера у двадцять п'ять весел відчалила від берега. Море справді було дуже неспокійним. Інколи нагочувалися високі хвилі, обдаючи холодними бризками. У

трюмах було затишніше, однак надто душно. Княжич не звик до бовтанки. Інколи накочувалася нудота, і він схилявся через поручні. Веслярі тільки посміювалися. Вночі можна було заснути лише сидючи разом зі зміною веслувальників. І через три доби судно увійшло в затишний порт Кизику. Анахарсіс ступив на берег, але йти не міг. Його продовжувало гойдати з боку на бік, ніби п'яного. Та все ж через годину оговтався. Роздивився довкола. Його здивувало те, що чимало вантажників у порту перегукувалися на мові, близькій до скелотської. А потім згадав, що, за грецькими легендами, Кизик заснували фесалійські пелазги, а самі аргонавти збудували тут святилище Ідейній Матері Богів поряд з містом.

Знайомлячись із Кизиком, Анахарсіс відзначив, що розташування його дуже зручне для торгових суден. Чимало їх колихалося біля причалу. Щоб більше коштів лишалось у міській скарбниці, місцевий тиран ввів грошову монету – золотий статер. Торгівці називали його простіше – кизикенус або кизикен. І він цінувався більше, ніж драхми. А трохи поодаль від берега багатії повідкривали ночівлі – окремо для заможних купців і бідних мирян. Поряд – гетерії-етерії, а також диктеріади, двері яких не зачинялися вдень і вночі. Виявляється, починання Солона про відкриття публічних будинків підхопили й тут. Тим більше, що Кизик став досить відомим популярним торговим портом. Тут все продається й купляється. Питання, як кажуть, у ціні. В одному із таких будинків для гостей з середнім достатком і спинився Анахарсіс. Гадав, що тут його ніхто не знає. І він спокійно діждеться весни та помандрує до такої близької і такої далекої Батьківщини.

Наближалось весняне рівнодення. І Кизик, як і колись Сарди, почав готуватися до свята Ідейної Матері Богів Кібели або ж, як тут говорили, просто Великої Матері. Міщани подейкували, що нібито тиран Аристрагор

переконав перського намісника, що величання її ніяк не суперечить зороастризму, який сповідують перси. Навпаки місцеве населення розцінить таку поступку, як повагу до їхніх звичаїв та традицій, і більше довірятиме владі. Анахарсіс чекав свята з якимось дивним внутрішнім трепетом. Він відчував: щось має статися незвичайне. Приблизно в такому стані він перебував у Сардах, коли стрів Манію. Зрозуміло, історія не повторюється. Але ж передчуття...

Никаючи вузькими вуличками Кизику, біля диктеріади раптом за спиною почув тонкий дівочий голос. Він питав ламаною голунською мовою:

– Дядечку, а чи не мене ти шукаєш?

Озирнувся. Неподалік, притиснувшись спиною до стіни, стояло дівча у короткій блаженській свитині з чужого плеча, запнуте білою шерстяною хусткою, з-під якої вибивалися кучерики світлого волосся, і з голими вище колін стрункими ногами. Глибокі блакитні очі були сумні.

– Ти мене? – теж спитав по-голунськи.

– А кого ж іще. Тут більше чоловіків не видно, – дівча вище підняло свитину. – Можу розраяти самотність.

– То ходімо разом, – кивком запросив пройтись вздовж вулиці.

– Ходімо. Тільки до моєї кімнатки.

– Навіщо?

– Хіба не зрозуміло?

– Вибач, я вже сивий, у батьки тобі годжуся.

– Ну, то й що? Сивина в бороду... Хіба вона заважає жінок кохати?

– Ти звідки така відважна взялася, дівонько? – від цього запитання вона чомусь зашарілася.

– Я з Голуні, – мовила тихо.

– А чому тут?

– Викрали мене степові розбійники, продали юдеям, ті – грекам. Змусили в Кизику зазивати чоловіків.

– Цим і заробляєш на прожиття?

– А чим же ще? Я невільниця. Відмовлюсь – битимуть, а то й уб'ють.

– Батьки в тебе є?

– Були живі, коли мене від них відірвали.

– Як це трапилося?

– Пішла з дівчатами в ліс гриби збирати. Трохи відбилася від гурту. Мене й схопили, заткнули рота і понесли. Думала, свої хлопці жартують. Хоча й жарти нелюдські. А коли перетягли через Зміїний вал, здогадалася – мене викрали. Потім уже й не пам'ятаю. Тут я не одна така біла рабиня. Дають, як собаці, кусень хліба і змушують, як вони кажуть, «працювати». Хотіла на себе руки накласти. Витягли з петлі. Віддубасили. Сказали, якщо ще раз щось подібне утну, скалічать і кинуть тигра на розтерзання. Страшно. Цього я боюся більше смерті. Я не можу з тобою так довго базікати – за мною слідкують. Мене можуть покарати навіть за те, що я не зуміла привадити чоловіка, – дівча боязко роззиралося на всі боки.

– Що ж, тоді ходімо до тебе. Побалакаємо, – Анахарсіс поплентався слідом за дівчам. А про себе подумав: «О, Солон, який же ти телепень. Узаконив блуд, перетворивши жінок на повій. І це ти називав демократією? Вся Еллада обабилася, а за нею й навколишні країни погрузли у рабстві та розпусті. А тепер ще й аріїв у це хочуть втягнути».

– Оце і все моє багатство, – дівча показало на дерев'яні полаті, стілець та невеличкий столик у куткові. – А у батька та матінки я була, як квіточка гожа, жила, горя не знала.

– Як звати тебе?

– Тут мене називають бджілкою за тонку талію.

Анахарсіса аж пересмикнуло. Колись і Манію в Афінах отак називали. Він пильніше придивився до дівчини.

– А вдома мене величали Велеслава, – дівчина сіла на ліжку й тихо заквилила, щоб не почули наглядачі.

– А де твій хазяїн-мучитель?

– Покликати? – підскочила.

Анахарсіс кивнув. А в голові підраховував, чи вистачить йому грошей на викуп Велеслави. Хоча для початку надумав використати давній, старий, як світ, спосіб впливу на людей – очі в очі.

До кімнати ввалився товстий здоровань у просторому новому гіматію, з великим черевом, вирячкуватими блукаючими бульками і темною, як вугілля, бородою. Анахарсіс почав з ним говорити по-голунському, та той тільки знизував плечима і розводив руками. Тоді Анахарсіс представився по-грецьки:

– Я – друг Солона, товариш Креза і знайомий Кіра.

Ці імена спантеличили товстуна. Він став переминатися з ноги на ногу, потирати долоні, наче вони спітніли.

– Мені дуже сподобалася оця дівчина. І я хотів би, щоб вона була завжди поряд зі мною. Я забираю її з собою, – твердо чеканив Анахарсіс, дивлячись йому прямо в зіниці.

– А якщо я не погоджуся? – здоровань зам'явся, не знав, як йому вчинити.

– Дивися мені в очі! – наказував Анахарсіс, відчуваючи, як Арійські Боги допомагають переконувати цього бевзя проникливим поглядом. – Упиратимешся – матимеш справу з тираном Аристрагором. А той перевірить, скільки отут рабинь «працює» та скільки податків приховуєш.

– Бачу, ти птиця поважна. І царів знаєш. І закони Солонові. Забирай рабиню. На її місце я ще не одну знайду. Тільки не треба Аристрагору... Я навіть їй на одяг грошенят дам, – відкинувши полу, здоровань поліз у глибоку кишеню.

– Бачу, ти діловий чолов'яга. І на дорогу додому не забудь підкинути, – підвівся із стільця Анахарсіс.

Товстун вийняв з кишені жменю золотих монет і тицьнув в руки Велеслави. Анахарсіс узяв дівчину за руку, потягнув мимо ошелешеного бовдура з кімнати і широко закрокував вздовж вулиці. І тільки навпроти нічного будинку спинилися. Дівчина, схоже, тільки тепер усвідомила, що вільна. І кинулася на шию Анахарсісу, ридаючи.

– Я така щаслива! Я така щаслива! Я така щаслива! – повторювала вона, обливаючись гіркими сльозами. Анахарсіс, обіймаючи худеньке тільки замордованої дівчини, пригадав Креза і його вигук: «О, Солоне! Солоне! Солоне!» Мабуть, тому, що вони стосувалися щастя.

– Я відведу тебе в терми. Ти змиєш усю нечисть, якої тут набралася. А коли митимешся, над водою промовляй закляття: «Боже Свароже, боже Перуне і боже Велесе, очистіть моє тіло і душу від усякої скверни! І простіть мені гріхи зумисні й невірні!» І так тричі. Зрозуміла?

– Я це з дитинства знаю – мене матінка навчили, – весело защебетала Велеслава.

– А зараз купимо тобі одяг поважної панянки. Після купання ти переодягнешся – і наче заново народишся. Тим часом я схожу на базар за наїдками. Відведу тебе до своєї кімнати. Ти добряче виспишся. І почнеш збиратися додому. Після свята Великої Матері Богів відправимося. А поки що без мене вулицями не вештайся. Бо тут людоловів достатньо, – Анахарсіс навіть пальцем жартома насварив.

– Та від тебе, мій спасителю, нікуди ні ногою, – пообіцяла, випускаючи його з обіймів. – До речі, як тебе звати?

– Онохарко.

– Онохарко? – здивовано округлила блакитні очі. – Сина царя Вепра так же звали. Мені матуся розповідала, буцімто того Онохарка віче відправило послом до Гориції-Греції, та він там і пропав. А його наречена з горя втопилася і стала русалкою. Тепер, коли молоді розлучаються надовго,

голунці говорять: «Дивіться, щоб не сталося так, як з княжичем та русалкою». Дивний випадок. І страшний.

– Добре, що хоч повчальний для інших, – гірко усмінувся Анахарсіс. – У нас ще буде час познайомитися поближче. Гайда в терми!

Після термів Велеславу було не впізнати: розрум'янилася, оченята блищать, як два сонечка, віяло від нею свіжостю. Навіть перехожі спинялися, щоб поглянути на таку красуню.

– А тепер відпочивати, дівчинко моя, – і Анахарсіс повів, як малу дитину, до своєї кімнати.

Велеслава швидко накрила столик – порізала м'ясо, овочі, хліб. Вони розмовляли про всяку всячину. Та згодом Велеслава почала втомлено кліпати очима. Анахарсіс постелив їй на канапі. Дівчина ледве торкнувшись подушки, зразу ж заснула. Він нишком накрив її ковдрою. Іншу ковдру постелив під віконцем, укрився своїм довгим халатом. І, задоволений власним вчинком, задрімав. І знову в його сон увірвався Сетті-Ра, схожий на рептоїда. Він під руку вів Ідейну Матір Богів до святилища на околиці Кизику. Люди кидалися їй під ноги. Вона з Сетті-Ра ступала по них, як по бруцатці, не зважаючи на крики, стогони, воання. Дивлячись на всіх, буцімто ліг і Анахарсіс. А Сетті-Ра зареготав на весь світ:

– Давно б так! Тепер ти – скіф, який став елліном! Тепер ти наш!

– Ні! Я – арій! Я – рус! Я – сколот! – закричав Онохарко і хотів піднятися. Та Ідейна Мати поставила важку ногу на його спину. – Я хочу жити за законами Праві! – задихався він.

– Тепер ти робитимеш те, що звелить Велика Богиня! – закричав Сетті-Ра. – Якщо ти все-таки повернешся в Скіфію – пропадеш. Від тебе уже відвернулися арійські боги. А разом з ними й твій народ. Ти станеш ізгоем на рідній землі.

– Цього не може бути! Я завжди себе відчував сином Рода-Сварога, – стогнав Анахарсіс.

– Пропоную тобі навіки відступитися від Вед. Зробиш так – і станеш багатим, як Крез, – гримів Сетт-Ра.

– Ні! Краще померти, аніж зрадити Вітчизні!

– Що ж, хай буде так! Ми тобі це влаштуємо! Скіфія буде знати, що ти її зрадив.

– Це неправда! – задихався Анахарсіс.

– А там ніхто не буде розбиратися: правда чи брехня.

– Я завжди відстоював Скіфію в Елладі, а Елладу відстоюватиму в Скіфії. Бо ми – братні народи.

– Це твоя помилка, яка коштуватиме тобі життя. Краще ходімо до нас! І житимеш сто літ.

– Без Скіфії то не життя, а животіння!

Він розкрив очі. Велеслава щосили його торсала та умовляла:

– Онохарку, проснися! Онохарку, не кричи! Що з тобою?

– Та сон, поганий сон приснився, – сів на підлозі, підібгавши під себе ноги.

– А ти розкажи воді – полегшає, – вона вхопила зі столика великий червоний глек. – Зараз я тобі зіллю над мискою – і вся нечиста сила змиється. І ми її вихлюпнемо на вулицю – хай люди розтопчуть.

– Яка ж ти розумниця! – Онохарко підставив руки під струмок, що лився з глечика.

У день святкування Ідейної Матері Онохарко, виходячи з кімнати, сумовито зітхнув:

– Сьогодні за нашим календарем Великдень. Вітаю тебе. Жаль, що ми не можемо відзначити його так, як в Голуні. Але, коли дістанемося, обов'язково відсвяткуємо. Гадаю, що ми на Ярила уже будемо в Сколотії.

– Якби ж то! – зітхнула дівчина.

– Зачини двері на защіпку. І нікому не відчиняй у цей несамовитий день. Навіть коли дуже грюкатимуть і ляка-

тимуть, скажімо, пожежею. Запам'ятай, ми на чужині. Я піду глянути на Велику Матір Богів.

– Слухаю і корюся, мій господарю, – весело заусміхалася дівчина.

Біля святилища Кібелі людей – важко проштовхатися. І не стільки місцевих жителів, як гостей. Як-не-як Кизик – торгове місто. Сюди купці прибувають – хто посуху з караванами, хто на кораблях. Які тільки мови тут не звучали. Та, звісно, найбільше на грецькій. Як і в Сардах, золочену колісницю з Кібелою від самого моря тягли гривасті леви. На голові у неї здіймалася висока золота корона з безліччю зубців. З боків супроводжували корибанти, курети та ідейні дактилі. Вони у такт бубнів спочатку танцювали, а потім шмагали себе ножами по спинах. І так продовжувалося до тих пір, аж поки вся публіка починала підтанцювати, підспівувати. Служителі щедро пригощали вином, славлячи свою Кібелу. Особливо несамовито танцювали та вигукували якісь молитви неофіти. Так вони готували себе до найголовнішого дійства – принесення жертв богині. З ними й коханець Аттіс.

Безупинні дикі танці, співи та гримотіння бубнів, барабанів, кімвалів у поєднанні з гудінням рогів та вищанням флейт нікого не залишали байдужими. Наче очманілий, крутився навколо богині й Онохарко. Десь закотилася шапка. І довге сиве волосся метлялося з боку на бік. Дехто у нестямі також приєднувався до потчу Кібелі. Трясли головами, куйовдили волосся і кружляли, кружляли, кружляли. З-під ножів, якими себе били служителі, крапала кров. Уся площа перед святилищем нагадувала вихор, що крутиться на одному місці навколо колісниці богині. І тут Аттіс вихопив з-за пояса короткий меч з вигуками:

– Слава Ідейній Матері Богів! Вона створила богів, людей, тварин та птахів! Завдяки їй ми живемо на світі! Все найкраще – Великій Кібелі!

– Слава во віки віків! Кібелі – слава! Все найкраще та найцінніше – Кібелі!

І наче підкоряючись цьому повелінню, Аттіс скинув довгий плащ, ухопив короткий меч, який йому піднесли і під схвальні вигуки та зойки оскопив себе. Кров бризнула біля колісниць. Так же вчинили ще кілька неофітів. Ухопивши свої дітородні органи, вони кинули їх Кібелі. Потім підхопили, загорнули наспіх у шматки тканини і помчали мимо святилища на пустир, де загортали в землю. За ними попішили травники та знахарі, які вмiли спиняти кров. Натовп ревів, танцював, стрибав, горланив, веселився ще дужче. Онохарко подумав, що це справді велика жертва богині, освідчення їй в любові та відданості. Все інше – то слова. Тільки так і не інакше. Йому захотілося віддячити Кібелю. Бо тільки після цього з її благовоління прийде весна, зазеленіють ниви, завітнуть сади і люди матимуть змогу жити щасливо та заможнo. У цей день дозволялося все. Дехто викрикував усілякі непристойності, лаяв царів та багатіїв. Тут же роздягали і насилували рабинь, яких для цього й привели на свято. Вино не тільки пили, а й обливалися ним.

– Слава Кібелі – покровительці Кизика! – вигукували глашатаї.

І натовп дружно ревів:

– Велика Мати Богів Кібела – покровителька Кизика! Слава! Слава! Слава!

– О, Велика Мати Богів! – раптом упав перед нею на коліна Онохарко. – Я, філософ Анахарсіс, посол Великої Скіфії, клянуся при всіх кизикенцях: якщо повернуся на свою Батьківщину здоровим та неушкодженим, принесу тобі жертву, яку бачив отут. А зараз цілу ніч буду святкувати та славити тебе, богине!

– Це добрий приклад для всіх гостей, – обізвалася до того мовчазна Кібела. – Якщо кожний повторить такий

обряд у себе на батьківщині, то свято стане початком зближення народів у всій ойкумені. Слава скіфові Анахарсісу!

І натовп розрядився вигуками:

– Слава, слава, слава!

До самого вечора Кизик бурхав. Героєм свята стали не лише неофіти, що себе оскопили, а й підпийий Анахарсіс. Підприємливі торговці запрошували його до своїх столиків, що виставили вздовж головної вулиці, пропонуючи вина всім, хто забажає. На знак поваги вони кидали жмені кизикенів у його кишені, мовляв, в далекій дорозі знадобляться. Гетерії-етерії та диктеріади переповнялися сміхом, пустим базіканням і жагучими стогонами.

Онохарко, хильнувши не один дзбан вина, ледве доплентався до своєї кімнати. І тільки тепер згадав, що там на нього чекає Велеслава. Він постукав. Мовчання. Покликав: «Це я, Онохарко». Лише після третього разу, перепитавши, дівчина відчинила. І жахнулася:

– Онохарку, ти був на святі чи в пеклі? Увесь розхристаний, розтерзаний, брудний, як безпритульний. І це княжич?

– А звідки ти знаєш? – хитався Онохарко.

– Та навіть у вікна чути було ошалілі вигуки кизикенців: «Слава Анахарсісу, княжичу Скіфії!» Я ще вчора зрозуміла, що ти царського роду.

– Царського, царського, – белькотів Онохарко. – Тільки без царства.

– Мерщій роздягайся. Я тебе помию, – сіпнула за рукав дівчина.

– Велеславонько, не лайся! Я, звичайно, свиня, але у мене ще є можливість стати людиною, – його язик заплітався.

– Сподіватимусь, – примирливо мовила Велеслава, стягуючи з Онохарка брудну одіж. – Ах ти ж моє горенько! Я вже почала хвилюватися за тебе. Сам кажеш, місто чуже, усякої наволочі тут – хоч відбавляй.

– Що поробиш, порт. Великий порт. Дівчинко моя, я клятву дав: якщо благополучно повернемося додому, я проведу такий же обряд на честь Великої Матері Богів.

– Навіщо? Це ж чуже свято, чужі обряди! Наші боги його не сприймуть, – здивувалася Велеслава.

– Я – сколот. Я не маю права порушити слово. Сколоти ніколи не обдурюють, – патякав Онохарко.

– Та годі вже, – Велеслава зняла з нього куртку, пропахлу вином та димом. Звідти посипалися золоті кизикени. Із штанів – також. – Звідки це в тебе?

– Кизикенці напхали. Щоб задобрив Посейдона, коли пливтимемо через Понт Евксінський чи Аксінський – гостинний чи негостинний, – голий Онохарко схилився над дерев'яним коритом з водою.

– Ох, нещастячко моє! Мийся швидше та лягай спочивати, – доки він брьохався у кориті, вона постелила на канапі. – Ранок мудріший, ніж вечір.

Велеслава витерла насухо все його тіло. Воно було худорлявим, жилавим, міцним, хоч і не молодим. І охоче відзивалося на її доторки. Подумала, що рано такому чоловіязі робити з себе євнуха-енарея. Такий ще може стати і мужем, і батьком. Вона про це йому сказала. Онохарко ніжно обійняв її, пригорнув, торкнувся персів.

– А ти б захотіла стати моєю? – раптом спитав, скося допитливо поглянувши на дівчину.

– Я б захотіла, мій спасителю. Тільки чи забажаєш ти? – Велеслава ще тісніше до нього притулилася.

– От що, дівчинко моя. Ранок розумніший, ніж вечір. Так ти говорила? Давай спати, – Анахарсіс легесенько відсторонив її.

– Ти правий, мій спасителю. Тільки знай – я твоя боржниця, – зітхнула важко.

– Мені не треба віддавати борги. Все, що я роблю, – щиро, від душі. Я хочу, щоб мене любили і я кохав. То й буде щастя, – Онохарко ліг на бік, підібгавши ноги.

Велеслава вкрила ковдрою, почистила його одяг, загнула в тканину золоті монети і лягла поряд на канапу. Принишкла, як мишеня, й думала: «Який же розумний та благородний, цей княжич. Схоже, життя його покрутило не менше, ніж мене. В дорозі я все-все в нього розпитаю» (завдяки цікавості Велеслави, яка згодом стала відомою сколотською вилою-пророчицею, стало відомо про життєвим шляхом Онохарка-Анахарсіса – авт.).

...З першими променями сонця Онохарко прокинувся, швидко зодягся, поцілував у щоку ще сонну Велеславу.

– Я в порт, – тільки й мовив. У дверях нагадав: – Накинь гачок на петлю.

Він довго вештався побіля чисельних галер та вітрильників, що ліниво гойдалися на тихій воді. Та все напитував, чи не збирається хто до Скіфії.

– З обіду вирушаємо, – обізвався з невеликої галери хазяїн, міцної статури грек. – Гелеспонт (Дарданелли – авт.) нині сумирний. За добу дійдемо до Бичого броду (нині Босфор, хоч така ж назва і у Керченської протоки –авт.), а тоді візьмемо курс на Ольвію. Ми туди – за зерном. Влаштує?

– Згода. Тільки я не сам. Зі мною дівчина.

– А-а, діло молоде, – заусміхався мореплавець, хитрувато розправляючи смолисту бороду. – Що ж, з дівчиною, так з дівчиною. У мене в трюмі є кілька кают. Тільки плату наперед.

Онохарко зрадів, як мала дитина.

– Звичайно, звичайно, – похапцем погодився він і чомусь розхвилювався, навіть почав заїкатися. – Нарешті після сорока років блукань я повернуся додому.

– А дівчина ж хто, діду? – під'юджував грек.

– Та так – рідна душа, – ухильно відповів Онохарко. Бо хтозна, як поведе себе грек, коли дізнається, що повертає невільницю. У них це не прийнято. Не виключено, що й сам він переправляв у трюмах до Еллади чи ще кудись молодих дівчат чи хлопців зі Сколотії. – Так я надіюсь на тебе, добродію?

– Не сумнівайся, діду. Тим більше, що йду недовантажений. Зараз скіфи менше беруть вин. Бо весна – не літо, – запевнив той.

– То я побіг за дівчиною, – все ще заїкався Онохарко.

– Біжи, та не впади, – зареготав володар галери.

Коли Велеслава відчинила двері, Онохарко на radoщах підняв її, легку, як бджілка, і закружляв кімнатою, вигукуючи:

– Відпливаємо! Відпливаємо!

– Коли, мій спасителю? – запручалася Велеслава.

– Сьогодні по обіді, ластівко моя! – Онохарко назвав Велеславу прізвиськом, яке дав колись Манії. – Я такий щасливий!

Нарешті спинився і опустив дівчину, вона ніби між іншим кинула:

– Щасливими станемо тоді, коли дістанемося берегів Великої Сколотії. Так що не кажи гоп, доки не перескочив через море, – і розреготалася.

Грек справді виявився напрочуд доброзичливим. Він відвів молодцям, як він жартома назвав Онохарка і Велеславу, вузеньку каюту. Інколи навідувався. Вслухався у розповідь скіфа про далекі мандри. Дівчина його тільки заохочувала. Онохарко умів розповідати. І вона слухала, мов зачарована. Навіть мореплавець, який не раз потрапляв у халепи, дивувався обізнаності свого гостя.

За добу були в Хризокерасі (нині затока Золотий Ріг – авт.), що майже на початку Бичачого броду. Грек сказав, що тут доведеться перепочити, бо вже завтра корабель увійде у Понт (Чорне море – авт.). Отоді, мовляв, і побачите оте море Евксінське чи Аксінське.

– Я б теж хотів дослухати твою розповідь, діду, – серйозно мовив грек. – А зараз повештайтеся берегом перед довгим переходом.

Спочатку море справді було гостинне. Дув попутний вітерець. Весело надував два великі білі паруси. Для гребців то був спочинок. Та наступного дня на море з заходу налетіли хмари, вітер почав сіпати паруси. Грек наказав їх прибрати. Чимдуж здіймалися хвилі, ламаючись на гребенях і розтікаючись піною. І він розпорядився розвернути галеру за хвилями.

– Схоже, слід чекати на бурю, – покрикував на гребців.

Онохаркові хотілося допомогти. Вибрався на палубу. Розставив руки й почав проголошувати старі арійські замовляння. Звертався до богів моря – сколотського Тагімасада і грецького Посейдона. Буря не вгавала. Хвилі здіймалися ще вище, обдаючи Анахарсіса вихрами бризок. Кілька спроб умовити морських повелителів були безуспішними. Не почули його морські володарі. І тоді Онохарко звернувся до Великої Матері Богів Кібели. Здійнявши догори руки, він став на коліна й просив, умовляв зглянутися над ним та всіма, хто був на судні. І через кілька хвилин вітер почав ущухати, море заспокоюватися. Тоді Онохарко переконався, що Кібела дійсно всесильна і заради неї можна піти на будь-які жертви. Так що, даючи їй клятьбу в Кизику, він вважав, що вчинив правильно. Та забув нещасний, що відколи присягнув їй, арійські боги перестали його чути. Велеслава краєм ока спостерігала за його моліннями. Запримітивши, що він піднімається з колін, кинулася з обіймами.

– Який ти сильний! Я пишаюся тобою!

– Скажи спасибі Матері Богів. Вона справді Велика, – Онохарко пішов до свого відсіку. Велеслава за ним. – І коли ми причалимо, я проведу обряд, як і клявся.

– А як же я, спасителю? Ти хочеш залишити мене напризволяще? – Велеслава затулила обличчя долонями й захлипала.

– Ти юна й гарна. Знайдеш собі достойну пару, – сказав, як відрізав.

Велеслава нічого не сказала, мовчки витерла очі і раптом грайливо з хитринкою в очах поцілувала його в щоку:

– Поживемо – побачимо.

І в ту ж мить з палуби пролунало:

– Причалюємо до острова Левка!

– Ми врятовані! Твоїми молитвами, діду! Я такий радий! Такий радий! – до відсіку ввалився господар і виклав на столик торбинку з грошима. – Це ваші. Бо не ти, а я повинен платити тобі за те, що взяв на борт людину, яку слухають боги. Спасибі!

Онохарко зі скромності хотів заперечити, та господар швидко залишив каюту, кинувши на ходу:

– До ранку почекаємо біля острова Левкоса, доки хвилі зовсім заспокояться. А там і до берега рукою подати.

– Велеславо, чуєш, що він сказав: ми на Білому острові! На острові Ахілла, дівчинко моя! – Онохарко радів, як хлопчак. – Ти рада?

– Дуже. Тільки чим ближче берег, тим скоріше наше розставання, – сумно усміхнулася йому.

На честь чудесного спасіння, зійшовши на берег, грек розпорядився занести до храму Ахілла дари – амфору вина, велику паляницю та прикраси на вишитому рушникові. А потім у захистку на білому камінні, обтесаному солоними вітрами, наказав накрити «стіл» для всіх, навіть для найманців-метеків. Гребцям-рабам, прикутим до галери, теж

налили вина і дали сушеної риби з хлібом. Сам приніс амфору з галери.

– Підставляйте, кухлі! – і налив кожному по верхній вінець. – І рабам-гребцям віднесіть – вони вправно тримали судно на хвилях. Перший кухоль за нашого дорогого гостя Анахарсіса. Він попросив богів – і вони утихомирили бурю.

Всі високо підняли руки з кухлями і дружно ревнули:

– За нашого спасителя!

Після вечері судноплавці, втомлені й захмелілі, повкутувалися в вовняні ковдри. Дехто заснув. Онохарко накинув на плечі Велеслави теплу кодрину, пригорнув до себе й тихим речитативом розповідав, та так, щоб і гребці чули:

– Колись, ще за часів Одісея, цей острів чомусь називали Офінодісі, що означає «Зміїний». Може тому, що тут морські розбійники ховали свої скарби, які нібито охороняли змії. А чимало греків вважало, що саме тут був вхід до підземного царства Тартара і душі мертвих стрічав Аїд. Та після Троянської війни його стали називати островом Ахілла. То був незвичайний герой. Родом із цих приморських країв. Син мірмідонського царя Пелея та морської богині Фетіди. Аби дати безсмертя та зробити його невразливим, мати ночами загартовувала його полум'ям, а вдень натирала амброзією. Запашна мазь робила Ахілла безсмертним та вічно молодим, як богів та Геракла. А ще, тримаючи за п'яту, купала його у потоці священної підземної ріки Стікс – щоб він нічого не боявся. Тільки п'ята й залишилася вразливою. Знаючи про це, мати берегла сина від будь-яких сутичок. Та тут нагодився Одисей і хитрощами зманив Ахілла до участі в Троянській війні. Нічого не підозрюючи, цей наївний скіф на п'ятдесяти вітрильниках вирушив з військом до Трої. Однак боги усмирили вітри і його кораблі застрягли в порту Авлід. Щоб задобрити богів, жрець вимагав принести у жертву прекрасну Іфігенію – доньку Агамемнона, одного з найбагатших мікенських володарів

Пелопонесу. І з цим дорученням Одиссей справився. Він пустив розголос, буцімто Іфігенію сватає не хто-небудь, а Ахілл. Хоч про це ні сном, ні духом він не відав.

– Який же підступний отой Одиссей! – вихопилося у Велеслави.

– Ха-ха, та то ж вигадки сліпого Гомера, – засміявся хазяїн галери.

– І не смішно. Як же можна красу нищити? – серйозно заперечила дівчина. – У будинки розпусти в Кизику ловці людських душ позвозили стільки гарних дівчат з усього світу та змушують ублажати всяких блазнів та непотріб. Бридко згадувати.

– Так ти теж, мабуть, із них? – грек насторожився.

Велеслава зрозуміла, що бовкнула зайве. Цього якраз і не повинен знати мореплавець. Та слово не горобець.

– Знаю! – з викликом відрізала дівчина. – На совісті отаких волоцюг, як ваш Одиссей, тисячі скалічених доль.

– Ти говори, та не забалакуйся, – пригрозив грек. – А то вкину до трюму та відвезу назад, коли повертатимусь. Ще й викуп за тебе отримаю.

– Припиніть нікчемні теревені! – голосно перебив Онохарко. – Навіщо вам гнівити богів, які тільки-но заспокоїлися. Може мені годі розказувати?

– Розповідай, розповідай! – загуділи моряки. – Коли б ми ще за цими мандрями послухали про сиву давнину.

– Одиссей таки виманив Іфігенію, – Анахарсіс, проспівуючи, не зводив очей з хазяїна. – Та Ахілл, коли дізнався про такий вчинок друга Одиссея, вирішив захищати її зі зброєю в руках. Чим би ця історія закінчилася – важко сказати. Та спасибі богині Артеміді. Вона врятувала дівчину від наглої смерті – замінила її на жертовну лань. А саму Іфігенію нишком перенесла в Тавриду. Артеміда, будучи сама цнотливою, зробила її жрицею у своєму храмі. Та тут інше нещастя спіткало Іфігенію – у неї справді закохався

Ахілл і будь-що надумав узяти з нею злюб. Та ця мила дівчина, давши обітницю не виходити заміж, відмовила. Тоді Ахілл, який ні в чому не мав поразки, захотів здобути її силою. Іфігенія у розпуці кинулася було в море. Та Артеміда й тут урятувала красуню – сипала поперед нею пісок. І втікачка ніяк не могла втопитися. Ахілл, якому не було рівних у бігові, все ж втомився та полишив гонитву. Отак богиня покарала зарозумілого та самовпевненого героя. Так що не слід гнівити небожителів. А та піщана коса з тих пір так і називається – Ахіллів біг (нині Тендрівська коса на Херсонщині – авт.). Як насміх героєві Трої. Завтра в сонячну погоду, гадаю, ми її побачимо.

– А що ж Ахілл? Боги його покарали? – Велеслава зазирнула в очі Онохарка.

– Олімпійські боги – не арійські, завжди за щось карають, – проспівував Онохарко. – Біля Скейських воріт наприкінці битви син троянського царя Паріс пустив в Ахілла стрілу, спрямовану богом Аполлоном, у ту саму вразливу п'яту. А другою стрілою поцілів у груди. За арійським звичаєм його тіло спалили в лодії, прах поховали під великим насипним курганом на Сигейському мисі, що на землях колишньої Лідії-Людії, захопленої Персією-Порусією. Душу ж Ахілла боги на прохання матері перенесли на оцей острів Левка. До річі, прекрасну Єлену, через яку й почалася Троянська війна, боги начебто теж перенесли сюди. Тут вона одружилася з воскреслим Ахіллом. Забула не тільки про свого першого мужа, спартанського царя Менелая, а й про Паріса, який її викрав і тим самим накликав розорення та знищення Трої. З тих пір усі мореплавці, особливо пірати, вважають Ахілла своїм божественним покровителем і називають його не інакше, як понтархом – покровителем моря, доземно вклоняються герою, просячи у нього удачу. А цей храм Ахіллу побудували ольвійці як покрови-

телеві Понту Евксінського. Бо переконані, що Ахілл спрямовує торгові кораблі до їхнього міста.

– Заради вигоди чого не зробиш. Вигода понад усе, – господар клацнув пальцями.

– А як же душа? – боязко спитала Велеслава.

– Душа – вона, якщо і є, то невидима. Її руками не торкнешся. А от твоє тіло я б помацав з задоволенням, – хазяїн жартома хотів ущипнути дівчину, та вона виставила поперед себе руки. Він лиш махнув простягнутою рукою й подався на галеру.

Вранці ще Сонце не викотилося з-за обр'ю, грек віддав команду вирушати до Ольвії. Море заспокоїлося. Невисокі хвилі котилися до берега. По-весняному прохолодний вітерець надимав два білих паруси. Галера йшла легко і весело. Онохарко стояв на палубі й пильно вдивлявся у берег, що ледь проступав крізь пасма туману. Велеслава обійняла його зі спини й тремтячим від хвилювання голоском прошепотіла:

– Скоро будемо вдома! Як же я за всіма скучила! Онохарку, милий мій, я така щаслива! Ми зараз же відправимося до Голуні?

– Як тільки я виконаю те, що обіцяв Великій Матері Богів.

– Онохарку, але ж то чужа богиня, – дівчина розняла руки й повернула його до себе обличчям, та він уникав її погляду.

– Немає значення: чужа чи своя. Вона – богиня. Якщо я не дотримаю слова, не буде мені щастя не тільки на цьому світі, а й у горішнім.

– Онохарку, Матері Богів не потрібна твоя жертва. Навіщо їй, всемогутній, чийсь муки? Це ти сам собі голову заморочив. Мені здається, хтось зумисно хоче якщо не знищити тебе, то зробити калікою, розтоптати твою душу. Наші арійські боги не простять тобі таку наругу над со-

бою і відвернуться. А хто ми без рідних богів – тіні, привиди, марево.

Онохарко відвернувся і знову пильно вдивлявся в берег, аж очі сльозилися. І ні з того, ні з цього на тлі моря й туману загойдалася постать Сетті-Ра.

– Тільки слабкодухі люди здатні порушити клятву. Ти станеш таким, якщо зрадиш Великій Матері Богів, – розреготався й зник.

Онохарко ухопився за голову. Нестерпний біль тиснув на скроні. Він стулив повіки, міцно стис вуха долонями, зсунувся і закричав:

– Я дотримаю слово!

Гребці здивовано оглянулися. Велеслава його розраювала, як могла, аж до самого причалу. Гадала, що це через недосипання та хвилювання. А він лише повторював:

– Скіфи завжди виконують обіцянки.

...Аж ось і Ольвія (нині поряд з селом Парутине Очаківського району на Миколаївщині – **авт.**) на витоках Гупаніса та Бористена (Бугу і Дніпра – **авт.**) з таким красивим іменем – «щаслива».

– То як тебе представити, діду, та твою милу супутницю, – спитав хазяїн галери, киваючи на високі мури та оборонні вежі над брамою. – Інакше стражники не впустять.

– Скажеш просто: Анахарсіс – друг афінського архонта Солона. З донькою, – пригорнув до себе Велеславу.

– Анахарсіс? – здивувався купець. – Колишній олімпіонік? Один із семи мудреців Еллади? Посол Великої Скіфії?

– Власною персоною, – кивнув Онохарко.

– Діду, чому ж ти раніше не сказав. А мене звать Леандр. Ти ж легендарна особа, діду. Та якщо я зараз бовкну про це, тебе на руках внесуть до Ольвії.

– Оцього мені якраз і не потрібно, – Онохарко застерезливо підняв обидві руки перед грудьми.

– Я так і знала, що ти, Онохарку, незвичайна людина. Таких більше немає ні в Грецьколані, ні в Сколотії, ні в цілому світі, – здивовано кліпала довгими віями спантеличена Велеслава, притуляючись до його плеча.

Купець підійшов до брамників. І за мить покликав:

– Ольвія жде вас!

Минувши ворота, Онохарко спинився вражений. На долинній і горішній терасах міста безліч житлових будинків і господарських споруд під черепицею. Вулиці вимощені кам'яними плитами. Купець повів їх на агору. Навколо головного майдану міста – статуї грецьких богів та героїв, а також мармурові плити з декретами ольвійської влади, посередині за рукотворним водоймищем височів величний будинок з мармуровими колонами. Онохарко про себе відзначив, що тут більше порядку, ніж у старовинних Афінах.

– Це громадський дім. Тут проходять законодавчі збори, колегії архонтів, стратегів, агораномів тощо. А в святкові дні проводяться різноманітні обряди. Купці теж збираються тут на свої зібрання. Гадаю, тобі тут будуть раді, Анахарсісе, – Леандр підморгнув по-змовницьки Велеславі.

– Леандре, я ж тобі сказав, що мені суєта ні до чого. Я прибув на батьківщину, а не в гості, – починав сердитися Онохарко. – Як на мене, то слід було б зразу ж направлятися вздовж мурів. Певно, там живуть звичайні грецькі переселенці та місцеві скіфи. Мені туди треба. Будь ласка, ніяких зустрічей і прийомів. Я так стомився. Мені б спочити. А якщо дізнається архонт – годі спокою й чекати.

– Зрозумів, – скрушно зітхнув Леандр. – Втім, стражники обов'язково повідомлять архонта про твоє прибуття.

– А доки не доповіли, дуже прошу, давай спустимося до замиського поселення, – Онохарко взяв під лікоть купця однією рукою, Велеславу – іншою й повів униз з агори.

– Відверто кажучи, я хотів похизуватися тобою перед архонтом. Це знадобилося б мені у торгових справах, – важко зітхнув Леандр.

– Нехай іншим разом, – Онохарко поспішав до брами.

– Що ж, коли тобі до вподоби товариство челяді – ходімо, – глухо проказав розчарований Леандр. – Але знай, що тут окрім усяких ремісників, які, до речі, й мені частенько продають свої вироби, живуть скотарі, рибалки, виноградарі, хлібороби. І що найгірше – ловці людей, які поставляють рабів в Елладу та інші країни.

– І скіфів продають? – насторожився Онохарко.

– Скіфи – найцінніші раби, – твердо, зі знанням справи сказав грек.

– Чому? Тому що сильні та витривалі? – допитувався Онохарко.

– Бо вони все вміють – орати, майструвати, вирощувати фрукти, овочі, виноград, доглядати за худобою, особливо за кіньми. А які принадні скіф'янки! Красуні – ніде таких немає! Скільки ж я їх поперевозив, – кинув ласий погляд на Велеславу.

– Леандре, іди геть, доки я тебе не вдарив! – Онохарко побагровів, стиснув кулаки. – Будь людиною – залиш нас.

– Та я ж нічого. Я лише сказав, які скіф'янки...

– Леандре, іди з Богом, – наступав Онохарко. Очі його метали блискавки. – І забудь про все. Так буде краще і для тебе, і для нас.

Леандр позадкував, наче справді боявся, що Онохарко на нього накинеться. І скоро зник за муром. Онохарко не знав, що, повернувшись до Ольвії, той перегодя все ж повідомив архонта про прибуття філософа Анахарсіса. Архонт невдовзі відправив гінця з цією новиною до володаря Великої Скіфії Савлія. Саме тоді Савлій перебував у Ольвії – тут він таємно від громади споруджував для себе палац на еллінський манер. Для архонта звістка про Анахарсіса –

ще одна нагода заручитися підтримкою могутнього та щедрого скіфа.

– Добрі люди всюди є, дівчинко моя, – Онохарко взяв Велеславину долоню і повів вузькою звивистою вуличкою. Біля однієї охайно вибіленої хатини під очеретяним дахом спинилися. З подвір'я тягло пахощами стругані дерева. На поклик вигулькнув господар, ще молодий, чорновусий, із швидкими темними, як ніч, очима, в шкіряному переднику, з тесаком у руках.

Онохарко, щиро усміхаючись, привітався по-сколотськи:

– Здрастуйте. Хай вам допомагають Сварог, Перун і Святovit.

Тесля зам'явся.

– Дай боже, Дажбоже, і вам здоров'я та Ра-дості, – з притиском на «Ра», з-поза його спини мовила молодиця, витираючи льняним фартуком мокрі руки. Сама білява, гамірлива, з синіми очима і ямочками на щоках – повна протилежність господареві. – Вибачте, мій чоловік – грек, ще не всі руські звичаї знає. А я сколотка. У нас тут, на слободі, багато таких змішаних сімей. І нічого – живемо, хліб жуємо, двох діток ростимо. Донька – вилитий батько, така ж смаглява й темноока. А син – такий, як я в дитинстві, – світленький. Яким побитом до нас?

– Та шукаємо на кілька днів пристанище. А потім вирушимо далі. Ми щедро розплатимось, – пояснював, червоніючи, Онохарко.

– А це ваша донечка? – молодиця зміряла Велеславу веселим поглядом.

– Донька, донька, – спішно погодився.

– В хаті у нас тіснувато. Але поряд з майстернею є невеличка кімнатка. Якщо вам підійде – будь ласка, – і молодиця пішла у двір, за нею Онохарко з Велеславою, а потім і тесля.

Кімната сподобалася Велеславі. Ліжко дерев'яне, широке. Постіль – набиті соломою міхи по всій площині, вкриті простирадлом. Господарі – люди привітні. А коли Онохарко розплатився з ними наперед золотими кизикенами, вони й зовсім стали як свої. Хазяйка миттю поставила на стіл дзбан свіжого молока, нарізала хліба, метнулася до господи й принесла велику миску вареників з сиром і маленьку – зі сметаною. Онохарко вдихнув їхній запах – і, здалося, побував у рідній Голуні, яка з правіку славилася варениками. Навіть спитав хазяйку, чи вона ненароком не з Голуні. Та відповіла, що з Куявії. А це по-сусідству з Голунню. Він попросив молодицю готувати йому вареники щодня.

– Та з радістю! Мій чоловік-грек теж їх полюбляє, – і дзвінко засміялася.

Онохарко щоранку, поцілувавши в скроню Велеславу, кудись відправлявся. Вона, аби не нудьгувати, допомагала господині поратися у дворі. Під вечір він повертався, втомлений, але щасливий. І одного вечора шепнув:

– Після завтра вирушаємо на Ахіллесове ристалище. З музиками я домовився. Знайшов енареїв (так у скіфів називали євнухів – авт.). Доберемося на підводах.

Велеслава ледь не зомліла від такої новини. Та швидко оговталася, вдала, буцімто на інше й не сподівалася. А вночі, коли полягали спати, пригорнулася до Онохарка, цілувала його та милувала. Спочатку він відпирався. Та дівчина так ластилася до нього і так палко шепотіла найніжніші слова, називала його і сонечком, і місяцем ясним, і радістю своєю, і щастям, що Онохарко втратив і відчуття часу, і голову. Навіть не зчувся, як поринув, у безмежжя насолоди. Та з таким завзяттям – аж застогнав щасливо.

– Ти солодша меду, Велеславо. Ти повернула мене до життя, – шепотів їй то на одне, то на інше вухо. І цілував, і пестив її ніжні груди.

А вона ще палкіше його обіймала, наче боялася випустити. Вона цього й домогалася – щоб він забув усе на світі і насолоджувався тим, що має. Гадала, що коли Онохарко знову відчує радість буття, то відмовиться від отого дикого ритуалу на честь Великої Матері Богів і взагалі від тієї дурної затії. І заживуть вони – як найщасливіші люди на світі. Вона народить йому дітей стільки, скільки він захоче. Адже у такого мудрого чоловіка мають бути нащадки, продовжувачі його роду. Так вони й ластилися, доки й послули знеможені. Наступного дня Велеслава не ходила, а пурхала й щебетала, як пташка. Навіть господиня помітила, грайливо бликнула скоса:

– Мабуть, у твого «батечка» вуса лоскітливі і руки грайливі.

– Та не батечко він мені, а я не його донька. Звела нас Доля. Мені з ним гарно. Я з ним щаслива. І ладна за ним хоч на край світу, – призналася Велеслава. – Він старший брат нинішнього скототського царя Савлія. Повертається додому після перебування в Грецьколані, куди його багато років назад відправили послом.

– Ой, лишенько! – сплеснула руками господиня. – А я йому все вареничків та вареничків. Могла б щось краще зготувати.

– Не переймайся. Він тільки цього й хотів. Бо це страва його дитинства та юності. Він дуже скромний. Не побажав навіть з архонтом та знаттю Ольвії зустрітися. Отакий він у мене! – засміялася Велеслава.

Та увечері її настрої змінився. Онохарко обійняв її, поцілував у скроню і прорік утаємничено:

– Вранці засвіт відправляємося.

Велеслава, лежачи в постелі, довго плакала, заламувала пальці, куйовдила волосся. Потім насмілилася на останній крок:

- Якщо від тебе народиться син, як би ти його назвав?
 - Ти перша жінка, яка мене про це спитала.
 - То як?
 - Богумир. Був такий мудрий сколот – у сто разів мудріший, ніж я.
 - А якщо донечка?
 - Богуслава. Була у мене ще до Еллади дівчина, яку я дуже кохав і яка пізніше втопилася.
 - А якщо хлопчик і дівчинка?
 - Та звісно – Богумир і Богуслава.
 - А якщо трійня? – напосідала Велеслава. — Скажімо, хлопчик і дві дівчинки?
 - Богумир, Богуслава і Манія.
 - Так і буде! А хто така Манія?
 - Моя рятівниця. Моя жона. Моя доля.
 - Що ж, Онохарку, нехай так і буде, – обійняла його однією рукою і поклала голову на плече.
 - Я буду тобі дуже вдячний, мрійнице ти моя, – ніжно пригорнув до себе дівчину.
 - Онохарку, у тебе мають бути діти, онуки, правнуки, праправнуки. І таким чином ти себе увічніш на землі, – пригорталася до нього Велеслава.
- Довго мовчали. Потім Онохарко раптом сказав з тривою в голосі:
- Знаєш, я загубив свій оберег, який мені подарував волхв Богумир в Тавриді. Мабуть, це сталося тоді, коли я усмиряв бурю на морі. Схоже, Посейдон його поцупив.
 - Це має якесь відношення до ритуалу, який ти хочеш присвятити Великій Матері Богів? – спитала, а в душі ще сподівалася, що, можливо, через це Онохарко відмовиться від обряду.
 - Загубивши оберег, я втратив зв'язок з Богами Вирію. Ти це розумієш?

– Аякже. Тепер вони тебе не захистять, не дадуть тобі слушну пораду. Ти застряг між Небом і Землею. Я так розумію? – Велеслава все ще з надією поглядала на Онохарка.

– Ти права, дівчинко моя. Та боюся, щось завадить мені провести обряд.

– Ну, то й добре! – вирвалася радість з Велеславиних уст.

– І я видамся останнім брехуном перед всією Елладою! – гнівався Онохарко.

– Зате ти будеш живим та здоровим. На радість мені та всій Русі-Сколотії! – палко переконувала дівчина.

– Ні! – щосили крикнув та потім прошелестів примирливо. – Втрата оберегу – то поганий знак, дівчинко моя.

– Не побивайся. Я завжди буду з тобою, щоб не сталося. Бо кохаю тебе, – вона ще тісніше притислася до нього і довго цілувала його волохаті груди – те місце, де мав бути оберіг. Наче хотіла сама стати тим охоронцем.

...До Гілеї, звідки було видно, як на долоні, довгу піщану косу Ахіллове ристалище, або Ахіллів біг, дісталися під вечір. Супутники розпрягли коней, нарвали та кинули їм під ноги жмути молодої трави.

Онохарко наказав Велеславі відпочивати на візку, накрив баранячою шкурою і, грузнучи в піску, попростував до піщаної смуги, що, ніби акінак, врізалася глибоко в море. Знайшов велику рогату колоду, викинуту на берег, зручніше вмовстився. І думи самі собою покотилися, як оті шумливі хвильки. Чомусь пригадалися грецькі перекази про сколотського царя Ахілла. Він і його товариші ще задовго до Троянської битви щоразу після перемоги на Евксінському морі, причалювали до цієї коси, пили-гуляли, а потім влаштовували різні змагання. Рівних у бігові Ахіллові не було. Давно вже немає на світі і його, і Троя перет-

ворилася в порохняву. Залишилися тільки чийсь спомини, сотні разів перекручені.

Онохарко щось буркотів собі під ніс. Чи то молитви, чи заклинання. І розмірковував над сенсом свого буття на землі. Чого він домігся? Слави? Так вона не що інше як марево – була і зникла. За спиною шість десятків літ. А в нього навіть сім'ї немає. А все могло б бути інакше, якби він залишився на Русі-Славії і не погодився на батькові умовляння. Одружився б з Богуславою, як і обіцяв. Вона б народила йому четверо хлопчиків і стільки ж дівчаток. Вони і були б його нащадками на віки та тисячоліття. Як гарно вона його називала – Ярчиком, а він її величав іменами богинь – Ладюю та Ясною. То було якраз в цю пору – на свято Ярила. І Онохаркові знову почулися оті жагучі слова кохання, привиділися цілунки, пестоші біля розлогого квітучого тернику на березі річки. Як приємно було насолоджуватися один одним. То було перше його кохання – тремке і ніжне, як квітка першоцвіту.

І все пішло прахом. Батько умовив його очолити скотське посольство до Еллади. А його Ладю-Богуславу збезчестив брат Сава. Який же він покидьок! Зруйнував життя Богуславі і йому. Вона кинулася в річку через таку ганьбу. І Сава від того став щасливим? Хтозна. Та звісно, якщо раз піддався спокусам Князя темряви, то він його не відпустить до кінця днів. Сава став князем Великої Сколотії. Мабуть, завдяки батькові, який користувався великою довірою у земляків. Саме це й потрібно було Чорнобогові – щоб при владі перебували люди, яких завжди можна під загрозою розголошення злочинів змусити діяти так, як йому й потрібно.

І князем Великої Сколотії скоріше за все був би не його брат, а, напевно, він, Онохарко. Якщо б, звичайно, запасся довір'ям арії-русів і віче. За ці роки де його тільки не носило. Поводився він, з погляду еллінів, дуже дивно. Всюди

відстоював позиції своєї Батьківщини-Русі, своєї Ведичної віри, вчив людей жити за поконами Праві-Правди. І що з того вийшло? Люди стали благородніші, щасливіші, добріші? Якби ж то! Війни як котилися ойкуменою, так і котяться. На зміну одному цареві-загарбнику приходять інші. І все починається спочатку. Люди гинуть ні за що. Точніше, не за справедливість, а за золото, шматок хліба, за підкорення собі інших людей. Як наслідок – дикунське рабство, нещастя, страждання. І немає цьому кінця-краю. Доброта та милосердя стали рідкістю і осуджуються, ніби тяжкий гріх. І це не дивлячись на те, що всі релігії навчають вірян бути людяними, ставитися до інших так, як би хотіли, щоб ставилися до них. Це правильно. Однак таке святе правило першими порушують царі, священники та інші владоможці. І оті гарні побажання розраховані лише на наївність малограмотних, задурених людей. По суті, такі релігії виправдовують жорстокість, жадібність царів та їхнього оточення, тим самим допомагаючи тримати в покорі племена та народи. І як би хто не казав, а саме Веди й сьогодні найсправедливіша віра. Бо в ній Боги – зразок для наслідування. На відміну від олімпійських вершителей. І не князі чи воєводи встановлюють на Русі свої порядки, а боги Вирію. Знаючи закони, за якими може існувати Царство Небесне, вони навчають цьому й людей. Через волхвів, які посвячені в таїнства Вед і суворо дотримуються вимог Праві. І саме тому проти Вед ополчилися усі темні сили. І в цьому Онохарко багато разів переконувався.

Та що він міг? Один у полі не воїн. Хоча, отримавши великий дар провидця та мага від волхва Богумира у Тавриді, він намагався протистояти наступу Князя темряви. Та марно. Бо Онохарко один, а в того легіони у всіх кінцях світу, у кожній країні. Вони на невидимому плані утворили потужне Темне Коло за сприяння атлантів – чи то янголів, що впали на Землю з небес, чи то мешканців інших

планет. Добре, що на світі, як противага темряві, сяє Велике Світле Коло гіпербореїв-аріїв. Та саме проти нього ведеться щодня й щоночі жорстока боротьба темних сил, серед яких особливою хитрістю відзначаються «богообрані», створені єгипетськими жерцями на чолі з Мойсеєм. Ще тоді при стрічі Сетті-Ра чітко окреслив порядок дій Князя темряви, оцього єгипетського Чорногобога, який будь-що прагне обмежити вплив Вед на людські душі та їхню свідомість. Вдається до висміювання, підміни понять, викривлення, а то й відкритого висміювання та опаскудження всього святого, що є на Землі. Ведичну віру називає язичницькою, поганською, варварською. І це, як заклинання, повторюють майже всі. Князь темряви, як правило, діє через «божих людей». Останнім часом ведеться відкрита війна проти носіїв Ведичної віри. І це йому вдається. Народи Азії, які спочатку сприйняли її як Божу благодать, відвернулися, а згодом відсахнулися від неї. Навіть Порусія, Сурія, Оріана, Вавилонія, Лідія, Мідія та інші держави, які ще кілька століть тому сповідували Веди. Тепер живуть за віруваннями, які нібито схожі на них, але зовсім інші за змістом і обрядами. Більше того, відбувається фізичне винищення аріїв, як носіїв Священних Арійсько-Слав'янських писань та пісень. Дуже прикро, що ворогують між собою споріднені племена. У степи Великої Русі-Сколотії відправляються ватаги злочинців з завданнями захопити якомога більше аріїв та відправити на невільничі ринки Азії, Африки, Європи. Почалася грецька колонізація бережжя Чорного моря. І не тільки заради того, щоб вирощувати хліб, так необхідний тій же Елладі, а й для поневолення сколотів, перетворення їх на рабів.

Міркуючи над усім оцим, Онохарко сам собі зізнався, що з покладеною на нього місією він справився частково. Вдалося примирити Мідію та Лідію, налагодити поставки зерна із Сколотії до Греції, Єгипту, Лідії, Палестини і на-

віть Сицилії. Та не зміг він відвести військовий конфлікт між Лідією та Персією через головотяпство царя Креза. І наслідки цього ще довго будуть відчувати всі в ойкумені, у тім числі й Русь-Сколотія. Немає певності, що перські царі не почнуть нападати й на неї. (У 513 році до нової ери такий похід, хоч і невдало, здійснив перський цар Дарій I, ім'я від арійського слова «дар», при ньому ходили монети – дарики – авт.).

Онохарко важко зітхнув. Він розумів, що витратив життя, як колись сказала лесбійська поетеса Сапфо, на Сізіфову працю – піднімав на гору камінь, який постійно скочувався вниз. Так і не склалося у нього життя з Богуславою, з Манією – Недоля, оця всюдисуща тінь Чорнобога, довела їх до могили. Але ж у нього нині є Велеслава – така ніжна й турботлива. Правда, надто молода. Та здатна народити йому ще немало синів чи дочок. І він, напевно, б узяв її за дружину. І, можливо, був би щасливий протягом тих літ, які відпущені йому богами. Так треба ж статися – поклявся Великій Матері провести ритуал... Привселюдно пообіцявся. Хто його тягнув за язика? Чи така сміливість прийшла після випитого вина? Чи після якогось дурману, намішаного у те вино. Та все ж він дав слово. І якщо його не дотримає, рано чи пізно про його слабодухість дізнаються і в Русі-Сколотії, і в Елладі, і в Єгипті. А жрець Сетті-Ра, мабуть, уже вдоволено потирає руки. Всі в ойкумені знатимуть, що філософ Анахарсіс, княжич-посол Русі-Сколотії, член афінського ареопагу, олімпіонік начхав на Велику Матір Богів Кібелу... Ні, він не може себе зганьбити навіки. Він мусить здійснити обряд. Хоч, якщо відверто, не хочеться.

І коли Сонце-Ра піднялося над лісами Гілеї, зазолотилося на піщаній косі, заяскріло на морських хвильках та на росянистій молодій траві та деревах, що на початку квітіння тільки-но почали вбиратися в зелень, Онохарко підій-

шов до гурту грецьких музик та євнухів, що після ситного сніданку та випитого вина весело гомоніли, і приречено проказав:

– Пора!

– Слава Великій Матері Богів! – відгукнулися музики, пересміюючись та виймаючи інструменти з шкіряних мішечків. Вони розташувалися під крилатим дубом, від якого й починалася коса. За мить вдарили по струнах, заспівали незрозумілі фрігійські пісні-молитви. Загуділи флейти, роги, задзеленчали кімвали, загупали бубни.

Велеслава в сльозах хотіла кинутися до Онохарка, та він спинив її рішучим жестом, виставивши перед собою руки. Вона розвернулася, схилилася над підводою, де ночувала, й заридала. Онохарко у довгій білій сорочці з мідними тарелями-тимпанами спочатку повільно, а потім усе частіше почав свій останній танок навколо великого чорного каменя, невідомо, як і коли на косі опинився, а зараз знадобився. На грудях в такт ударам теліпалося маленьке керамічне зображення богині Кібели. І з кожним колом Онохарко все гучніше й несамовитіше гамселив тимпани. Безтямно мотав кудлатою сивою головою врізнобіч, здійснюючи босими ногами хмарку куряви. І здавався привидом на тлі синього моря і блакитного неба.

Велеслава затулила руками вуха, аби не чути того надсадного бемкання та вищання. Їй ставало моторошно. Вона обвела поглядом дубові дерева, що обступили її з трьох боків, – наче просила у них порятунку. Глянула на перші весняні жовтаві квіти – мов сонечка. І раптом помітила, як з боку лиману поміж деревами майнули дві чоловічі постаті. Вони постали з протилежного боку Ахіллового бігу, спиною до сонця. Одна постать в досить розкішній одежі. Чи не князь? Велеслава не знала, що й думати. Може, боги відізналися на її молитви і прислали оцих двох мужів? І почула окрик:

– Схаменися, брате! Я – Савлій, брат твій! – щосили загукав князь. – Спинись, брате!

Та, схоже, Онохарко його не чув. Він лупасив тарелями, мотав головою. Видно, його дух і душа знаходилися не тут, а десь далеко, в інших світах і вимірах.

– Брате, почуй мене! Припини оце безумство! Бо лихо буде! – Савлій склав долоні в трубку і ще гучніше загорланув, сподіваючись, що докричиться до Онохарко.

Одначе той продовжував свій навіжений танець, ще вище підстрибував та ще дужче мотав головою.

– Втретє тебе заклинаю і востаннє: спинись! – Савлій зняв з-за плеча лук і почав прилаштовувати до нього стрілу.

– Спинися, побратиме! – заволав і інший голос. – Не занаста себе! Молю тебе, благаю!

Раптом Онохарко став, як укопаний, і з заплющеними очима гукнув євнухові по-еллінському:

– Меча мені! Швидше!

В ту мить, коли служка передавав йому на білому рушникові короткий меч-акінак і Онохарко потягнувся за ним тремтячою рукою, Савлій пустив стрілу. Вона хижо свиснула в повітрі і вп'ялася в білу братову сорочку на грудях. Онохарко раптом завмер біля чорного каменя, здивовано поглянув на стрілу, обхопив її обома руками, наче хотів висмикнути, потім глипнув туди, звідки вона прилетіла, й поволі став осідати в пилову хмарину. Музики кинули своє приладдя і поспішили до нього. Велеслава скрикнула, як чайка, й метнулася до Онохарка. Савлій теж, кинувши лук, почвалав, загрибаючи пісок, до лежачого брата, розштовхав усіх, майже відкинув, мов щеня, Велеславу. А вона зиркаючи увсібіч, шукала поглядом, хто б міг допомогти та порятувати її Онохарка. Князь, сопучи, спинився над братом.

– Чому ти не послухався, брате? Надто розумний? – дорікав Савлій. Та таким тоном, наче не він винен, що пустив у нього стрілу, а Онохарко. Князь підняв братову утлу

кощаву руку своєю дебелою, м'язистою, з великими перснями на кожному пальці. – За для чого тобі треба було нашу святу Матінку-Землю поганити чужими звичаями, такими ганебними й нелюдськими? У нас же свої давні-предавні обряди. Чи забув? А ти приніс обряд наших недругів. Ех, брате-брате... Ти в рідному краї став чужинцем. Я, цар всієї Скіфії, не міг допустити, щоб на моїй землі коїлося отаке блюзнірство. Не я, а ти сам винен у тому, що отут сталося. Гей, Велемире, травника мерщій! Може врятує оцього розумаку.

Онохарко, блідий, як торішня трава, повільно розтулив повіки і зашелестів вустами:

– Спасибі, брате, за стрілу. Вона врятувала мене від неслави та ганьби на цьому світі. Інакше мені б довелося виконати клятву, яку я дав Великій Богині. Ти правий. Не муч себе докорами сумління. Не можна привносити, як кажуть греки, чужу культуру на рідну землю. Не слід дозволяти творити сум'яття в мізках та поглядах вільних людей, якими завжди були скоти. Це рано чи пізно зруйнує наш світ та лад у державі. А цього дуже хочуть слуги Чорнобога – жерці Єгипту і всі, хто з ними заодно. Стережись так званих «божих людей». Не приймай їх на землі Русі-Сколотії. Бо наш народ залишиться без власних богів, власної влади, а згодом – і без волі. Я знаю, що кажу. Сам не раз пере-свідчувався.

– Та помовч! Потім оповісиш, як станеш на ноги, – князь випростався і гукнув у бік лісу. – Швидше травника!

– Потім може не настати. Вислухай мене, – у грудях Онохарка щось заклекотіло. – Я відчуваю – мені залишилися на цім світі хвилини.

Велеслава гучно схлипнула й відвернулася. Князь сердито бликнув на неї.

– Бережи нашу Ведичну віру, наші закони, як зіницю ока, – вони найсправедливіші у світі. І в цьому я теж тисячі

разів переконувався, – благаючим голосом звернувся Онохарко.

– Береттиму! До сьогодні зберіг – і завтра збережу, – скоромовкою відбувся Савлій, уникаючи братового погляду.

– Сподіваюсь, – ледь вичавлював слова Онохарко. – Наскільки мені відомо, у тебе росте достойний нащадок – Антир-Іданфірс. Хай Боги дають йому здоров'я. Схоже, саме йому належить здійснити чимало подвигів. Адже перси не заспокояться, захочуть захопити наші землі після того, як підкорять усіх на Сході.

– Та годі, годі! Буде час – побалакаємо. Отоді й зізнаєшся у своєму відступництві, нещасний ти мудрець. Он уже травник мчить, – Савлій нетерпляче змахнув рукою – той побіг ще хутчіше.

– Він уже мені не потрібний, Саво. У мене холодніють ноги. Віднімаються руки. Ще трохи, і я відправлюся у світ моєї Богуслави – у Вишній світ. Звісно, якщо Род-Сварог мені дозволить. Бо завинив я перед ним, як і перед іншими богами, никаючи чужиною.

При згадці про Богуславу Савлій здригнувся, забігав очима, насупив волохаті брови. Але зробив вигляд, що не дочув і це його не стосується.

– Простіть мене, мої рідні сколоти. Простіть і ви, елліни. Прости мене, Велеславонько. Як боляче. Як боляче на цьому світі. А я так хотів бути щасливим. О, Солон, Солон, Солон! Який же ти правий. Розум беріг мене в Елладі, задрість згубила мене на Батьківщині. Я люблю усіх вас. Хай довіку буде з вами благодать, яку дарують наші боги. А я надолужу все уже в наступному житті, – важко зітхнув і стулив повіки.

– Та де ж той травник!? – затряс кулаками Савлій.

– Ось я! – над Онохарком, стягуючи шапку, схилився вертлявий дідок з довгою сивою бородою, приклав пальці до шиї, скронь, зап'ястя.

– Врятуй його – і я дам тобі свого найкращого коня-саурана, – Савлій допитливо оглянув усіх, наче хотів сказати: бачте, який я щедрий, заради брата на все готовий.

Дідок випростався, сумно зітхнув і, мнучи шапку, вивувато мовив:

– Боги відмовляються йому допомогти. Рана надто глибока. Кров пішла в черевнину. Тут нічого не вдієш.

– Значить, зостанешся без саурана, – перше, що сказав Савлій, почувши таку страшну новину. І раптом упав біля брата на коліна і запричитав, намагаючись розжалобити присутніх:

– Тепер мене протягом віків будуть звинувачувати, що я вбив брата. Та ще, чого доброго, почнуть базікати, що таким чином розчищав шлях до свого князювання та сина Антира.

– Так воно і є, княже! – до цього ніхто не помітив, як Велеслава метнулася, ухопила лук князя, що валявся на піску, вставила і натягнула стрілу, та з криком «Розступіть-ся!» направила її в Савлія. – Ти – убивця! Ти!

– Спиніть цю навіжену! Здається, й на неї, як і на Онохарка, потворне бабисько Навія наслала божевілля. Сама не знає, що каже! У мене таке горе, а тут ще оце дівчисько, – із вдаваною досадою прорік Савлій, витяг з кишені хустину й підніс до обличчя.

Велемир ззаду підбив лук, з яким Велеслава підступала до князя, догори – і стріла зі свистом пурхнула в небо, впала в море. Він тут же вирвав лук з її цупких ручок, заломив їх за спину.

– Бачите яка? – зблідлий Савлій полегшено зітхнув, потер скроні і засичав: – Привела сюди Онохарка, дозволила йому провести цей пакосний обряд, а тепер мене у всьому звинувачує! Цуценя! Заберіть її геть!

Велемир силоміць повів Велеславу, що пручалася та звивалася, поміж дубами до підвід. На той час підоспіли й інші

слуги Савлія. Він підвівся, суворо оглянув гурт і кам'яним голосом звелів:

– Еллінам тут робити нічого. Геть! Щоб я вас більше ніколи не бачив! А те, що тут виділи, нікому анічирк! Бо й на тому світі знайду! Зрозуміло? – І до своїх слуг: – Чому виричалися? Миттю на свої місця! А ви залишіться! – наказав двом бувалим сколотам у рудих шкіряних куртках.

Музики підхопили своє знаряддя-причандалля та мерщій до возів. Невдовзі їхнє часте нокання на коней розтануло в лісі.

– А як бути з тілом Онохарка? Повеземо до Голуні? – спитав один, розстеляючи покривало, щоб покласти.

– Ще чого?! Тільки в Голуні його й не вистачало! Відвезете в Тавриду до Неаполя Скитського! Звідси зовсім близько. Я відправлю тамошньому цареві писульку. Він і поховає цього бродягу у своєму родовому мавзолеї. І нікому ні гу-гу! Писаря сюди! Хутко! – Савлій, схоже, був задоволений собою: таки правильне рішення прийняв.

– А як же дівчина? Почне язиком чесати. Жінки вони такі, – спитав інший, зиркаючи з-під лоба.

– Це вже мій клопіт. Ви виконуйте те, що велено! Дівчина поїде зі мною. Спочатку до Ольвії, а потім – до Голуні, до матері, – відрізав Савлій. І звертаючись до Онохарка: – Що ж, брате, тепер небо – твоє царство. А на цьому світі ще я покажійную, а потім мої діти, онуки, правнуки. У кожного своє щастя.

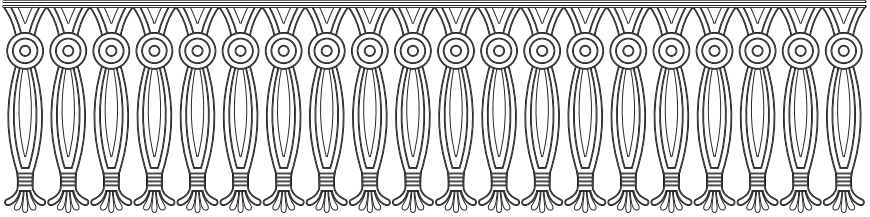
Савлій, глибоко вгрузаючи в пісок, поніс свою тлусту постать до лісу, де його чекала колісниця. Велеславі дали чогось випити і вже сонну поклали на підводу з сіном. Княжа валка рушила до Ольвії.

– Заспокоїлась? – порівнявшись із возом травника, спитав князь, киваючи на Велеславу.

– У нас таке зіллячко, що вона довго не пам'ятатиме, де була і що бачила, – улесливо пообіцяв той, хихикнувши.

– Гарзд. Гарна дівчина. І гаряча. Люблю таких, – князь весело примружив хтиві очі, що прозирали з-під важких товстих повік.

Якби Онохарко це почув... А він чув. Тільки не міг промовляти з високості. А будучи в тілі, він сказав би, що у Вед вороги не тільки за кордоном, а й усередині Русі-Сколотії – ті, хто порушує покони Праві-Правди.

Епілог

Отак і закінчилося земне життя видатного грецького філософа Анахарсиса, посла Великої Русі-Сколотії Онохарка. Але, як свідчать Веди, і в що він свято вірив, душа не щезає у мить смерті тіла, вона вічна. Бо душа – іскра Божа, частинка Всевишнього, а він безсмертний. Та й саме слово умирати складається (а саме так творилося давньоруське складове письмо) означає У-МИР-РА-ІТИ – відправлятися у Божественний Світ Сонця. А щодо тіла – так то одіж, що за довгі літа зносилася, із землі вийшла і в землю перейшла. Прах Онохарка за вимогою брата Сави-Савлія, князя Великої Сколотії, який з недавніх пір став себе величати царем, як усі володарі рабовласницьких країн Азії, відправили до Тавриди. Там саме нащадки аріїв, втікачі з Лідії, Мідії, Персії та Греції, на великому обривистому плато навпроти Шатра-гори тільки-но почали облаштовувати нове місто (пізніше греки його назвали Неаполь Скіфський, зараз на території Сімферополя – авт.). І тамошній господар на прохання Сави тишком-нишком поховав мудреця в одному із склепів біля новозведеної брами. Де саме – не відомо й досі.

А життя – так воно дається як випробування. Зумів уникнути спокус на Шляху Праві – підійняв душу аж до Великого Світлого Кола, де Бог Триєдності – Троян посилає Перуницю напоїти її Живою Водою. І тоді смерть обертається новим життям, якщо не в Зоряних Світах, так знову

на Землі. Піддався принадам, зійшов зі Шляху Праві – опустив свою душу до рівня Темного Кола, за яким починається пекло. А там уже Чорнобог – Князь темряви зробить з нею все, що забажає. Може, передасть на потреби атлантам – їм треба ж чимось «харчуватися». Можливо, змилюється і дозволить вселитися в тіло страшного звіра або ще гірше, як кажуть сколоти, – у порося, яке відгодують, а потім тягнуть на забій.

Онохарко таки потрапив до Великого Світлого Кола. Там він побачив багатьох голунців, які славно закінчили земний шлях і вознеслися на Небо. Там і вся його рідня з правіку, і батько, і мати. Він дізнався, що душа Богуслави вже повернулася на Землю. Батьками обрала Прію та Світозара через те, що вони дуже люблять та шанують один одного. Саме цього не вистачало Богуславі в попередньому житті. Тут же йому розповіли, що сиви́ла-вила Прія та Світозар, повертаючись з Еллади на батьківщину, до Воронежця, спинилися в Голуні. Саме настав час народжувати. Та так і залишилися у цім благодатнім краю. Світозар був умілим ковалем, а Прія, котру тут називають Параскою, стала мудрою знахаркою. У них народилася дівчинка, назвали її Богуславою. Росла лагідною та чуйною. А що вже красуня – словами не розказати. Коли стала на порі – вийшла заміж за сина князя Савлія Антира, юнака мужнього і не за літами мудрого (це під його началом руські війська у 513 році до н.е. розгромили полчища перського царя Дарія I, що вторгся на землі Великої Сколотії, – авт.). Щоправда, князь дуже не хотів цього злюбу. Все мріяв про невістку з багатого роду. За розповідями, хотів оженити сина на доньці знатного ольвійського архонта. Та Антир затявся – або Богуслава, або ніхто. Довелося Савлію змиритися. І зараз Антир та Богуслава живуть душа в душу – усі б так.

Сам Савлій втратив княжу булаву – рада староотців та віче висловили йому недовіру. Причиною послужили сві-

дчення Велеслави. А було так. Після розправи над Онохарком Савлій забрав її до свого маєтку в Ольвії. Зачарований красою, домагався взаємності. Їй довелося грати роль закоханої, аби приспати пильність князя. І однієї ночі з допомогою молодого чорновусого сколота із його свити Велеслава втекла з Ольвії. Разом з охоронцем. А діставшись Голуні, все розповіла волхвові, той – віче. І про вбивство Савлієм брата, і про свій полон, і про його маєток та п'яні оргії. Аби запобігти суду, Савлій після віче, прихопивши золото та інші дорогоцінності, з кількома довіреними слугами кинувся з Голуні навтьоки. Де не шукали – не знайшли. Наче крізь землю провалився. Сколоти подекували, що, мабуть, він потрапив до Темного Кола – і щез навіки. Принаймні, про нього ніде ні слуху, ні духу. А його будинок в Ольвії, споруджений таємно від русів-сколотів, викупив у міської влади один запопадливий торговець-юдей. І, розповідали, такий порядок у місті завів, що не він архонту, а архонт йому кланявся.

...Онохарко з цікавості з висоти Великого Світлого Кола обвів пильним поглядом оте приземисте стійбище Чорнобога. І там уздрів Савлія у компанії... Сетті-Ра. Таки і жрець переставився і, незважаючи на магічну силу, потрапив до царства темряви. Грішна душа вище не підіймається. Брат став чимось схожим на отого рептоїда. Як кажуть, подібне тягнеться до подібного. Мабуть, невидимим атлантам знадобилася їхня енергія, і вони їх забрали до свого Темного Кола. Але що ж там роблять? О, та вони, никаючи в тій пітьмі, збирають до купи душі «богообраних-богоборців», створених єгипетським чорним магом Осарсіфом! Звісно, для чого – щоб втілити їх на землях, зайнятих Священними Ведами. Щоб з часом ті посланці зайняли керівні посади, прибрали до рук набутки та багатства русів-слав'ян, спалювати їхню віру, врешті-решт підмінити Веди релігіями, що насаджують страх, неволю, рабство. Навіть, в

іншому вимірі вони не полишають планів роз'єднати та розсварити арійські народи, а ще краще – знищити. І таким чином ослабити силу Великого Світлого Кола. Та чи вдасться?

Онохарко заглянув у сфери майбутнього, що розстелилися перед ним, як сувої пергаменту... Через півтори тисячі років темні сили хитрістю на підступність вивели на княжий престол Русі-Славії богоборця-юдея Володимира. О, скільки ж він, хрестячи вогнем та мечем, поклав аріїв у Святу Землю заради того, щоб викорінити справжнє Православ'я і замінити підробкою! А ще через тисячу літ інший юдей-богоборець Володимир зруйнував і ту підробку, хрести замінив п'тикутними зірками. А його вусатий наступник у військовому кителі, теж юдей, взявся несамовито вигублювати аріїв як носіїв Священних Вед війнами та голодом. Мовляв, вони заважають Сатаніїлу взяти владу у свої руки на всій Землі. Але й це не зовсім вдалося. І тоді прийшов третій юдей Володимир, щоб заволодіти усім Миром. Він став винищувати аріїв-русів-слав'ян ще хитріше – підсовувати харчі та ліки, які вбивають людське сім'я, труїти напоями та дурманом, від яких люди перетворюються у звірів чи худобу, наповнювати повітря, воду та землю отрутою. І чого тільки не придумує Князь темряви разом з богоборцями, аби запанувати над світом!

Онохаркові раптом захотілося знову втілитися на Землі, щоб зірвати оті криваві плани темних сил. Він знав – доведеться повертатися у земне життя не один раз. Але він готовий на все заради людей.

...І так вийшло, що Богуслава і Велеслава благополучно розродилися в один день – на Великдень. Богуслава – хлопчиком. Вона називала його Ярославом, а частіше – Ярчиком. А Велеслава привела на світ двійню – Богумира й Миладу. Правда, Онохаркові обіцяла назвати доньку Мانیєю на честь його рятівниці. Але подумала, що нехай те

дівча носить ім'я, миле богині Ладі, доброї повелительки весни. Бо ж знала, що часом доля залежить від того, яким іменем назвеш. «Так що не ображайся, мій милий», – звернулася вона до Онохарка вголос. І прислухалася. В повітрі забринів ніжний пташиний спів – значить, він люб'язно погодився. Вона збиралася себе посвятити тільки дітям. Та той сколот, який допоміг їй визволитися в Ольвії, виявився напрочуд турботливим і настирним – умовив Велеславу стати його дружиною. А діток він любив, як рідних.

Так і росли Ярослав і Милада по сусідству. Дівча кликало його Ярчиком, як і мати. А він її – Ладюю. І тільки інколи називав Манією. Хоча не розумів чому. Батьки, дивлячись, як вони дружно бавляться, підсміювалися, дражнячи їх нареченими. Та з роками так і вийшло. Подорослішавши, Ярослав і Милада взяли злюб. Народили п'ятеро синів і стільки ж дочок. І щасливо прожили все земне життя. А так як оповідки про їхніх героїчних пращурів кочували від покоління до покоління, то повторювалися й імена в їхніх давніх слав'янських родах. Так же від покоління до покоління переходило й прислів'я-повір'я: «Поклоняймося Триглаву – досягнемо великої Слави!». А волхви співали: «І пішли ми до Бога нашого і стали йому підносити хвалу: «Будь благословенний завжди – і нині, і присно, і від віку до віку!» (Із «Велесової книги» – авт.).

І так було аж до початку буремних часів князя Святослава, а потім його наступників Володимира і Ярослава, які народ назвав Лютими літами. Отоді Онохаркові довелося ще раз втілитися на Русі. Та про це іншим разом.

Січень 2012 (7520) року.

Сімферополь – Запоріжжя – Миргород (Полтавщина)

Так навчав Анахарсіс

Слідує за Богом
Гнів приборкує
Почуте обдумує
Знай, що ти гість на Землі
Знай час вступати в шлюб
За правду терпи й приниження
Пізнавай самого себе
Поважай батька-матір
Закону підкоряйся
Богів поважай
Суди, вивчивши справу
Домашнє вогнище шануй
Управляй самим собою
Передбачливість боготвори
Клятву в справі не використовуй
Природні дари вдосконалюй
Дій так, щоб потім не розкаюватися
У витратах на добрі справи будь першим
Допустив помилку – розкайся в ній
Старайся для інших, чим можеш
Хвали доброчесність
Друзям допомагай
Нікого не ганьби
Чини справедливо
Зазнайством гребує

Будь готовим померти за Вітчизну
Говори тільки те, що знаєш
Будь любителем мудрості
Від убивства утримуйся
Роби справу, пізнавши її
Синів виховуй
Слави шукай
Розум тренуй
Будь товариський
Бажай тільки можливого
Не вдавайся до наклепів
Благодіяння ціную
Нікому не заздри
Дружбу люби
Надію схвалюй
Добрих людей шануй
Працею наживай статки
Своєю долею будь задоволений
Обвинувачуй лише присутнього
Докладай праці до справедливої справи
Багатство здобувай праведно
Не вживай у справі насилля
Соромливість поважай
Займайся наукою
Вчись невтомно
Язик стримуй
Живи без суму
Не переставай шукати слави

Вдосконалюй справу негайно
Язик, черево та хіть приборкуй
Поради давай, не поспішаючи
Ворожнечу вирішуй з миром
Злість відкидай
Силою не хвалися
Підступності бійся
Молодшого наставляй
Пращурів возвеличуй почестями
Будучи хлопчиком – будь скромним, будучи юнаком – будь
стриманим, будучи середніх літ – будь справедливим, а
будучи літнім – будь розсудливим
Життя – коло, а в колі нема ні початку, ні кінця
Пам'ять легко долає відстані часу
Золото й срібло позбавляють людей пам'яті
Людина – межа Часу, тонкий шар свідомості, що відділяє
минуле від теперішнього
У кожному є частинка Творця
Нема людини без людей
Золото не може належати всім
Скіфи ніколи не обдурюють
Слова приховують правду
Єдине складається з множинного
Чисті руки сіяча – запорука доброго врожаю
Тисячі добрих слів не варті одного доброго діла
Почуття, думка і слово ніколи не можуть бути одним і
тим самим: думка викривлює почуття, а слово викривлює
думку
У житті майже все залежить від випадку

Зміст

Передмова. Відверта бесіда з читачем	3
Частина перша. І небо – в царство	17
Частина друга. Голунь – земля Вед і русалок	32
Частина третя. Еллада – тілу услада	91
Частина четверта. Чорне Сонце над Азією	154
Частина п'ята. Серед жерців-перевертнів	189
Частина шоста. Лесбос – острів жіночого кохання	222
Частина сьома. «Щасливий» – як Крез	244
Частина восьма. Страшна клятва	315
Епілог	354
Так навчав Анахарсіс	359

Літературно-художнє видання

Стус Віктор Іванович

Помста атлантів

Стріла для мудреця

Роман

Підписано до друку 22.12.2012. Формат 60x84/16.

Друк ризографічний. Ум. друк. арк. .

Тираж 200 прим. Зам. № 2011.

Видавець

ТОВ “Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні”

72312, м. Мелітополь, вул. К. Маркса, 21

тел./факс (06192) 6-74-43

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи

до Державного реєстру видавців, виробників

і розповсюджувачів видавничої продукції

від 26.09.2003 р., серія ДК №1509

Надруковано ПП Гапшенко В. О.

тел.: (06192) 6-81-46

